UMEK-2022

КЫРГЫЗ-ТҮРК "МАНАС" УНИВЕРСИТЕТИ
ГУМАНИТАРДЫК ФАКУЛЬТЕТИНИН
ПЕДАГОГИКА БӨЛҮМҮ
К. ТЫНЫСТАНОВ АТЫНДАГЫ ЫСЫК-КӨЛ
МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КАРАБҮК УНИВЕРСИТЕТИ
ЭРСИНЖАН УНИВЕРСИТЕТИ

KIRGIZISTAN-TÜRKIYE MANAS ÜNIVERSITESI
EDEBIYAT FAKÜLTESI
EĞITIM BILIMLERI BÖLÜMÜ
K. TINISTANOV ISIK-KÖL DEVLET ÜNİVERSİTESI
KARABÜK ÜNIVERSITESI
ERZINCAN BINALI YILDIRIM ÜNIVERSITESI

I ЭЛ АРАЛЫК “МАНАС” ПЕДАГОГИКАЛЫК ИЗИЛДӨӨЛӨР КОНГРЕССИ

I. ULUSLARARASI “MANAS” EĞİTİM ARAŞTIRMALARI KONGRESİ

Тезистер жыйнагы

Özet Kitabı

Онлайн/оффлайн
Çevrimiçi/Çevrimdışı

27-29-май 2022-жыл
27-29 Mayıs 2022

Каракол ш. / КЫРГЫЗСТАН
Karakol ş. / KIRGIZİSTAN

https://manas.edu.kg/tr/news/3009

I ЭЛ АРАЛЫК “МАНАС” ПЕДАГОГИКАЛЫК ИЗИЛДӨӨЛӨР КОНГРЕССИ

Конгресстин максаты: Түрк дүйнөсүнүн билим берүү чөйрөсүндөгү илимий изилдөөлөр, практикалык тажрыйбалар, проблемаларды ортого коюу, талкуулоо жана сунуштарды иштеп чыгуу.

Уюштуруучулар:
Кыргыз -Түрк “Манас” университети, гуманитардык факультети, педагогика бөлүмү
К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

<u>Конгресстин темалары</u>

- Мугалим даярдоо
- Билим берүү философиясы
- Социалдык педагогика
- Этнопедагогика
- Билим берүү тарыхы
- Билим берүү программалары жана окутуу
- Билим берүүнү башкаруу
- Окутуунунун натыйжаларын өлчөө жана баалоо
- Педагогикалык-психологиялык кеңеш жана көмөк
- Жогорку билим берүү
- Драма жана билим берүү
- Компьютер жана билим берүү технологиялары
- Дистанттык билим берүү
- Мектепке чейинки билим берүү
- Башталгыч билим берүү
- Тилдерге үйрөтүүнүн теориясы жана методикасы
- Түрк элдеринин адабиятын окутуунун теориясы жана методикасы
- Түрк дүйнөсүнүн тарыхын окутуу
- Социалдык –гуманитардык илимдерди окутуунун теориясы жана методикасы
- Социалдык илимдер

UMEK-2022

УЮШТУРУУ ТОБУ

Ардактуу төрагалар

Проф. Докт. Алпаслан Жейлан	Кыргыз -Түрк “Манас” университетинин ректору
Доцент Аскарбек Иманбаев	К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетинин ректору
Проф. Докт. Рефик Полат	Карабүк университетинин ректору
Проф. Докт. Акын Левент	Эрзинжан Бинали Йылдырым университетинин ректору

Уюштуруу комитетинин төрагасы

Проф.Др. Ахмет Беше	Кыргыз -Түрк “Манас” университети, Гуманитардык факультеттин деканы
Проф. Докт. Акматали Алимбеков	Кыргыз -Түрк “Манас” университети, педагогика бөлүмүнүн башчысы

Уюштуруу комитети

Проф. Докт. Күршад Йылмаз
Проф. Докт. Мехмет Ариф Өзербаш
Доц. Докт. Эркан Эфилти
Доц. докт. Явуз Эржан Гүл
Доцент Нургүл Ишенбекова
Доцент Толкун Асирдинова
Доцент Үпөл Керимбаевна
Ага окутуучу докт. Кадиян Бообекова

Редколлегия

1. Проф. Докт. Айтунга Огуз	Күтахия Думлупынар университети, Түркия
2. Проф. Докт. Эбру Огуз	Мимар Синан Көркөм өнөр университети, Түркия
3. Проф. Докт. Фулия Топчуоглу Үнал	Күтахия Думлупынар университети, Түркия
4. Проф. Докт. Хакан Дүндар	Кырыккале университети, Туркия
5. Проф. Докт. Хасан Басри Мемдухоглу	Сиирт университети, Түркия
6. Проф. Докт. Хасан Йылмаз	Нежметтин Эрбакан университети, Түркия
7. Проф. Докт. Мехмет Барыш Хорзум	Сакария университети, Түркия
8. Проф. Докт. Мурат Ташдан	Карс Кафкас университети, Түркия
9. Проф. Докт. Надир Челикөз	Йылдыз техникалык университети, Түркия
10. Проф. Докт. Рүштү Йешил	Сакария университети, Түркия
11. Проф. Докт. Йужел Оксуз	Самсун Ондокуз Майыс университети, Түркия
12.Проф. Докт. Селахаттин Авшароглу	Нежметтин Эрбакан университети, Түркия
13.Проф. Докт. Шенай Сезгин Нартгүн	Болу Абант Иззет Байсал университети,
14.Проф. Докт. Тунжер Бүлбүл	Тракия университети, Түркия
15.Проф. Докт. Татьяна Петрова	Чуваш мамлекеттик педагогикалык университети, Россия Федерациясы
16.Проф. Докт. Иннокентий Готовцев	Чурапчин мамлекеттик институту, Россия

17.Проф. Докт. Илхамия Галимзиянова	Казань мамлекеттик консерваториясы, Россия
18.Проф. Докт. Ойнисо Мусурмонова	Низами Ташкент мам-к пед-к университети, Өзбекстан
19.Проф. Докт. Рохат Сафарова	Кориниязи Өзбек илим-изилдөө институту, Өзбекстан
20.Проф. Докт. Холбой Ибрагимов	Өзбек мам-к дүйнөлүк тилдер университети, Өзбекстан
21.Проф. Докт. Нурсулуу Алгожаева	Аль-Фараби Казак мамлекеттик университети, Казакстан
22.Проф. Докт. Аида Абдыкеримова	К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети, Кыргызстан.
23.Проф. Докт. Бакыт Келдибаев	К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети, Кыргызстан.
24.Проф. Докт Мужахит Жошкун	Карабүк университети, Түркия
25.Проф. Докт. Фатих Айдын	Карабүк университети, Түркия
26.Проф. Докт. Али Чагатай Кылынч	Карабүк университети, Түркия
27.Проф. Докт. Мүжахит Каган	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
28.Проф. Докт. Мехмет Өзбаш	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
29.Проф. Докт. Эрол Кайа	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
30.Проф. Докт. Арзу Сема Эртане	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
31.Проф. Докт. Сема Алтун Йалчын	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
32.Проф. Докт. Орхан Ташкесен	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
33.Проф. Докт. Эрдал Бай	Газиантеп университети, Түркия.
34.Проф. Докт. Бакыт Боркоев	Кыргыз-Түрк “Манас” университети, Кыргызстан.
35.Доц. Докт. Мухаммедрахим Курсабаев	Абай мамлекеттик педагогикалык университети, Казакстан
36.Доц. Докт. Флора Хабибуллина	Мари мамлекеттик университети, Россия
37.Доц. Докт. Инабат Даминова	Ош мамлекеттик педагогикалык университети, Кыргызстан
38.Доц. Докт. Асийе Токер Гөкче	Кожаели университети, Түркия
39.Доц. Докт. Хамит Өзен	Эскишехир Османгази университети, Түркия
40.Доц. Докт. Рамазан Гөк	Акдениз университети, Түркия
41.Доц. Докт. Айнур Бозкурт Бостанжы	Ушак университети, Түркия
42.Доц. Гүлайым Абыласынова	К. Тыныстанов атындагы ЫМУ
43.Доц. Докт. Осман Чепни	Карабүк университети, Түркия
44.Доц. Докт.. Ахмет Саид Жандан	Карабүк университети, Түркия
45.Доц. Докт. Ирфан Тосунжуоглу	Карабүк университети, Түркия
46.Доц. Докт.. Рамазан Жансой	Карабүк университети, Түркия
47.Доц. Докт. Махмут Полатжан	Карабүк университети, Түркия
48.Доц. Докт. Эрдем Явуз	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
49.Доц. Докт. Алпер Кашкайа	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
50.Доц. Докт.. Фикрет Гүлачты	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
51.Доц. Докт. Йенер Өзен	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
52.Доц. Докт. Фатих Кайа	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
53.Doç. Dr. Айтекин Саналан	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
54.Doç. Dr. Мүге Йуртсевер	Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия.
55.Ага окутуучу докт. Икрам Чынар	Кафкас университети, Түркия
56.Ага окутуучу докт. Үмит Полат	Өмер Халис Демир Нигде университети, Түркия
57.Ага окутуучу докт. Серкан Арык	Күтахия Думлупынар университети, Түркия

58.Ага окутуучу докт. Эрен Кесим — Анадолу университети, Түркия
59.Ага окутуучу докт. Фатма Бетүл Курназ — Карабүк университети, Түркия
60.Ага окутуучу докт. Нусреттин Йылмаз — Эрзинжан Бинали Йылдырым университети, Түркия
61.Докт. Мустафа Челик — Күтахия Думлупынар университети, Түркия
62.Докт. Инжи Өзтүрк Эркочак — Анкара университети, Түркия
63.П.и.к. Рита Умарова — Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан.

Секретариат
Ассистент Арген Жумгалбеков
Ага окутуучу Сайрагүл Акмолдоева

UMEK-2022

I. ULUSLARARASI "MANAS" EĞİTİM ARAŞTIRMALARI KONGRESİ

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi ve K. Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesi tarafından düzenlenen Karabük Üniversitesi ve Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi tarafından desteklenen Kongrede, Türk dünyasında eğitim alanında çalışma yapan önde gelen eğitimcilerin, araştırmacıların, bilim insanlarının, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve lisansüstü çalışma yapanların beklentilerini sunmak ve paylaşmak, deneyimlerini aktarmak, yenilikleri ve yeni fikirlerini, endişelerini paylaşmak üzere bir araya getirilmesi amaçlanmıştır.

Düzenleyenler:

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
Kasım Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesi

Sempozyum Konuları

- Öğretmen Yetiştirme
- Eğitim Felsefesi
- Eğitim Sosyolojisi
- Eğitim Tarihi
- Etnopedagoji
- Eğitim Programları ve Öğretim
- Eğitim Yönetimi
- Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme
- Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
- Yükseköğretim
- Yükseköğretim
- Drama ve Eğitim
- Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
- Uzaktan Eğitim
- Okul Öncesi Eğitimi
- Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
- Sınıf Eğitimi
- Türkçe Eğitimi
- Türk Dünyasının Tarihi Eğitimi
- Yabancı Dil Olarak Türkçenin Eğitimi
- Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçenin Öğretimi
- Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi
- Tarih Eğitimi
- Coğrafya Eğitimi
- Sosyal Bilgiler Eğitimi
- Dil Öğretimi teorisi ve yöntemleri

UMEK-2022

KURULLAR

Onursal Başkanlar

Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Askarbek İMANBAEV	Kasım Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Refik POLAT	Karabük Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Akın LEVENT	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörü

Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Ahmet BEŞE	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan, Edebiyat Fakültesi Dekanı
Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan, Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Kürşad YILMAZ
Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Doç. Dr. Yavuz Ercan GÜL
Doç. Dr. Nurgül İŞENBEKOVA
Doç. Dr. Tolkun ASİRDİNOVA
Doç. Dr. Üpöl KERİMBAEVA
Öğr. Gör. Dr. Kadiyan BOOBEKOVA

Bilim Kurulu

1. Prof. Dr. Aytunga OĞUZ	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
2. Prof. Dr. Ebru OĞUZ	imar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye
3. Prof. Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
4. Prof. Dr. Hakan DÜNDAR	Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye
5. Prof. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU	Siirt Üniversitesi, Türkiye
6. Prof. Dr. Hasan YILMAZ	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
7. Prof. Dr. Mehmet Barış HORZUM	Sakarya Üniversitesi, Türkiye
8. Prof. Dr. Murat TAŞDAN	Kars Kafkas Üniversitesi, Türkiye
9. Prof. Dr. Nadir ÇELİKÖZ	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
10. Prof. Dr. Rüştü YEŞİL	Sakarya Üniversitesi, Türkiye
11. Prof. Dr. Yücel ÖKSÜZ	Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
12. Prof. Dr. Selahattin AVŞAROĞLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
13. Prof. Dr. Şenay SEZGİN NARTGÜN	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye
14. Prof. Dr. Tuncer BÜLBÜL	Trakya Üniversitesi, Türkiye
15. Prof. Dr. Tatyana PETROVA	Çuvaş Devlet Eğitim Üniversitesi, Rusya
16. Prof. Dr. İnnokentiy GOTOVSEV,	Çurapçin Devlet Enstitüsü, Rusya
17. Prof. Dr. İlhamiya GALİMZİYANOVA,	Kazan Devlet Konservatuvarı, Rusya
18. Prof. Dr. Oyniso MUSURMONOVA,	Nizami Taşkent Devlet Eğitim Üniversitesi, Özbekistan
19. Prof. Dr. Rohat SAFAROVA,	Koriniyazi Özbek Araştırma Enstitüsü, Özbekistan
20. Prof. Dr. Holboy İBRAGİMOV,	Dünya Dilleri Özbek Devlet Üniversitesi, Özbekistan
21. Prof. Dr. Nursulu ALGOCAYEVA,	Alfarabi Kazak Devlet Üniversitesi, Kazakistan
22. Prof. Dr. Aida ABDIKERİMOVA	K. Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesi, Kırgızistan
23. Prof. Dr. Bakıt KELDİBAEV	K. Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesi, Kırgızistan

24.Prof. Dr. Mücahit COŞKUN	Karabük Üniversitesi, Türkiye
25.Prof. Dr. Fatih AYDIN	Karabük Üniversitesi, Türkiye
26.Prof. Dr. Ali Çağatay KILINÇ	Karabük Üniversitesi, Türkiye
27.Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
28.Prof. Dr. Mehmet Özbaş	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
29.Prof. Dr. Erol KAYA	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
30.Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
31.Prof. Dr. Sema ALTUN YALÇIN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
32.Prof. Dr. Orhan TAŞKESEN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
33.Prof. Dr. Erdal BAY	Gaziantep Üniversitesi, Türkiye
34.Prof. Dr. Bakıt BORKOYEV	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan
35.Doç. Dr. Muhamedrahim KURSABAYEV	Abay Devlet Eğitim Üniversitesi, Kazakistan
36.Doç. Dr. Flora HABİBULLİNA	Mari Devlet Üniversitesi, Rusya
37.Doç. Dr. İnabat DAMİNOVA,	Oş Devlet Pedagoji Üniversitesi, Kırgızistan
38.Doç. Dr. Asiye TOKER GÖKÇE	Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
39.Doç. Dr. Hamit ÖZEN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
40.Doç. Dr. Ramazan GÖK	Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
41.Doç. Dr. Aynur BOZKURT BOSTANCI	Uşak Üniversitesi, Türkiye
42.Doç. Dr. Gülayım ABILASINOVA	K. Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesi, Kırgızistan
43.Doç. Dr. Osman ÇEPNİ	Karabük Üniversitesi, Türkiye
44.Doç. Dr. Ahmet Said CANDAN	Karabük Üniversitesi, Türkiye
45.Doç. Dr. İrfan TOSUNCUOĞLU	Karabük Üniversitesi, Türkiye
46.Doç. Dr. Ramazan CANSOY	Karabük Üniversitesi, Türkiye
47.Doç. Dr. Mahmut POLATCAN	Karabük Üniversitesi, Türkiye
48.Doç. Dr. Erdem YAVUZ	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
49.Doç. Dr. Alper KAŞKAYA	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
50.Doç. Dr. Fikret GÜLAÇTI	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
51.Doç. Dr. Yener ÖZEN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
52.Doç. Dr. Fatih KAYA	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
53.Doç. Dr. V. Aytekin SANALAN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
54.Doç. Dr. Müge YURTSEVER KILIÇGÜN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye
55.Dr. Öğr. Üyesi İkram ÇINAR	Kafkas Üniversitesi, Türkiye Türkiye
56.Dr. Öğr. Üyesi Ümit POLAT	Ömer Halis Demir Niğde Üniversitesi, Türkiye
57.Dr. Öğr. Üyesi Serkan ARIK	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
58.Dr. Öğr. Üyesi Eren KESİM	Anadolu Üniversitesi, Türkiye Türkiye
59.Dr. Öğr. Üyesi Fatma Betül KURNAZ	Karabük Üniversitesi, Türkiye Türkiye
60.Dr. Öğr. Üyesi Mustafa POLAT	Karabük Üniversitesi, Türkiye Türkiye
61.Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Türkiye
62.Dr. Mustafa ÇELİK	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
63.Dr. İnci ÖZTÜRK ERKOÇAK	Ankara Üniversitesi, Türkiye
64.Dr. Rita UMAROVA	Oş Devlet Pedagoji Üniversitesi

Sekretarya

Asistan Argen CUMGALBEKOV
Öğretim Görevlisi Sayragül AKMOLDOEVA

I. ULUSLARARASI “MANAS” EĞİTİM ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
PROGRAMI
-
I ЭЛ АРАЛЫК “МАНАС” ПЕДАГОГИКАЛЫК ИЗИЛДӨӨЛӨР КОНГРЕССИ
ПРОГРАММАСЫ

AÇILIŞ KONUŞMALARI / АЧЫЛЫШ СӨЗҮ

27 Mayıs 2022
Link: https://us06web.zoom.us/j/89193029391?pwd=bnY4SEVoTEVoRFB5REZPTVpBM2RuZz09
ID: 891 9302 9391 KOD: 776070
27-Май 2022-ж.

Kırgızistan Saati: 12:30 – 13:15 → Türkiye Saati: 09:30 – 10:15 → Rusya Saati: 09:30 – 10:15

Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN - *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü*
Проф., докт. Алпаслан Жейлан - *Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин ректору*

Prof. Dr. Asılbek KULMIRZAYEV - *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektör Vekili*
Проф., докт. Асылбек Кулмырзаев - *Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин биринчи проректору*

Prof. Dr. Askarbek İMANBAEV - *Kasım Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesi Rektörü*
Проф., докт. Аскарбек Иманбаев - *К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетинин ректору*

Prof. Dr. Refik POLAT - *Karabük Üniversitesi Rektörü*
Проф., докт. Рефик Полат - *Карабук университетинин ректору*

Prof. Dr. Akın LEVENT - *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörü*
Проф., докт. Акын Левент - *Эрзинжан Бинали Йылдырым университетинин ректору*

K. Tınıstanov Isık-Göl Devlet Üniversitesi
К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

28 Mayıs 2022 / 28-май 2022-ж

AÇILIŞ KONUŞMALARI / АЧЫЛЫШ СӨЗҮ

09:30-10:00

Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV - *KTMÜ Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı, Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı*
Проф., докт. Акматали Алимбеков - КТМУ Педагогика бөлүмүнүн башчысы, конгресстин уюштуруу комитетинин төрагасы

Prof. Dr. Ahmet BEŞE - *KTMÜ Edebiyat Fakültesi Dekanı, KTMÜ Rektör Baş Danışmanı*
Проф., докт. Ахмет Беше - КТМУ гуманитардык факультеттин деканы, КТМУ ректорунун башкы кеңешчиси

Prof. Dr. Askarbek İMANBAEV - *Kasım Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesi Rektörü*
Проф., докт. Аскарбек Иманбаев - *К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетинин ректору*

10:00-10:30

Açılış Bildirileri / Пленардык докладдар:

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ - *"Çağdaş Eğitimde Psikolojinin Yeri"*

п.и.д. профессор Акматали Алимбеков - *"Кыргыз коому жана балдар"*

ф.и.к. Доцент Асел Анапияева - *"Улуу "Манас" эпосундагы жети осуяттын жаштарды тарбиялоодогу ролу"*

10:30-10:45
Çay-Kahve Molası / Кофе-брейк

<u>Kongre İstatistiği / Конгресстин статистикасы:</u>

Kırgızistan – 117	Кыргызстан – 117
Türkiye – 9	Түркия – 9
Azerbeycan – 2	Азербайжан – 2
Kazakistan – 3	Казакстан – 3
Özbekistan – 2	Өзбекстан – 2
Rusya – 3	Россия Федерациясы – 3
Belarus – 1	Белорусия – 1

Toplam/Жалпы: 137

UMEK-2022

OTURUM 1 / ОТУРУМ-1

27 Mayıs 2022/27-май 2022-ж.

Kırgızistan Saati: 13:30 – 15:00	Türkiye Saati: 10:30 – 12:00	Rusya Saati: 10:30 – 12:00

OTURUM 1 – SALON 1	**Türkiye: 10:30-12:00**	**Кыргызстан: 13:30-15:00**
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/83226777413?pwd=elZib0JpUzVEVDNBdkJiR1R1Nmx1dz09 **ID: 832 2677 7413 KOD: 069732**		
OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Kanışay KOCOGELDİEVA		
№	**Yazar**	**Konu**
1	Самара ЖАЛИЛОВА	Жаш муундарды адеп-ахлакка тарбиялоонун социалдык негиздери
2	Мавлюда ЫСАКОВА	Психология предметинде “мүнөз” темасын окутуунун айрым жолдору
3	Bekir TATLI	Çocuğun Eğitiminde Dinî ve Millî Değerlerin Erken Dönemde Verilmesinin Önemi
4	Анаркуль УРДАЛЕТОВА Сыргак КЫДЫРАЛИЕВ	Читаем сказку «Репка» и учимся математике
5	Г. ШАБДАНОВА Канышай КОЖОГЕЛДИЕВА	Методологические основы организации мыслительной деятельности дошкольников с общим недоразвитием речи
6	Нуркан МЕҢДИБАЕВА	Башталгыч класс мугалиминин ишмердүүлүгүн жогорулатууда мультимедиялык каражаттардын ролу
7	Ayşe ÜRÜN, Rüştü YEŞİL	Sosyal Kabul Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması
8	Fati KOZAN Mehmet Arif ÖZERBAŞ	Kırgızistan'da Yabancılara Türkçe Öğretimi Programının CİPP Modeline Göre Değerlendirilmesi
OTURUM 1 – SALON 2	**Türkiye: 10:30-12:00**	**Кыргызстан: 13:30-15:00**
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/86217324558?pwd=RG5kSDBKVHRLbWFEMDVNZUgyMTladz09 **ID: 862 1732 4558 KOD: 884258**		
OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Erkan EFİLTİ		
№	**Yazar**	**Konu**
1	Erkan EFİLTİ Ayday AKILBEKOVA	Doğum Sonrası Annelerin Yaşadıkları Sorunların Incelemesi
2	Erkan EFİLTİ Mürök NARINBEKOVA	Ergenlik Döneminde Kilo Sorunu Yaşayan Gençlerin Sosyal Çevrede Yaşadığı Sorunların İncelenmesi
3	Laura ALMAZOVA Erkan EFİLTİ	Kirgizistan'da Özel Eğitim İle İlgili Yapılan Çalışmaların İncelenmesi
4	Argen CUMGALBEKOV Erkan EFİLTİ	Evli Bireylerin Evlilik Uyumu İle Yaşam Doyumun İncelenmesi
5	Erkan EFİLTİ, Selva KALA	Savaş Mağduru Çocuklarla İlgili Çalışmaların İncelenmesi
6	Gülsara BEKNAZAR KIZI Erkan EFİLTİ	Kırgızistan'da Mesleki Rehberlik İle İlgili Yapılan Çalışmaların İncelenmesi
7	Aida AKMATALIEVA Erkan EFİLTİ	Kırgızistan'da Okulöncesi İle İlgili Yapılan Çalışmaların İncelenmesi

UMEK-2022

8	Erkan EFİLTİ Tanzada RUSLANOVA	Kirgizistan'da Geniş Ailede Çocuk Yetiştirmede Annelerin Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi

OTURUM 1 – SALON 3	Türkiye: 10:30-12:00	Кыргызстан: 13:30-15:00

LİNK: https://us06web.zoom.us/j/88199239295?pwd=U2NVcVNRUXpTSzhWQko5d2wvdnp6QT09
ID: 881 9923 9295 KOD: 004543

OTURUM BAŞKANI: Доц., к.ф.-м.н.Тамара Карашева

№	Yazar	Konu
1	Тамара КАРАШЕВА	О курсе физики в системе инженерного образования
2	Явуз Эржан ГҮЛ Аида ИСМАИЛБЕКОВА	Кыргызстан менен Италиянын билим берүү системаларын салыштыруу
3	Махабат БЫЛЫКОВА	Студенттердин таанып-билүү активдүүлүгүн өнүктүрүү илимий-педагогикалык проблема катары
4	Гулнур КОЧКОРОВА	«Адабий окуу» сабагын окутууда экологиялык маданиятты калыптандыруу
5	Emine BÜYÜKBAYRAM ERİŞ Yavuz Ercan GÜL	Kırgızistan'da Mesleki Eğitim Sisteminin Durumu
6	Aymir KANIBEKOVA Mehmet Arif ÖZERBAŞ	Ergenlik Dönemindeki Çocuğu Olan Ebeveynlerin Yaşadıkları Sorunlar
7	Мавлюда ЫСАКОВА	Психологияны кыргыз тилинде окутууда терминдерди үйрөтүүнүн зарылдыгы жана айрым ыкмалары
8	Азат АКМАТБЕКОВА Пейил ЭСЕНГУЛ КЫЗЫ	Физика боюнча лабораториялык иштерди аткаруу үчүн электрондук китеп түзүү
9	Нурниса МЫРЗАБАЕВА	Сүйүнбай Эралиевди окутуу

OTURUM 1 – SALON 4	Türkiye: 10:30-12:00	Кыргызстан: 13:30-15:00

LİNK: https://us06web.zoom.us/j/85098051262?pwd=WUlKS200TW91UkR5aUd6ZG14S2RQdz09
ID: 850 9805 1262 KOD: 224538

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV

№	Yazar	Konu
1	Бурул САГЫНБАЕВА	К. Карасаевдин эмгектериндеги паремиялардын чечмеленүүсү
2	Асылгүл ЖУМАТАЕВА	Кыргыз эл педагогикасында улууларды урматтоо салттары улуттук адеп-ахлактык иденттүүлүктүн негизги көрсөткүчү катары
3	Нұрсұлу Сейткерімқызы ӘЛҚОЖАЕВА	Имандылық Тәрбиесінің Сипаты
4	Бурулча КОЙЛУБАЕВА	Студенттердин гендердик-ролдук маданиятын өнүктүрүү маселесиндеги базалык түшүнүктөр
5	Гүлзана БАЙДЫЛДАЕВА	Т. Сыдыкбековдун "Көк асаба" романындагы баланы баатырдыкка даярдоодогу элдик тажрыйбалар
6	Гульгакы Джунушалиева	Махмуд Кашгаринин «Диван лугат ат-түрк» сөздүгүнүн педагогикалык мааниси
7	Вафа АБДУЛЛАЕВА Набиева АРИЗ	Язык и социум
8	Рита УМАРОВА	«Манас» эпосундагы эр жигиттин адептик маданиятынын модели
9	Улан ОРУНБАЕВ	Башталгыч класс окуучуларынын толеранттуулукка тарбиялоодо оюндардын орду

OTURUM 1 – SALON 5	Türkiye: 10:30-12:00	Кыргызстан: 13:30-15:00
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/88156661194?pwd=UTBDcGwvanJGSkFMM3pjUkpWeXRZdz09 ID: 881 5666 1194 KOD: 914369		
OTURUM BAŞKANI: Dr. Kadiyan BOOBEKOVA		
№	Yazar	Konu
1	Ильхамия ГАЛИМЗЯНОВА	Обучение татарскому и иностранному языкам в неязыковом вузе через диалог национальных культур
2	Татьяна ПЕТРОВА Дженнет ТЕМУРКАЕВА	Основные педагогические принципы профессиональной подготовки учителей начальной сельской школы
3	Татьяна ПЕТРОВА Наталья СИНИЦИНА	Педагогический потенциал вокального искусства в развитии музыкальных способностей младших школьников
4	Алла НАРОЗЯ	Развитие русской речи на занятиях по филологическому анализу художественного текста тюркоязычной аудитории
5	Наталья ЯНКЫН	Изучение речевого этикета на уроках русского языка как иностранного в тюркоязычной аудитории
6	Guzel ABDULLAYEVA	Kyrgyz-Turkish Manas University as a Connecting Link of the Turkic-Mongolian Linguoculture: Opportunities for Didactics
7	Айжамал АКЫЙКАТОВА	Кыргыз тилиндеги убакыт “өлчөм” маанилерин туюндурган сөздөрдүн лексика-семантикасы
8	Ширин КУРМАНГАЗИЕВА	Иероглифтерди үйрөтүүдөгү дидактикалык каражаттар
9	С. С. СЕЙИТБЕКОВА Т. Т. ДЫЙКАНБАЕВА В. К САБИРОВА	Метод новизны в системе коммуникативного обучения иноязычной культуре
10	Элвира МАМАРАСУЛОВА	Психосоматикалык бузулуулардын теориялык негиздери

OTURUM 1 – SALON 6	Türkiye: 10:30-12:00	Кыргызстан: 13:30-15:00
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/85434912404?pwd=ZndqazYxdFN3RFNCeEZsaFZaQVJhdz09 ID: 854 3491 2404 KOD: 968617		
OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Kishimjan ESHENKULOVA		
№	Yazar	Konu
1	V. A. SIMKHOVICH D. I. NAUMOV	The Role of University in Implementing Foreign Cultural Policy of Turkey
2	Шер ХАНКЕЛЬДИЕВ	Региональные особенности физического статуса учащейся молодежи
3	Мурат АЙТУРЕЕВ	Интегрированные образовательные программы в сфере высшего и послевузовского образования
4	Мадина ОЗТЮРК	Педагогические условия формирования социальной компетенции будущих специалистов сферы туризма на занятиях по английскому языку
5	Кубатбек ЫСМАЙЫЛОВ	Медициналык колледждердеги болочок медайымдардын кесиптик – этикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун жалпы мүмкүнчүлүктөрү
6	Меражидин БОРКОШЕВ	Дене-тарбия жана спорт күнүмдүк муктаждык
7	Гүлзат ТУРГУНБАЕВА	Көп балалуу үй-бүлө социо-тарбиялык кубулуш катарында

8	Нуркан МЕҢДИБАЕВА	Башталгыч класс мугалиминин ишмердүүлүгүн жогорулатууда мультимедиялык каражаттардын ролу
9	Kishimjan ESHENKULOVA	Değişen Dünyada Bilgi ve Eğitim Sorunu

OTURUM 1 – SALON 7	**Türkiye: 10:30-12:00**	**Кыргызстан: 13:30-15:00**

LİNK: https://us06web.zoom.us/j/82294187375?pwd=TUZDbDJXUFJwSWZDa2hPeFZwaUNnZz09
ID: 822 9418 7375 KOD: 524212

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Kürşad YILMAZ

№	Yazar	Konu
1	Kürşad YILMAZ	Liderlik Davranışları Nerede Fark Yaratıyor?
2	Ayşe BUZ	Okul İklimini Etkileyen Faktörlere İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri
3	Kürşad YILMAZ	Okul Yönetiminde Hesapverebilirlik Modelleri
4	Gulnazik BEKTENOVA Yavuz Ercan GÜL	Köyden Kente Göç Eden Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi
5	İsmail EYNARLI Yavuz Ercan GÜL	Öğretmen Adaylarının Benlik Saygısı ve Hoşgörü Düzeylerinin İncelenmesi
6	Cihan ÇAKMAK	Tatar Modern Eğitiminin Öncüsü: Gılman Kerimi
7	Cebrail NERGİZ	Ceditçilik ve Türkistan'daki Yansımaları
8	Mehmet Arif ÖZERBAŞ Nazmiye ÖZGÜL	Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Kayırmacılık Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

OTURUM 2 / ОТУРУМ-2

Kırgızistan Saati: 15:15 – 16:45 → Türkiye Saati: 12:15 – 13:45 → Rusya Saati: 12:15 – 13:45

OTURUM 2 – SALON 1	**27 Mayıs /TC: 12:15-13:45**	**27-Май / КР: 15:15-16:45**

LİNK: https://us06web.zoom.us/j/83226777413?pwd=elZib0JpUzVEVDNBdkJiR1R1Nmx1dz09
ID: 832 2677 7413 KOD: 069732

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ

№	Yazar	Konu
1	Айжаркын САИТ КЫЗЫ Рита ИСМАИЛОВА	Электрондук окутуу технологиясы
2	Минавар МАТКАСЫМОВА	Технологиялык маданият болочок башталгыч класс мугалимдерин даярдоонун компоненти катары
3	Engin ÇELEBİ	The Role and Importance of The Media in The Education System
4	Recep BAŞARICI Süleyman Sadi SEFEROĞLU	Ortaöğretim Öğrencilerinin Bilişim Teknolojilerini Etik Kullanma Düzeyleri İle Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişki
5	Мамат Абытов	Педагогикалык колледждин студенттерин окутууда кейс методун колдонуу

6	Mukhamedrahim KURSABAYEV Arman DEMEUOV Zhanna TİLEKOVA Ulbosyn KİYAKBAYEVA Bauyrzhan SEYDAKHMETOV	Digital Maps of Ancient Turkic Archaeological Landscapes of The World as an Educational Platform	
7	Roza TAALAIBEK KYZY Mehmet Arif ÖZERBAŞ	Eğitimde Artırılmış Gerçeklik İle İlgili Yapılmış Çalışmaların Eğilimlerin Belirlenmesi	
8	Erkan EFİLTİ Assiya MURADOVA	Kırgızistan'da Yapılan Sanat Terapisi Çalışmalarının İncelenmesi	
OTURUM 2 – SALON 2		**Türkiye: 12:15-13:45**	**Кыргызстан: 15:15-16:45**
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/86217324558?pwd=RG5kSDBKVHRLbWFEMDVNZUgyMTladz09 **ID: 862 1732 4558 KOD: 884258**			
OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Aygül ÇALDANBAYEVA			
№	**Yazar**	**Konu**	
1	Рахат АКМАТЦИЯЕВА Айгул ЧАЛДАНБАЕВА	ЖОЖдо студенттерди окутууда кейс технологияларды колдонуунун өзгөчөлүктөрү	
2	Айжаркын САИТ КЫЗЫ Рита ИСМАИЛОВА	Билим берүүнү санариптештирүү	
3	Mithat TAKUNYACI	Matematik Öğretmeni Adaylarının Değerlendirmeye İlişkin Görüşleri	
4	Aytan HUSEYNOVA-GAHRAMANLI	International Terms Formed on the Basis of Language Relations	
5	Cholpon NAYMANOVA	Teaching American Indian Stories	
6	Райиле ТУРСУН	«Интернет+» доорунун контекстинде кытай тилин чет тили катары окутуунун ыкмасын кыскача талдоо	
7	Роза ТААЛАЙБЕК КЫЗЫ Акматали АЛИМБЕКОВ	Тоголок Молдо мурастарынан "Адам мүнөзү" поэмасындагы салттык психологиялык билимдер	

OTURUM 2 – SALON 3		**Türkiye: 12:15-13:45**	**Кыргызстан: 15:15-16:45**
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/88199239295?pwd=U2NVcVNRUXpTSzhWQko5d2wvdnp6QT09 **ID: 881 9923 9295 KOD: 004543**			
OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. İnabatkan DAMİNOVA			
№	**Yazar**	**Konu**	
1	Гульнура СУЛАЙМАНОВА	Улуттук баалуулук түшүнүгүн талдоо	
2	Кыялбек АКМАТОВ	Мектеп окуучуларына баалуулуктарды окутуп-үйрөтүүдөгү төрт негизги сапат	
3	Ширин КУШЧУБЕК КЫЗЫ	Мектепке чейинки курактагы балдардын баалуулук багыттарын калыптандырууда кыргыз эл оюндарынын тарбиялык потенциалы	
4	Абдымиталип МУРЗАКМЕТОВ	Кыргыз элдик педагогикасындагы тыюулардын орду	
5	Инабаткан ДАМИНОВА	Башталгыч класс окуучуларына эне тил сабагында экологиялык тарбия берүүнүн айрым жолдору	
6	Гулжан МАТАЕВА	Этнопедагогика - ата салтыбыз, анын бүгүнкү күндөгү мааниси	
OTURUM 2 – SALON 4		**Türkiye: 12:15-13:45**	**Кыргызстан: 15:15-16:45**
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/85098051262?pwd=WUlKS200TW91UkR5aUd6ZG14S2RQdz09			

ID: 850 9805 1262 KOD: 224538		
OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Bakıt BORKOEV		
№	**Yazar**	**Konu**
1	Бактыгул КУБАНЫЧБЕКОВА	Билим беруу системасында улуттук тилдин орду, тил маселесинде интеграциялык баалуулуктар
2	Гаухар АБДУЛЛАЕВА	Причастные конструкции с послелогами в тюркских и монгольских языках
3	Мафтуна УБАЙДУЛЛАЕВА	Термин ва терминология тушунчалари таҳлили
4	Сааткан НАРКУЛОВА	Кыргыз тилин үйрөтүүдө жазуу маданиятын өнүктүрүүнүн усул-ыкмалары (кесиптик багыттагы адистердин мисалында)
5	Аяна КУБАНЫЧБЕКОВА	Жаштардын ашыкча салмактан арылуусуна атайын уюштурулган дене-тарбия иш -чараларынын таасирин анализдөө
6	Бакыт БОРКОЕВ Калипа САЛИЕВА	Таланттуу окуучуларды эл аралык олимпиадаларга катышууга тандоо жана даярдоо
7	Aynazım MAYRAMBEK KIZI Mehmet Arif ÖZERBAŞ	Kırgızistan'daki Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Karşılaştıkları Sorunlar
8	Irıskül İSAKUNOVA Mehmet Arif ÖZERBAŞ	Yetimhanelerde Yetişen Çocukların Psikolojik ve Duygusal Sorunlarının İncelenmesi (Kırgızistan Örneği)
9	Daneker MAMBETAKHUNOVA Mehmet Arif ÖZERBAŞ	Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bilgeliğe İlişkin Yeterlik Algılarının İncelenmesi

OTURUM 2 – SALON 5	Türkiye: 12:15-13:45	Кыргызстан: 15:15-16:45
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/88156661194?pwd=UTBDcGwvanJGSkFMM3pjUkpWeXRZdz09 **ID: 881 5666 1194 KOD: 914369**		
OTURUM BAŞKANI: Dr. Semih BABATÜRK		
№	**Yazar**	**Konu**
1	Бекмурза ЗУЛУЕВ	XIX кылымдын 2- жарымы - XX кылымдын 1- жарымында Кыргызстандын түштүк-батыш аймагындагы орус-туземем мектептеринин ишмердүүлүгү
2	Жээнбек АЛЫМБАЕВ Гүлназ АСКАРБЕК	Состояние народного образования Кыргызстана в конце xix в.-начале xx в. (на материалах Семиреченской области)
3	А. С. КАСМАЛИЕВА Л. И. ГУБАНОВА Н. С. БЕЛЬКОВА Л. А. НИКОЛАЕВА	Современное образование и здоровье человека
4	Таштанбек СИЯЕВ Суусаркул АЛЫНБЕКОВА Ырыскан БАТЫРОВА	Педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн тренингди жүргүзүү менен өркүндөтүү
5	Арзымкан МАКЕЕВ Бурул БИЙМУРСАЕВА	Физика сабагын окутууда интерактивдүү технологияларды колдонуу

OTURUM 2 – SALON 6	Türkiye: 12:15-13:45	Кыргызстан: 15:15-16:45
LİNK: https://us06web.zoom.us/j/85434912404?pwd=ZndqazYxdFN3RFNCeEZsaFZaQVJhdz09 **ID: 854 3491 2404 KOD: 968617**		
OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Kürşad YILMAZ		

№	Yazar	Konu
1	Kürşad YILMAZ Semih BABATÜRK A. Buğra İNALÖZ	Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Öğrencilerin Türkçe Öğrenmeye Yönelik Kaygıları
2	Ahmet TAŞ	Bağımsızlık Sonrası Kırgızistan'da Türkiye Türkçesi Öğreten Türkiye Cumhuriyeti Devlet Kurumları
3	Süveyda TAŞ	Kırgızlara Türkiye Türkçesi Öğretiminde Fiillerin İstemi
4	Emine Nur ATA KALIN	Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımını Destekleyecek Youtube Kanal ve İçerikleri
5	Rıdvan KAÇAR Yavuz Ercan GÜL	Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe'nin Öğretimi
6	Yeşim GÜNÇE Yavuz Ercan GÜL	Çok Kültürlü Sınıflarda Görev Yapan Öğretmenlerin Çok Kültürlü Öğretime İlişkin Görüşleri
7	İlker ŞENEL	Eğitim Kuramlarının Kırgızistan'daki Tarihi ve Gelişimi (1884-2022)
8	Erkan EFİLTİ Rakıya Osmon kızı	Köyden Şehire Okumaya Gelen Lise Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi
9	Fatih BENGÜ Ali Çağatay KILINÇ	Pandemiden Dönüş: Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Yaşadıkları Sorunlar

2.GÜN / 2-КҮН		
OTURUM 1 – SALON 1	**28 Mayıs 2022 / 10:45**	**28-май 2022 / 10:45**

OTURUM BAŞKANI: Чолпон Сооронбаева

№	Yazar	Konu
1	Чолпон СООРОНБАЕВА	Билим берүү философиясынын эпистемологиясы
2	Чолпон СООРОНБАЕВА Джаныл БОКОНТАЕВА	Санариптик доор жана санариптик философиянын калыптанышы
3	Nurgul KARYBEKOVA	The Problems of Integration of Digital Technologies Into Foreign Language Teaching at Universities in Kyrgyzstan
4	Dzhanyl BOKONTAYEVA	Isık - Göl Bölgesinin Gelişiminin Stratejik Bir Kaynağı Olarak Etnik Girişimcilik (Sosyolojik Araştırma Materyalleri)
5	Кадиян БООБЕКОВА	«Сүйлөгөн сүрөттөр», көмүскө аң сезим жана реалдуулук
6	Асель УСУПБАЕВА	Определение ценности детей дошкольного возраста 5-6 лет по мнению родителей и преподавателей`
7	Рахат АСКАРОВА	Тилмечтик кесипке даярдоодо студенттердин оозеки (ырааттуу) которуу көндүмдөрүн калыптандыруучу көнүгүүлөр
8	Лейла БАБАТУРК	Проблемы профессиональной подготовки русско-турецких переводчиков на примере вузов Кыргызстана и Турции
9	Калия КУЛАЛИЕВА	Мектепке чейинки жана башталгыч билим берүүчү мекемелерде кыргыз тилин үйрөтүү (“балдарга кыргыз тили” сериясынын негизинде)
10	Айгүл КОЙЛУБАЕВА Багдат ТОКТОБАКОВА	Кыргыз тилин окутуунун активдүү формалары
11	Асел АНАПИЯЕВА Жаркынай СЫДЫКОВА Айнура АБДЫЛДАЕВА	Көркөм стилдеги тексттер тууралуу

UMEK-2022

OTURUM 1 – SALON 2	28 Mayıs 2022 / 10:45	28-май 2022 / 10:45

OTURUM BAŞKANI: Жазгүл Түмөнбаева

№	Yazar	Konu
1	Жазгүл ТҮМӨНБАЕВА	«Манас» эпосундагы түрк, түрк-монгол тилдерине орток сөздөр
2	Аскар ИМАНБАЕВ	Кыргыз Республикасында жогорку кесиптик билим берүүнү стандартташтыруу маселелери
3	Акматали АЛИМБЕКОВ	Кыргыз жана түрк макалдарындагы толерантуулукка тарбиялоо идеялары
4	Акматали АЛИМБЕКОВ	Кыргыз эл педагогикасындагы эстетикалык тарбия
5	Гулайым АБЫЛАСЫНОВА Камила ЮСУПОВА	Сущность и содержание понятия «дистанционное обучение»
6	Салтанат МАМБАЕВА	Подготовка переводчиков в Кыргызстане и развитие их компетентности
7	Saltanat MAMBAEVA	Family Value Among Kyrgyz and Tribal Americans Indians
8	Rüştü YEŞİL Yavuz Ercan GÜL	Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Adalet Algılarının İncelenmesi
9	Райхан ТАШТЕМИРОВА	Айтматовдун чыгармалары жаштардын адеп-ахлак ыйманга тарбиялоодо негизги таяныч катары
10	Светлана ТКАЧЁВА Насир АХМАД	Особенности духовно-нравственного развития личности средствами индийской субкантинетной народной педагогики
11	Нурзат УСОНОВА Назира ЖУМАШОВА	Жеңижоктун чыгармачылыгындагы айтыш өнөрү
12	Толкун АСИРДИНОВА Аида ДАНИЛОВА	Кыргыз тилинин фразеологизмдериндеги гендерлик стереотиптер

ТЕЗИСТЕР
ÖZETLER

ÇAĞDAŞ EĞİTİMDE PSİKOLOJİNİN YERİ

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
erkan.efilti@manas.edu.kg , efilti71@gmail.com

Eğitimin tarihi süreç içindeki aşamalarını göz önünde bulundurulduğu zaman, üç dönemlik bir süreç geçirdiği görülmektedir. Geleneksel eğitim olarak tanımlanan kaynak merkezli eğitim ve öğretmen merkezli eğitim artık dünya eğitim literatüründen kalkmış olmasına rağmen hala bazı ülkelerde kullanıma devam edilmektedir. Çağdaş eğitim olarak tanımladığımız eğitimde merkezde öğrenci alınmış ve öğrenci merkezli eğitim olarak eğitim literatürüne girmiştir. Öğrenci merkezli eğitimin eğitim sürecine en önemli katkılarından biri var olan öğretim yönetim ve denetim faaliyetlerine ek olarak öğrenci kişilik hizmetleri eğitim sürecine dahil edilmiştir. Öğrenci kişilik hizmetleri içinde ise rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri eğitime psikolojinin girmesi açısından önemli bir aşama olmuştur. Öğrenci merkezli eğitimde öğrenciyi bütün yönleriyle (fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal, kişilik vb.) geliştirmek temel amaç olarak belirlenmiştir. Öğrencide var olan yönlerin belirlenmesinden başlayarak var olan yönleri geliştirme ve destekleme süreçlerinin tamamında psikoloji bilimi eğitim sürecine dahil olmuş ve çağdaş eğitimin vazgeçilmezi olarak görülmektedir. Geleneksel eğitim içinde psikoloji bilimi daha çok öğrencinin bilişsel yönünü geliştirmede destek vermekteydi, bu da psikoloji biliminin olmadığı bir eğitimi kabul edile bilir görünmekteydi, hâlbuki çağdaş eğitimde psikoloji bilimi olmadan eğitsel bir süreçten bahsetmek imkânsız hale gelmiştir. Toplumların eğitimden beklentileri açısından da değerlendirildiği zaman psikolojiye ihtiyacı görebilmekteyiz. Toplum çocuklarını hızla değişen ve her geçen gün zorlaşan dünya şartlarına çocuklarının tam olarak hazırlanmasını beklemektedir ve ayrıca her geçen gün artan ve olumsuzluklardan da çocuklarının korunmasını istemektedir. Bu talepler doğrultusunda okullar eğitimin verileceği kuşakların doğru bir şekilde tanına bilmesi ve onlarla doğru ve etkili bir bağın kurula bilmesi için psikolojiye ihtiyacı vardır. Dünyadaki eğitimde sanayide ve teknolojide gelişmiş birçok ülkede artık okulların en önemli birimlerinden biri olarak okul psikolojik danışmanlığı vaz geçilmez bir birim olarak kurulmuş ve üniversitelerin rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünden mezun olmuş rehber öğretmenler bu birimlerde aktif faaliyet göstermektedir. Eğitimin toplumsal ve bireysel işlevini tam olarak yerine getirebilmek, mutlu bireyler ve geleceğe umutla bakan toplumlar için psikoloji çağdaş eğitimin artık olmazsa olmazı olarak tanımlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, çağdaş eğitim, psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık.

БАЛДАР КЫРГЫЗ КООМУНУН ТАРЫХЫЙ РЕТРОСПЕКТИВАСЫНЫН КҮЗГҮСҮНДӨ

Акматали Алимбеков
Кыргыз-Түрк "Манас" университети
akmatali.alimbekov@manas.edu.kg.
ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-9824-5377

Билдирүүдө кыргыз коому жана балдар маселелери тарыхый ретроспективалык аспекттеги паралелдер аркылуу ачыкталат. Салттуу түшүнүктөргө кайрылуу менен кыргыздар үчүн балдар үй бүлөнүн, коомдун, мамлекеттин бакубат өнүгүшүнүн пайдубалы, стратегиялык ресурсу, кепилдиги катары каралып келгендиги этнографиялык, фольклордук, тарыхый даректүү документтер аркылуу тастыкталат. Советтик коомдун социалдык саясаты балдарга камкордукка негизделгендиги кыргыздардын салттык маданиятына төп келип балдар тууралуу көз караштарын олуттуу өзгөртүүгө учураткан эмес. Азыркы доордогу тез өзгөрүүгө бет алган цивилизациялык кубулуштар маданияттын бардык институттары сыяктуу кыргыз коомундагы балдарды тарбиялоонун мазмунуна олуттуу өзгөртүүлөрдү киргизди. Азыр балдар үчүн маалымат булактары чексиз. Ал маалыматтар үй бүлө, мектеп, өлкө аймагы менен чектелбейт. Алардын ишеним ынанымдары, туткан позицияларына ата эне, мугалимдерге караганда интернет ресурстары күчтүүрөөк таасир көрсөтүүдө. Бүгүнкү ата энелер, мугалимдер планетардык өзгөрүүлөрдөн келип чыккан көйгөйлөр менен иштөөгө даяр эмес. Кыргызстандын 17 % калкы башка өлкөлөрдө иш көчмөнү катары жашайт. Бул процесстин кесепетинен 192,000 үй бүлөдөн 72,000 бала ата энелердин мээриминен айрылып башка жакындарынын колунда жашоодо. Мектеп жана башка жайларда балдарга карата зомбулук күчөдү. "Балдар коому" акырындап маданий кубулуш катары өз мазмунун жана формасын өзгөртүп бара жатат. Азыркы балдар теңтуштары менен түрдүү оюндарды ойноого караганда руханий жактан жугумсуз виртуладык дүйнөдө жашоого ыкташууда. Балдардын өз ара биргелешип ойноосунун азайышы бул бүтүндөй улуттук маданият айдыңынан алып караганда олуттуу кризистин белгиси. Балдарды тарбиялоонун, аларды инсан катары өнүктүрүүнүн максаты, мазмуну мамлекети бар жерде мамлекеттик бийлик институттары тарабынан айкын так аныктала элек. Азыркы кыргыз коомунда балдарды тарбиялоо ишине чоңдордун катышы өтө кескин азайган. Бүгүнкү кыргыз коому окуучуну ичтен түшүнгөн иш мугалимге муктаж. Мындай мугалим өз ишинин натыйжасын сабактардын саны менен эмес, окуучуну адам катары кабылдап анын кишилик, инсандык касиеттеринин өнүгүшүнө кошкон салымы менен өлчөп баалайт.

Негизги сөздөр: кыргыз коому, балдар, үй бүлө, тарбиялоо, инсан.

УЛУУ «МАНАС» ЭПОСУНДАГЫ ЖЕТИ ОСУЯТТЫН ЖАШТАРДЫ ТАРБИЯЛООДОГУ РОЛУ

Асел Анапияева
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекетик университети
anapiyaeva80@outlook.com

Учурдагы ааламдаштыруу шарты улуттук ыйык рухий нарк-дөөлөттөрдү, бабалардын мурастарынын өрнөктүү жактарын келечек муунга таалим –тарбия берүүдө, билимдерин калыптандырууда олуттуу маани берүүнү талап кылат. Мына ушундай рухий мурастарыбыздын башында «Манас» эпосу турат. Залкар жазуучу Чыңгыз Айтматов: «Манас» эпосу «Байыркы кыргыз рухунун туу чокусу»-деп баа бергендиги бекеринен эмес. «Манас» эпосу дүйнөдө көлөмдүү ири дастандардан болуп саналат. Саякбай Каралаевдин вариантында эле жарым миллиондон ашык ыр саптары камтылган. Эпостун толук тексттин басылмасы эле кырк томдон ашмак. Чындыгында улуу «Манас» эпосу жалпы адамзаттык маанидеги терең мазмунга, көөнөрбөс түбөлүктүү рухий дөөлөттөргө эгедер улуу дастан. Келечек муунга билим, таалим – тарбия берүүдөгү «Манас» эпосунун орду албетте өзгөчө орунда турат. КР Эл мугалими Бектур Исаков: «Манаста» баарыдан мурда элдик педагогиканын кору, уюткусу топтолгон деген таасын пикирин билдирген. Ырасында эле «Манас» кылым тарыхынын жандуу күбөсү, таалим-тарбия жаатындагы даанышмандыгынын соолубас кенчи. «Манас» кыргыз элинин тарыхы, маданияты, педагогикасы. Дал ушул мекенчил менталитет, тагдырды ата журт кызыкчылыгына байлаган патриоттук принцип, эл-журттун эгемендүүлүгүн ыйык санаган улут идеясы бүгүнкү таалим-тарбиянын негизинде жатууга тийиш. Макалада эпостогу жети осуяттын жаштарды мекенчилидикке, гумандуулукка, ар-намыска, табият менен таттуу мамиледе болууга ундогон жакшы пикирлер тууралуу кеп козголот. Ар бир ой, эпостон алынган факты-материалдар менен тастыкталды.

Негизги сөздөр: “Манас” эпосу, жети осуят, жаш муун, таалим-тарбия

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ВОКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В РАЗВИТИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Татьяна Петрова
Марийский государственный университет
Tanjana1@yandex.ru

Наталья Синицина
преподаватель по классу академического вокала
ДШИ «Созвездие» г. Нижний Новгород
nadenka.lyubava@mail.ru

Пение издавна являлось самым массовым и любимым искусством и средством формирования целостной гармоничной личности обучающихся, развития их творческих способностей и музыкального вкуса. Оно требует высокого художественного уровня исполнения, которое зависит от способности живого восприятия окружающей действительности, тонкого эмоционального переживания, осмысления художественных образов произведения и т.п. В нашем исследовании вокал представляется как эффективное средство развития музыкальных способностей детей младшего школьного возраста. В связи с этим возникает проблема использования психолого-педагогического потенциала вокального искусства в развитии музыкальных способностей детей младшего школьного возраста. Основными специфическими особенностями и психолого-педагогическим потенциалом вокального искусства являются следующие положения. Во-первых, вокальное искусство формирует культуру музыкального восприятия слушателя, тем самым актуализируется его воспитывающая и развивающая функция. Она определяется не количеством информации и знаний о музыке, а качественным уровнем переживания её содержания; во-вторых, вокал как вид песенного музыкального искусства предполагает восприятие музыки на психологическом и эмоциональном уровне, развитие тем самым эмоционального благополучия детей; в-третьих, эффективность вокального искусства как средства развития музыкальных способностей детей младшего школьного возраста зависит от выбора педагогом основных методологических подходов и принципов музыкальной деятельности, которые отражаются в частных методиках индивидуализации и персонализации, культуризации и эстетизации процесса педагогической деятельности; в-четвертых, вокальное искусство выступает как способ познания личностного смысла музыкального произведения и постижения тем самым его ценности и содержания, которое способствует в свою очередь раскрытию духовного мира ребенка.

Ключевые слова: психолого-педагогический потенциал, вокальное искусство, развитие музыкальных способностей.

ОСНОВНЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЫ

Татьяна Петрова
Марийский государственный университет
Tanjana1@yandex.ru

Дженнет Темуркаева
Чеченский государственный университет
temurkaeva1985@mail.ru

Целостная подготовка будущего учителя сельской начальной школы предполагает учет особенностей этнокультурной среды, к которым мы относим: создание условий для социальной адаптации будущих учителей в условиях естественной среды сельского социума; отражение в начальном образовательном процессе этнопедагогических идей, традиций родной культуры. При этом принцип системности в профессиональной подготовке будущих учителей начальной сельской школы выступает как системообразующий фактор. Принцип природосообразности является одной из главных, определяющих особенностей этнопедагогики и представляет формирование ценностно-позитивного отношения будущих учителей начальной школы к существующей реальной ситуации и организации педагогической деятельности в сельских условиях. Принцип культуросообразности предполагает учет культуры общества в образовании человека, «сообразность» воспитания человека родной культуре, культуре общества и мира; учет индивидуальных особенностей при восприятии культуры личностью. Принцип этнокультурности как частное проявление в теории и практике современного образования представляет интеграцию трех основополагающих метапринципов: принципа народности, принципа природосообразности и принципа культуросообразности. Принцип гуманитарного образования в профессиональной подготовке учителей начальной сельской школы является составляющей системного подхода и рассматривает человека как целостное образование, характеризующееся: мета-предметностью (отход от предметоцентрированности и переход на общемировоззренческую интерпретацию содержания учебных предметов в начальной школе. Принцип полифункциональности профессиональной деятельности учителей начальной сельской школы представляет интегративное профессионально-значимое качество будущего специалиста, его квалификационную характеристику: широту кругозора, степень педагогической направленности и профессионального мировоззрения, социальную значимость индивидуальных норм поведения, владение разнообразными методами преподавания школьных предметов, учет средовой ситуации социума, овладение этнопедагогической культурой. Принцип интеграции современной технологичности с традиционными методами, который предполагает разработку и реализацию в процессе профессиональной подготовки учителей начальной школы комплексной интегрированной технологии.

Ключевые слова: сельская школа, принцип профессиональной подготовки педагога.

ÇOCUĞUN EĞİTİMİNDE DİNÎ VE MİLLÎ DEĞERLERİN ERKEN DÖNEMDE VERİLMESİNİN ÖNEMİ

Bekir TATLI
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
bekir.tatli@manas.edu.kg;
Ankara HBVÜ İslami İlimler Fakültesi
bekir.tatli@hbv.edu.tr

İnsanın doğumundan ölümüne kadar, klasik tabirle "beşikten mezara kadar"- eğitilmeye muhtaç bir varlık olduğunu biliyoruz. Hatta bu sürecin doğum öncesinden ve anne karnından başladığını söylemek de mümkündür. Bununla birlikte karakter oluşumunun büyük oranda şekillendiği dönemin erken çocukluk dediğimiz ilk altı yaş olduğu; bu dönemde çocuğun mutlaka değerlerle donatılarak sağlıklı bir ruh-beden yapısına kavuşturulması gerektiği, sonraki yıllara bırakılan veya tamamen ihmal edilen değerler eğitiminin istenen sonuçları yeterince veremediği, bu yüzden günümüzde toplumda her bakımdan problemli fertlerin sayısının giderek arttığı, alanın uzmanları tarafından bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuştur. Çocuğa kazandırılması gereken değerlerimizi ise "dinî" ve "millî" olmak üzere iki başlıkta ele almak gerekmektedir. Bunlardan sadece birini öne çıkaran değil, her ikisini de birlikte dikkate alan bir değerler eğitiminin son derece önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu anlamda çocuğun zihninde bir Yüce Yaratıcı fikrinin oturtulması, O'nun bütün varlıkları sevgi merkezli yaratmış olması, bu nedenle bütün yaratılmışların "O'ndan ötürü" hoş görülmesi gerektiği, Allah'ın güzel olduğu ve güzelliği sevdiği, dolayısıyla bizlerin de güzel işler yapan hatta yaptığı her işi güzel yapan insanlar olarak yetişmemizin Yüce Allah'ı memnun eden bir davranış olması… gibi dinî değerlerin çocuğa kazandırılması çok önemlidir. Bunun yanında millî kültürden gelen büyüklere/aksakallara saygı, onlar geldiğinde ayağa kalkmak, gerektiğinde ellerini öpmek; atalarımızın tarih boyunca gerek savaş meydanlarında gerekse sivil hayatta sergiledikleri kahramanlıkları öğrenmek, onların gerektiğinde düşmanına bile su veren hatta yaralandığında onu tedavi ettirmek için sırtında taşıyacak kadar yüce karakterli olduklarının farkına varmak, Allah tarafından dünyada adaleti sağlamak için yaratıldığına inanan bir milletin fertleri olduğu duygusunu onlara kazandırma gibi millî değerlerin de önemi büyüktür.

Anahtar Kelimeler: Çocuğun Eğitimi, Aile, Dinî Değerler, Millî Değerler, Türk Aile Yapısı

TATAR MODERN EĞİTİMİNİN ÖNCÜSÜ: GILMAN KERİMİ

Cihan ÇAKMAK
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
cihan.cakmak@cbu.edu.tr

Dünyanın farklı coğrafyalarında 18. yüzyılda yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayan birtakım sosyal hareketler beraberinde milletlerin kendi dil ve tarihlerini araştırmalarına kapı aralamıştır. 1789 Fransız İhtilalinin ortaya çıkardığı serbest düşünce iklimi ile ulus millet bilinci insanların demokratik eğilimlerine hizmet ederek reform hareketlerinin güçlenmesine de zemin hazırlamıştır. Diğer coğrafyalardaki bu radikal hareketler İdil Ural coğrafyasında bilhassa eski usul eğitime karşı çıkış olarak güçlü bir karşılık bulmuştur. Temelinde eğitim meselesinin olduğu ancak toplumun her alanında ortaya çıkan yenilik ihtiyacı İdil Ural coğrafyasında kendilerine ceditçiler adını veren aydınlar grubu tarafından bilinçli ve sistemli bir hareket halini alarak modern okulların açılması ve eğitim öğretimin toplumun her katmanına yayılmasının teşvik edilesi şeklinde ortaya çıkacaktır. Görev yaptığı İdil Ural bölgesinde imam ve ahund kimliğiyle ön plana çıkan Gılman Kerimi, İsmail Gaspıralı ile tanışmasından sonra kendi uyguladığı sistemin işlevsizliği ve başarısızlığını fark ederek usul-i cedit hareketini benimsemiş ardından da açtığı okullarda bu sistemi uygulamaya koymuştur. Bu çalışmada modern Tatar edebiyatının kurucusu olarak bilinen Fatih Kerimi'nin babası Gılman Kerimi'nin eğitim faaliyetleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gılman Kerimi, Fatih Kerimi, İsmail Gaspıralı, ceditçilik faaliyetleri, usul-i cedit.

THE ROLE OF UNIVERSITY IN IMPLEMENTING FOREIGN CULTURAL POLICY OF TURKEY

Simkhovich V.A.
Belarus State Economic University
ORCID (0000-0003-3831-6118)
simkhovich_V@mail.ru
Naumov D.I.
Belarus State Academy of Communications
ORCID (0000-0003-2508-0361)
cedrus2014@mail.ru

In the global world conducting foreign cultural policy is one of important functions of the state that is explicitly aimed at achieving certain cultural goals on the world stage through the optimal use of all the resources of the state and society. Its social efficiency and societal functionality are determined by maintaining a dynamic balance between the processes of cultural universalization and cultural isolation which act as epiphenomena of globalization. In implementation of the foreign cultural policy of the state the most important role is played by the national system of education which contributes to both form the national identity and disseminate the identity models in the world. The given aspect actualizes addressing to the problems of implementation of foreign cultural policy via the system of higher professional education. The experience of Turkey is of particular interest in this regard. At present, there are 206 higher education institutions in the country. The system of higher education in Turkey is built taking into account the principles and mechanisms of the Bologna process, therefore, in most universities, students from other countries have the opportunity to study not only in Turkish, but also in English. The high quality of the educational process in them is evidenced by the fact that 21 Turkish universities are included in the QS World University Rankings 2022. Studying of foreign students at Turkish universities creates not only an educated person and a competent specialist who is competitive in the global labor market. An integral part of the educational process of universities in Turkey is upbringing of an individual who is tolerant of the culture and history of the country of his training. Such a person upon returning home becomes a mediator of Turkey's cultural influence in his homeland. This is what both the university study programs and socio-cultural context of life of a foreign student during his studies at a Turkish university is implicitly aimed at.

Key words: university, cultural policy, Turkey

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФИЗИЧЕСКОГО СТАТУСА УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ

Ханкельдиев Шер Хакимович
Ферганский государственный университет
honkeldieva@mail.ru

В работе раскрывается обязательный курс в соответствии с требованиями вузовской подготовки специалистов заканчивающих обучение на факультетах физического воспитания. Исследования в системе образования будут способствовать реализации задач, поставленных в Указе Президента Республики Узбекистан УП-5368 от 5 марта 2018 года “О мерах по коренному совершенствованию системы государственного управления в области физической культуры и спорта”, и ряд других нормативно-правовых документов, направленных на дальнейшее совершенствование физической культуры и спорта. Знания региональных особенности физического воспитания учащейся молодежи позволит студентам специализированных факультетов Высших образовательных учреждений педагогического профиля расширить теоретические знания по изучаемому предмету с учетом влияния фактора гипертермии. При творческом отношении к изучению данных знаний помогут будущему специалисту сферы физического воспитания и спорта сократить сроки практических поисков методом проб и ошибок и выйти на более высокий уровень современных требований. Особую значимость приобретает система образования для детей младшего школьного возраста. Период обучения младших школьников является ответственным этапом в жизни ребенка. Новые условия обучения, высокая суммарная учебная нагрузка, адаптация к новому режиму дня, новизна и сложность изучаемого материала, необходимость выполнения заданий и поручений учителя предъявляют повышенные требования к организму детей. Эффективным средством для снятия накапливающейся усталости рассматривается физкультурно-оздоровительная работа. Обоснование и внедрение в практику методики физкультурно-оздоровительной работы с детьми начинающих обучение в школьных образовательных учреждениях является актуальной проблемой исследования. Приступая к исследованию, исходили из предположения, что на основе анализа показателей физического развития и двигательной подготовленности, особенностей их взаимосвязи, применение разработанной методики физкультурно-оздоровительной работы, позволит значительно улучшить всестороннюю физическую подготовленность и здоровье детей и преодолеть возникающие трудности в процессе адаптации детей к обучению в школе.

Ключевые слова: Регион, физический статус, молодёжь, учащиеся, физическая работоспособность, физическая подготовленность.

ОБУЧЕНИЕ ТАТАРСКОМУ И ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКАМ НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ ЧЕРЕЗ ДИАЛОГ НАЦИОНАЛЬНЫХ КУЛЬТУР (НА ПРИМЕРЕ КАЗАНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ КОНСЕРВАТОРИИ)

Галимзянова Ильхамия Исхаковна
Казанская государственная косерватория имени Н.Г. Жиганова
illagalim@rambler.ru

Современное общество ориентирует высшую школу не только на специалиста, но и на формирование человека и гражданина, интегрированного в национальную и мировую культуру. Специфика образования в музыкальном вузе заключается в интеграции общеобразовательных и специальных музыкальных дисциплин, в сочетании научного и творческого подходов, а также в особом психологическом климате работы студентов, продиктованном их исполнительской деятельностью. В стенах Казанской государственной консерватории учатся студенты различных национальностей. В условиях профессиональной подготовки происходит приобщение студентов к общечеловеческим ценностям, к богатству национально-культурного наследия прошлого своего народа и других стран. При этом весьма продуктивным является использование познавательно-культурологического материала в процессе обучения языкам и понятно стремление преподавателей выявить сущность интегративных процессов, происходящих в сфере языка. Не отрицая необходимости поиска универсальных закономерностей, заметим все же, что он вряд ли будет плодотворным, если наряду с общим мы не установим специфического содержания, вытекающего из соотнесенности носителя языка с общенародной культурой. В последнее время язык часто исследуется во взаимодействии с национальной культурой. Адрес консерватории – Республика Татарстан, г.Казань, билингвальная республика. Это создает важную социальную среду для изучения татарской культуры и татарского языка. В процессе языковой подготовки преподаватели включают в методику обучения иностранного и родного (в данном случае татарского) языков национально-региональный компонент и решают задачу комплексной реализации практической, воспитательной, общеобразовательной и развивающей задач. Изучение языка с использованием краеведческого материала, основанное на межкультурном сравнительном подходе, позволяет обучающимся увидеть мир глазами разных людей.

Ключевые слова: языковая подготовка, культура, краеведческий материал.

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN PANDEMİ SÜRECİNDE SINIF YÖNETİMİNDE YAŞADIKLARI SORUNLAR

Bengü Fatih
Ahmet Yesevi Üniversitesi
fatihbengu1977@hotmail.com

Kılınç Ali Çağatay
Karabük Üniversitesi
cagataykilinc@karabuk.edu.tr

Bu araştırmanın amacı, pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetiminde yaşadıkları sorunları incelemektir. Nitel araştırma yöntemi ve fenomenoloji deseninde kurgulanan bu araştırmaya, Samsun İli Atakum İlçesinde bulunan resmi anaokullarda görev yapan toplam 10 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Araştırmada katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Veri toplama amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin maske nedeniyle öğrencilerle iletişim kuramama, toplu etkinlik düzenleyememe, materyal kullanamama, bireysel etkinlik düzenlemek zorunda kalma gibi sorunlar yaşadıkları; bu sorunları aşmak için evden materyal isteme, bireysel etkinlik yapma ve aile iletişimini güçlendirme gibi yöntemler geliştirdikleri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi öğretmeni, sınıf yönetimi, pandemi, nitel araştırma, fenomenoloji

SOSYAL KABUL ÖLÇEĞİ GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Ayşe ÜRÜN
Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Prof. Dr. Rüştü YEŞİL
Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ryesil@sakarya.edu.tr

Kaynaştırma eğitimi, modern dönem eğitim süreç ve uygulamalarında öne çıkan ve eğitimin programlanmasından uygulanmasına ve değerlendirilmesine, öğretim mekanından zaman ve ortam düzenlemelerine kadar çok farklı değişkeni yeni bir anlayışla yeniden organize edilmesini gerektiren bir süreci etmektedir. Kaynaştırma eğitimi süreçlerinin başarısı üzerinde en belirgin etkenlerden biri, öğretmenlerin gerek bu süreci gerekse bu sürecin temel aktörleri olan özel gereksinimli öğrencilere ilişkin sosyal kabul düzeyleridir. Bu araştırmanın amacı, sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıf öğretmenlerinin, kaynaştırma öğrencisine yönelik sosyal kabul düzeylerini belirlemede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Araştırma nicel bir çalışma özelliği taşımaktadır. Araştırmanın örneklemi, 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında Uşak İl Merkez'indeki devlet okullarında çalışan ve sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan 374 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler Sosyal Kabul Taslak Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonunda 4 faktör altında toplanmış 38 maddeyi içeren beşli likert tipi bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçeğe "Sosyal Kabul Ölçeği (SKÖ) adı verilmiştir. Ölçeğin KMO değeri 0,952; Bartlett Testi değerlerinin x^2=9658,671; sd=496; p<0,001'dir Ölçeğin geçerlik özelliği açımlayıcı faktör analizi ve ayırt edicilik analizi ile incelenmiştir. Ölçek maddelerinin faktör yükleri 0,45 ve üzerindedir. Açıklanan toplam varyans miktarı ise %66,124'tür. Madde toplam korelasyonu katsayıları p<,001 düzeyinde anlamlıdır. Ölçeğin güvenirlik incelemesi kapsamında ise tutarlık ve kararlılık özelliği incelenmiştir. Ölçeğin Cronbach alpha güvenirlik katsayısı 0,808 olarak belirlenmiştir. Kararlılık analizi ise iki ölçüm arasındaki ilişki incelenerek test edilmiştir. Analiz sonunda her bir madde ve faktörlere ilişkin kararlılık katsayılarının p<,001 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf Öğretmeni, Sosyal Kabul, Kaynaştırma Öğrencisi, Ölçek Geliştirme

ИНТЕГРИРОВАННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПРОГРАММЫ В СФЕРЕ ВЫСШЕГО И ПОСЛЕВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Айтуреев Мурат
ЮКУ им. М.Ауезова
(г.Шымкент, РК)
murattssm@mail.ru

Интеграция образования, науки и производства – это совместное использование потенциала образовательных, научных и производственных организаций во взаимных интересах. В первую очередь, в области подготовки, повышения квалификации и переподготовки кадров, а также проведения совместных научных исследований, внедрение научных разработок и т.д. В системе общего образования под опытом деятельности подразумевается в большей степени опыт учебно-познавательной деятельности. А само приобретение опыта осуществляется в рамках традиционной дидактической триады «знания – умения – навыки» путем формирования у обучающихся практических умений и навыков. При деятельностно-компетентностном подходе традиционная триада дополняется новой дидактической единицей: знания – умения – навыки – опыт деятельности. В качестве партнера для внедрения системы дуального обучения для студентов и магистрантов специальности «Химическая технология тугоплавких неметаллических и силикатных материалов» кафедрой «Технологии цемента, керамики и стекло» ЮКУ им. М.Ауезова был заключен двухсторонний договор с цементным заводом ТОО «Стандарт Цемент» (г.Шымкент). Согласно подписанному договору между ЮКУ им. М.Ауэзова и ТОО «Стандарт Цемент», на базе завода имеется учебный научно-произведенный комплекс. Данный комплекс оснащен кабинетами для проведения занятий. На базе ТОО «Стандарт Цемент» по дуальной системе обучения осуществляется производственная и преддипломная практика. При прохождении практики на цементном заводе ТОО «Стандарт Цемент» студенты имеют возможность ознакомления с современной технологией, технологическим оборудованием и сырьевыми материалами для составления и написания отчетов по практике и приобретению производственных навыков, знаний и умений. В настоящее время интеграцию образования, науки и производства, как практико-ориентированный подход в образовании необходимо рассматривать как один из важнейших приоритетов, направленных на подготовку высококвалифицированных специалистов, соответствующих потребностям рынка труда в условиях инновационного развития экономики страны.

Ключевые слова: Образование, интегрированные образовательные программы, высшее и послевузовское образование.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE MEDIA IN THE EDUCATION SYSTEM

Engin ÇELEBI
Cukurova University
engincelebi@cu.edu.tr

The aim of the media, which is a tool of capitalism, is to direct the target audience to the desired attitudes and behaviours with the messages they place in their subconscious. For this reason, educational values may lag behind commercial targets, and children may be seen as customers. Also, the socio-psychological impact of media broadcasts on education should be taken into account. For example, children's social identities are similar to the characters represented in the media. Thus their desire to be like them and take them as role models are seen as motivation factors. Media organizations that implement imperialism with the concern of advertising and advertising revenues can drag children into unrealistic dreams with modern fantasies. The media, which has become the basis of education and transmission of traditional and social values, should be aware of its own values, act responsibly, and question the social and cultural effects of the given messages. Moreover, such arrangements should be legally secured. Media literacy knowledge is a significant factor in distinguishing the authenticity of the implication in the media as well as helping children differentiate between the virtual world and the real world. Efforts should be made to eliminate the negative influence of media broadcasts on children and make them better quality, level and practical. This study aims to examine how the media affect children in education cognitively, emotionally and behaviorally.

Keywords: Media and education, media and child, media literacy.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE HESAP VEREBİLİRLİK MODELLERİ

Prof. Dr. Kürşad YILMAZ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
kursad.yilmaz@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0002-3705-5094

Hesap verebilirlik kavramı, en genel anlamıyla, sorumluluk duygusu ile bir diğerine yapılan ve yapılacaklarla ilgili cevap verme, açıklamada bulunmadır. Kamu adına kamu kaynaklarını kullanan kişilerin, bu kaynakları nasıl kullandıkları sorusuna cevap talepleri hesap verebilirlik vurgusunu artırmıştır. Bu bağlamda eğitim örgütlerinde de hesap verebilirlik talepleri artmış ve çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu bildiride eğitim örgütlerinde hesap verebilirlik modelleri ile ilgili kavramsal bir çözümleme yapılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için ilk önce hesap verebilirlik kavramı tanımlanmış, daha sonra da "Bürokratik Hesap Verebilirlik Modeli, Performans Hesap Verebilirliği Modeli, Piyasa Hesap Verebilirliği Modeli, Profesyonel Hesap Verebilirlik Modeli ve Ertan-Kantos (2011) Hesap Verebilirlik Modeli" hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Hesap verebilirlik, eğitim örgütleri, model

LİDERLİK DAVRANIŞLARI NEREDE FARK YARATIYOR?

Prof. Dr. Kürşad YILMAZ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
kursad.yilmaz@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0002-3705-5094

Bu çalışmanın amacı, liderliğin nerede fark yarattığı ile ilgili kavramsal bir çözümleme yapmaktır. Bu amaca ulaşmak için meta sentez yaklaşımı kullanılmıştır. Meta sentezler, benzer konulara odaklanmış nitel araştırmaların ya da diğer araştırmaların nitel bulgularının, ortak bir ölçüye ulaşmaya ya da birleştirmeye çalışılmadan yorumlanması, olayların anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılması ve karşılaştırılması amacıyla yapılan araştırma sentezleridir. Bu kapsamda Türkiye'de eğitim örgütlerinde yapılan 6 liderlik meta analizi incelenmiş ve analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre okul yöneticilerinin liderlik davranışları öğretmenlerin "iş doyumu, örgütsel adalet algısı, örgütsel bağlılık davranışı, örgütsel güven algısı, örgüt iklimi örgüt kültürü algısı, örgüt iklimi algısı, yenilikçilik algısı ve örgüt sağlığı algısı üzerinde *yüksek/geniş düzeyde pozitif bir etkiye* sahiptir. Okul yöneticilerinin liderlik davranışları öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı, performans, girişimcilik, duygusal zekâ, motivasyon, iletişim becerisi üzerinde *orta düzeyde pozitif bir etkiye;* tükenmişlik sendromu, mobbing ve örgütsel sessizlik davranışları üzerinde ise *orta düzeyde negatif bir etkiye* sahiptir. Okul yöneticilerinin öğretim liderliği ve genel olarak liderlik davranışları okul etkililiği üzerinde *yüksek/geniş düzeyde pozitif bir etkiye* sahiptir. Okul yöneticilerinin hizmetkâr liderlik davranışları da örgütsel bağlılık davranışı, örgütsel vatandaşlık davranış ve örgütsel güven algısı üzerinde *yüksek/geniş düzeyde pozitif bir etkiye;* örgütsel özdeşleşme üzerinde ise *orta düzeyde pozitif bir etkiye* sahiptir.

Anahtar Sözcükler*:* Liderlik, Dönüşümcü liderlik, Öğretim liderliği, Hizmetkâr liderlik, Etkiler

UMEK-2022

TÜRKÇEYİ YABANCI DİL OLARAK ÖĞRENEN ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇE ÖĞRENMEYE YÖNELİK KAYGILARI

Prof. Dr. Kürşad YILMAZ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
kursad.yilmaz@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0002-3705-5094

Dr. Semih BABATÜRK
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu
semih.babaturk@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0002-6778-4204

Okutman A. Buğra İNALÖZ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu
ahmetbugra.inaloz@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0001-7928-1770

Bu çalışmanın amacı, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin Türkçe öğrenme yönelik kaygılarını belirlemek ve çeşitli değişkenlere karşılaştırmaktır. Tarama modelindeki araştırmanın örnekleminde 316 üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Veriler "İkinci Dil Olarak Türkçe Öğrenme Kaygısı Ölçeği" (Polatcan, Alyılmaz ve Er, 2019) ile toplanmıştır. Ölçek "Anlatma Teknikleri (Konuşma ve Yazma: 12 madde) ve Anlama Teknikleri (Okuma ve Dinleme: 7 madde)" olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, t-testi ve ANOVA analizleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre üniversite öğrencileri ikinci dil olarak Türkçe öğrenme konusunda "çok az (AO=2,56)" bir kaygı yaşamaktadır. Katılımcıların anlatma kaygıları (AO=2,64) anlama kaygılarına (AO=2,42) göre daha yüksektir. Katılımcılar anlama boyutunda en yüksek kaygıyı "Dinlediklerimi tam olarak anlayamama (AO=3,20)", en düşük kaygıyı ise "Arkadaşlarıyla Türkçe sohbet etme (AO=1,76)" konusunda yaşamaktadır. Katılımcılar anlatma boyutunda ise en yüksek kaygıyı "Yazarken gramer yanlışları yapma (AO=3,21)", en düşük kaygıyı ise "Türkçenin Latin alfabesi ile yazılması (AO=1,60)" yaşamaktadır. Katılımcıların anlama teknikleri [$t_{(314)}$=1.79; p>.05]; anlatma teknikleri [$t_{(314)}$=0.15; p>.05] boyutlarındaki ve ikinci dil olarak Türkçe öğrenme kaygıları [$t_{(314)}$=0.59; p>.05] cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Katılımcıların anlama teknikleri [$t_{(314)}$=3.43; p<.05]; anlatma teknikleri [$t_{(314)}$=5.01; p<.05] boyutlarındaki ve ikinci dil olarak Türkçe öğrenme kaygıları [$t_{(314)}$=4.78; p<.05] anadile göre farklılaşmaktadır. Katılımcıların anlama teknikleri [$F_{(2-315)}$=0.41; p>.05] ve ikinci dil olarak Türkçe öğrenme kaygıları [$F_{(2-315)}$=1.86; p>.05] gelinen yerleşim birimine göre farklılaşmazken; anlatma teknikleri [$F_{(2-315)}$=3.04; p<.05] boyutundaki görüşler farklılaşmaktadır. Katılımcıların anlama teknikleri [$F_{(2-315)}$=1.13; p>.05]; anlatma teknikleri [$F_{(2-315)}$=1.58; p>.05] ve ikinci dil olarak Türkçe öğrenme kaygıları [$F_{(2-315)}$=1.54; p>.05] eğitim alanına göre farklılaşmamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yabancı Dil Olarak Türkçe, Türkçe Öğrenme Kaygısı, Anlama, Anlatma

UMEK-2022

КЫРГЫЗ ЖАНА ТҮРК МАКАЛДАРЫНДАГЫ ТОЛРЕАНТУУЛУККА ТАРБИЯЛОО ИДЕЯЛАРЫ

Акматали Алимбеков
Кыргыз-Түрк “Манас” университети
akmatali.alimbekov@manas.edu.kg.

Сунушталган эмгекте эмгекте кыргыз жана түрк макалдарындагы жаш муундарды толеранттуулукка тарбиялоо багытындагы педагогикалык идеялардын орток алкактары, орток өзгөчөлүктөрү салыштырылып талдоого алынды. Адамды түшүнүү менен кабыл алып, ага сый урмат мамиле жасоо «толеранттуулук» - деп аталат. Азыркы түрк тилинде hoşgörü (кош көрүш) же «түшүнүктүү мамиле жасоо» деген термин арапчадагы «мүсамаха» жана Батыштын «толеранттуулук» (tolerance) деген сөздөрдү эне тилдин ички мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык которуу жолу менен жасалган. Кыргыз элинин салттуу педагогикалык маданиятында толеранттуулук өз ичине камтыган «кең пейилдүүлүк», «жакшылык», «ынтымактуулук», «токтоолук-көтөрүмдүүлүк», «сабырдуулук», «чыдамдуулук», «жардам берүү», «сыйлоо-урматтоо», «Мээримдүүлүк», «уялчаактык», «мактанчаактыктан сактануу», «жөнөкөйлүк», «жакшылык жассоого ыкластуулук», «башкаларга кара санабоо», «достук адеби», «тууганчылык адеби», «сылыктык», «кайраттуулук», «жардамга даяр туруу», «ак көңүлдүк» , «эрктүүлүк» сыяктуу көп кырдуу адептик-этикалык түшүнүктөр аркылуу чечмеленет. Түркия жана кыргыз элинин жаш муундарды тынчтыкты сүйүүгө толеранттуулукkка тарбиялоо түшүнүктөрү макал лакаптарында да өзөктүү идея катары берилген. Алсак, түркия түркчөсүндө «Dünyada rahat yaşamak isteyen her şeyi hoşgörmeli» – кыргыз түркчөсүндөгү «Кең болсоң, кем болбойсуң» - деген макалдар эки элде тең кең пейилдик, толеранттуулук адамдардын эң ийги инсандык сапаттары катары бааланарын тастыктайт. Түрк элдери жаш муундарды тынчтыкты сүйүүгө тарбиялоо үчүн согуштун адамзат турмушундагы өтө оор трагедия экендингин таанытууга далалат жасашкан. Ошондуктан кыргыз түрктөрүндө «Эки баатыр эрегишсе, бирөө калат, бирөө өлөт», «Каяшачыл карыш узабайт» деп ал эми түркия түркчөсүндө "Yırtıcı kuşun ömrü az olur" (Жырткыч куштун өмүрү кыска болот) деп уруш жана жаңжаалдын апааты адамдын өзү үчүн трагедия экендиги эң эле таасирдүү айтылат. Түрк элдериндеги "Kanı kan ile yumazlar, kanı su ile yurlar" (Канды кан менен эмес, суу менен жууйт) деген макал да тынчтык менен толеранттуулук түшүнүүктөрүнүн негизин түзгөн туюнтма болуп эсептелет.

Негизги сөздөр: кыргыз, түрк, макал, элдик педагогика, толеранттуулук, тарбия

КЫРГЫЗ ЭЛ ПЕДАГОГИКАСЫНДАГЫ ЭСТЕТИКАЛЫК ТАРБИЯ

Акматали Алимбеков
Кыргыз-Түрк “Манас” университети
akmatali.alimbekov@manas.edu.kg.

Сунушталган билдирүүдө кыргыз элинин жаш муундарды эстетикалык жактан тарбиялоо боюнча көз карштатары, тажрыйбалары талдоого алынат. Бул багытта маалымат чогултуу жана аларды талдоо иштери сапаттык изилдөө моделининин алкагында жүргүзүлдү. Маалымат булактары катары катары кыргыз эл оозеки чыгармалары, эл ырчыларынын чыгармачылыгы, элдик көркөм жасалга өнөрүнө байланыштуу материалдык каражаттары колдонулду. Тарыхый өнүгүү процессинде кыргыздар чындыкты көркөмдүктүн мыйзам ченемдери аркылуу таануу чагылдыруунун өз алдынча ыкмаларын, жаш муундарды эстетикалык жактан тарбиялоонун методдорун ыкмаларын жана каражаттарын иштеп чыккан. Кыргыздар көзгө алгач урунган нерсенин баардык несрселер төгөрөгү төп, көзгө толумдуу болгонун жөндүү көрүшкөн. Күндөлүк турмушта көп кайталанчу «Түстүүдөн түңүлбө» - деген сөз сулуулукту бардык нерсенин башаты катары кабылдашкандыктарын көрсөтүп турат. Кыргыздар кооздуктун өрнөгүн эне тилден, табияттан, адамдын сырткы келбетинен, кыймыл аракетинен, эмгектен, өз ара мамиледен, көркөм жасалга буюмдардан, оозеки чыгармалардан, музыкадан көрө билишкен. Курчап турган чөйрөдөгү бардык заттардын өзгөчө эстетикалык баалуулулугун “сонун”, «татынакай», “асыл” -деген сөздөр менен ачыктоого болот.Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгүндө абстракттуу маанидеги “сулуулук” сөзүнө: “өңдүү-түстүүлүк; жакшынакайлык, көрктүүлүк, кооздук, сонундук” деген аныктама берилген. Адамдын келбетинин эстетикалык идеалын түшүндүрүүдө “сулуу” сөзүнүн компоненттери катары колдонулган бир катар сөздөр бар. Эстетикалык тарбиялоонун элдик системасында калың эл арасында «Манас» айтуу салты өзгөчө орунда турган. Балдардын жана жаштардын табияттагы, турмуш тиричиликтеги, адамдык мамилелердеги асылдык, кооздук, сулуулуктарга карата эмоционалдык мамилесин ойготуп, турмуштук эстетика лык тажрыйбасын байытууда элдик музыкалык маданияттын орду өзгөчө болгон. Аларды жараткан жана аткарган шайырлар да чыгармачылыктарын негизинен төкмөчүлүк (ырларды күүлөрдү чыгаруу, айтуу, жайылтуу, чертүү, чыгаруу), эске тутуу, тигил бул музыкантты ээрчүү, колун карап, чыгармасын угуп олтуруп үйрөнүү өңдүү ар кандай жолдор менен өнүктүрүшкөн.

Негизги сөздөр: кыргыздар, элдик педагогика, эстетикалык тарбия.

KIRGIZİSTAN’DA MESLEKİ EĞİTİM SİSTEMİNİN DURUMU

Emine BÜYÜKBAYRAM ERİŞ
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Kırgız-Türk Anadolu Kız Meslek lisesi, Moda Tasarım Bölümü Öğretmeni,
eminebykbyrm@gmail.com

Doç. Dr. Yavuz Ercan GÜL
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
yavuz.gul@manas.edu.kg

Bu çalışmada günümüzde Kırgızista’daki mesleki eğitimin durumunu incelemek amaçlanmıştır. Mesleki eğitim, bireylere belirli bir meslek alanına ilişkin bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazandıran ve onu seçmiş olduğu mesleğe dair yetiştiren eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır. Asıl amaçlarından biri endüstride ihtiyaç duyulan nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak olan mesleki eğitim bilim ve teknoloji ile de yakından ilgilidir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile yakından ilişkili olan bu kavram ekonomik kalkınmanın da belirleyicileri arasındadır. Çünkü ülke ekonomisinin uluslararası piyasadaki konumu, sunduğu ürün ve hizmetlerin kalitesiyle doğru orantılıdır. Bu da meslek eğitimin dünyada çok önemli bir konuma getirmektedir. 1992 yılında Sovyetler birliğinin dağılması ve Kırgızistan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Kırgızistan’da serbest piyasa ekonomisine uyum sağlamak ve dünyada diğer ülkelerle yarışabilmek adına ülkede çeşitli reformlar yapılmıştır. Bu reformların başında ise eğitim reformları gelmektedir. Çünkü eğitimin içerisinde yer alan mesleki eğitim Kırgızistan’ın serbest piyasa ekonomisinde yerini alabilmesi ve güçlü bir sanayiye kavuşabilmesi için büyük bir öneme sahip olmuştur. Bu nedenle eğitim reformları içerisinde mesleki eğitim daha önemli hale gelmiştir. Günümüzde Kırgızistan’da ilk mesleki eğitim, orta mesleki eğitim, yüksek mesleki eğitim, lisansüstü mesleki eğitim ve ek mesleki eğitim şeklinde 5 farklı türde mesleki eğitim uygulaması yapılmaktadır. Her bir mesleki eğitim programında uzmanlaşmak için zorunlu asgari içerik ve standart şartlar, ilgili devlet eğitim standardı tarafından belirlenmektedir. Mesleki eğitim programları, mesleki seviyenin tutarlı bir şekilde yükseltilmesine, ilgili niteliklerdeki uzmanların eğitilmesine odaklanmaktadır. Ancak mesleki eğitim sisteminde yer alan uzmanların eğitiminde kullanılan geleneksel yaklaşımlar işlevselliğini yitirmiştir. Mesleki eğitim sisteminde köklü bir yeniden yapılanma ve dönüşüm gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Eğitimi, Kırgızistan, Mesleki Eğitim Programı

INTERNATIONAL TERMS FORMED ON THE BASIS OF LANGUAGE RELATIONS

Aytan Huseynova-Gahramanli
National Academy of Sciences of Azerbaijan
aytenhuseynova88@gmail.com

The processes of development and rapprochement of peoples taking place in the world do not go unnoticed in the development of the language. Social conditions have a greater influence on the interaction of languages than on the similarities and differences between languages. As for the intensity of the processes of interaction and mutual enrichment, it completely depends on the intensity of the exchange of material and cultural values between peoples, the degree of internationalization of various aspects of the life of peoples and nations. The emergence and development of new theoretical views and concepts in modern times, the strengthening of integration trends as a result of expanding interactions affect the dynamics of the terminological base in various fields of science. With the economic processes taking place in the world, the transition to a market economy, the growth of international economic relations, the development of new economic directions, the terminological vocabulary of the Azerbaijani language is enriched with new concepts and terms. For example: *crowdsourcing, goodwill, developer, mobile banking.* International consequences, political and social processes, economic disasters and even global diseases have led to internationalization and the formation of such language units. The new virus COVID-19, discovered in 2019 in the Chinese, spread rapidly and took over the world. Coronavirus also affected the vocabulary of languages. As a result, new international terms have emerged. Fox example: COVİD-19*, SARS-COV2, coronaphobia, Alpha, Beta, Omicron variants.*

Keywords: COVID-19, language, relations

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL ADALET ALGILARININ İNCELENMESİ

Yavuz Ercan GÜL
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
yavuz.gul@manas.edu.kg

Rüştü YEŞİL
Sakarya Üniversitesi
ryesil@sakarya.edu.kg

Bu çalışmada üniversitede öğrencilerinin sosyal adalet algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nicel yaklaşıma dayalı tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 124 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Örneklem grubunun belirlenmesinde basit tesadüfi örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Sosyal adalet devletlerin vatandaşları için en eşit, adil ve refah seviyesi yüksek bir yaşam biçimini sağlamasını gerektirmektedir. Rawls'ın da içinde bulunduğu bazı araştırmacılar sosyal adaletin daha çok dağıtıcı yönüne vurgu yapmaktadırlar. Dağıtıcı adalet görüşünde, kazancın kişiler arasında bunların değerleri arasındaki orana eşit olan bir oranda dağıtmak gerekmektedir. Sosyal adaletin diğer bir boyutu ve araştırmacıların üzerinde durduğu yönü ise düzeltici adalettir. Düzeltici adalette, daha çok kişinin iradesiyle ortaya koyduğu veya koymadığı davranışlarına yöneliktir. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin sosyal adalet düzeyleri "biraz katılıyorum" seçeneğine uygun olarak hesaplanmış, orta düzeyde sosyal adalet algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Sosyal adalet düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için yapılan Anova analizi sonucunda herhangi istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin sosyal adalet düzeylerinin öğrenim durumu değişkenine göre yüksek lisans okuyanlar lehine istatistiki açıdan anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: sosyal adalet, eşitlik, fırsat eşitliği.

XIX КЫЛЫМДЫН 2- ЖАРЫМЫ - XX КЫЛЫМДЫН 1- ЖАРЫМЫНДА КЫРГЫЗСТАНДЫН ТҮШТҮК-БАТЫШ АЙМАГЫНДАГЫ ОРУС-ТУЗЕМ МЕКТЕПТЕРИНИН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮ

Бекмурза Зулуев
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
zuluev@mail.ru

Орус падышачылыгы XIX кылымдын экинчи жарымынан Түркистан крайын уюштургандан кийин крайдын жана Кокон хандыгы ээлик кылган жерлердин, жаратылышын, географиясын, жер кыртышын, сууларын, тоолорун, мөңгүлөрүн жана ал жерлерде жашаган калктын тилин, маданиятын, жашоо формасын, чарбачылыгын атайын изилдөө үчүн экспедицияларды уюштурган. Андай экспедиялардын бири 1871-жылы орус окумуштуусу, саякатчы А.П. Федченко тарабынан Кыргызстандын түштүк-батыш аймагына жасалган. Ал Кудаяр хандын уруксаты жана колдоосу менен азыркы Баткен областынын көп бөлүгүн, анын ичинен Исфайрам-Сай чөлкөмүн терең изилдеп, жыйынтыгын өзүнүн күндөлүгүнө жазып калтырган. Мындай экспедициялардын негизги максаты колонизациялоо саясатына багытталгандыгы орус падышачылыгынын 1917-жылга чейин эле Меликсуудагы вольфрам кенин иштегендигинен көрүнүп турат. Жергиликтүү калк менен келгин орус тилдүү элдердин бири-бирин жакшы түшүнүшүп, ынтымакта жашашып орус падышачылыгынын саясатын колдоо зарылдыгы пайда болгон. Ошол себептен орус падышачылыгы жергиликтүү калктын балдарына орус тилин, оруссия тарыхын, географиясын, ал эми орус тилдүү балдарга жергиликтүүлөрдүн тилин, ислам динин, хадистерди окууту үчүн орус-тузем мектептерин шаарларга жана чоң кыштактарга уюштурган. Кыргызстанда биринчи жолу мындай мектептер 1887-жылы Ошто жана Токмокто ачылган. Ал эми Кыргызстандын түштүк-батыш аймагында кеңеш дооруна чейин Сүлүктүдө орус-тузем мектеби, ал эми Кызыл-Кыяда 1913-жылы баштапкы кесиптик окуу жайы иштей баштаган. Исфайрам-Сай чөлкөмүнүн зирек жаштарынын бири Жолдош уулу Ажибай Пумдагы Абдыкайым эшендин медресесин аяктагандан кийин Казакстандын Туркестан шаарындагы орус-тузем мектебин 1928-жылы ийгиликтүү бүтүрүп келип өз чөлкөмүнүн "Дүйшөн агайы" болгон.

Негизги сөздөр: Түркистан крайы, Кыргыз жергеси, орус-тузем мектеби, агартуу

К. КАРАСАЕВДИН ЭМГЕКТЕРИНДЕГИ ПАРЕМИЯЛАРДЫН ЧЕЧМЕЛЕНҮҮСҮ

Бурул Сагынбаева
Кыргыз-Түрк “Манас”университети
burul.saginbayeva@manas.edu.kg

Бул макалада иликтөөнүн объектисине тилчи, улуттук туңгуч лексикограф жана лексиколог, филология илимдеринин кандидаты, профессор, Кыргыз Республикасынын илимине эмгек сиңирген ишмер К. Карасаевдин эмгектериндеги сөз маанилеринин чечмеленүүсү алынган. Мындагы негизги максат – кыргыз эли колдонгон айрым сөз, сөз айкаштары, сөздөрдүн өтмө маанилери, эл оозунда айтылып калган аңыз сөздөр жана ылакаптардын дээрлик көпчүлүгүнүн учурда кеңири колдонуудан калып бараткандыгы себептен К. Карасаевдин эмгектеринин ичинен таанып билүүчүлүк, тажрыйба чагылдыруучулук, нравалык кызматтагы айрым унутулуп бараткан паремиялардын чечмеленүүсүн иргеп чыгып, аларды тематикалык жактан жиктөөгө алып, андагы айрым тилдик элементтерге талдоо жүргүзүү. К. Карасаев кийинки муундун билим-тарбиясы үчүн кам көрүп, өмүрүнүн акырына чейин максаттуу түрдө билгенинин баарын жазып кеткенге аракет кылган. Эскерүүлөрүндө, жолугушууларда Ташкентте окугандыгын, арабча, фарсыча окуп, жазганды үйрөнгөндүгүн, өз алдынча да билимин тереңдеткенин, ошол билими кийин сөздөрдүн этимологиясын жазганга, арабча, фарсча сөздөрдү чечмелегенге, кыргыз тилиндеги архаизмге айланып кеткен сөздөрдүн маанилерин ачып берүүгө жарагандыгы жөнүндө жазып, айтып жүргөн. "Сөздүн түпкү маанисин билгиле. Сөздүн түпкү мааниси улуттун ким экенинен кабар берип турат", – деп, – Кыргыз элинин туңгуч агартуучусу, санжырачысы Осмоналы Сыдык уулунун “Тарих кыргыз Шадмания” деген араб графикасы менен жазылган чыгармасын кириллицага кандайча түшүргөндүгүн, кийинки муун кыйналбай окусун деп оңдогондугун, баяндап келип, аягында келечек муунга: "казып окугула" деп айткан осуятын айткан.

Негизги сөздөр: Паремиялар, оозеки мурастар, чечмелөө

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖОГОРКУ КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮНҮ СТАНДАРТАШТЫРУУ МАСЕЛЕЛЕРИ

Аскар Иманбаев
К.Тыныстанов атындагы Ысcык-Көл мамлекеттик университети
imanbaev@iksu.kg

Билим берүүнүн сапатын жогорулатуу Кыргызстан үчүн гана эмес, бүткүл дүйнөлүк коомчулук үчүн актуалдуу көйгөйлөрдүн бири. Бул маселени чечүү билим берүүнүн мазмунун модернизациялоо, окуу процессин уюштуруунун методдорун жана технологияларын оптималдаштыруу жана, албетте, билим берүүнүн максатын жана натыйжасын кайра карап чыгуу менен байланышкан. Алардын ичинде мамлекеттик кесиптик билим берүү стандарты өзгөчө мааниге ээ. Стандарт – бул программага катышкандардын оюн эрежелери, студенттин жана окутуучунун ишмердүүлүк кодекси. Коомдук турмуштун стандарттарынын өнүгүшү менен мамлекеттик билим берүү стандарттары да тынымсыз өнүгүү абалында болот. Буга байланыштуу акыркы 15 жыл ичинде Кыргызстандын жогорку кесиптик билим берүү системасы бир катар реформалар менен коштолуп айрыкча мамлекеттик билим берүү стандарттары олуттуу өзгөрүүлөргө учурады. Жогорку билим берүү боюнча мамлекеттик стандарттардын *биринчи мууну 1993-94*-жылдары иштелип чыгып ишке киргизилген. Бул стандартта окуу пландарын долбоорлоонун милдеттүү мамлекеттик жана ЖОЖдук компоненттери каралып, билим берүү программасынын 20% ттен 40 процентке чейинки көлөмүн аныктоо окуу жайларга берилген. Жогорку кесиптик билим берүүнүн үчүнчү стандарты (2000-2005) –жылары иштелип чыгып анда ЖОЖдордун калыптанган салттарын, тармактык, жергиликтүү өзөчөлүктөрүн эске алууга олуттуу эркиндик берилген. Бирок, бул жагдай ЖОЖдордо адистин кесиптик ишмердүүлүгүн камсыз кылуучу сабактардын көбөйүп кетишине жана мамлекеттик масштабда адистердин даярдыгын өлчөө, баалоодо бирдиктүү талаптарды сактоого кедергисин тийгизген. Үчүнчү муундагы азыркы стандарттар жаңы программаларды өздөштүрүүнү дисциплиналардын чегинде эмес кесиптик кесиптик жана социалдык жана жеке ишмердүүлүктөгү компетенциялардын калыптанышы менен өлчөп баалайт.Үчүнчү муундагы билим берүү стандарттары мурдагы стандарттарга салыштырмалуу эмгек рыногуна шайкеш иш билги, компетенттүү кадрларды даярдоонун жогорку деңгээлин камсыз кылууга тийиш. Ошону менен бирдикте жаңы муундагы билим берүү стандарты окутуучу жана студенттин ишмердүүлүгүнө жаңы талаптарды койот.

Негизги сөздөр: билим берүү, мамлекет, стандарт, жогорку билим

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREV YAPAN OKUL YÖNETİCİLERİNİN KAYIRMACILIK DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
marif.ozerbash@manas.edu.kg

Nazmiye ÖZGÜL
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
nar-nazmiye@hotmail.com

Bu araştırmanın amacı okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan okul yöneticilerinin kayırmacılık davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Çalışma genel tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evreni 2020-2021 eğitim öğretim yılında Ankara'daki anaokullarında görev yapan 42 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmada basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan araştırma ve verilerinin çözümlenmesinde SPSS istatistik programı aracılığı ile yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma gibi betimsel istatistik teknikleri kullanılmıştır. Veri toplama aracı iki bölümden oluşmuştur. Birince bölümde öğretmenlerin cinsiyeti, branşı, istihdam şekli, meslek örgütüne üyelik durumu ve hizmet süresi ile ilgili bilgiler vardır. İkinci bölümde ise okul yöneticilerinin kayırmacı davranışlar gösterip göstermediğine ilişkin öğretmen algılarını belirlemeye yönelik 25 maddenin yer aldığı ölçek vardır. Araştırmanın analizinde elde edilen sonuçlar için anlamlılık düzeyi 0.5 kabul edilmiştir. Ayrıca 01 ve 001 anlamlılık düzeyindeki sonuçlarda değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar şöyledir: Okul yöneticilerinin genel kayırmacılık düzeyine ilişkin veriler incelendiğinde aritmetik olarak,'' Hiçbir Zaman'' düzeyinde kayırmacılık yaptıkları görülmüştür. Araştırmadaki sonuçlarda okul yöneticilerinin planlama, örgütleme, koordinasyon ve değerlendirme süreçlerindeki kayırmacılığa ilişkin öğretmen algıları ''Hiçbir Zaman'' düzeyindedir. Okul öncesinde görev yapan okul yöneticilerinin kayırmacılık davranışlarına ilişkin öğretmen algılarının cinsiyet, meslek örgütlerine üyelik durumu, branş ve kıdem yılına göre bakıldığında; genel kayırmacılık boyutu ve alt boyutlarda anlamlı bir fark yoktur. Öğretmenlerin kayırmacılık algılarına bakıldığında en az düzeydeki ''Hiçbir Zaman''(1,10) durumlar; Öğretmenlerin siyasi görüşleri, Öğretmenler arasında memleketlerine göre ve öğretmenlerin nöbet çizelgelerinin hazırlanmasıyla ile ilgili hususlardır. Kayırmacılık ölçeğindeki en yüksek ''Hiçbir Zaman''(1,44) düzeyindeki üç durumun ise; ödüllendirilecek öğretmenlerin teklif edilmesi, sınıf dağıtımının yapılışı ve eğitim öğretimle ilgili ek görevler verilmesinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kayırmacılık, Okul Öncesi Kurumları, Öğretmen

КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕГИ УБАКЫТ "ӨЛЧӨМ" МААНИЛЕРИН ТУЮНДУРГАН СӨЗДӨРДҮН ЛЕКСИКА– СЕМАНТИКАСЫ

Акыйкатова Айжамал Акыйкатовна
К.Карасаев атындагы Бишкек гумантардык
университети

Убакыт, мезгил – адамзаттын жашосунун эң маанилүү, эң ажырагыс бөлүгү. Убакыт түшүнүгү кандайча, кантип пайда болгондугу тууралуу азыркы күнгө чейин ар кандай талаш-пикирлер кызуу жүрүп келет. Дегеле убакыт, мезгил эмне деген суроолордун тегерегинде адам баласы бүгүнкү күнгө чейин ой жүгүртөт. Кыргыздар байырлап жашаган географиялык шарттар, көчмөндүк жашоо образы кыргыздарда убакыт өлчөм сөздөрүнүн калыптанышына абдан маанилүү роль ойногон. Маселен, жайлоо, күздөө, кыштоо сыяктуу жашоо турмуш өз мезгилинде кыргыздарда календардын пайда болушуна алып келген. Турмуш –тиричилигин календарь боюнча аныктап мал чарбачылыгын жөндөп жашай турган. Кайсы өсүмдүк кайсы учурда гүлдөйт, дарыяларда суу кайсы убакта ташып агат (ушуга байланыштуу жаз жана кыш мезгилин аныктаган *«суу кирген мезгил» , «суу тартылган убак»* деген сөздөр айтылып келет), кайсы учурда кандай жаныбарга аңчылык кылуу керек же кылбоо керек, кайсы учурда жакага конуу керек, же өргө көчүү керек экендигин турмуш тиричилигинде пайдаланып жүргөн. Мына ушуларды билүү аркылуу кыргыздар жыл мезгилдерин туура аныктап, өз турмуш – тиричилигин уланта берген. Сууктун түшүшү, өсүмдүктөрдүн гүлдөшү, жердин жылышы сыяктуу табийгый кубулуштардын жыл ичинде белгилүү бир убакытта болушу, жаныбарлардын белгилүү бир убакытта төлдөшү, ал гана эмес баланын төрөлүшүн аныктоо – ушулардын баарын баам салуу аркылуу кыргыздарда жыл санак түшүнүгү калыптан. Бул макалада кыргыз тилиндеги убакыт "өлчөм" маанисин туюндурган сөздөрдүн лексика-семантиккалык мааниси, убакыт "өлчөм" маанисин туюндурган төл өлчөм сөздөр, сөздөрдүн колдонулуш чөйрөсү мисалдар менен берилет.

Ачкыч сөздөр: Кыргыз тили, убакыт "өлчөм" маанилерин туюндурган сөздөр, турмуш.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ МЫСЛИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ

Шабданова Гулдана
Кыргызский государственный университет им. И.Арабаева
garturovna55@mail.ru

Кожогельдиева Канышай
Кыргызский государственный университет им. И.Арабаева
kanmirza@mail.ru

С конца XX и начала XXI века в Кыргызстане происходили серьезные социально-экономические, политические, экологические изменения, которые привели к большому увеличению разного рода патологий у детей, в ряду которых определяются и речевые нарушения. Анализ проблем речевых и мыслительных нарушений у дошкольников и их решения отражены в работах Р.Е. Левиной, Л.С. Волковой, Т.Б. Филичевой, Г.В. Чиркиной и других. А такие ученые, как Е.М. Мастюкова, Г.В. Гуровец, Е.Ф. Соботович, В.В. Юртайкин и др. Их работы напоминают о важности организации мыслительной деятельности дошкольников с общим недоразвитием речи, так как они взаимовлияемы и тесно связаны с целостным психическим развитием ребенка. В определении методологии исследования организации мыслительной деятельности дошкольника, мы опирались на теоретические данные, отмечающие особенности психического развития, проявления мышления у детей с общим недоразвитием речи и их возможности развития, о социально-психологических условиях в регуляции познавательной деятельности ребенка. Методологической основой в решении представленной проблемы послужили научно-исследовательские принципы психологии, а также идеи А.Н.Леонтьева о деятельностном подходе; идея Л. С. Выготского о связи речи и мыслительной деятельности; идея П.Н. Радыгиной, Н.Г. Гайфуллиной о влиянии степени уверенности в себе на мыслительную и речевую деятельность. Таким образом, нарушение речевого развития рассматриваются многими специальностями, обуславливая множественность подходов в понимании данной проблемы, чем определяется актуальность изучаемого вопроса. Функциональные особенности речи направляют развитие мыслительной деятельности ребенка, что неизбежно нарушает процесс мышления.

Ключевые слова: дошкольники, мыслительная деятельность, речевая деятельность, недоразвитие речи.

КЫРГЫЗ ЭЛ ПЕДАГОГИКАСЫНДА УЛУУЛАРДЫ УРМАТТОО САЛТТАРЫ УЛУТТУК АДЕП-АХЛАКТЫК ИДЕНТТҮҮЛҮКТҮН НЕГИЗГИ КӨРСӨТКҮЧҮ КАТАРЫ

Жуматаева Асылгүл Саринжиевна
Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети
jumataeva2019@mail.ru

Сунушталган эмгекте кыргыздардын улууларды урматтоо салттары улуттук адеп-ахлактык иденттүүлүктүн негизги көрсөткүчү катары каралып, аны изилдөөнүн социалдык-педагогикалык өбөлгөлөрү, негизги өзөктүү баалууктары талдоого алынат. Улууларды урматтоого тарбиялоо маданий кубулуш катары муундар аралык мамилелердин педагогикалык потенциалынан б.а. улуу муун өкүлдөрүнүн өзүн жамааттык аң-сезимдин өзөгүн түзгөн турмуштук билим жана баалуулуктарды алып жүрүүчүлөр катары өнүктүрүү, аларды кийинки муунга өткөрүп берүү, кийинки муундун аларды өздөштүрүү аркылуу руханий-адептик жана социалдык идентүүлүккө ээ болуусунан көрүнөт. Илимий адабияттар анализи постфигуративдик (салттуу) маданияттын тиби катары көчмөн кыргыз коомунда улуу муундарды салттык турмуштук баалуулуктардын казынасы катары сыйлоого артыкчылык берилгенин жана мындай кубулуштар өз ара мезгилдик жана мейкиндик жактан айрымаланбай адамдардын баалуулук тутумдарына ылайык жанаша жашап келелгендигин тастыктайт. Бүгүнкү түрдүү колизиялар менен коштолгон руханий антропологиялык аномия күчөп турган чакта кыргыз улуттунун руханий бакубаттыгынын шарты катары жашап келеген улууларды урматтоо тажрыйбалары өз алдынча изилдөө зарылдыгы жана аны изилдөөнүн илимий теориялык өбөлгөлөрү жетиштүү. Кыргыздардын балдарды адеп ахлакка тарбиялоого байланышкан акыл ойлору жана тажрыйбалары көп тармактуу руханий мурастарда катталган мазмуну боюнча бай жана татаал этномаданий комплекс болуп саналат. Элдин тарбия практикасында балдарды бул баалуулуктарга ынандыруу бармактай кезинен башталып элдик оозеки чыгармачылыктын макалдардан баштап “Манас” эпосуна чейинки бардык үлгүлөрүндө осуятталып күндөлүк турмушта эреже талап катары аткарылып келген. Салттык маданиятта улгайган адамдар урмат сыйга ээ болууу даражасы алардын акыл парасаты, адеп салтты, нускалыгы жагынан коомдо калыптанган белгилүү моралдык чен-өлчөмдөргө дал келишинен көз карандылыгы “Эл карысы”, “Айыл карысы”, «Үй карысы» деген статустук түшүнүктөрдү жараткан.

Негизги сөздөр*:* кыргыздар, элдик педагогика, улууларды урматтоо, тарбиялоо, социалдык институт, метод, уламалуулук.

ERGENLIK DÖNEMINDEKI ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERIN YAŞADIKLARI SORUNLAR

Aymir KANYBEKOVA
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğrencisi
1801.08010@manas.edu.kg

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Kırgızistan-Türkiye ManasÜniversitesi
Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü,
marif.ozerbash@manas.edu.kg

Bu çalışmanın amacı Bişkek şehrindeki ergenlik dönemindeki çocuğu olan ebeveynlerin yaşadıkları sorunları belirlemektir. Çalışmanın amacına uygun olarak katılımcıların ergenlik dönemine ilişkin görüş, tutum ve deneyimlerini gerçekçi ve bütüncül bir şekilde derinlemesine belirleme imkânı verdiğinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubu Bişkek şehrinde yaşayan ergenlik döneminde çocuğu olan 25 anne, 5 baba olmak üzere toplam 30 kişiden oluşmuştur. Verilerin toplanmasında görüşme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin çoğunun kadınlardan oluştuğu ve yaş aralıklarının 32-45 arasında değiştiği görülmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular, ergenlik döneminde çocukların davranışlarında birçok değişiklikler ortaya çıktığını, çocuklarının etkisinde ebeveynlerin yaşadıkları sorunların arttığını ve ebeveynlerin sorunlar ile belirli baş çıkma yöntemlerin oluşturdukların göstermektedir. Ebeveynlerin çocuklarındaki değişen davranışlar dolayı, kendilerine daha fazla sorumluluk almaya, ve daha dikkatli olmaya başladıkları, çocuklarıyla daha fazla ilgilenmek zorunda oldukları dile getirilmektedir. Ebeveynlerin çoğu, çocuklarının ergenliğe geçişi ile birlikte kendi davranışlarının bu süreçten etkilenmediğini belirterek, ergenlik dönemdeki çocuklarıyla empati kurabildiği, bu durumun normal ve geçici bir süreç olduğunu belitmektedirler.

Anahtar Kelimeler*:* Ergenlik Dönemi, Aile, Ebeveynlik.

KIRGIZİSTAN'DA GENİŞ AİLEDE ÇOCUK YETİŞTİRMEDE ANNELERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
erkan.efilti@manas.edu.kg / efilti71@gmail.com
ORCİD: 0000-0003-1158-5764

Tanzada RUSLANOVA
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Bu araştırma amacı Kızgızistan'da geniş ailede çocuk yetiştirmede annelerin karşılaştıkları sorunları incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yönteminden durum çalışma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Kırgızistan'daki geniş ailelerde yaşayan annelerden oluşmuştur. Toplam 11 anneden bilgi almada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Çalışmada görüşmeler katılımcıların izni alınarak görüşme yapılan ortamda telefonda ses kayıt altına alınmıştır ve veri toplama işleminden önce katılımcılara çalışmanın amacı açıklanmış, kimlik bilgilerin gizli tutulacağı ve istedikleri taktirde görüşmeyi bırakabilecekleri sözlü olarak ifade edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma tekniğinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda geniş ailede çocuk yetiştirmede annelerin karşılaştıkları sorunlar; aile üyelerinin çocuğun nasıl yetiştirmesi gerektiğini söylemeleri ve karışmaları, kendine zaman ayıramaması, aile kalabalık olduğundan dolayı çocuğa istediği kadar zaman ayıramaması, iki neslin çocuk yetiştirme tutumlarının ve değerlerinin çatışması, kayınvalidenin çocuğun yaptığı önemsiz davranışlara aşırı tepki vermesi, aile üyelerinin çocukların aşırı şımarıklıklarına izin vermeleri, eğer çocuk kurallara uymuyorsa onun aile büyükleri tarafından cezalandırılabilmesi, çocuğun, aile üyelerinin her birinden etkilenmesi ve böylece çocuğun kararsızlıkların ortaya çıkması, çocukların istenmeyen davranışlarına karşı annenin yaptırım uygulayamaması, ailede büyük ebeveynler sürekli çocukları kendi çocukluğuyla karşılaştırması ve böylece çocukların onlardan uzaklaşması, aile bireylerinin tartışmasından çocukların etkilenmesi, annenin aldığı kararlara kayınvalide çoğu zaman karşı çıkması, annenin aldığı kararlara aile bireylerinin olumsuz tepkide bulunması ve kararlarını ciddiye almaması, karar alması halinde aldığı kararları aileye bildirmesi, aile bireylerinin çocuğun cep telefonuyla çok zaman geçirmesine izin vermeleri, çocuğun geceleri dışarıya çıkmasına izin vermeleri, çocuğun her türlü şımarıklıklarına izin vermeleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları başka konu ile yapılan araştırmalarla tartışılmıştır ve öneride bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile, Geniş Aile, Anne, Çocuk.

KIRGIZİSTAN'DAKİ ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Aynazım Mayrambek kızı
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğrencisi
1801.08022@manas.edu.kg

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü,
marif.ozerbash@manas.edu.kg

Bu araştırmanın amacı, engelli çocuğu olan ebeveynlerin karşılaştığı sorunlarını belirlemektir. Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kırgızistan'da yaşayan engelli çocuk sahibi olan 30 ebeveynden oluşmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde, çalışma evreni ile ilgili belirli bir listenin olmaması veya bireylere ulaşmanın zor olması gibi durumlarda tercih edilen kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanması sürecinde öncelikle uygulama için gereken yerlerden izinler alınmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Toplanan verilerin analizinde betimsel analizi ve içerik analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre engelli çocuğu olan ebeveynlerin aile içinde eşini suçlama, kendini suçlama, boşanma, gelecek kaygısı, çevresinden utanma, psikoloji bozukluğu, diğer çocuklarına zaman ayıramama gibi etkilerin olduğu görülmüştür. Bir diğer bulgulara göre engelli çocuğu olan ebeveynlerin çevre içinde akraba, arkadaş, komşularından uzaklaşma, çocuğunun yanlış hareket yapmasından utanıp ziyaretlere gitmeme gibi etkilerin olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin eğitim ve ekonomik boyuttaki bulgulara göre kırgızistan'da rehabilitasyon merkezleri, özel eğitim veren kurumlar uygun şartlara sahip olmadığı, köylerde özel eğitim veren kurumların olmadığı, alan uzmanlarının yetersiz olduğu, ebeveynlerin psikologlara ihtiyaç duyduğu ama gidecek şartlarının olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Engelli çocuk, Sorun, Eğitim

ПЕДАГОГИКАЛЫК КОЛЛЕДЖДИН СТУДЕНТТЕРИН ОКУТУУДА КЕЙС МЕТОДУН КОЛДОНУУ

Абытов Мамат Тилемишович
Бишкек музыкалык-педагогикалык колледжи
mamattilemishevich@mail.ru

Сунушталган изилдөөдө педагогикалык колледждин студенттерин окутууда кейс методун колдонуу маселелери талдооого алынат. Атайын орто педагогикалык билим берүүнүн мамлекеттик стандарттарында активдүү жана интерактивдүү формада өтүүчү сабактардын үлүшүн көбөйтүү маселеси актуалдуу милдет катары каралган. Активдүү жана интерактивдүү окутуу методдору окуучуларга мугалим менен гана эмес, бири-бири менен да активдүү өз ара аракеттенүүгө мүмкүндүк берет. Мындай методдордун ичинен болочок башталгыч класс мугалимдеринин практикалык көндүмдөрүн өнүктүрүүдө кейс же конкреттүү кырдаалды талкуулоо методу өзгөчө мааниге ээ. Конкреттүү кырдаалдар методу – конкреттү педагогикалык маселелерди, кырдаалдарды – кейстерди чечүү аркылуу окутууга негизделген активдүү метод. Методдун максаты: окуучулар тобунун биргелешкен аракеттери менен конкреттүү кырдаалда жаралган маселелерди анализдеп, ага чечим табуу, бул процесстин аягында сунушталган алгоритмдерди баалоо жана коюлган маселенин контекстинде эң мыкты чечимди тандоо. Конкреттүү кырдаал катары кандайдыр бир текст, фильмдин сценарийи, гезит-журнал материалдары, китептин үзүндүлөрү, эскерүүлөр ж.б. алынышы мүмкүн. Окуучулардын табитин тартып, аларды кызыктырыш үчүн өрнөк окуянын күндөлүк педагогикалык турмуштан б.а. башталгыч класстардын практикасынан алынганы ийги. Кыскасы, окуучулар бул метод аркылуу бул окуяга окшош кырдаалга туш келген учурда аны чечүү боюнча зарыл тажрыйба топтоого мүмкүнчүлүк алышат. Кейстердин (конкреттүү кырдаалдар) төмөнкүдөй түрлөрүн колдонууга болот: көргөзмөлүү педагогикалык кырдаалдар – белгилүү практикалык педагогикалык мисалдын негизинде окуучуларга туура чечим жасоо алгоритмин үйрөтүү; педагогикалык проблеманы жаратууну камтыган кырдаалдар – белгилүү убакыт аралыгында кырдаал сүрөттөлүп, проблема ынакталып негизделет; максат – кырдаалдын диагнозун түзүү, берилген маселе боюнча өз алдынча чечим жасоо; педагогикалык проблеманы жаратууну камтыбаган кырдаалдар – статистикалык маалымат, коомдук пикир, бийлик мүчөлөрүнүн баасында ж.б. чагылдырылган проблемалар оор кырдаал сүрөттөлөт; максат – өз алдынча маселени аныктоо, аны чечүүнүн альтернативдүү жолдорун табуу; прикладдык көнүгүүлөр – конкреттүү реалдуу педагогикалык кырдаалды сүрөттөө, андан чыгуу жолдорун табуу; максат – маселени чечүүнүн жолдорун издөө.

Негизги сөздөр: педагогикалык колледж, студент, окутуу, кейс, метод, өрнөк окуя, кырдаал.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL BİLGELİĞE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARININ İNCELENMESİ

Daneker MAMBETAKHUNOVA
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Öğrencisi
1601.08010@manas.edu.kg

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
mehmetozerbas@gmail.com

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin dijital bilgeliğe ilişkin yeterlik algı düzeylerini belirlemektir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim gören 6100 öğrenciden basit tesadüfi örneklem yöntemiyle belirlenen 203 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma ile ilgili veriler Türk (1986) tarafından geliştirilen Dijital Bilgelik Yeterlik Algısı Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Ayrıca öğrencilerle ilgili demografik özelliklerinin incelenmesi amacıyla kişisel bilgi formu verilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde Bağımsız Örnek T-testi, Tek Yönlü Anova testi kullanılmıştır. Test sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin dijital bilgelik açısından yeterlik algılarının cinsiyet değişkenine göre istatiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Öğrencilerin yaş, fakülte, bölüm, sınıf, günlük dijital teknoloji kullanım süresi değişkenlerine göre dijital bilgeliğe ilişkin yeterlik algıları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu durum üniversite öğrencilerinin dijital dünyadan aynı oranda etkilendikleri şeklinde söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Bilgelik, Üniversite Öğrencisi, Yeterlik.

YETİMHANELERDE YETİŞEN ÇOCUKLARIN PSİKOLOJİK VE DUYGUSAL SORUNLARININ İNCELENMESİ (Kırgızistan Örneği)

Irıskül İSAKUNOVA
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğrencisi
1801.08023@manas.edu.kg

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü,
marif.ozerbash@manas.edu.kg

Bu çalışmanın amacı Bişkek şehrindeki yetimhanelerde yetişen çocukların psikolojik ve duygusal problemlerinin incelenmesidir. Bu çalışmada, araştırmanın amacına yönelik verileri elde etmek için karma araştırma yöntemi (mixed method research) kullanılmıştır. Nicel verileri toplamak için, çocukların genel ruh sağlığını belirlemek için, Derogatis ve arkadaşları tarafından geliştiren SCL-90 olarak bilinen Ruhsal Belirti Tarama Listesi ile toplanmıştır. Araştırmada toplam 150 katılımcıdan elde edilen veriler kapsamında oluşturulmuştur. Elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Ayrıca nitel verileri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Örneklem grubu içerisinden rastgele seçilen 10 çocuk ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Veri toplama araçları olarak, uzman görüşlerine dayanarak oluşturulan 10 araştırma sorusu kullanılmıştır. Araştırmada, cinsiyet, yaş ve uyruğu değişkenleri ile psikolojik ve duygusal problemleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırmanın nitel verilerine göre, korunmaya yetimhanede yetişen çocukların arkadaşları ile iletişimde sorun yaşamadıkları saptanmıştır. Çocukların çoğunda yalnızlık hissi ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yetimhane, Psikolojik Sorun, Duygusal Sorun, Yetim Çocuk

О КУРСЕ ФИЗИКИ В СИСТЕМЕ ИНЖЕНЕРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Тамара Карашева
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»

Данная работа посвящена роли курса физики в системе инженерного образования. В настоящее время в вузах Кыргызстана идет пересмотр учебных программ для приведения в соответствие с новыми государственными образовательными стандартами Высшего профессионального образования. Главная цель внедрения новых образовательных стандартов - их совершенствование с учетом потребностей современного рынка труда. Способны ли вузы Кыргызстана выдержать конкуренцию и подготовить качественные инженерные кадры, учитывая нынешнее состояние системы образования страны? Физика является важной составляющей естественно-математического цикла образовательного стандарта. XXI век - век высоких технологий, а потому современному инженеру необходим курс физики, отвечающий как принципам фундаментальности, так и профессиональной направленности обучения. Задача эта чрезвычайно сложная, если учесть уровень подготовленности абитуриентов по физике. Очевидно, качественное образование возможно только при качественном отборе. Введение дополнительно к ОРТ теста по физике для инженерных направлений мотивировало бы как учителей, так и самих абитуриентов к серьезной подготовке по данному предмету. К сожалению, в настоящее время предметный тест по физике, если и значится, то, как альтернативный наряду с математикой. Как правило, абитуриенты делают выбор в пользу математики. Тогда как, математика и так включена в основной тест. Другой немаловажный вопрос в системе подготовки инженеров – это требование унификации образовательных программ в рамках Болонского процесса. Для этого целесообразно изучить программы подготовки инженеров передовых зарубежных вузов, как и в каком объеме там преподают физику. Таким образом, учитывая насыщенность производства физическими методами контроля и управления, масштабы использования физических процессов в современной технике и технологиях, физика должна занять свое достойное место в системе подготовки инженеров.

Ключевые слова: Инженерия, инженерное образование, высшее профессиональное образование, физика

UMEK-2022

«СҮЙЛӨГӨН СҮРӨТТӨР», КӨМҮСКӨ АҢ СЕЗИМ ЖАНА РЕАЛДУУЛУК

Бообекова Кадиян Сансакеевна
Кыргыз-Түрк «Манас» университети
kadiyan.boobekova@manas.edu.kg

Бул изилдөөнүн максаты – балдар тарткан сүрөттөргө карап, алардын өнүгүү деңгээлин анализдөө. Личностту таануу үчүн Психология илиминде балдарга же чоңдорго сүрөт тарттыруу ыкмасы көп колдонат. Сүрөт личносттун ички сезимдерин айтуусу жана интеллектуалдык структурасынын сыртка чагылдырылышы болуп, ал кишинин абалы тууралуу сөзгө караганда дагы көбүрөөк маалыматты «айтып берет». Кишинин аң сезимдүү кыймыл-аракетинин же конфликттеринин аркасында эмне жатканын сүрөттөрдөн байкоого болот. Сүрөт тарттыруу ыкмасы инсанды таанууда биринчи личносттук эмес, интеллект тесттерине кошумча маалымат алуу катары колдонулган. Дүйнөдө балдарга сүрөт тарттыруу иши боюнча көптөгөн изилдөөлөр жүргүзүлгөн. Сүрөттөрдү анализдөө бизге личносттун ички конфликттери, кыйналуулары, айта албагандары, кайсы бир проблемаларды чечүүгө далалаты тууралуу маалымат берет. Ал үчүн сүрөт тартып жаткан личносттун жалпы абалына, тарткан сүрөтүнө жана андагы деталдарга көңүл бурулат. сапаттык изилдөө түрүнөн сүрөт анализи, баяндоо жана салыштыруу методдору колдонулду. Бул эмгекте Бишкек шаарындагы бир мектептин 5-класста окуган өспүрүм курактагы 11-12 жаштардагы 34 баланын тарткан сүрөттөрү анализденди. Балдар тарткан сүрөттөрдө алардын өздөрүн кандай сезгендери, жалпы интеллектуалдык өнүгүү деңгээлдери, ички көйгөйлөрү, үй-бүлөдө баланын орду, баарлашуу өзгөчөлүктөрү, достору менен мамилеси ар тараптуу каралды. Балдардын дээрлик баары толук үй-бүлөдө чоңоюп жатышса да, сүрөттөрдө аталардын балдарга убакыт бөлүп, алар менен сүйлөшпөгөндүгү, аларга жетиштүү көңүл бурбагандыгы, тыюунун көптүгү, үйдөгү баарлашуунун жетишпегендигинин балдар арасында агрессивдүүлүк, ошондой эле тартынчаактыкты пайда кылып, балдардын жашына жараша туура өнүгүүсүнө терс таасирин тийгизгени байкалды.

Түйүндүү түшүнүктөр: балдар, мамиле, өнүгүү, сүрөт тартуу, «сүйлөгөн сүрөттөр».

UMEK-2022

EVLİ BİREYLERİN EVLİLİK UYUMU İLE YAŞAM DOYUMUN İNCELENMESİ

Erkan EFİLTİ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
erkan.efilti@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0003-1158-5764

Argen CUMGALBEKOV
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
argenzhumgalbekov@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6238-9029

Araştırmanın amacı: evli bireylerin evlilik uyumu ve yaşam doyumunun incelenmesi olarak belirlenmiştir. Belirlenen araştırma amacına ulaşabilmek için nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda, öncelikle cinsiyet, yaş, yaşadığı yer, eğitim düzeyi, evlilik süresi, çocuk sayısı, aile gelir düzeyi gibi demografik değişkenler arasında evlilik uyumu, yaşam doyumu açısından anlamlı düzeyde bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. İkinci olarak, evlilik uyumu, yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Kırgızistan'ın farklı bölgelerinde yaşayan ve evliliklerinde en az bir yıl geçirmiş olan evli bireylerden oluşmaktadır. Araştırma 309 kadın ve 171 erkek olmak üzere 480 evli birey ile yürütülmüştür. Araştırmaya katılan evli bireylere araştırmacı tarafından oluşturulmuş Kişisel Bilgi Formu, geliştirilmesi ve uyarlanması Türkiye'de yapılmış Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği uygulanmıştır. Uygulamadan önce ölçek sahiplerinden gerekli izinler alınmış ve sonrasında kırgız kültürüne uyarlanmıştır. Elde edilen verilerin analizi için, bağımsız örneklem t-Testi, tek yönlü ANOVA, Pearson korelasyon katsayısı analizleri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, evli bireylerin evlilik uyumu ile yaşam doyumu pozitif ve anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Evlilik, Uyum, Evlilik Uyumu, Yaşam Doyumu

FAMILY VALUE AMONG KYRGYZ AND TRIBAL AMERICANS INDIANS

Saltanat Mambaeva
Kyrgyz Turkish Manas University
saltanat.mambaeva@manas.edu.kg

Contemporary society generally views family as an asylum from the world supplying absolute fulfillment. The family as an asylum encouraging "intimacy, love and trust where individuals may escape the competition of dehumanizing forces in modern society". The family is often referred to as an asylum providing love and protection from the rough and tumble industrialized world. A key concept in the social sciences and intercultural communication is that of the family. The family is generally regarded as a major social institution and a locus of much of a person's social activity. People who live in tribes, they value their kinship and family clan. Family influences to each individual's psychological, sociological and communicative sides of his/her life. And only in the family an individual can get all knowledge about his family tree, his/her kinship and tribe in which had lived our ancestors, and whose customs and traditions are being still kept by most of the nations and nationalities. Family concept has not worked out yet, people making researches on this problem can just guess what can be expected in future from the family concept, and family as a social institution. But the future cannot exist without its historical background, so the family also passing that period, when it has lost its older definition and it could not get the new one yet. And in this dilemma period the peoples who got used to live tribes and extended families, try to keep even the tiny valuable part from their old version of family.

Keywords: Family, Kyrgyz, American Indians, communication

ЭЛЕКТРОНДУК ОКУТУУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Айжаркын Саит кызы
Кыргыз-Түрк “Манас” университети
aycarkin.sayit@manas.edu.kg

Рита Исмаилова
Кыргыз-Түрк “Манас” университети
rita.ismailova@manas.edu.kg

Бүгүнкү күндө санариптешкен коомдо маалымат технологиясы өнүгүп өсүүдө. Билим берүү тармагында маалымат технологиясын колдонуу учурдун талабы. Электрондук билим берүү системи боюнча жалпыланган маалымат берилген. Атайын окутуу системдеринин (каражаттары) (Learning Management Systems – LMS) критериялары көрсөтүлгөн. Дүйнө жүзүндө белгилүү электрондук окутуу системдери Moodle, Claroline, Dokeos, Sakai, Atutor ж.б. алкагында маалыматтар берилген.

Ачкыч сөз: Electronic Learning, Content Management Systems – CMS, Learning Management Systems – LMS, Learning Content Management Systems – LCMS.

KIRGIZİSTAN'DA OKULÖNCESİ EĞİTİMİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Aida Akmatalieva
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
akmatalievaaida1@gmail.com

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
erkan.efilti@manas.edu.kg , efilti71@gmail.com

Bu araştırma Kırgızistan'daki okulöncesi eğitim ile ilgili yapılan çalışmaları incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada kaynak tarama modeli kullanılmıştır. Okulöncesi eğitim ile ilgili 32 makale ve 8 yüksek lisans tezi olarak toplam 40 çalışma incelenmiştir. Ulaşılan çalışmalar araştırmacıların cinsiyetine, araştırmanın türlerine, kullanılan araştırma yöntemlerine, veri toplama tekniklerine, çalışma grubuna, sonuçlarına ve önerilerine göre temalandırarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın elde edilen sonuçlara göre; okulöncesi eğitimi ile ilgili çalışan araştırmacıların cinsiyeti açısından büyük oranda kadınlar olduğu ortaya çıkmıştır. Okulöncesi eğitim ile ilğili çalışmaların türlerine bakıldığı zaman çoğunluğu makale olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen araştırmalarda en çok nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu konu üzerinde yapılan çalışmaların veri toplama aracı olarak büyük oranında literatür taraması kullanılmıstır. Araştırmalardaki veri kaynaklarının çoğunluğu literatür olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okulöncesi eğitim ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında ise çalışmaların büyük çoğunluğu okulöncesinde sanatın öğretilmesi çocuğun yaratıcılık, duygusal, psikomotor ve dil gelişimi için önemli olduğu belirlenmiştir. İncelenen çalışmaların büyük çoğunluğu okulöncesi eğitimde sanat etkinliklerine yer verilmesi gerektiği önerisinde bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Okulöncesi, okulöncesi eğitim, okulöncesi çocuklar, okulöncesi öğretmenler, araştırma.

ТОГОЛОК МОЛДОНУН ‘‘АДАМ МҮНӨЗҮ’’ ПОЭМАСЫНДАГЫ САЛТТЫК ПСИХОЛОГИЯЛЫК БИЛИМДЕР

Роза Таалайбек кызы
Кыргыз - Түрк “Манас” университети
roza.taalaibekova@gmail.com

Акматали Алимбеков
Кыргыз - Түрк “Манас” университети
akmatali.alimbekov@manas.edu.kg

Бүгүнкү күндө, жаш муунду жалпы адамзаттык баалуулуктардын жана элдик нарк насилдин негизинде тарбиялоодо этнопедедагогикалык маданияттын табылгаларына кайрылуубуз учурдун талабы болуп эсептелинет. Бул изилдөөдө кыргыз элинин жазма поэзиясынын алгачкы бүчүрү караты билинген, өзгөчө жеке чыгармачылыгында дидактикалык жанрга басым жасаган жазгыч акын Тоголок Молдонун жалпы чыгармачылыгы жөнүндө сөз козголду. Акын чыгармаларын жаратууда балдардын кулк-мүнөзүн эске алып, тарбиялык маңыздагы жыш ойлорду берген жана элдик педагогикалык, психологиялык түшүнүктөр өздөштүрүлгөн. Изилдөөдө акындын “Адамдардын мүнөзү” деген поэмасында чагылдырылган түрдүү моралдык-нравалык сапаттардын адам мүнөзүнө, аң-сезимине жана психологиялык жактан инсан катары калыптанышына кошкон салымын иликтөөгө басым жасалды. Изилдөө иши этнопедагогикалык багытта болгондуктан теориялык изилдөө методдорунунан темага тиешелүү болгон илимий адабияттарды анализдөө, анализ, синтез методдору каралган. Поэмада жакшы менен жамандын байланышы карама-каршылык аркылуу чагылдырылып адам мүнөздөрүнүн алтымыштан ашуун тибин ачыктап көрсөтүлгөн. Изилдөөнун негизинде моралдык жактан адамдагы тыкандык, тактык, камдуулук, ак көнул суяктуу оң сапаттар жана митаам, арамза, кара ниет, кара мүртөз сыяктуу терс сапаттар мүнөздөлгөн. Бул сапаттар жаш муунду тарбиялоодо өбөлгө түзүп, өзүн-өзү таанууга башкача айтканда оң сапаттарга ээ болуусуна, жамандарынан арылууга жардам берууну көзөмөлдөп, жол көрсөтмөкчү.

Ачкыч сөздөр: Тоголок Молдо, адабият, адам мүнөзү, психология, тарбия, кол жазма.

EĞİTİMDE ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN EĞİLİMLERİN BELİRLENMESİ

Roza TAALAIBEK KYZY
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
2150y06003@manas.edu.kg

Mehmet Arif ÖZERBAŞ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
marif.ozerbash@manas.edu.kg

Bu araştırmanın amacı, son yirmi yılda Türkiye' de yayınlanmış eğitimde artırılmış gerçeklik araştırmalarının; yöntemsel boyutlarını inceleyerek genel eğilimlerini belirlemektir. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel ve içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışma 2002-2022 yılları arasında eğitim teknolojileri alanında yayınlanmış artırılmış gerçeklik teknolojisini kullanan Türkiye adresli 50 makalenin; araştırma türleri, veri toplama yöntemleri, örneklem seçimleri vb. incelenmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre şu sonuçlar elde edilmiştir: makalelerde en çok öğretim ortamları ve teknoloji konusu araştırılmıştır. En sık kullanılan araştırma türlerinden nicel yöntem olduğu, araştırma deseni olarak da tarama ve betimsel çalışmaların ağırlıklı olarak yapıldığı görülmüştür. Veri toplama aracı olarak anket diğer araçlara göre daha fazla tercih edilmiştir. Örneklem seçiminde amaca uygun örneklem seçim şekli, veri analiz yöntemi olarak da betimsel analizler daha çok tercih edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçların gelecek çalışmalara ışık tutacağı özellikle bu alandaki değişimlerinin neler olduğunu periyot halinde incelenmesine destek çıkacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Artırılmış Gerçeklik, Bilgi İletişim Teknolojileri, Teknoloji, Eğitim.

OKUL İKLİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN YÖNETİCİ VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Ayşe BUZ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
buzayse@gmail.com

Bu çalışmada, okul iklimini etkileyen faktörlere ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Veriler 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Bişkek Türk İlk Okulu, Bişkek Türk Ortaokulu, Bişkek Kırgız Türk Anadolu Lisesi ve Bişkek Kırgız Türk Kız Meslek Lisesi'nde görev yapmakta olan 6 öğretmenden ve 6 yöneticiden toplanmıştır. Çalışma, nitel yaklaşıma dayalı olarak görüşme yöntemine göre tasarlanan çalışmada katılımcı grup amaçlı örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Eğitimde başarı için okul iklimi çok önemlidir. Okul iklimi öğrencilerin, öğretmenlerin ve ebeveynlerin bireysel düşüncelerini ifade eder. Okul iklimini etkileyen en önemli kişi okul müdürüdür. Okul müdürü olumlu bir okul iklimi oluşturmak için öğretmen ve öğrencilerin mutlu olduğu bir okul ortamı oluşturmalıdır. Okul iklimi öğrencilerin akademik başarısını, uyumunu etkilerken öğretmenlerinde motivasyonunu etkiler. Bu durumda velilerin memnuniyet düzeyini belirler. Okullarda olumlu okul ikliminin oluşması için iletişim ve herkesin düşüncesini özgürce ifade etmesi oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Okul İklimi, Öğretmen, Öğrenci, Akademik başarı, Motivasyon

КЫРГЫЗ КАГАНАТЫНДАГЫ БИЛИМ ЖАНА АНЫН САЯСИЙ МААНИСИ

Муратбек Кожобеков
Кыргыз-Түрк "Манас" университети

Жазма булак маалыматтарына ылайык, орто кылымдагы Кыргыз каганатында билим маселесине зор маани берилгендиги байкалат. Чыгыш авторлору жана кыргыздар өздөрү жазган руникалык жазууларда, кыргыз жаштарынын Кытай жана кидандар курган Ляо мамлекеттеринде билим алгандыгы кабарланат. Жазма булак маалыматтарынын кыйыр маалымдоолоруна караганда кыргыздардын билимге шыктуу жана келечекте мамлекет ишине жөндөмдүү жаштары Кытай борбору Чаньянда окуп билим алышкан. Биринчиден, жазма булак маалыматтары кыргыз жаштарынын Кытайда билим алгандыгы туурасында кыйыр да болсо кабар берет. Экинчиден, Кыргыз каганатынын башкаруу бийлик аппараты башка түрк тилдүү калктардын мамлекеттик түзүлүшүнөн айырмаланып Кытайдын Тан династиясыныкы шекилинде уюшулган.

Негизги сөздөр: кыргыздар, каганат, Кыргыз каганаты, Кытай, Тан династиясы, билим, саясат.

BAĞIMSIZLIK SONRASI KIRGIZİSTAN'DA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETEN TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET KURUMLARI

Ahmet TAŞ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla 31 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarihten sonra Kırgızistan ve Türkiye ilişkileri siyasi, ekonomik, kültürel ve bilimsel alanlardaki iş birliği, önemli gelişmelere sahne olmuştur. İki ülke arasında 23 Aralık 1991'de imzalanan Dostluk ve İş Birliği anlaşmasına dayanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin açmış olduğu eğitim kurumları vasıtasıyla Türkiye Türkçesi öğretimi alanında ilk adımlar atılmıştır. Karşılıklı eğitim ilişkilerinin çekirdeği olarak Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesini göstermek mümkündür. 19 Nisan 1995'te Bişkek'te Kırgız-Türk Üniversitesi Kurulması Kararnamesi imzalamıştır. 1997-1998 eğitim öğretim yılında ilk öğrencilerini alarak yirmi beş yılı aşkın süreden beri çalışmakta olan üniversite ulusal ve uluslararası değerlendirme kuruluşlarına göre Kırgızistan Cumhuriyeti'nin örnek üniversiteleri içinde gösterilmektedir. Bunun yanında T.C. Büyükelçiliği himayesinde açılan TÖMER, Kız Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi ve son zamanlarda açılan Maarif Vakfı Eğitim Kurumları Türkiye Türkçesi öğretimi yapmaktadır. Bu bağlamda çalışma yukarıda adı geçen devlet kurumlarının açılışı ve tarihsel süreçlerini, Türkiye Türkçesi öğretimi faaliyetlerini ve iki ülke arasındaki bağları güçlendiren Türkçe'nin Kırgızistan'daki etkinliğini kapsamaktadır. Amaç olarak Kırgızistan'ın bağımsızlığı sonrası iki ülke arasında yapılan anlaşmalarla Kırgızistan'daki Türkçe öğretimi yapan devlet kurumlarının tanıtımı, kurumlarda verilen Türkçe öğretiminin durumu ve söz konusu durumun iki ülke arasındaki ilişkilere yansımaları hedeflenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, bu kurumlarda Türkçe öğrenen bireylerin Türkiye ve Türk halkıyla yakınlık kurduğu, öğrenilen dilin iki ülke arsındaki ilişkileri güçlendirdiği, ekonomik ve sosyal hayatta istihdama katkı sağladığı, Türkçe'nin Kırgızistan'daki dil öğrenim tercihinde ilk üç sırada yer aldığı ve Türkiye ile Kırgızistan'ın kardeşlik çerçevesinde sürdürmekte olduğu ilişkilerinin geliştirilebileceği ve üst seviyelere taşınabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Kırgızistan, Türkiye

CEDİTÇİLİK VE TÜRKİSTAN'DAKİ YANSIMALARI

Cebrail NERGİZ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
cebrail.nergiz@manas.edu.kg

Ceditçilik, XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında Rus imparatorluğu döneminde Türkistan coğrafyasında yaşayan Müslüman Türk halkları arasında başta eğitim ve din olmak üzere sosyal, siyasi ve entelektüel yenileşme hareketidir. Gaspıralı İsmail Bey tarafından 1884 yılında Kırım Bahçesaray'da açılan "Usul-i Cedid" okulu ile ilk somut adımlar atılmıştır. Cedit kelimesi etimolojik anlam bakımından "yeni" anlamına gelmektedir. Bu düşüncenin mimarı olan Gaspıralı İsmail Bey "Dilde, fikirde, İşte birlik" sloganıyla çıkardığı *Tercüman* gazetesiyle dünyadaki bütün Türk halklarının anlayabileceği ortak bir Türkçe geliştirmiş ve *Usul-ü cedit* hareketinin kurucusu olmuştur. Çıkarmış olduğu Tercüman gazetesini Rusya dışındaki ülkelere yaymak için Türkistan coğrafyasına kendi öğrencilerini göndermiştir. Daha sonra kendisi bizzat Türkistan coğrafyasını dolaşarak Usul-i Cedid okulları hakkında vermiş olduğu bilgiler sayesinde Türkistan coğrafyasında cedidcilik hareketinin yayılmasında büyük etken olmuştur. Hatta Türkistan bölgesindeki din âlimlerinin bile bu düşüncelerden etkilenmesinde Gaspıralı İsmail Bey'in büyük rol oynadığı söylenebilir. Türkistan'da başlayan Ceditçilik hareketi Türk dünyasında modern çağın gereksinimlerini yerine getiren bir akım olurken, kültür, tarih, inanç ve dil gibi yapı taşlarını kaybetmemeyi ilke edinmiş, bunu gerçekleştirirken de İsmail Gaspıralı'nın 'Dilde, Fikirde, İşte Birlik' sloganıyla hızla ivme kazanmış bir yenileşme hareketi olarak tarihe geçmiştir. Bu yenileşme hareketi daha sonra Türkistan coğrafyasında yaşayan Müslüman Türk halkların özgürlük ve reform alanlarında ilerlemesinde öncü rol oynamıştır. Bu çalışmada Ceditçilik hareketinin hangi amaçla ortaya çıktığı, dönemin siyasi ve kültürel etkileriyle birlikte tarihsel gelişimi ve Türkistan coğrafyasına yansıması üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Ceditçilik, Rus İmparatorluğu, Türkistan, Usul-i cedid, Türk dünyası.

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜR AKTARIMINI DESTEKLEYECEK YOUTUBE KANAL VE İÇERİKLERİ

Emine Nur ATA KALIN
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Dil ve kültür birbirlerinden ayrı varlığını devam ettirmesi mümkün olmayan iki unsurdur. İki kavram arasındaki bu bağ, dil öğretiminin kültürel etkileşimden bağımsız mümkün olmadığını kesin bir şekilde göstermektedir. Yaşayan, değişen hatta konuşulmadığı zaman ölen, canlı bir varlık olan dilin öğretimi ortaya çıktığı toplumun kültürü öğrenilmeden bir temele oturmayacaktır. Bu nedenle hem ana dil eğitimi hem de yabancı dil eğitimi üzerine yapılan çalışmalar kültür kavramını sıkça ele almaktadır. Yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarının temeli olarak kabul edilen Kaşgarlı Mahmud'a ait Dîvânu Lugâti't-Türk adlı sözlükte de kelimelerin anlamları ile birlikte Türk kültürüne ait unsurlar yer almaktadır. Adı geçen eserden itibaren kültür aktarımı ve kültürel etkileşim çok farklı şekillerde yapılagelmiştir. Pandemi süreci ve çevrimiçi eğitimler birçok kültürel uygulamanın internet üzerinden yapılmasını zorunlu kılmıştır. Daha önce örgün eğitim ile uygulamalı olarak yapılan kültür aktarımı çalışmalarının internet aracılığı ile ne şekilde yapılabileceği çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Yabancılara Türkçe öğretiminde kültür aktarımı unsurunu destekleyebilecek Youtube kanalları ve bu kanalların içeriklerinin hangi kültürel unsurların öğretiminde kullanılabileceği fikri üzerine kurulan çalışmada; Unesco Türkiye, MEB ÖYGM Anadolu Masalları, TRT Dinle adlı Youtube kanalları incelenecektir. Özellikle MEB ve UNESCO işbirliği ile 2019 yılında hayata geçirilen Anadolu Masalları projesi kapsamında, ilgili Youtube kanalında yer alan içeriklerin masal anlatıcılığı ve masallarda yer alan kültürel unsurların kullanımı ile yabancılara Türkçe öğretimi alanında kültür aktarımı unsurunu destekleyici nitelikte kullanılıp kullanılamayacağının tespiti amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Öğretimi, Kültür Aktarımı, youtube.

ТЕРМИН ВА ТЕРМИНОЛОГИЯ ТУШУНЧАЛАРИ ТАҲЛИЛИ

Убайдуллаева Мафтуна Азаматовна
Самарқанд давлат университети
ubaydullayeva1986@mail.ru

Олим ўз кузатишларида бугунги кунда *термин* маъносини ифодалашда *истилоҳ, атама, номенклатура* каби сўзлардан ҳам фойдаланилаётганлигини назарда тутиб, «...*атама* сўзининг маъноси *термин* сўзининг маъносига нисбатан кенг бўлиб, у барча нарсаларнинг номи сифатида тушунилади, *термин* эса муайян бир тор соҳада қўлланувчи расмийлашган сўздир. Шу маънода, *термин* тушунчаси *«атама»* тушунчасининг ичига кирувчи илмий-луғавий бирликдир» деган хулосага келади. О.Аҳмедов бу тушунчалар орасида фарқ мавжудлигини эътироф этар экан, «*Терминлар* аслида лексик-семантик жиҳатдан умумадабий қолипга эга бўлиб, улар умумхалқ тилига муайян терминологик тизим орқали ўтади. Зеро, *терминлар* ва *умумистеъмолдаги сўзлар* бир-бирини тўлдирадиган лексик бирликлардир», дея таъкидлайди (Ahmedov O.S. Ingliz va o'zbek tillarida soliq va bojxona terminlarining lingvistik tahlili va tarjima muammolari: Filol.fan.d-ri. ... diss. –T., 2016. -B.21) Номенклатура тушунчасига луғатларда «Ишлаб чиқариш, фан, техника, санъат ва шу кабиларнинг бирор соҳасида қўлланадиган *номлар, атамалар, терминлар* ва шу номлар билан аталувчи нарсалар рўйхати ёки мажмуи» тарзида изоҳ берилган (https://uz.wiktionary.org/wiki/nomenklatura.) Тилшунос П.Нишоновнинг «Бирор предмет ёки воқеликка қўйилган *термин* аввало, шу предмет ёки воқеликка таъриф ва тасниф беради. *Номенклатура*да эса бу нарса кузатилмайди. Уларнинг функцияси нарса ва предметларни номлаш билан чегараланади. Демак, *«термин» номенклатура*га нисбатан кенг ва аниқ тушунча бўлиб махсус вазифадаги сўз маъносини берса, *«номенклатура»* ўзаро ўхшаш бўлган предмет ва тушунчаларни номлаш учун хизмат қилувчи атамадир» деган фикрлари улар орасидаги фарқни янада аниқроқ очиб берган. «Ҳозирги ўзбек адабий тили» дарслигида ҳам бу фикрлар қўллаб-қувватланганлиги кўзга ташланади: «Сўз кўп маънога, қўшимча маъноларга эга бўлади, аммо термин (атама) бундай хусусиятга эга эмас. Термин ҳам сўз, лекин у одатдаги сўзлардан маъносининг аниқлиги, бир маънолилиги билан фарқланади.

Калит сўзлар: термин, терминология, номенклантура, атама, истелоҳ, фонема, товуш, морфема, эга, тўлдирувчи, кесим.

KIRGIZİSTAN'DA YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMININ CİPP MODELİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Fati KOZAN
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
2150y06006@manas.edu.kg

Bu çalışmada, Kırgızistan'da Yabancılara Türkçe Öğretimi Programının CİPP Modeline Göre Değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Türkçe öğretim programını CIPP değerlendirme modelinin bağlam, girdi ve süreç boyutları çerçevesinde öğretmen görüşleri açısından değerlendirmektir. Araştırma Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi bünyesinde hazırlık sınıflarında okutmanlık yapan Türkçe öğretmenleri ile yapılmaktadır. Literatür taraması sonucu genellikle CİPP Modeli üzerine yapılan çalışmalarda geniş kapsamlılık göstermektedir. Ancak yapılan çalışmalardaki sınırlılıklar ve konu farklılıkları sebebiyle Kırgızistan üzerinde yapılacak ilk çalışma olması nedeniyle önemlidir. Diğer çalışmalar incelendiğinde bu çalışmayla birebir örtüşmese de yol gösterici niteliğinde olup her biri CİPP Modelini kendi alanlarına göre ele almıştır.

Anahtar Kelimeler: Program değerlendirme, CİPP değerlendirme modeli, Türkçe öğretim programı

“МАНАС” ЭПОСУНДАГЫ ТҮРК, ТҮРК – МОНГОЛ ТИЛДЕРИНЕ ОРТОК СӨЗДӨР

Түмөнбаева Жазгүл Абдылдакуновна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
tumonbaevaj@iksu.kg

Кыргыз элинин басып өткөн турмушунан, социалдык-турмуштук абалынан, маданиятынан, салт-санаа, үрп-адатынан, экономикасынан, улуттар аралык байланыш-катышынан кабар берген улуу мурасы – «Манас» эпосу. Эпосто камтылган материалдар илимдин этнопедагогикалык, адабияттык, лингвистикалык, психологиялык, логикалык, экологиялык, экономикалык, географиялык жана башка багыттарында ар тараптуу изилдөөгө муктаж. «Манас» эпосунун тили – бай тил. Анын лексикалык составы фонетикалык, морфологиялык, лексика-семантикалык, стилистикалык, поэтикалык өңүттөгү изилдөөлөрдүн объектиси боло алат. Эпостун лексикалык курамынын негизин түзгөн катмар - жалпы түрк тилдерине орток сөздөр. Ал кыргыз тилинин төл лексикасынын пайдубалы, азыркы кыргыз тилинин сөздүк базасы катары да кызмат кылып, улам жаңы сөздөр менен толукталып баюуда. Азыркы учурда «Манас» эпосун лингвистикалык өңүттө изилдөөгө алуу кыргыз тили илиминде да дээрлик колго алына элек. Анын варианттар боюнча жарыяланган жана жарыялана элек тексттерин компьютерге жүктөп, эпостун тилдик өзгөчөлүктөрүн: фонетикалык, лексикалык, морфологиялык, синтаксистик, стилистикалык, тексттик-поэтикалык табиятын сыпаттап териштирүү кыргыз тили илиминдеги орчундуу маселелерден болуп саналат. Коомдун өнүгүшү талап кылып тургандай, тарыхта кыргыз элинин башка элдер менен болгон байланышын, карым-катышын, мамиле-алакаларын аныктап-тактоо маселелери зарылчылыкты жана баалуулукту шарттабай койбойт. Ушул жагдайдан караганда, «Манас» эпосунун бай лексикасы кыргыздын төл сөздөрүнөн, түрк тилине орток сөздөрдөн, түрк жана монгол тилдерине орток сөздөрдөн, төл сөздөрдүн катмарларынан тышкары иран, араб, монгол, кытай жана башка тилдерден кирген сөздөрдү да камтыгандыгы улуттар аралык байланышты көрсөтүп турат. Кыргыз тилине монгол тилдеринен кирген сөздөрдү түрк-монгол тилдерине орток сөздөрдөн так бөлүп көрсөтүү кыйын. Анткени алар генетикалык келип чыгышы боюнча, тилдик жакындыгы боюнча да тектеш эл экендиги маалым. Түрк жана монгол элдери байыртадан эле аймакташ жашап, тарыхый байланышы да байыркыдан башталып, бүгүнкү күнгө чейин уланып келе жатат. Натыйжада, аталган эпостун лексикасындагы төл сөздөрдү, түрк тилдери менен монгол тилдерине орток сөздөрдүн катмарын, ошондой эле сырттан кирген сөздөрдүн лингвостатистикалык катышын изилдеп чыгуу учурдагы актуалдуу маселелерден болуп саналат.

Ачкыч сөздөр: “Манас” эпосу, лексика, түрк тилдери, кыргыз тили, монгол тилдери, орток лексика, эпостун тили, сандык катыш, колдонуу жыштыгы.

DEĞIŞEN DÜNYADA BİLGİ VE EĞİTİM SORUNU

Kishimjan ESHENKULOVA
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
kishimjan.eshenkulova@manas.edu.kg

Dijital teknolojinin hızla gelişmesiyle insan hayatı belli bir derecede bir evrim geçirmektedir. Telefon, bilgisayar gibi küçük bir alet vasıtasıyla çok fazla bir güç veya zaman harcamadan belli bir düğmelere basarak insan dünyanın bir ucundan diğer bir ucuna kolaylıkla erişebilir, istediği bir bilgiyi elde edebilir. Teknolojik gelişme sayesinde son zamanlarda bilim ve eğitim alanlarında çok sayıda bilgi havuzunun oluşturulduğunu gözlemlemek mümkündür. Dolayısıyla da bir insan istediği alanda istediği konuda kolaylıkla bilgi edinebiliyor. Bu durumda edinilen bilginin doğru olup olmadığını nasıl bilebiliriz? Günümüzdeki eğitim kurumlarının görevi nedir ve ne olmalıdır? sorusu ortaya çıkmaktadır. Teknolojik gelişimler, bilgi edinme ve eğitim arasındaki orana bakıldığında günümüzde uygulanmakta olan eğitim sisteminin bu gelişmelerin çok daha gerisinde olduğu söz konusudur. Bu çalışma, dijital gelişmeler sonucunda devamlı değişmekte olan dünyada nasıl bir bilginin ve eğitimin gerekliliği sorunu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji Çağı, Teknolojik Gelişmeler, İnsan, Bilgi ve Eğitim

ПСИХОЛОГИЯ ПРЕДМЕТИНДЕ “МҮНӨЗ” ТЕМАСЫН ОКУТУУНУН АЙРЫМ ЖОЛДОРУ

Ысакова Мавлюда Айтматовна
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
marinaisakova75@mail.ru

Макалада педагогикалык ЖОЖдордун психология курсунда “Мүнөз” темасын окутуунун айрым жолдору каралат. Психология курсунда аталган түшүнүктүн мазмунун тереӊ ачып берүү үчүн алгач мүнөздүн татаалдыгын, көп катмарлуулугун ачыктап, инсандагы мүнөздүк касиеттердин, типтеринин бири-биринен айырмачылыктарын, адамдын социалдык жүрүш-турушунан байкоо жүргүзүп, алардын биримдигин жана айырмачылыктарын студенттерге түшүндүрүп, алардын ар биринин ролун жана маанисин кыскача баяндап берүү зарыл. Ошону менен бирдикте, инсандагы мүнөздүн жана мүнөздүк өзгөчөлүктөрдүн коомдогу орду кандай жана канчалык чоӊ мааниге ээ экендигин ачыктоодо адамдын социалдык жүрүш-турушунан байкоо жүргүзүп, мүнөздүн типтерин өз ара карым-катышына, байланышына, кыял жоругуна токтолуп, андан кийин гана мүнөздүн мазмунун (өнөктөштү уга билүү, колдоо көрсөтүү, инсандын башка бирөөгө, эмгек куралдарына жана жеке өзүнө, өзүнө тиешелүү буюмдарга карата сарамжалдуу мамиле жасай билүүсү ж.б.) психологиялык өзгөчөлүктөрүн ар тараптан үйрөнүшүнө басым жасоо зарыл.

Ачкыч сөздөр: мүнөз, карым-катыш, инсан.

UMEK-2022

КЫРГЫЗ ТИЛИН ҮЙРӨТҮҮДӨ ЖАЗУУ МАДАНИЯТЫН ӨНҮКТҮРҮҮНҮН УСУЛ-ЫКМАЛАРЫ (кесиптик багыттагы адистердин мисалында)

Наркулова Сааткан Маматовна
Кыргыз-Түрк «Манас» университети
saadat-9@mail.ru

Кыргыз тилин үйрөтүүдө жазуу ишмердүүлүгүнүн зарылчылыгы ар дайым болуп келген. Тил үйрөнүүчүлөрдүн тил үйрөнүүгө болгон кызыгуусун жакшыртуу максатында текстти уктуруп, текстти окуттуруп, уккан, окуганын, сүйлөтүү менен бирдикте жазуу ишмердигин өнүктүрүү да тил үйрөтүүнүн ийгиликтүү жыйынтыктарын берери шексиз. Ошондуктан ар кандай тилди үйрөтүүдө жазуунун ар түрдүү ыкмаларын колдонуп келишүүдө. Бирок азыркы учурда тил үйрөнүүчүлөрдүн жазуу ишмердигин жөн эле тил үйрөнүү үчүн гана эмес, аны менен кошо жазуу маданиятын да өнүктүрүү учурдун талабы десек болот. Ар түрдүү кесиптеги адистерге тил үйрөтүүдө жазуу ишмердиги бирдей эмес. Кесиптик багыттагы адистерге тил үйрөтүүдө өзүнүн адистигине жараша жазуу маданиятын да өнүктүрүү зарылдыгы келип чыгууда. Бул макалада кыргыз тилин үйрөтүүдө ар түрдүү кесиптеги адистиктердин жазуу маданиятын өнүктүрүүдөгү усул-ыкмалары ачылып берилет.

Ачкыч сөздөр: жазуу маданияты, чыгармачылык, эссе, баяндама, семиотика, дилбаян, ой жүгүртүү;

KÖYDEN KENTE GÖÇ EDEN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL UYUM DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Gulnazik BEKTENOVA,
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
bektenova9@gmail.com

Doç. Dr. Yavuz Ercan GÜL,
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
yavuz.gul@manas.edu.kg, ydidim@gmail.com

Bu çalışmada, köyden kente göç eden üniversite öğrencilerinin kentsel çevre koşullarına ve üniversitedeki eğitim sürecine sosyal uyum düzeyleri ele alınmıştır. Öğrencilerin kentsel koşullara uyumları; yeni yaşam yerine, çevresindeki insanlara uyum sağlamasına öğrencinin cinsiyeti, aile medeni durumu, sosyal alanda olumsuz bir durum yaşaması, çalışıp çalışmaması ve eğitim dili değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırma, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kırgızistandaki farklı üniversitelerde öğrenim gören köyden kente gelen 220 öğrenci ile anket tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemi tesadüfi örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Araştırma nicel yaklaşım çevresinde ilişkisel tarama türüne uygun olarak tasarlanmıştır. Yaşamın herhangi bir aşamasında birey, yaşam koşullarındaki değişikliklere uyum sağlama ihtiyacı ile karşılaşacaktır. Hayat akışıyla, başka bir ikamet yerine taşınmak, medeni durumu değiştirmek, yeni yabancı bir sosyal çevreye uyum sağlama yollarını aramak anlamına gelmektedir. Kent ve köy arasındaki etkileşim biçimleri büyük ölçüde farklı olduğu için üniversite öğrencilerinin köyden kente göç etmelerinin olumlu etkilerinden olumsuz etkileri daha çok gündeme gelmektedir. Veri analizi sonucunda, köyden kente gelen öğrencilerin tam uyum sağlayamadıkları, kadın ve erkek öğrenciler benzer zorlukları yaşadıkları, bireyin hayatında karşılaştığı olumsuz durumlar sosyal uyumlarına da olumsuz etki edebileceği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Sosyal Uyum, Öğrenci, Köy, Kent.

KIRGIZİSTAN’DA MESLEKİ REHBERLİK İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Gülsara BEKNAZAR KIZI
Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi
2150y06103@manas.edu.kg.

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi
erkan.efilti@manas.edu.kg - efilti71@gmail.com.

Bu araştırma mesleki rehberlik ile ilgili Kırgızistan’da yapılmış olan çalışmaları incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yönteminden kaynak tarama modeli kullanılmıştır. Mesleki rehberliğe bağlı yapılan makalelerin, lisansüstü ve doktora tezlerin kapsamının incelenmesi amacıyla içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Mesleki rehberlik ile ilgili yazılmış olan 2 doktora tezi, 4 lisans tezi, 7 makale olmak üzere 13 çalışma incelenmiştir. Ulaşılan çalışmalar türlerine, kullanılan araştırma yöntemlerine, araştırmacıların cinsiyetine, veri toplama tekniklerine, çalışma grubuna, sonuçlarına ve önerilerine göre temalandırılmış ve değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında bu konu üzerinde çalışan araştırmacıların cinsiyeti açısından çoğunlukla erkekler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki rehberlik ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu kısmını makaleler oluşturduğu ve araştırmalarda kullanılan yöntemlerin büyük oranda betimsel araştırma yöntemi ile yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen mesleki rehberlik ile ilgili çalışmalar kullandıkları verilerine büyük oranda doküman inceleme ile ulaştıkları sonucu bulunmuştur. İncelenen çalışmaların sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin meslek seçiminde ailelerden daha çok etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Okullarda mesleki rehberliğin öğretmenler tarafından ders esnasında yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen çalışmaların çoğunluğunda mesleki rehberlik ile ilgili okul ve ders dışı etkinliklerin aileler ile işbirliği içerisinde uygulanmasına dayalı önerilerde bulunulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Meslek, rehberlik, mesleki rehberlik, eğitim kurumlarda mesleki rehberlik.

EĞİTİM KURAMLARININ KIRGIZİSTAN'DAKİ TARİHİ VE GELİŞİMİ (1884-2022)

İlker ŞENEL
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
2050y01010@manas.edu.kg

Eğitim felsefinin ürünleri olarak ortaya çıkan ve günümüzde yahut yakın geçmişimizde dünyada yaygın olarak kabul edilen eğitim metotları çağdaş eğitim kuramları olarak kabul edilmektedir. Bu akımlar: Daimicilik (Perennialism), İlerlemecilik (Progressivism), Esasicilik (Essentialism) ve Yeniden İnşacılık (Reconstructionism) olarak dörde ayrılmaktadır. Bildiride bu dört akımın bugünkü Kırgızistan topraklarındaki tarihi analiz edilmiştir. Kırgızistan'da modern nitelikteki ilk eğitim kurumları ilki 1884 yılında Tokmok yakınlarında açılmış olan Rus-Tuzem okullarıdır. Bu yüzden 1884 yılı, eğitim kuramlarının sistemli bir şekilde Kırgızistan'a giriş tarihi olarak seçilmiştir. Birinci kısımda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dönemine kadar olan süreç ele alınarak kadim gelenekten gelen mektepler, medreseler ve Usul-u Cedid okullarının eğitim metotları incelenmiştir. İkinci kısımda SSCB ve eğitim politikaları incelenmiştir. Son kısımda ise Kırgız Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından bugüne kadar olan eğitim politikaları ve eğitim kurumlarında uygulanan metotlar incelenmiştir ve üç kısımda da yapılan incelemeler sonucunda analitik sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimler: Eğitim kuramları, Kırgızistan, Daimicilik, Esasicilik, Yeniden İnşacılık.

ÖĞRETMEN ADAYLARININ BENLİK SAYGISI VE HOŞGÖRÜ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

İsmail EYNARLI
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
dr.fr4nk3nst31n@gmail.com

Doç. Dr. Yavuz Ercan GÜL
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
yavuz.gul@manas.edu.kg, ydidim@gmail.com

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının benlik saygısı ve hoşgörü düzeylerinin niteliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri 2021-2022 eğitim öğretim yılında Kırgızistan'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinden toplanmıştır. Öğrencilerin 138'i kız öğrenci (%58) ve 100'ü erkek öğrencidir (%42). Bu çalışmada; nicel araştırma metotlarına uygun olarak tasarlanmış betimsel tarama deseni kullanılan bu çalışmada katılımcılar basit tesadüfi örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Verilerin toplanmasında ölçek aracı kullanılmıştır. Verilerin analizinde parametrik testlerden yararlanılmıştır. Hoşgörü ve benlik saygısı kavramları bireylerin yaşam kalitesini oldukça fazla etkileyen iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Hoşgörü, en başta farklılıklara saygılı olma, insan düşünüş ve davranışlarını ön yargısız bir şekilde değerlendirmeyi ifade etmektedir. Benlik saygısı kavramı ise, bireylerin kendi özellikleri hakkındaki düşünce tarzlarını ifade etmektedir. Günümüz şartlarında farklı etnik kökene, dine, dile, kültüre sahip bireylerin bir arada yaşama şansı oldukça artmıştır. Bu kadar farklı düşünce ve özellik gösteren bireylerin bir arada sağlıklı bir iletişim kurarak, sağlıklı bir şekilde yaşayabilmeleri, bireylerin hoşgörü düzeyleriyle yakından ilişkilidir. Bireyler yaşamlarının her döneminde, her alanında başarılı olmak istiyorlarsa kendi özelliklerinin farkına varmaları ve özelliklerini gerçekçi bir şekilde yargılamak zorundadırlar. Kendini tanıma ve yargılama benlik saygısı kavramı ile alakalıdır. Bu bağlamda öğretmenlik gibi insanlığın geleceğini oldukça fazla etkileyen meslek grubu adaylarının, benlik saygıları ve hoş görü düzeyleri bakımından incelenmesi gerekli görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayları, benlik saygısı, hoşgörü

UMEK-2022

KIRGIZİSTAN'DA ÖZEL EĞİTİM İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Laura ALMAZOVA
Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
2150y06105@manas.edu.kg.

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan - Türkiye Manas üniversitesi
erkan.efilti@manas.edu.kg - efilti71@gmail.com.

Bu araştırma Kırgızistan'da özel eğitim ile ilgili yapılan çalışmaları incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yönteminden kaynak tarama modeli kullanılmıştır. Özel eğitim ile ilgili yapılan makalelerin ve lisansüstü tezlerin kapsamının incelenmesi amacıyla içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Özel eğitim ile ilgili yazılmış 16 yüksek lisans tezi, 30 makale olmak üzere toplam 46 çalışma incelenmiştir. Ulaşılan çalışmalar araştırmacıların cinsiyetine, araştırmanın türlerine, kullanılan araştırma yöntemlerine, veri toplama tekniklerine, çalışma grubuna, sonuçları ve önerilerine göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın elde edilen sonuçlara göre; Özel eğitim ile ilgili yapılan çalışmaların çalışan araştırmacıların cinsiyeti açısından büyük oranda kadınlar olduğu ortaya çıkmıştır. Özel eğitim ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu kısmını makaleler oluşturduğu ve araştırmalarda kullanılan yöntemlerin büyük oranda betimsel araştırma yöntemi ile yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalardaki veri kaynaklarının çoğunluğu kaynak tarama olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özel eğitim ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında özel gereksinimli öğrencilerle düzeltici çalışmanın etkili olması, bütün paydaşların işbirliği içinde olması ile mümkün olduğu ve kaynaştırma eğitimin geliştirilmesi ve özel öğrencileri eğitim sürecine katabilmek için öğretmenlerin özel eğitim alanında eğitim alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen çalışmaların çoğunluğunda özel eğitim ile ilgili özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara karşı özel koşullar yaratmak ve her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve herkese eşit muamele edilmesine dayalı önerilerde bulunulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Özel eğitim, kaynaştırma eğitim, özel eğitim öğretmenleri, özel çocuklar

MATEMATİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Mithat TAKUNYACI
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
mtakunyaci@sakarya.edu.tr

Öğretmen adaylarının değerlendirme kavramları, başlangıç öğretmen eğitiminde mesleki gelişim ile ilgili araştırmalarda nispeten az ilgi görmüştür. Bununla birlikte, öğretme ve öğrenmeye ilişkin diğer kavramların yanı sıra bu kavramlar, geleceğin öğretmenlerinin öğretim uygulamaları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu araştırmanın temel amacı, matematik öğretmeni adaylarının değerlendirme kavramına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu çalışma nicel yöntemde bir araştırmadır. Araştırmanın örneklemini farklı üniversitelerin ilköğretim matematik öğretmenliği programlarında öğrenim gören 467 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada öğretmenlerin değerlendirme kavramına yönelik anlayışlarını belirlemek üzere Minna Kyttälä ve diğ. (2021) tarafından geliştirilen 20 madde ve üç alt boyuttan (öğrenmenin değerlendirilmesi, öğretme ve öğrenmenin değerlendirilmesi ve zararlı bir eylem olarak değerlendirme) oluşan ölçek kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız örneklemler için t-testi, tek faktörlü varyans analizi, hiyerarşik küme analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının değerlendirmeye yönelik görüşlerinin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklılaştığı ayrıca öğretmen adaylarının değerlendirmeye yönelik görüşlerinin üç farklı profil altında kümelendiği (dikkatli, olumlu ve eleştirici) bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değerlendirme, öğretmen eğitimi, öğretmen adayı

ERGENLİK DÖNEMİNDE KİLO SORUNU YAŞAYAN GENÇLERİN SOSYAL ÇEVREDE YAŞADIĞI SORUNLARIN İNCELENMESİ

Erkan EFİLTİ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
erkan.efilti@manas.edu.kg / efilti71@gmail.com

Mürök NARINBEKOVA
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Bu araştırma amacı, kilo sorunu yaşayan ergenlerin sosyal çevrede yaşamış oldukları sorunları incelenmektir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Kırgızistan'daki Bişkek şehrinde yer alan 2021-2022 okul yılında ergenlik döneminde olan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya gönüllü 10 ergen katılmıştır. Araştırmada veri toplamak için, nitel araştırma yönteminden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu çalışmada görüşmeler katılımcıların izni alınarak yapılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel analiz tekniğinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, gençlerin kilolu olduğunu düşünme nedenleri olarak, çevresindeki insanların kilo aldıklarını söylemeleri, arkadaşlarına göre kilosunun fazla olması, sağlık problemleri yaşamaları, alay edilmeleri, kiyafetlerin yakışmamaları, kilolu olmanın yaşam biçimine etkisi ile ilgili, kıyafetler seçerken zorlanmaları, meslek seçimini olumsuz yönde etkilemesi, fiziksel olarak güçlük çekmeleri, kendine güvenmemeleri, benlik saygısının düşük olması, güzel fiziği olanlara imrenmeleri, kendilerini başkalarıyla kıyaslamaları, kilo probleminin arkadaşlar arasındaki ilişkiye etkisiyle ilgili, hiçbir etkisi olmadığını, beklenmedik bazı sıkıntılar olduğunu, sınıf arkadaşlarının dalga geçtiğini, yalnız kaldığında kendisini kötü hissettiklerini, kilo ile ilgili konuşulduğu zaman arkadaşlarıyla olmak istemedikleri, kilo problemi olmaması halinde şu anki durumundan farklı nelerin olabilecegi ile ilgili bulgulardan elde edilen sonuçlar; kilo problemi olmasaydı farklı mesleklerin tercih edilebileceği, faklı kıyafetlerin tercih edilebileceği, karşı cins arakadaşlarının olabileceği, fotograflarınan utanmayacakları, kendine güvenin tam olacağı, kilo probleminin gelecek planlarına etkisiyle ilgili,hiç etkilemediklerini, haraket yaptıklarını ve hedeflerine ulaştıklarını, okulda problem olmasını, arkadaşsız kalabilme korkusu olduklarını, iyi ve yakışıklı eş bulmakta problem yaşayacaklarını, doğum yaptıktan sonra kilolu olarak kalabilme korkusu oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları başka konu ile yapılan araştırmalarla tartışılmıştır ve öneride bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, ergenlik dönemi, ergenlik dönemi sorunları, kilo problem

UMEK-2022

ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ РУССКО-ТУРЕЦКИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ НА ПРИМЕРЕ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА И ТУРЦИИ

Бабатурк Лейла
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
leyla.babaturk@manas.edu.kg
ORCİD: 0000-0003-3397-8147

Подготовка компетентных устных и письменных переводчиков далеко не простая педагогическая задача, для решения которой в первую очередь необходимо обеспечение образовательного процесса высококвалифицированными кадрами и необходимой инфраструктурой. Из современных ВУЗов Кыргызстана и Турции профессиональной подготовкой русско-турецких устных и письменных переводчиков занимаются лишь единицы, несмотря на то что отношения между Турцией и Россией, в особенности в сфере туризма, стремительно развиваются. Именно это обстоятельство оказывает огромное влияние на рост востребованности на рынке труда компетентных русско-турецких переводчиков, способных осуществлять межкультурную коммуникацию. Поэтому перевод следует рассматривать не только как форму межязыкового общения, а как сложный процесс межкультурной коммуникации, в которой участвуют представители различных культур, а переводчик выполняет роль посредника передачи информации путем раскодирования и перекодирования определенной информации. При подготовке устных и письменных переводчиков особое внимание уделяется формированию профессиональных компетенций, при этом внешние и внутренние факторы играют далеко не последнюю роль. В рамках сопоставительного анализа были рассмотрены следующие факторы, оказывающие влияние на формирование профессиональных компетенций будущих русско-турецких переводчиков: профессорско-преподавательский состав, общеобразовательные программы обучения, контингент обучаемых, уровень владения родным и иностранным языком и т.д. В результате исследования были классифицированы и описаны проблемы, возникающие при профессиональной подготовке русско-турецких переводчиков, а также выявлены потенциальные причины, возникающих проблем, и даны соответствующие рекомендации по оптимизации процесса профессиональной подготовки посредников русско-турецкой межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: русский язык, турецкий язык, перевод, профессиональное обучение

ТАЛАНТТУУ ОКУУЧУЛАРДЫ ЭЛ АРАЛЫК ОЛИМПИАДАЛАРГА КАТЫШУУГА ТАНДОО ЖАНА ДАЯРДОО

Бакыт Боркоев
Кыргыз-Түрк «Манас» университети
bakyt.borkoev@manas.edu.kg

Калипа Салиева
Кыргыз-Түрк «Манас» университети
kalipa.salieva@manas.edu.kg

Кыргызстанда таланттуу окуучуларды издөөнүн, колдоонун жана тандоонун кеңири системасы түзүлүүдө. Алдыга коюлган милдеттерди ийгиликтүү чечүүнүн негизги көрсөткүчтөрүнүн арасында олимпиадаларга катышкан окуучулардын үлүшүнүн өсүшү, интеллектуалдык жана чыгармачылык сынактардын жеңүүчүлөрүнүн саны, таланттуу балдарды аныктоо жана колдоонун натыйжалуу системасын түзүү болуп эсептелет. Ар бир окуучунун жөндөмү, таланты болот жана үйрөнүүгө ынтызар. Алардын шык-жөндөмүн өркүндөтүү үчүн чоңдордун чебер жетекчилиги керек. Биздин изилдөөбүздүн объектиси болуп таланттуу окуучуларды аймактар аралык, улуттук жана эл аралык олимпиадаларга катышууга даярдоо процесси саналат. Олимпиадага даярданууда фактылык материалдарды жаттап калууга эмес, окуучулардын акыл-эс ишмердүүлүгүн өнүктүрүүгө олуттуу көңүл буруу зарыл. Окуучулардын ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү аларга теорияларды жана фактыларды оңой багыттоого, алган билимдерин жана көндүмдөрүн стандарттуу эмес кырдаалда тез колдонууга мүмкүндүк берет. Предметтик олимпиадаларга катышуу мектеп окуучуларына алардын инсандык өсүшүнө, интеллектуалдык жана чыгармачылык жактан өнүгүүсүнө көптөгөн мүмкүнчүлүктөрдү берет. Олимпиадага даярдануу процессинде мектеп окуучулары анализдөөгө, классификациялоого, салыштырууга, критерийлерди аныктоого жана фактыларды баалоого, себеп-натыйжа байланыштарын түзүүгө, жыйынтык чыгарууга, маселерди чечүүнүн оригиналдуу жолдорун издөөгө үйрөнүшөт. Олимпиадалардын тапшырмалары эң жөндөмдүү окуучуларды гана эмес, стандарттуу эмес маселелерди чече алган инсандарды да аныктоого жардам берет. Мындан тышкары, олимпиаданын ар кандай этаптарынын жеңүүчүлөрү жождорго тапшырууда олуттуу артыкчылыктарга ээ болушу маанилүү, башкача айтканда, олимпиадалар ЖРТ реалдуу альтернатива болушу мүмкүн. Улуттук олимпиада беш предмет боюнча (математика, физика, биология, химия, информатика) төрт этапта өткөрүлөт жана Кыргыз Республикасынын мектептеринин 8-11-класстарынын окуучулары катыша алышат. 1 - , 2 - этап: онлайн, 3 - , 4 - этап офлайн өтөт. Жыйынтыгында эң күчтүү 4-8 окуучу Кыргызстандын жана эл аралык олимпиадаларга катышуучу команданын курамын түзөт.

Ачкык сөздөр: Олимпиада, окуучу, тандоо, баалоо

ÇOK KÜLTÜRLÜ SINIFLARDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN ÇOK KÜLTÜRLÜ ÖĞRETİME İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Yeşim GÜNÇE
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Doç. Dr. Yavuz Ercan GÜL
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
yavuz.gul@manas.edu.kg

Bu çalışmada, çok kültürlü sınıflarda görev yapan öğretmenlerin çok kültürlü öğretime ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Veriler 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Bişkek Türk İlk Okulu ve Bişkek Türk Ortaokulu'nda görev yapmakta olan 20 sınıf öğretmeninden toplanmıştır. Çalışma, nitel yaklaşıma dayalı olarak görüşme yöntemine göre tasarlanan çalışmada katılımcı grup amaçlı örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Çok kültürlülük, belirli bir sosyal yapı içerisinde bulunan insanların etnisite, din, dil, renk gibi özellikler açısından farklılık göstermesini ifade etmektedir. Daha önce farklı etnik kimliklere karşı asimile politikası uygulayan büyük ülkeler günümüzde farklılıklara saygı duyarak bu kimlikleri benimseme yoluna gitmektedirler. Farklılıklardan kaynaklanan farklı düşünce ve bakış açıları ekonomi ve sanayi açısından büyümek isteyen ülkeler için bir avantaj olarak görülmektedir. Çok kültürlülüğün etkisinin hissedildiği diğer bir alan ise eğitimdir. Eğitim ortamlarındaki çok kültürlü sınıflar öğretmene farklı bakış açıları kazandırması yanında, ortaya çıkan yeni sorunlarla baş etme güçlüğünü de beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çok kültürlülük, Çok kültürlü okul, Öğretmen, Öğrenci, İletişim, Uyum

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİ ETİK KULLANMA DÜZEYLERİ İLE AHLAKİ OLGUNLUK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Recep BAŞARICI
Kırgız-Türk Anadolu Kız Meslek Lisesi
Hacettepe Üniversitesi
recepbasarici@hacettepe.edu.tr

Süleyman Sadi SEFEROĞLU
Hacettepe Üniversitesi
sadi@hacettepe.edu.tr

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin bilişim teknolojilerini etik kullanma düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu amaca ulaşmak üzere nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilen araştırmada üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları; kişisel bilgi formu, Gerçek yaşam durum senaryolarıyla bilişim etiği ölçeği ve Ahlaki olgunluk ölçeğidir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan 177 ortaöğretim öğrencisine, veri toplama araçları tek form olarak çevrimiçi ortamda ulaştırılmıştır. Katılımcı öğrenciler Kırgızistan Bişkek'te, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı iki ortaöğretim kurumunda öğrenim görmektedir. Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için T.C. Bişkek Eğitim Müşavirliğinden gerekli izinler alınmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra Kruskal-Wallis testi, Mann Whitney U testi ve Spearman korelasyon analizi tekniklerinden faydalanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, ortaöğretim öğrencilerinin bilişim teknolojilerini etik kullanma düzeylerinin; cinsiyet, sınıf düzeyi ve öğrenim görülen bölüm değişkenlerine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak bu durumun uyruk değişkenine göre, uyruğu T.C. olanlar lehine anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Ortaöğretim öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin; öğrenim görülen bölüm ve uyruk değişkenlerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte cinsiyet değişkenine göre kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca sınıf düzeyi değişkenine göre 11. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin 10. sınıf öğrencilerininkine göre; 10. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin ise 9. sınıf öğrencilerininkine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre ortaöğretim öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri ile bilişim teknolojilerini etik kullanma düzeyleri arasında pozitif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Araştırma sonuçları ve ilgili alanyazın temelinde, her iki alanda alınabilecek önlem ve yapılabilecek iyileştirmeler açısından çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki gelişim, Ahlaki olgunluk düzeyi, Bilişim etiği, Bilişim teknolojilerinin etik kullanımı.

НЕКОТОРЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ СТУДЕНТОВ КЫРГЫЗСКИХ ГРУПП

Кадыркулова Упель Керимбаевна
upel.kadyrkulova@mail.ru

Сейитбек кызы Назгуль
Иссык-Кульский государственный университет имени К.Тыныстанова

В статье авторы рассматривают некоторые методы обучения русской фразеологии студентов кыргызских групп. При овладении русской речью в устной и письменной формах, овладение фразеологизмами является показателем высокого уровня владения языком и сформированной речевой компетенции. Так как фразеологизмы являются выразительными средствами языка, представляющие устойчивые словосочетания, содержат богатейший лингвистический материал, позволяющий на его основе изучать различные разделы русского языка: морфологии, синтаксиса, фонетики, лексики. Также фразеологические единицы являются носителями кодовой культуры, этнической специфики, менталитета народа. Хорошее освоение фразеологизмов способствует углубленному владению языком. Авторы предлагают методы подбора аналогичного или синонимичного фразеологизма, подбора слов-синонимов в родном языке, а также описательный метод с опорой на этимологию данного фразеологизма. Лингводидактические принципы требуют учета межъязыковой интерференции.

Ключевые слова: фразеологизм, метод, сопоставление, аналогия, описание, эквивалент, анализ, перевод.

UMEK-2022

SAVAŞ MAĞDURU ÇOCUKLARLA İLGİLİ ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
erkan.efilti@manas.edu.kg / efilti71@gmail.com

Selva Kala
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
selvakanbur@gmail.com

Çalışmanın amacı, savaş mağduru olan çocuklarla ilgili çalışmaların incelenmesidir. Nitel araştırma yöntemlerinden kaynak tarama modeli kullanılmıştır. Veriler; Google scholar, elsevier, researchgate, springer internet sitelerinde yayınlanan araştırma makalelerinden toplanmıştır. Ulaşılan çalışmalar araştırmacıların cinsiyetine, kullanılan araştırma yöntemlerine, kullanılan veri toplama tekniklerine, çalışma gruplarına, araştırmaların sonuçlarına ve önerilerine göre temalandırılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre incelenen çalışmaların araştırmacılarının cinsiyetlerine göre eşit oldukları, araştırma yöntemlerine göre nitel ve nicel araştırmaların eşit sayıda çıktığı, veri toplama araçlarına öre büyük çoğunluğunun literatür taraması yaptığı ve çalışma gruplarının da büyük çoğunluğu kaynak tarama olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen araştırmaların sonuçlarının analizine göre Travma sonrası stres bozukluğu, Psikolojik sağlığa etkisi ve Fiziksel koşullara etkisi (eğitim yoksunluğu, açlık, giyim yoksunluğu) sonuçlarına ulaşılmıştır. İncelenen araştırmanın önerilerinin analizine göre psikolojik desteğin sağlanması (rehabilitasyon programları, danışmanlık, e-tedaviler), savaş mağduru çocukların fiziksel ve duygusal (eğitim, toplum eğitimi, toplumsal seferberlik) ihtiyaçlarını evrensel olarak karşılanması, çocuk haklarının savaş mağduru çocuklar için daha etkin uygulanması, Savaş mağduru çocuklar için uygun tedavi programlarının geliştirilmesi, savaş mağdurlarının yaşadıklarının duyurulması ve anlaşılması önerilerine ulaşmıştır.

Anahtar kelime: Savaş, Mağdur, Çocuk, Savaş Mağdurları

БАШТАЛГЫЧ КЛАСС ОКУУЧУЛАРЫНА ЭНЕ ТИЛ САБАГЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫК ТАРБИЯ БЕРҮҮНҮН АЙРЫМ ЖОЛДОРУ

Даминова Инабаткан
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
dinabat@list.ru

Сунушталган макалада башталгыч класс окуучуларынын айлана-чөйрө тууралуу билимдерин байытууда эне тили (кыргыз тили) сабактарынын мүмкүнчүлүктөрү талдоого алынган. Кыргыз тили жана адабий окуу сабагында "Сөз түркүмдөрүн кайталоо", "Текшерүү ишине даярдануу", “Улуу жылдыз санагыч “ “Мезгил ыры» (2-класс); "Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү", "Сын атооч" - деген темаларды өтүүдө жана "Сүйлөм" - деген теманы кайталоо, «Акылман менен мурасчылар» (3-класс) сыяктуу ж.б. сабактарда элдик педагогиканын материалдары кеңири колдонсо болот. Элдик педагогиканын тажрыйбаларын пайдалануу окуучуларды туура жазууга үйрөтүп, алардын сөз байлыгын өстүрүп, сөздөрдүн тыбыштык түзүлүшүн туура кабылдоого эле каныктырбастан, алардын табият тууралуу билимдерин тереңдетүүдө, экологиялык жактан тарбия берүүдө да зор мааниге ээ болот. Эне тили сабагындагы берилген тапшырмаларды аткарууда элдик педагогиканын каражаттары өтө кеңири пайдаланса болот. Мисалы, экинчи класста тыбыш жана тамгаларын өтүүдө "Ак, бирок кар эмес. Таттуу бирок бал эмес " деген табышмак пайдаланылып, мындай фольклордук материалдардын жардамы менен үнсүзүнүн жана үндүү тыбыштардын өзгөчөлүгүн жакшы кабылданып эске бекем тутулат. Сабактын максатына жана грамматикалык көнүгүүлөрдүн мазмунуна жараша жаныбарлар жана өсүмдүктөр дүйнөсүнө камкор мамиле жасоону калыптандыра турган, алардын экологиялык билимдерин тереңдетүүгө мүмкүндүк түзө алган тапшырмаларды окуучуларга берүү алдында же ошол тапшырманы аткаргандан кийин мугалим окуучулар менен аңгеме-дүкөн курат. Алардын таасирдүүлүгүн артыруу үчүн төмөнкү шарттарды кылдат эске алуу зарыл: - сабактын окуу-тарбиялык максатын эске алуу; - башталгыч класстын окуучуларынын курактык жана психологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен фольклордук материалдарды туура тандоо; элдик педагогиканын элементтерин окуу процессинин логикасына ылайык орду менен колдонуу.

Негизги сөздөр: Элдик, экология, фольклор, элдик тажрыйба.

ЖОЖдо СТУДЕНТТЕРДИ ОКУТУУДА КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Акматцияева Р.Ж.
Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети
akmatsiyaevar@mail.ru
Чалданбаева А.К.
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
ai_kush777@mail.ru

Азыркы учурда билим берүү практикасында кесиптик билим берүүнүн практикалык багытын күчөтүүгө, бул чөйрөдөгү адистердин теориялык абалдары менен кесиптик иш - аракеттеринин ортосундагы байланыштарды түзүүгө, студенттердин интеллектуалдык жана чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн активдештирүүгө мүмкүндүк берүүчү интерактивдүү технологиялар барган сайын кеңири жайылтылууда. Мындай технологиялардын бири конкреттүү жагдайлардын методду катары кейс – методду эсептелет. “Жалпы биология» дисциплинасында тектештикти (санжыра) түзүү, тукум куучу белгилерди изилдөөнүн генеалогиялык методдорун окуп үйрөнүү үчүн пайдаланылган кейс технологиясы сунушталат. Студенттер адегенде теориялык материалды өздөштүрүшөт, ал окутуучу тарабынан сунушталат. Андан кийин экинчи негизги этапта төмөнкүдөй тапшырмалар берилет: 1) Жогоруда сунушталган теориялык материалды изилдегиле жана аны өзүңөрдүн үй-бүлөөңөрдүн санжырасын түзүүнүн жүрүшүндө колдонгула. 2) Генетикалык материалды – өзүңөрдүн үй-бүлөөңөрдүн мүчөлөрүнүн кандайдыр бир нормалдуу же патологиялык белгилеринин келип чыгуу өзгөчөлүктөрүнө тиешелүү маалыматтарды чогулткула. Генеалогиялык изилдөөгө боло турган белгилердин катарында көздүн, чачтын түсүн, эгиздикти, сол колдуулукту алууга болот. Патологиялык белгилерден кант диабетин, алысты көрбөстүктү, гипертониялык ооруларды, холестицитти, ашказандын жана он эки эли ичегинин жара оорусун тандоого болот. Үй-бүлөөнүн үч муунунун маалыматтарын чогулткула. 3) Чогулган материалды колдонуп медициналык генетикада кабыл алынган шарттуу белгилерди сактоо менен үй-бүлөөнүн генеалогиялык таблицасын түзгүлө. 4) Изилденген белгинин тукум кубалоо өзгөчөлүгүнүн анализин жүргүзгүлө. Муундар арасындагы үй-бүлөөлөрдүн кээ бир мүчөлөрүндө изилденген белгилердин көп жолу кайталанышына көңүл бургула. Белгилердин (доминанттык, рецессивдик, жыныс менен чиркелген) тукум кубалоо мүнөзүн аныктагыла. 5) Сунушталган варианттардын негизинде санжыра түзгүлө. Демек, биология боюнча практикалык сабактарда генетикалык маселелерди чыгаруу үчүн кейс технологиясын колдонуу, профессионалдык билим берүүнүн сапатын жогорулатууга багытталган эффективдүү, интерактивдүү технологиялардын бири деп тыянак кылууга мүмкүндүк берет.

Негизги сөздөр: Жогорку окуу жайы, билим берүү, окутуу технологиялары, кейс технологиялары

ЭЛЕКТРОНДУК ОКУУ КУРАЛДАРЫН БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫНДА КОЛДОНУУ

Садырбаева Аида Бейшенбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Садырбаев Кабылбек Бейшенбекович
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Джумабаева Аида Туратбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
aidabaha@mail.ru

Заманбап билим берүүнү заманбап окуу куралдарысыз элестетүү мүмкүн эмес. Алардын арасында электрондук билим берүү ресурстары, атап айтканда, электрондук окуу китептери, компьютерде чыгарылган окуу куралдары өзгөчө орунду ээлейт. Электрондук окуу куралдарынын пайда болушун билим берүүнү маалыматташтыруунун жаңы даражасы катары түшүнүүгө болот. Электрондук эсептөөчү техниканын жана маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын ылдам өсүшү жана өнүгүүсү байкалган биздин дүйнөдө маалыматты алуунун, трансформациялоонун, берүүнүн электрондук каражаттарын колдонууну үйрөтүү абдан маанилүү. Традициялык окуу куралдарына жакын болуу – бул классикалык, бирок заманбап дүйнөдө университетте берилген билим жалгыз булактан алыс. Бардык актуалдуу суроолорго жооп таба ала турган китепкана жана окуу китептери китептердин, журналдардын жана макалалардын «электрондук» версиясынын дооруна алмаштырылды. Жогорку окуу жайдын ар дайым артыкчылыктуу милдеттеринин бири болуп «окууга үйрөтүү» болуп келген, мугалимдер студенттерди ЖОЖдо ийгиликтүү окуу процессин камсыз кыла турган окуу ишинин жалпыланган ыкмаларына даярдоо, студенттердин окуу максаттарын өз алдынча коюу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү, аларды ишке ашыруунун жолдорун иштеп чыгуу, өз жетишкендиктерин көзөмөлдөө жана баалоо, башкача айтканда, окуучу өзү үйрөнө алышы керек. Дүйнө жүзүндө заманбап электрондук окуу китептерин түзүү жана ишке киргизүү процесси жүрүп жатат; көптөгөн өлкөлөр электрондук окуу китептерин билим берүү практикасында колдоно баштаашты. Электрондук окуу куралы – индивидуалдык активдүүлүктүн маанилүү курамдык бөлүгү болуп саналган окуу процессинин дидактикалык циклинин негизги звенолорун колдоочу, окуу дисциплинанын презентациясын, анын бөлүмүн, окуу планына туура келген бөлүгүн камтыган билим берүүчү электрондук басылма. билим берүү чөйрөсү жана расмий түрдө жарыялоонун бул түрү катары бекитилген. Окутуучулар студенттер үчүн электрондук китеп түзүүгө, иштеп чыгууга жана студенттер үчүн окула турган дисциплина боюнча электрондук - колдонмолорду түзүүгө шыктандыруу керек.

Ачкыч сөздөр: электрондук окуу куралы, компьютердик технология, интерактивдүү ыкма.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕСТНОГО МАТЕРИАЛА НА УРОКАХ РОДИНОВЕДЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ (4 КЛАСС «РОДИНОВЕДЕНИЕ»)

Арбаев Калыс Асанович
Иссык-Кульский государственный университет имени К.Тыныстанова
arbayev61@mail.ru
Абдраманова Назира Турумкуловна
Иссык-Кульский государственный университет имени К.Тыныстанова

Акматалиев Жыргалбек Токонович
Иссык-Кульский государственный университет имени К.Тыныстанова

В статье Использование местного материала на уроках Родиноведения в начальной школе (4 класс «Родиноведение») авторы предлагают учителям начальной средней школы в соответствии современным требованиям, методику проведения уроков в форме лабораторных работ с применением новых технологий обучения, использованием местного материала. Так как при обучении Родиноведения очень важную учебно-воспитательную роль играют лабораторные занятия как особая форма организации учебного процесса. Отмечено, что лабораторные занятия развивают наблюдательность, вызывают интерес к учебному предмету и изучению живой природы, активизируют познавательную деятельность школьников, способствуют лучшему усвоению учащимися биологических знаний, практических умений и навыков, приучают к культуре труда. Также лабораторные работы требуют тщательной и своевременной подготовки учителя к их проведению. Особенно тщательного планирования требует постановка опытов. Их следует закладывать с таким расчетом, чтобы по времени их результаты можно было использовать на соответствующем уроке; предварительно сам учитель проделывает опыты и наблюдения, которые предполагает поручить учащимся для самостоятельного выполнения, составляет письменные задания, которые будут даны учащимся для самостоятельной работы на лабораторном занятии. Знания, приобретенные на лабораторных занятиях, позволяют учащимся сделать вывод, о том, что грибы – паразиты на растениях вызывают угнетения, слабый рост растения, а если гриб развивается в сильной степени, то иногда растения засыхают и погибают. В процессе беседы учитель знакомит учащихся о мерах борьбы с линейной ржавчиной на хлебных злаках (Ruccinia graminis). Основная предупредительная мера состоит в культуре сортов хлебных злаков, устойчивых к поражению ржавчиной. Той же цели служат агротехнические мероприятия: сжатые сроки посева и уборки, лущение стерни, глубокая зяблевая вспашка, чтобы ухудшить условия зимовки телейтоспор и изолировать уредоспоры в глубоких слоях почвы.

Ключевые слова: Инструктаж, ботанические знания, кислород, грибы

KIRGIZLARA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİNDE FİİLLERİN İSTEMİ

Süveyda TAŞ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Fiillerle tamlayıcılar arasındaki ilişki durum ekleriyle kurulmaktadır. Bu ilişki istem dil bilgisi kapsamında incelenmektedir. Türkiye Türkçesinde son yıllarda, Tesniere'nin *Yapısal Söz Diziminin Ögeleri* (Eléments de syntax estructurale, 1959) adlı eseri temel alınarak istem dil bilgisi çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalarda fiillerin istemlerinin söz dizimsel istem, anlam bilimsel istem ve mantıksal istem olarak üç aşamada incelendiği görülmektedir. Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki basit yapılı bazı fiillerin istemlerinin farklı olduğu tespit edilmiştir. Dil öğreticisi Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde istemleri farklı olan fiilleri bilirse öğrencilere bu fiillerle ilgili bol alıştırma yaptırarak hataları en aza indirgemiş olacaktır. TDK tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük'te fiillerin istem bilgileri eksik verilmiştir. Türkiye Türkçesinin ve Kırgız Türkçesinin istem sözlüğü henüz hazırlanmamıştır. İstem sözlükleri hazırlandığı takdirde dil öğretimi alanına büyük bir hizmet sunulacağı düşünülmektedir. Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki basit yapılı fiiller farklı söz dizimsel yapılara sahip olabilmektedir. Örneğin *bak*- fiili Kırgız Türkçesinde "bakmak, beslemek, geçindirmek" anlamıyla kullanıldığında tamlayıcı belirtme durumu ekini almaktadır: "Baldarındı da bak." (Çocuklarına da bak.) Türkiye Türkçesinde ise *bak*- fiili aynı anlamda kullanıldığında tamlayıcı yönelme durumu ekini almaktadır: "Çocuklarına bak." Bu tür istem farklılıkları öğrencilerin olumsuz aktarım yapmalarına neden olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Türkiye Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Istem, Basit Yapılı Fiiller, Olumsuz Aktarım.

DOĞUM SONRASI ANNELERİN YAŞADIKLARI SORUNLARIN İNCELEMESİ

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
erkan.efilti@manas.edu.kg / efilti71@gmail.com
ORCİD: 0000-0003-1158-5764

Ayday AKILBEKOVA
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Eğtim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı
ayday1512@mail.ru

Bu araştırma amacı, Kırgızistan'da annelerin doğum sonrası yaşadıkları sorunların incelemektir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Kırgızistan'daki Bişkek şehrinde yaşayan son 2021-2022 yıl aralığında doğum yapan annelerden oluşmaktadır. Araştırmaya gönüllü 14 anne katılmıştır. Araştırmada veri toplamak için, nitel araştırma yönteminden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu çalışmada görüşmeler katılımcıların izni alınarak yapılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel analiz tekniğinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin eşleri ile sorunlar; ilgisizlik, eşler arası sürekli kavgalar, babanın sevgisi ve dikkati sadece bebeğin üzerinde olması, sorumluluğun hepsi annede olması, babanın bebek konusunda aşırı karışması, ailesi ile sorunlar; bebeğe bakmada kayınanne ile bebek bakımı konusunda değerlerin çatışmaları, aile üyelerin tarafından desteğin verilmemesi, geniş ailedeki annelerin ev işlerinden dolayı bebeğe yeterince vakit ayıramaması,ev işlerin zamanında yetiştirememekten dolayı aile üyeleriyle kavgaların olması, diğer çocuklarıyla olan sorunlar; annelerin çocuklarına ayrı ayrı ilgi göstermeye zamanın olmaması, kardeşler arası kıskançlıkların olması, çevresiyle olan sorunlar; annelerin önceden her yere gidebilirken, doğum sonrası zamanın ve imkanın omaması, arkadaşlarından uzaklaşmaları, yeni çocuk sahibi olmanın annede oluşturduğu olumsuz duygular; uykusuzluk, yorgunluk, şaşkınlık, annelerin aşırı kilo aldıklarından çok mutsuz olmaları, kendinden utanmaları, annelerin aşırı kilo verdiklerinden çok zayıflamaları ve kendilerinden memnun olmamaları, sürekli baş ve sırt ağrısından annelerin kendilerini çok kötü hissettikleri, hiç bir şey yapmak istemedikleri, bundan dolayıda evdekilerden utanmaları ve suçluluk hissetmeleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları başka konu ile yapılan araştırmalarla tartışılmıştır ve öneride bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Annelik, Doğum sonrası, Doğum sonrası sorunlar.

UMEK-2022

КЫРГЫЗСТАН МЕНЕН ИТАЛИЯНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАЛАРЫН САЛЫШТЫРУУ

Явуз Эржан Гүл
Кыргыз-Түрк «Манас» университети
yavuz.gul@manas.edu.kg

Исмаилбекова Аида
Кыргыз-Түрк «Манас» университети
ismailbekova.a@gmail.com

Италия тарыхый, саясатта, туризм, модада, санатта, адабиятта жана университеттер сыяктуу бир канча сферада Европанын эң маанилүү өлкөлөрдөн бири болуп эсептелинет. Италиянын тарыхый жана маданият мурастардан башка билим жагынан жогорку деңгээлде болгондуктан бул өлкөнүн билим берүү системасынын изилдөөгө артыкчылыгы көрүндү. Кыргызстандын билим берүү системасы менен бир канча окшош жактары болсо дагы Италиянын билим берүүдө алдыда турганы анык. Ошондуктан Италиянын билим берүү түзүлүшү, тажрыйбасы Кыргызстан менен салыштыруу, эки өлкөнүн өзгөчөлүктөрүн, айрымасын аныктаганга туура келүүдө. Италиянын билим берүү системасынын баскычтары жана мугалимди даярдоо өзгөчөлүктөрү көрсөтүлүп багыт алуу менен кошо салымын кошот. Бул изилдөөдө эки өлкөнүн билим берүүдөгү өзгөчөлүктөрүн ортого коюп, алардын окшош жактарын далилдеп жана жетишсиз болгон жактарын аныктап чыгуу. Италиянын билим берүүдөгү өнүккөн жактарын Кыргызстандын билим берүүсүндө колдоно алуучу өзгөчөлүктөрүн сунуштоо. Италия билим берүү системасын изилдеп, Кыргызстан билим берүү системасы менен салыштырып, карап чыгып, тыянак чыгарылат. Изилдөө ишинде теориялык изилдөө методдорунунан темага тиешелүү болгон илимий адабияттарды анализдөө, баяндоо, анализ, синтез методдору каралган. Италия, Европа билим берүү системасын жаңы баскычка көтөрүү үчүн “Болоня процессин” баштаткан европалык өлкө. Европадан тышкары көптөгөн өлкөлөрдүн билим берүү системасында маанилүү өнүгүш болгон Болонья процессинин Кыргызстандын билим берүүсүндө колдонуусунда маанилүү ролу бар деген пикир айтылат.

Негизги сөздөр: Италиянын билим берүү системасы, Кыргызстандын билим берүү системасы, салыштырма педагогика, мугалим даярдоо.

ПОЭЗИЯНЫН АЙРЫМ КАСИЕТТЕРИ ЖАНА КӨРКӨМ КАРАЖАТТАРЫ

Абдыракматова Назгуль Кусуевна
nabdyrakmatova@gmail.com

Асанбаева Нурила Турсунбаевна
nurilya.asanbaeva@mail.ru
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

«Аркандын узуну жетет, сөздүн кыскасы өтөт» дегендей акындын күчү сөздү кыска айтууда. Акындын кучу аз сөзгө чалкыган терең ойду батыра билүүдө. Сөз аз бирок, алар миллиондогон сөздү билдирип турат, ар бир сөз түпсүз терең. Ар бир лирикалык строкто акындын канчалык жылмаюусу, сүйүүсү жатат, бул лирика тунук жана назик, журөктүн терең жеринен чыккан. Акындын интонациясы сүйүүдөн келип чыккан табигый интонация. Ырдын ар бир жолу өз ара түбөлүккө бөлүнбөстөй болуп гармониялашкан. Көркөм сөзгө жанду ой берет, туура ой жүгүртүш учун мумкүн болушунча жаза турган нерсени ачык таамай коруш керек, жазганда да ушундаай жазуу талап кылынат. Жөнөкөйлүк «жандуулук», таамайлык искуство чыгармасынын сапатын аныктайт жана бул сапаттар жакшы чыгарманын бөлүнбөс касиети болуп саналат. Поэзиянын жөнөкөйлүк, кыскалык касиети – сөздөрдүн ачыктык, таамайлык, образдуулук сапаттарын көз каранды. Эгерде сөз канчалык ачык, канчалык образду болсо, автордун окуучуга берейин деген оюнун ошончолук ажары ачылат. Ойдун күнүрт жактары жаркырайт, поэзия жөнөкөй бирок тунук, чыныгы поэзияга айланат. Күндөлүк турмушта деле адам баласы кыйын, оор нерседен оолактайт да, аны жеңил жолун, жеңил жактарын табууга умтулат. Өз турмушунда көбүрөөк байкалган, көбүрөөк колдонулган нерсени батыраак түшүнөт. Ошондуктан, тилдин жалпыга түшүнуктүүлүгү, жөнөкөйлүгү өтө зарыл. Акындын кистиси жана боегу тил, ал дуйнөнүн сүрөтүн тил менен таратат, демек акын жазуудан мурда тилди мыкты өздөштүрүшү керек, тилди жакшы билүү таланттуу акындар үчүн классикалык чыгарма түзө турган курал. Биз көркөм чыгарманы идеялык багытын, композициялык түзүлүшүн, образ түзүү манерасын, стилин, сюжеттик линиясын жана башкаларды талдоону сөзсүз деп эсептейбиз, ал эми ошол көркөм чыгарманы түзүүнун эң негизги каражаты тил жөнүндө эч нерсе айтпайбыз, чындыгында форманы негизги элементи катарында тилден баштоо керек.

Ачкыч сөздөр: поэзия, ачыктык, кыскалык, таамайлык, жөнөкөйлүк

АДЕП-АХЛАКТЫК ТАРБИЯ ПЕДАГОГИКАЛЫК ИЛИМДИН ОБЪЕКТИСИ КАТАРЫ

Сагимбекова Динара Сарбаевна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
Dinara_sagimbekova@bk.ru

Азыркы коомдун абалы аны аныктаган идеялардын, баалуулуктардын жана маанилердин сапатына көз каранды. Педагогика илими адеп-ахлакты инсандын баалуулук компоненти катары карап, анын негизинде башка жеке саппатардын калыптануусун аныктайт. Адеп-ахлак тарбия коомдогу адамдардын бири-бирине болгон жүрүм-турумунун жалпы принциптеринин жана нормаларынын жыйындысы катары белгиленет.Адеп тарбиясы-адамдын коомдогу моралдык аң-сезимин жашоодогу максатка жараша калыптандыруу, ызаатуу жүрүм-турум көнүмүштөрүн пайда кылуу, ошондой эле өз элинин үрп-адатарынын прогрессиддүү үлгүлөрүн сактоого, байытууга, башка улуттардын салттарын урматтоого тарбиялоо. Бүгүнкү күндө дүйнөдө кризис өкүм сүрүп турат. Дээрлик баардык окумуштуулар, маданият кызматкерлери, саясатчылар приоритеттери инсанды, коомду гумандаштыруу, гармонизациялоо. Бул процесс адеп-ахлактык баалуулуктарга кайтуу аркылуу гана өтүшү мүмкүн.Көптөгөн педагог илимпоздор И.Гербарт, Я.А Коменский, Г.Песталоцци, Л.Толстой, В.Сухомлинский, В.Сластенин ж.б. өзүлөрүнүн эмгектерин талдоодо адеп-ахлактык тарбиянын мааниси,максаты жөнүндө көптөгөн ойлорун айтышкан. К.Ш.Хорушенко инсандык баалуулукту «адам, класс, бүтүндөй коом үчүн ыйык нерсе, журум-турумда чагылдырылган ишенимдери жана артыкчылыктары жөнүндөгү идея» деп эсептейт. Баалуулуктарга шек келтирилбейт, алар бардык адамдар үчүн идеал катары кызмат кылат. Ушул көз караштан алганда биз адеп-ахлакты инсандын баалуулук компоненти катары карайбыз, анаын негизинде башка жеке сапаттар калыптанууда. Бул макалада инсандын адеп-ахлактык негиздерин тарбиялоонун өзгөчөлүктөрү талкууланат. Макалада билим берүү системасынын маанилүү багыттарынын бири катары адеп-ахлактык тарбиялоо маселелери каралат,инсандын адептүүлүгүн калыптандыруу процессинде стратегиялык жана тактикалык миллдеттерге өзгөчө орун берилген. Адеп-ахлактык тарбия адамдын: адеп-ахлактык сезимдерин, адеп-ахлактык кулк мүнөзүн, моралдык позициясын жана адеп-ахлактык жүрүм-турумун калыптандырууга өбөлгө түзүүдө. Адеп-ахлактык тарбия студенттер арасында социалдык маанилүү багыттарды калыптандырууну, жеке жана коомдук кызыкчылыктардын гармониялуу айкалышуусун камтыйт.

Негизги сөздөр: адеп-ахлак, тарбиялоо, системалык мамиле, баалуулук, принциптер.

БАШТАЛГЫЧ МЕКТЕПТИН ОКУУЧУЛАРЫН МОТИВАЦИЯЛООНУН ЫКМАЛАРЫ ЖАНА КАРАЖАТТАРЫ

Курманалиева Чолпон Албановна
Kurmanalieva00@bk.ru

Канатбекова Жылдыз Канатбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Бейшембиева Насыят Камчыбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
naskabeu@gmail.com

Бүгүнкү күндө мектепке чейинки жана башталгыч мектеп курагындагы балдардын гаджеттерге жана оюндарга көбүрөөк кызыгып окууга кош көңүл мамиледе болуп жаткадыгын билебиз. Бирок ар бир ата-эне балдарын жакшы окуган, билимдүү, чыгармачыл инсан катары калыптанып, ачык маанайда болушун каалашат. Ошондуктан, бүгүнкү күндө мектепти модернизациялоо доорунда окууну, билим алууга карата кызыгууну мотивациялоо маселеси актуалдуу жана социалдык мааниге ээ. Көбүнчө мотивация башталгыч класстарда кеңири колдонулат, анткени балдар бала бакчадан мектепке жаңы келгенде, алардын оюнда оюнчуктардын, жомоктордун фантастикалык дүйнөсү кеңири болуп, тилекке каршы, окууга орун жоктой сезилет. Бирок алардын устаты, мугалими, колунан жетелеп, мектеп аркылуу тамга таанып, илимий ачылыштарды жасоого боло турганын, кызыктуу китептерди, адамзаттын тарыхын, адамдардын жаралышын камтыган дагы бир адаттан тыш дүйнөнү көрсөтүшү керек. Эң негизгиси бул жолду ар бир бала кызыгуу, процесске аралашуу, ойлоп табуучулугу менен басып өтүшү керек. Башталгыч жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты (1-4-класстар) башталгыч класстын мугалимдерин инсанды калыптандыруунун натыйжаларына анын ичинде кенже мектеп окуучуларынын окууга, билим алууга болгон мотивациясын өнүктүрүүгө багыттайт. Стандарт башталгыч жалпы билим берүүнүн негизги билим берүү программасын өздөштүргөн окуучулардын натыйжаларына болгон талаптарды белгилейт. Алар: инсандык, анын ичинде окуучулардын өзүн-өзү өнүктүрүүгө даярдыгы, окууга жана таанып-билүүгө болгон мотивациясынын калыптангандыгы, окуучулардын баалуулук-маанилик багыты камтылат. Кандай иш болбосун адам жөнөкөйдөн татаалга карай өсүү багытында болуп, бир орунда турбастан алдыга умтулууга аракет жасайт. Ал бир сөз менен "мотивация" деп аталат. Адамдагы мотивация түшүнүгү мотивдердин бардык түрлөрүн (мотив, кызыкчылык, муктаждык, керектө, умтулуу, максат, кыймыл, ж.б.) өз ичине камтыйт. Башталгыч мектеп курагындагы окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн негизинде инсандык сапаттары калыптанат. Ошондой эле мотивация аркылуу инсандык өнүгүүсү үчүн окуучулардын предметке карата белгилүү бир мамилеси калыптанат.

Ачкыч сөздөр: мотивация, билим берүү, мамлекеттик билим берүү стандарты, инсан, таанып-билүү, сабак, окуучу.

МЕКТЕП ОКУУЧУЛАРЫНА БААЛУУЛУКТАРДЫ ОКУТУП-ҮЙРӨТҮҮДӨГҮ ТӨРТ НЕГИЗГИ САПАТ

Акматов Кыялбек Камутович
“Маариф” билим берүү комплекси
kgzakmatov@gmail.com

Азыркы учурда балдарга билим берүү менен бирге баалуулуктарды окутуп үйрөтүү актуалдуу маселелерден болууда. Анткени, дүйнөдө болуп жаткан бир катар жаңылануулар балдарга бир жагынан оң таасирин тийгизгени менен экинчи жагынан улуттук, деги эле жалпы адамзатына тиешелүү баалуулуктарды акырындап унуткарып бараткан сыяктуу. Мисалы, азыркы учурдун жаштары тарбияны туура эмес булактардан алып, адамдык касиетке көп маани бербей жаткандары сезилет. Адамдык касиетке көңүл бурбоо, билим берүүнүн жайылышына карабастан, коркунучтуу мыйзам бузууларга алып келип жатат. Мектептеги, үй-бүлөдөгү жана коомдогу **зордук-зомбулук, бейбаштык, баңгилик, сексуалдык зомбулук жана адашуу, чыдамсыздык, көңүлүн топтой албоо, канааттануу, брендге берилгендик, ысырапкорчулук, уурулук, калп айтуу, адилетсиздик, өзүмчүлдүк, сабырсыздык, ийгиликсиздик, дисгармония, куру текебердик** жана башкалардын жайылышына алып келип жатат. Бул эң кеңири тарагандары. Ал эми **жетилгендик, акылмандык, ар-намыс, урмат-сый, сүйүү, боорукердик, чынчылдык, сылыктык, достук** жана башка асыл сапаттар, тиричилик, улуттук жана руханий баалуулуктар турмуштан четтетилүүдө. Ошол себептен адамдык касиетти терең сактап, аны кийинки муундардан да көрө билүү үчүн балдарга алгач баалуулуктарды окутуп үйрөтүү педагогдордун башкы милдеттеринен. Демек баалуулуктар боюнча билим берүү программасы натыйжалуу ишке ашырылышы үчүн педагогикалык ишмердүүлүктө жалпы адамзаттык баалуулуктарды үйрөтүү жана аларды балдарга сиңирүү башкы максаттардан болууга тийиш. Мына ушул максатты ишке ашырууда төмөндөгү төрт негизги сапаттын болушу абзел: **1. Акылмандык (Даанышмандык); 2. Эр жүрөктүүлүк (Эрдик); 3. Намыс (Абийир); 4. Адилеттүүлүк.** Макалада жогорудагы аталган төрт сапаттын ар бирине кеңири токтолуп улуу даанышман ойчулдардын пикирлери талдоого алынат. Саналган башка сапаттардын дээрлик бардыгы адамдар аралык мамилелерге тиешелүү. Окумуштуулар өздөрүнүн эмгектеринде аталган сапаттарды түшүндүрүүгө аракет кылып, илим катары да, тажрыйбалары менен да жеткирип келишкендиги айтылат. Биздин милдет – салтыбыздын ушул асыл мурастарын изилдөө жана үйрөнүү жана аны өзүбүзгө, балдарыбызга, окуучуларыбызга, коомубузга жана жалпы адамзатка жеткирүү.

Негизги сөздөр: окуучу; мектеп; билим; тарбия; баалуулук; окутуп үйрөтүү; педагог; негизги сапаттар.

KÖYDEN ŞEHİRE OKUMAYA GELEN LİSE ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
erkan.efilti@manas.edu.kg / efilti71@gmail.com

Rakıya Osmon kızı
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
osmonovarakya@gmail.com

Bu araştırma amacı, köyden şehire okumaya gelen lise öğrencilerin sorunların incelenmektir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Kırgızistan'daki Bişkek şehrinde yer alan 2021-2022 okul yılında köyden şehre okumaya gelen lise öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya gönüllü 10 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplamak için, nitel araştırma yönteminden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu çalışmada görüşmeler katılımcıların izni alınarak görüşme yapılan ortamda telefonda ses kayıt altına alınmıştır ve veri toplama işleminden önce katılımcılara çalışmanın amacı açıklanmış, kimlik bilgilerin gizli tutulacağı ve istedikleri taktirde görüşmeyi bırakabilecekleri sözlü olarak ifade edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel analiz tekniğinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda köyden şehre okumaya gelen lise öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar; dil konusunda zorlanmak, kültürel farklılık, ekonomik düzeyde, kalabalık ortam içinde olmaktan çok sıkılmak, havasından çok zorluk çekmek, kıyafetlerinin şehirde yaşayanlara göre farklı olması, sınıfta farklı bölgeden gelen öğrencilerin ayrımcılık yapması, okula yeni başladığı zamanda öğretmenlerle ilişki kurmakta zorlanmak, okulda kendini yalnız hissetmek, okul çok büyük olduğu için sınıf ve diğer yerleri bulmakta zorlanmak, kültürel farklılıktan dolayı arkadaş edinmekte güçlük çekmesi, ilgi alanları farklı olduğu için arkadaş edinmekte güçlük çekmesi, bölgesel ayrımcılıktan dolayı arkadaş edinmekte güçlük çekmesi, ailenin özlenmesi, ‚başkalarının desteğine ihtiyaç duyması, ‚para sıkıntısın yaşamak, evin okuldan uzak olması, ‚yasadığı akrabaların evinde kendisini rahat hissetmemesi, yurda alışamamakları sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçları başka konu ile yapılan araştırmalarla tartışılmıştır ve öneride bulunmuştur.

Anahtar kelime: Okul, Lise, Uyum, Ergenlik, Arkadaşlık.

KIRGIZİSTAN'DA YAPILAN SANAT TERAPİSİ ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğtim Bilimleri Bölümü, Bişkek, Kırgızistan.
Eerkan.efilti@manas.edu.kg / efilti71@gmail.com

Assiya MURADOVA
Kırgızistan - Türkiye Manas üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
assiyamuradova22@gmail.com

Bu araştırma Kırgızistan'daki sanat terapisi ile ilgili yapılan çalışmaları incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada kaynak tarama modeli kullanılmıştır. Sanat terapisi ile ilgili yazılmış 12 makale, 3 yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 15 çalışma incelenmiştir. Ulaşılan çalışmalar araştırmacıların cinsiyetine, araştırmanın türlerine, kullanılan araştırma yöntemlerine, veri toplama tekniklerine, çalışma grubuna, sonuçlarına ve önerilerine göre temalandırılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın elde edilen sonuçlara göre; sanat terapisi ile ilgili çalışan araştırmacıların cinsiyeti açısından büyük oranda kadınlar olduğu ortaya çıkmıştır. Sanat terapisi çalışmalarının türlerine bakıldığı zaman çoğunluğu makale olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen araştırmalarda en çok nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu konu üzerinde yapılan çalışmaların veri toplama aracı olarak büyük oranda literatür taraması kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalardaki veri kaynaklarının çoğunluğu doküman olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sanat terapisi ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında ise sanat terapisinin bireyin kendisiyle ve iç dünyasıyla tanışmasına ayrıca motivasyona ve duygusal değişime olumlu yönde katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen çalışmaların büyük çoğunluğu psikologların ve pedagogların alan çalışmalarında sanat terapisi eğitimi almaları ve geliştirmelerini ayrıca sanat terapisini ailelerin, çocukların ve yetişkinlerin almasına yönelik platformlar oluşturulması önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Terapi, Sanat Terapisi

UMEK-2022

ЭВФЕМИЗМЫ В УЙГУРСКОМ ЯЗЫКЕ В ПЛАНЕ ЯЗЫКОВОГО ОТРАЖЕНИЯ

Абдуманапова Зухра Зайнишевна
Иссык-Кульский государственный университет
abdymanapova@iksu.kg

Успешное овладение иностранным языком предполагает всестороннее знакомство с историей, культурой, литературой, обычаями, современной жизнью и прочими реалиями народа, говорящего на исходном языке. Одним из наиболее ярких проявлений языка, отражающих культуру любой нации, являются эвфемизмы, под которыми в науке принято понимать эмоционально нейтральные слова или выражения, употребляемые вместо синонимичных им слов или выражений, поскольку, по мнению говорящего, являются неприличными, грубыми или нетактичными. Эвфемизмы являются завуалированными, «смягчающими» и описательными обозначениями предметов или явлений, на которые общество накладывает своеобразное табу. Основная цель, которую преследует говорящий, используя эвфемизмы в социальных и межличностных отношениях, это стремление избегать коммуникативные конфликты и неудачи, не создавать у собеседника ощущения коммуникативного дискомфорта. Следует отметить, что уйгурские эвфемизмы не раз становились объектом исследования, однако их анализ осуществлялся, как правило, лишь в зеркале китайского языка. Так, в одних работах отдельные тематические группы уйгурских эвфемизмов рассматривались в культурологическом аспекте, определялась их коммуникативная функция в уйгурском языке. В других – исследователи ограничивались переводом уйгурских эвфемизмом. И несмотря на то, что в работах ученых и была заложена основа к отдельному изучению темы эвфемизмов в уйгурском языке, однако нами не ставили перед собой цель выделить уйгурские эвфемизмы в отдельную область исследования. Эвфемизация – универсальное явление, исторические корни которого тесно связаны с менталитетом народа, его культурой, традициями, религией, мировоззрением носителя конкретного языка. Следует отметить, что эвфемизация наблюдается в различных сферах социальной жизни народа: в области публицистики и массовой информации, в творческой, культурной и бытовой жизни народа. Кроме того, в разных языках численность эвфемистических групп, а также их количественный и тематический состав неодинаковы, что связано с лингвокультурными и этнолингвистическими особенностями языкового сознания.

Ключевые слова: эвфемизация, уйгурский язык, межкультурная коммуникация

БАШТАЛГЫЧ БИЛИМ БЕРҮҮДӨ ОКУТУУНУН АКТИВДҮҮ ФОРМАЛАРЫН КОЛДОНУУ

Шамыркулова Венера Таалайбековна
shamyrkuiovavenera@gmail.com

Омурзакова Карамат Кудайкуловна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Бейшембиева Насыят Камчыбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Макалада "Башталгыч билим берүүдө окутуунун активдүү формаларын колдонуу" аталышындагы заманбап окутуу формаларынын ичинен башталгыч билим берүүдө колдонулуучу окутуунун активдүү формалары тууралуу сөз болот. Алардын тандалышы башталгыч класстарда өтүлүүчү предметтик сабактардан кыргыз тили, адабий окуу, математика, мекен таанууга тууралнып, жемиштүү окутуу технологиялары катары көрсөтүлгөн. Мектеп системасында мындай окутуунун формаларын колдонууда педагогдон терең чыгармачылык талап кылынаары окумуштуулар, педагог- психологдор, практик-мугалимдер тарабынан далилденгени белгиленген. Мындан сырткары, стандарттык эмес формадагы сабак катары анын уюштурулушу, жүргүзүлүшү өзгөчө, кызыктуу, эрежелерге жооп бергидей өткөрүлүшү талап кылынаары эскертилди. Келечектеги билим берүүнүн сапаттуу өнүгүп, өсүшү дал ушул башталгыч билим берүүдө калыптанаары тууралуу айтылып жана макалада көрсөтүлгөн окутуунун активдүү формалары окуучулардын сабакка болгон кызыгуусун, активдүүлүгүн, оюн ачык айта билүүсүн, тартынбай жооп берүүсүн, бири-бирине колдоо көрсөтүүсүн жана жардам берүүсүн, окуу материалдарын анализдей билүүсүн үйрөтөөрү тууралуу ачык, баса белгиленип, ошондой эле, башталгыч класстардын мугалимдерин заманбап окутуунун активдүү формаларын кеңири пайдаланууга жана колдонууга чакырат. Ошондой эле, окутуунун активдүү формалары класстык жана класстан тышкаркы сабактарда, бирдиктүү командалык дем менен, топтун ар бир мүчөсү өзү үчүн, башкалар үчүн жана топ үчүн жоопкерчиликти алган чакан топтордо өткөрүлүшү окуучуларды өнүктүрүүнүн азыркы талабы экени баса белгиленген.

Негизги сөздөр: окутуунун активдүү формалары, окутуунун заманбап технологиялары, башталгыч билим берүү, педагог, психолог.

Т.КАСЫМБЕКОВДУН "СЫНГАН КЫЛЫЧ" ЧЫГАРМАСЫН МЕКТЕПТЕ XI КЛАССТА САЛТТУУ ЖАНА ИНТЕРАКТИВДҮҮ УСУЛДАР АРКЫЛУУ ОКУТУУ

Осмонова Айпери
К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
aiperi@mail.ru

Жаштарды тарбиялоодо адабият сабагынын ролу чоң жана мааниси терең. Өзгөчө өмпүрүмдөргө таалим –тарбия берүүдө аларды коомдун жана келечек ээлери катары татыктуу тарбия берүүдө белгилүү жазуучу Т.Касымбековдун "Сынган кылыч" тарыхый романы өз салымын кошоорунда шек жок. Чыныгы адамдык баалуулуктар, элдин акылмандык уюткусун түзгөн даанышмандыктын бардыгы бул чыгармада берилген. Романдын сюжетинде он тогузунчу кылымдагы кыргыз элинин тарыхы, башка элдер менен болгон карым-катышы, жашоо-шарты, үрп-адаты, каада-салты мыкты сүрөттөлөт. Андыктан Т.Касымбековдун "Сынган кылыч" романын жогорку класстарда окутуу үчүн 4 саат бөлүнгөн Адабият сабагынан берген мугалимдин негизги милдети жазуучунун чыгармасына бөлүнгөн саатты туура бөлүштүрүү жана ар бир сабакта чыгарманы окутуп түшүндүрүүдө терең жана мыкты сабак үчүн чыгармачылык менен салттуу жана интерактивдүү ыкмаларды өз орду менен пайдалануу туура болот. Мугалим жазуучу Т.Касымбековдун "Сынган кылыч" тарыхый чыгармасына арналган сабактын биринчи саатын "Киришүү" сабагы кылып өтүлүшү мыйзам ченемдүү көрүнүш. Ошондой эле мугалимдин «Сынган кылыч» романы тууралуу кириш аңгемесинде чыгарманын жазылышы, басмадан жарыкка чыгышы, бул чыгарманын жаралышындагы автордун берейин деген ою, роман камтыган идея, мазмундун мааниси, көтөрүлгөн маселелердин тарыхый жагы айтылат. Ушундай кириш сабакты өтүү менен окуучуларга чыгарманын өзү менен тааныштыруу болуп саналат. Ошондой эле тарыхый чыгармага жана анда камтылган материалдарга бардык тараптан даярдоо болот. Бирок киришүү сабагы натыйжалуу болуу үчүн мугалимдин сөзү кыска жана мазмундуу болуусу шарт. Жазуучу Т.Касымбеков "Сынган кылыч" романы аркылуу кыргыз адабиятында образ жаратуунун чоң мектебин ачкан. Анткени чыгармада каармандар менен кейипкерлердин саны 180 ден ашат. Мугалим каармандардын образын талдоодо текстти пайдалануусу милдет Окуучулардын көз алдына тексттеги мисалдардын жардамы менен ошол образдарды элестүү кылып талдап, аларын кулк-мүнөзүн чечмелөө аркылуу чыгармадагы проблеманы өздөштүрүүгө болот.

Негизги сөздөр: жазуучу, адабият сабагы, усул, тарбия, саат, программа.

СТУДЕНТТЕРДИН ГЕНДЕРДИК-РОЛДУК МАДАНИЯТЫН ӨНҮКТҮРҮҮ МАСЕЛЕСИНДЕГИ БАЗАЛЫК ТҮШҮНҮКТӨР

Бурулча Койлубаева
Ош мамлекеттик университети
burulcha69@gmail.com

Сунушталган билдирүүдө студенттердин гендердик-ролдук маданиятын өнүктүрүү маселесиндеги базалык түшүнүктөр талдоого алынат. Бул багытта түйүндүү түшүнүктөрдү мүнөздөө, материалдарды чогултуу жана аларды талдоо иштери концептуалдык алкакта жүргүзүлөт. Макаланын борбордук идеясына айланган “салттык баалуулуктар” түшүнүгүнөн баштап, “этнопедагогика” терминдерине чейин анализдөөдө түшүнүктөрдүн ортосундагы байланыштар жалпыдан өзгөчөгө карай анализденип, алардын ортосундагы байланыштар аныкталат. Салттуу баалуулуктардын маңызын аныктоодо жана анын мазмунун ачып берүүдө философиялык, социалдык-психологиялык, маданият таанымдык ыкмалары бар экендигин маалымдайт. Алардын алкагында салттык баалуулуктар өзүнүн турмуштук күчүн жана баалуулугун далилдеген коомдук түзүлүштүн, маданий нормалардын, жүрүм-турум үлгүлөрүнүн системасы катары кабылданышы баяндалат. Маалымат булактары катары философтордун, социологдордун түйүндүү түшүнүктөргө берген мүнөздөмөлөрү салыштырылып,анализденип, жалпыланып, автордун пикирлери менен толукталат. Салттуу баалуулуктардын барлыгын жана иштешин анын структуралык элементтери: адат, ырым-жырым, ырым-жырым, каада-салт; жүрүм-турумдун белгилүү маданий нормалары камсыз кылаары көрсөтүлгөн. Макаладагы экинчи өзөктүү түшүнүк бул “гендердик-ролдук маданият”. “Гендердик-ролдук маданият” проблемасы психология, биология, медицина, социалдык антропология сыяктуу көп кырдуу дисциплиналар аралык контексте гана аңдалып ачыкталуучу түшүнүк экендигин бул тармакта эмгеги сиңген белгилүү илимпоздор: Э.Гидденс, А.Тойнби, И.С.Кондун ойлору менен бөлүшөт жана автор өзүнүн көз карашы менен толуктайт. Макалага коюлган милдеттердин чегиндеги түйүндүү түшүнүк бул – элдик педагогика. Бул түшүнүктү изилдөөдө этнопедагогиканын атасы болгон Г.Н.Волковдун жана кыргыз коомунда А.Алимбековдордун эмгектерине таянуу менен этнопедагогика макаланын түйүндүү түшүнүктөрүнүн жалпылап, гендердик ролдук маданият өнүктүрүү тарбиялоонун ар кандай коомдогу социалдаштыруунун жетектөөчү механизмдеринин бири болуп саналат. Гендердик-ролдук маданиятка тарбиялоо - бул ымыркай кезинен башталып, карыганга чейин аял жана эркекке таандык маданий нормаларды, жүрүм-турум үлгүлөрүн гендердик ролдорду өздөштүрүү жана өнүктүрүү процесси экендиги такталат.

Негизги сөздөр*:* салттык баалуулук, маданият, гендердик, ролдук, этнопедагогика.

UMEK-2022

ПЕДАГОГДОРДУН КЕСИПТИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН ТРЕНИНГДИ ЖҮРГҮЗҮҮ МЕНЕН ӨРКҮНДӨТҮҮ

Сияев Таштанбек Монолдорович
С. Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университети
siyaev@mail.ru
Алынбекова Суусаркул Шергазиевна
Кыргыз Республикасынын Билим жана илим Министрлиги
alunbekova@mail.ru
Батырова Ырыскан Мийзамовна
Б. Осмонов атындагы Жалал- Абад мамлекеттик университети
yryskan1972@mail.ru

Эмгекте жогорку окуу жайынын окутуучуларынын кесиптик компетенттүүлүгүн тренингди жүргүзүү менен өркүндөтүү изилденген. Азыркы мезгилдин окутуучулары үчүн отуз алты сааттык тренинг негизделип, кыргызстандагы көптөгөн жогорку окуу жайларда аппробацияланды. Тренингдин эң негизги өзгөчөлүгү окутуучулардын ар бирине кесиптик негизги мүнөздөмөлөрүнүн белгилүү диагностикалык тесттердин негизинде сандык көрсөткүчтөрүн аныктап берүү менен мүнөздөлүнөт. Кесиптик компетенттүүлүктү өркүндөтүү тренингиси төмөнкү багыттарды камтыйт: а) рефлексия; б) мотив; в) эмоция; г) эмпатия; д) харизма; е) креативдүүлүк; ж) өзүн-өзү баамдоо. Окутуулардын кесиптик компетенттүүлүгүн көрсөткүчтөрүнун бири – рефлексиялоо ишмердүүлүгүнүн сапаты менен белгиленет. Тренингдин алкагында окутуучуларга рефлексиялоо ишмердүүлүгү боюнча атайын көнүгүүлөрдү аткаруу орун алат. Натыйжада, ар бир окутуучу “өзүн” кайрадан таануу менен бирге рефлексиялоо деңгээлин аныктап алат. Мотив боюнча тренингдин алкагында окутуучунун ички мотиви, тышкы оң мотиви жана тышкы терс мотивдери аныкталып, алардын катыштарынын негизинде окуутуучулардын педагогикалык процесске болгон көз караштары белгиленди. Эмоционалдык компетенттүүлүктү өркүндөтүү багытында окуутуучулардын психомотордук эмоциясы, интеллектуалдык эмоциясы жана коммуникативдик эмоциясы аныкталды. Ал эми окутуучулардын эмпатиясы алты багытта белгиленет: ата-энеге карата, айбанаттарга карата, кары адамдарга карата, балдарга карата, чыгармалардын каармандарына карата жана бейтааныш адамдарга карата. Окутуучулардын креативдүүлүгүн өркүндөтүү тренингдин алкагында ар биринин сегиз креативдүүлүктүн багыттары боюнча сандык көрсөткүчтөрү белгиленди. Окуутуучулардын арасында өзү-өзү баамдоо боюнча тренинг жүргүзүлүп, ар бир катышуучунун өзү-өзү баамдоонун деңгээлдери белгиленди. Тренингдин алкагында өзү-өзүн баамдоо процессин өркүндөтүү боюнча илимий сунуштар берилди.

Түйүндү сөздөр: кесиптик компетенттүүлүк, тренинг, креативдүүлүк, өзү-өзүн баамдоо, диагностика.

UMEK-2022

КЫРГЫЗ ТИЛИН ОКУТУУНУН АКТИВДҮҮ ФОРМАЛАРЫ

Койлубаева Айгүл Кадырбаевна
a.koylubaeva@mail.ru
Токтобакова Багдат Муканбетжановна
К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Окутуунун методу-объективдүү жана субъективдүү суроо-талаптарга, жагдай-шарттарга жараша аныкталуучу өтө татаал педагогикалык кубулуш. Методдун дидактикалык табияты, окутуу процессиндеги майнаптуулугу көптөгөн маселелердин комплекстүү каралышы аркылуу аныкталуучу көрүнүш. Кыргыз тилин окутуунун бир кылымга жакындаган тарыхында, азыркы практикасында, мугалимдердин иш-тажрыйбаларында методго байланыштуу айтылган маселелердин айрымдары тигил же бул деңгээлде чечилип, колдонулуп, өз үзүрүн берип жатканын танууга болбойт. Азыркы максат- аларды учур талабына ылайык толуктоо, өркүндөтүү жана методдун объективдүү бөлүгүн теориялык-педагогикалык соңку маалыматтар, жыйынтыктар менен жабдуу болуп саналат. Бүгүнкү күндөгү билим берүү процессинде, педагогикада, мезгил талабына шайкеш окутуунун активдүү методдорун жана формаларын табуу актуалдуулукка ээ болууда. Тагыраак айтканда, окутуунун активдүү методдору жана формалары деген деген проблема курч коюлуп, аны аныктоонун, иштеп чыгуунун үстүндө активдүү аракеттер жасалып, “инновациялык окутуу”, “инновациялык технология”, “интерактивдүү методдор”, “интерактивдүү окутуу”, “интерактивдүү технология”, “окутуунун жаңы методдору”, “окутуунун азыркы технологиясы” сыяктуу термин-түшүнүктөр да кеңири колдонула баштады. Билим берүүдөгү инновация-бул окутуунун максатын, мазмунун өзгөртүп жаңылоо менен окутуу процессине жаңыча мамиле жасап, окутуунун методдорун, формаларын жана каражаттарын кайрадан карап чыгуу дегенди түшүндүрөт. Кыргыз тилин окутуудагы азыркы милдет салттуу методдор менен интерактивдүү методдорду өз-өзүнчө бөлүп ажыратпай, алардагы жалпылыкты, биримдикти так аныктап, мурунку менен кийинкини айкалышта колдоно билүүдө турат.

Ачкыч сөздөр: окутуунун формалары, инновация, салттуу методдор, интерактивдүү методдор.

UMEK-2022

УЛУТТУК БААЛУУЛУК ТҮШҮНҮГҮН ТАЛДОО

Сулайманова Гульнура Жолдошовна
Ош мамлекеттик университети
gulnura_64_kg@mail.ru

Макалада “улуттук баалуулуктар”, “улут”, “баалуулуктар” түшүнүктөрүнүн, жалпы мүнөздөмөлөрү такталат. Негизги «улут» жана “баалуулуктар” түшүнүгүнүн компоненттери философиялык жана психологиялык-педагогикалык адабияттарды талдоонун негизинде аныкталат. Бул изилдөө дүйнөгө белгилүү философтордун, психологдордун, социологдордун, педагогдордун жана кыргыз окумуштууларынын эмгектерине негизделген. “Баалуулук" деген түшүнүк 19-кылымдын 60-жылдары немис философу Р.Лоцце тарабынан «аксиология» деп аталган теориялык дисциплина (Грекче. "Axios" баалуулук жана "λόγος" - доктрина, акыл, мыйзам),. баалуулуктар табияты, алардын бири-бирине байланышы жөнүндөгү окуу киргизилген. Байыркы англис социологу Энтони Гидденс жана Эрнест Андре Геллнер баалуулуктар менен маданияттын ортосундагы түз байланыш, улуттук маданият турарын белгилеген. Америкалык педагог, психолог Джон Дьюи билим берүү - бул лаборатория, анда философиялык баалуулуктар такталып, аныкталып текшерилет деген. Америкалык психолог Авраам Гарольд Маслоу баалуулуктар жаралат же курулат деп эсептеген. Немис философу Иоганн Готфрид улутту тилдик жана маданий жамаат катары сүрөттөгөн. Француз окумуштуусу Жозеф Эрнест Ренан улуттун негизги белгилери - адеп-ахлактык аң-сезим жана эрк деп көрсөткөн. Немис тарыхчысы Петер Альтер улуттун негизги белгилерин тигил же бул улутка таандыктыгы, анын уникалдуулугун жана башка улуттардан айырмачылыгын таануу деп айткан. Окумуштуу философ А.К. Абишеванын пикири боюнча: “адам эмне аркылуу өзүн адам деп эсептесе, анда ошонун өзү баалуулук болуп эсептелет”– деген. Демек, теориялык талдоону эске алуу менен жана “улут” концептин түшүнүүдө "улут" бул татаал жана көп кырдуу көрүнүш экенин белгилей кетүү керек. Бирок «баалуулук» түшүнүгүн талдоо, «улут» түшүнүгү маселесинин толуктугун көрсөтпөйт, бирок алар жөнүндө кээ бир идеяларды жана түшүнүктөрдү чагылдырат жана биз карап жаткан аныктамаларды андан ары карап чыгууга багыт берет.

Негизги сөздөр: Баалуулук, улуттук, адабияттар, педагогика, талдоо.

Жумашова Назира Асанкадыровна
nazira2101@mail.ru
Нурбекова Айсулуу Нурбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
aisuluu@mail.ru

Элдик көркөм баалуулуктарды өз чыгармаларында пайдаланууга, изилдөөлөрүндө предмет кылып алууга болгон маданий оозеки мурастардын баа-кунун, салмагын жеткирүүгө, идеясын тереңден ачып берүүгө болгон демилгелер учурайт. Байыркы көр башына орнотулган рун жазууларын, аска таш бетиндеги, ошондой эле ар кандай карапаларга, идиштерге, кооздук буюмдарына, имарат дубалдарына жана башкаларга чегилип жазылган жазууларды фольклордук чыгармалардын, көз караштардын жазма формасындагы баштапкы элементтик эмипирикалык үлгүсү катары карайбыз. Ошондой эле кыргыз фольклорунун сапат-касиетин, мүнөзүн ачууга карата шилтенген кадамдар, эл башына түшкөн кайгы-муң, мүшкүл иштер сүрөттөлүп, бүтүндөй окуялар көркөм стилге ылайык шөкөттөлөт. Кыргыздар элдик оозеки адабияттын табиятын түшүнүү менен анын чыгармаларын мүнөзүнө, белги-касиеттерине жараша бир канча түрлөргө жиктеп келгендиги жалпыбызга маалым. Эгер эл арасында санжыра, кошок, жомок, дастан, күйгөн-секетпай ырлары өз алдынча жанр катары жашаса, алардын бири-биринен болгон түп-тамырынан берки айрмаланган кардиналдуу өзгөчөлүктөрү анын аткаруучуларын же жаратуучуларын да ошого жараша атоого негиз болуп, кесиптик терминдердин иштелип чыгышына шарт болот. Алсак, санжырачы, кошокчу, жомокчу, дастанчы, манасчы сыяктуу терминдер аткаруучулардын айткан чыгармасынын мүнөздүк өзгөчөлүк касиетине карай аныкталып турган. Ошентип фольклордук адабиятты алып жүрүүчүлөр аткарган чыгармасынын мүнөзүнө жараша өз ара классификациялануу процессине дуушарланбай койгон эмес жана байыркы негизи элдин күнүмдүк турмушунан келип чыккан тажрыйбалардан улам топтолуп, ал ошол элдик чыгарманын өзүндө, адат-салттарда сакталып кала берет.

Негизги сөздөр: Фольклор, идея, эпитафия, тарыхый окуя, макал-ылакап.

КЫРГЫЗ ТИЛИНИН ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРИНДЕГИ ГЕНДЕРЛИК СТЕРЕОТИПТЕР

Аида Данилова
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
Толкун Асирдинова
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

XX кылымдын башында тилдин гендерлик аспектиси менен коммуникацияга кызыгуу, лингвистикада тил менен жыныс темасынын байланышы алдыңкы планга жылуусуна түрткү берген.. Тилдеги калыптанган конструкциялар, туруктуу сөз айкаштарын, макал-лакаптарын изилдей келсек, тилдик системада улуттун маданиятын, дүйнө таанымдарын чагылдыруучу, этностун турмуш-тиричилик, адеп-ахлагын, менталитетин, этномаданий нормаларын чагылдыруучу бирдиктерден болуп эсептелет. Ушул жаатта фразеологизмдер маалымат туюнтуудагы эң бир уникалдуу тилдик түзүлүш болуп эсептелет. Фразеологизмдер тилдик аспектиде бир нече илимий изилдөөлөрдүн объектиси болуп, кыргыз тили илиминде бул багытта бир нече илимий эмгектер жарык көргөн менен гендерлик аспектиде каралган эмес. Демек, адамдардын жашоо-турмушу, о.э. аялдарга жана эркектерге болгон мамилени да бул конструкциялардан түшүнүүгө болот. Кыргыз тили илиминде гендердик фразеологизм түшүнүгү же өзүнчө бөлүм жок, бирок, чет элдик лингвистердин гендерлик аспектиде фразеологиялык бирдиктерди аныктоого байланыштуу окумуштуулардын көз караштарын белгилөөгө болот. Ушул негизде фразеологиялык бирдиктерди гендерлик аспектиде кароону бул макалабызда максат кылып алдык. Фразеологиялык бирдиктердеги гендерлик айырмачылыктар башка тилдер сыяктуу эле кыргыз тилинде да байкалат. Башкача айтканда, аялдарга тиешелүү фразеологизм сөздөр жана эркектерге тиешелүү фразеологизмдерди кездештиребиз. “Аялга” жана “ эркекке” деген гендердик маанини камтыган фразеологиялык бирдиктер тилдеги гендердик проблемаларды изилдөөдөгү маанилүү аспектилерден болуп саналат. Адамдардагы айырмачылык алардын биологиялык гана айырмасы эмес, алардын тилинде, кебинде экендигин лингвистер өз изилдөөлөрү менен далилдеп келе жатышат.

Ачкыч сөздөр: кыргыз тили, фразеологизмдер, гендердик теңдик.

Т.СЫДЫКБЕКОВДУН "КӨК АСАБА" РОМАНЫНДАГЫ БАЛАНЫ БААТЫРДЫККА ДАЯРДООДОГУ ЭЛДИК ТАЖРЫЙБАЛАР

Гүлзана БАЙДЫЛАЕВА
Кыргыз-Түрк "Манас" университети
gulzana_27@mail.ru

Изилдөөнүн максаты Т.Сыдыкбековдун "Көк асаба" романындагы баланы баатырдыкка даярдоодогу элдик тажрыйбаларды ачып көрсөтүү. Кыргыз эли үчүн келечектеги жоокер болуп жетиле турган балдарынын да баатыр болуп чоңоюшу абдан маанилүү болгон. Мына ушундай маанилүү иш үчүн балдарды баатырдыкка даярдоодо өзгөчөлөнгөн элдик тажрыйбаларды колдонушкан. Баатырдыкка даярдык адегенде ат үстүндө чоңойтуудан, мал күзөттүрүүдөн башталган, андан соң барскан сокконду үйрөтүшкөн, ууга алып чыгып мергенчиликке үйрөтүшкөн, эл-жер таанытышкан. Кыргыздарда баатыр күчтүү, тайманбас, шамдагай, эпчил, коркпос, билгич, айлакер болушу керек болгон. Албетте, ушул этаптардан өтүүсүндө жанында жоокердиктин ар бир баскычын басып өткөн ошол эле учурда билгич, ар тараптан өнүккөн жоокердиктин эң жогорку чеги Эр-киши жанында болуп, үйрөтүп, сынап баатырдыкка бышырган. Мындай элдик тажрыйбалар муундан-муунга өтүп, кийинки муунга сабак болуп келген. Изилдөөдө бул багытта маалымат чогултуу жана аларды талдоо иштери сапаттык изилдөө моделининин алкагында жүргүзүлдү. Изилдөөдө маалыматтарды чогултуу сапаттык изилдөө методу анын ичинен документтерди анализдөө методунун негизинде ишке ашты. Алынган маалыматтар сыпаттоо жолу менен талданды.

Ачкыч сөздөр: элдик педагогика, баатырдыкка тарбиялоо, элдик тажрыйбалар.

ЧИТАЕМ СКАЗКУ «РЕПКА» И УЧИМСЯ МАТЕМАТИКЕ

Урдалетова Анаркуль Бурганаковна
Кыргызско - Турецкий университет «Манас»
anarkul.urdaletova@manas.edu.kg
Кыдыралиев Сыргак Капарович
кандидат физико-математических наук, профессор АУЦА
kydyraliev_s@auca.kg

Известно, что школа готовит детей к настоящей и, в большей степени, к будущей жизни в глобализированном мире. Однако, вопрос «Школа готовит к будущему: в чём проблемы?» непрерывно стоит перед педагогами и родителями детей во всех странах и во все времена. Этому вопросу посвящены работы многих ученых педагогов. Авторы данной работы убеждены, что задачи школы надо начинать решать с первых дней пребывания ребенка в школе и лучше всего это можно делать при обучении детей математике. В данной работе представлен новый вид из известного вида классифицированных книг для детей младшего школьного возраста. Это книга по математике, которая является математической сказкой. Но это не сказка о некоторых понятиях математики. Здесь в текст известной народной сказки вставлены вопросы и задачи, связанные с героями и действиями сказки. Вопросы и задачи соответствуют стандартной государственной школьной программе по математике. Эту книгу лучше использовать, как совместную работу учащихся с учителем или родителям. В ней кроме основного материала по математике, вплетенного в сказку, содержится материал для самостоятельной работы и для, соответствующей возрасту детей, познавательной и исследовательской работы. В конце книги даны ответы и рекомендации по решению задач.

Ключевые слова: математические сказки, математика для детей, межпредметные связи в обучении.

UMEK-2022

КЫРГЫЗ ЖАНА ТҮРК ТИЛДЕРИНДЕГИ ЗООНИМДЕРДЕН УЮШУЛГАН ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕР

Анапияева Асел Абдысатаровна
anapiyaeva80@outlook.com
Абдылдаева Айнура Суеркуловна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Сыдыкова Жаркынай Карыпбаевна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
jarkynai.94kg77@gmail.com

Лингвистикада зооморфия кубулушу деп зоологиялык аталыштардын туунду маанилери (зооним, зоосемизм) эсептелет. Зоонимдер (zoon - жаныбар, onum - ысым, ат) - жаныбарларга, айбанаттарга коюлган энчилүү аттар экендиги жалпыбызга маалым. Үй айбандарына энчилеп ат коюу жер-сууну атагандай эле турмуштук зарылчылыктан, практикалык муктаждыктардан улам келип чыгат эмеспи. Адамдын, нерсенин, кубулуштун өзгөчөлүгүн, белгилерин айбандарга байланыштырып айтуу формасы катары колдонулат. Кыргыз эли - илгертен эле мал чарбачылыгы менен алектенип, тоо-таштa жашап келишкен көчмөн калк. Демек, тоодо жашаган кыргыз эли жаратылыш менен тыгыз байланышта жашап, жан-жаныбарларды көздүн карегиндей сактап келишкен. Айрым жаныбарларды тотем катары тутушуп, аттарынан атабастан, тергеп да келишкен. Айрыкча жаныбарлардын ичинен үй айбандарына байланыштуу аталыштар тилибизде абдан көп. Себеби, ар бир жандыктын өзүнө тиешелүү аталышы бар эмеспи. Мына ушул аталыштарды фразеологизмдер менен аташып, кыргыз тилибиздин лексикасы толукталып байып келет. Биздин макалабыз дагы мына ушул зоонимдер уюштурган фразеологизмдерге арналганы бекеринен эмес. Зоонимдер кыргыз тилибизди байытып келет. Ал эми кебибизди таасирдүү, образдуу берүүдө албетте, фразеологизмдер жардамга келет эмеспи. Зоонимдерге байланышкан туруктуу сөз айкаштары тилибизде абдан кеңири учурайт. Макалада зоонимдер факты-материалдардын негизинде талданып берилди. Атүгүл фразеологизмдер семантикалык жактан топторго бөлүштүрүлдү.

Ачкыч сөздөр: зоонимдер, фразеологизмдер, көчмөн калк, лингвистика.

UMEK-2022

КЫРГЫЗ САЛТТУУ КООМУНДАГЫ МОДЕРНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССИ

Асанов Жаныш Канатович
Кыргыз мамлекеттик юридикалык университети
asanov.zhanysh@mail.ru

Түпкүлүгүнөн бери адамзат үзгүлтүксүз өзгөрүүлөргө дуушар болуп келген, алардын айрымдары, албетте, жаңычыл мүнөзгө ээ болушкан, б.а. чындыгында модернизация мүнөзүнө жана багытына ээ болгон, бул эки негизги жагдайга байланыштуу болгон. Биринчиден, адамдардын коопсуз жана салыштырмалуу бакубат жашоого болгон табигый муктаждыгы. Экинчиден, адамдын чыгармачылыкка жөндөмдүүлүгү, тажрыйба жана билим топтоо. Башка сөз менен айтканда, табиятынан прогрессивдүү өнүгүү жөндөмү адамга мүнөздүү. Тигил же бул трансформацияга жөндөмдүүлүк, модернизацияга тигил же бул мамиле жана чындыкты өзгөртүү мүмкүнчүлүгү тышкы жагдайлар менен да, этностун ички өзгөчөлүктөрү менен да аныкталат. Анын үстүнө, экинчиси үстөмдүк кылат. Этностун чыныгы тарыхы, анын жашоо образы, өндүрүш формалары жана мүнөзү, менталитет, адаттар, каада-салттар, жүрүм-турум стереотиптери ж.б. анын учурдагы чындыкка ийгиликтүү интеграцияланып, эртеңки күнүн кура алуу жөндөмүн аныктоо, эгерде азыркы - негизинен кандайдыр бир белгилүү бир коомго карата тышкы - чындык өзүнөн-өзү өзгөрүүнүн жогорку деңгээлин жана потенциалын ачат, ошондо коомдун чыныгы трансформациясы милдеттүү жана акыр аягында жана зарыл мүнөзгө ээ болот. Экинчи жагынан, модернизациянын формасын алат, бул модернизациянын маңызын кенениреэк карап чыгууга милдеттендирет. Жалпысынан алганда, салттуу коомдор жамааттык кызыкчылыктардын жеке кызыкчылыктардан жогору турушу, ошондой эле иерархиялык структуралардын, атап айтканда, клан, уруу, урук же мамлекеттин кызыкчылыктарынын артыкчылыгы менен мүнөздөлөт. Жеке адам биринчи кезекте анын жеке ишкердик сапаттары, иш-аракет жөндөмдүүлүгү менен эмес, ал турган жери менен бааланат, иерархиялык тутумду ээлейт - кландык, мүлктүк, бюрократтык ж.б. Бул жер макамдын маанисине гана ээ эмес (айтмакчы, ал салттуу коомдо өзүнчө чоң мааниге ээ), бирок негизинен үстөмдүк кылат. Башкача айтканда, иерархиялык тутумдагы орун адамга бийликтин белгилүү бир бөлүгүн алууга мүмкүнчүлүк берет, бул иш жүзүндө салттуу коомдо өзгөчө жагымдуулукка ээ экендигин белгилеп абзел.

Негизги сөздөр: салттуу коом, модернизация, адамзат, каада-салт, эволюция, экономика, цивилизация, трансформация, критерий, процесс.

ЭСЕНГУЛ ИБРАЕВДИН САТИРАЛАРЫНЫН ТИЛИ

Оторбаева Салтанат Батырбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
otorbaeva.83@mail.ru

Ар бир элдин сөз асылынан жаралган рухий байлыгында анын улуттук дөөлөт, ар-намысы жана сыймыгы экендигин башкаларга таасын тааныткан таланттар болот. Коомдун күрө тамырында согуп турган учур маселесин сүрөттөө тигил же бул калемгердин жазуучулук вазийпасы. Болгону жазуучунун дүйнө таанымы, чыгарма жаратуудагы башкалардан айырмаланган өз алдынчалуулугу жана берейин деген ою кандай өңүттө, канчалык деңгээлде ишке ашары башка маселе. Проза менен драматургиядан айырмаланып, поэзия өтө сезимтал жанрлардын бири. Мына ошол сезим сырларынын кереметин поэзия кылдары аркылуу күүгө салган акындардын бири – Эсенгул Ибраев. Э.Ибраевдин чыгармачылыгы тууралуу сөз кылуу бир караганда абдан татаал, анткени Эсенгул Ибраев – акын, сатирик, лирик, балдар акыны жана публицист. Дүйнөлүк адабияттын айдыңына саресеп салсак, коомдук турмуштагы жана жеке адамдын турмушундагы терс жактарды аёсуз сынга алган сатира жанры антикалык доордон бери карай өнүгүп келе жаткандыгына күбө болобуз. Ушунун өзү эле сатира жанры адам турмушун көркөм чагылдыруунун маанилик ыкмаларынын бири экендигин айгинелейт. Биз акындын сатира жана тамсилдерине талдоо жүргүзүп көрүүнү чечтик. Э. Ибраевдин сатира жанрына кайрылып калуусуна, ага биринчиден, табият энчилеген талант, шык себеп болсо, экинчиден, өзү иштеген «Чалкан» журналына өндүрүштүк практикага барып, ал жерден белгилүү куйкум сөз зергерлери А.Убукеев, М.Алыбаев, М.Турсуналиев, Ж.Алыбаев жана башкалар менен бирге иштешип калышы да чоң түрткү болгон. Акын акыл кайрагынан курчуп чыккан сатираларын жаратыптыр, ал сатиралар ошол мезгилдин тарых барагында гана из калтырбастан, эмнегедир ал чыгармалардын айрымдары бүгүнкү күндүн күүсүн таасын чертип тургандай. Ошондуктан Э.Ибраевдин чыгармаларынын лингвопоэтикасын талдоого алууну максат кылдык.

Ачкыч сөздөр: Лингвопоэтика, поэзия, сатира, табият энчилеген талант, көркөм сөз каражаттары.

БАЛДАРГА ТААЛИМ-ТАРБИЯ БЕРҮҮДӨ ДРАМАНЫН РОЛУ

Асаналиева Кыял Айбашовна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
kyyal.asanalieva07@gmail.com

Орто мектепте окуучуларды асыл идеяларга, жогорку моралдык сапаттарга, жакшы менен жаманды айырмалай билген адеп-ахлактыкка, гумандуулукка, бийик аң-сезимдүүлүккө карата адаттарды тарбиялоого, турмушту таанып-билүү касиетин өстүрүүгө, адам турмушу жөнүндөгү билимин тереңдетүүгө, сынчыл ойлоно билүүгө карата таалим-тарбия берүүдө драманын ролу зор. Адабияттын аталган башка тектеринен драманын айырмасы ал, эреже катарында сахнага коюуга арналат. Драма сахнасыз, андан ажырап жашай албасын өз убагында Аристотель да айткан экен. Анын оюу боюнча бул жанрдагы чыгарманын негизги бөтөнчөлүгү драманын мазмунун адамдардын жандуу кыймыл-аракети, сөзү, жандоолору түзгөнүндө. Буга байланыштуу драма бир нече сүрөттөрдөн, көрүнүштөрдөн турат. Ошондуктан улуу жазуучу Н.Гоголдун сөзү менен образдуу айтканда, “драма сценада гана жашайт, ансыз ал жансыз денеге окшош” Драмалык чыгармалардагы каармандар эки жактуу жашайт: пьесаны окуганы боюнча окуучу тигил же бул каарманды элестетет жана драмадагы каарманды актёрдун сценада алып чыгып ойногону боюнча жашайт. Сценалык искусствосуз драма толук кандуу боло албайт, сценалык чыгарманы маани мазмунун түшүнүш үчүн аны окуп чыгуу жетишсиз, аны түшүнүш каармандын кыймыл-аракетин көрүп, сөзүн угуу керек. Ошондо гана “драмалык ой жалаң гана сценада өзүнүн акыркы формасына эгедер болуп, автор өз алдына кандай моралдык максат койгонун көрүүчүгө жеткире алат”. Жакшы актер-драманы эң сонун айтып берүүчү артист өз оюнан бир сөз кошпосо да, сценада жакшы ойнолгон оюн ошол драма боюнча айтылган ар кандай кеңири сынга караганда бизге алда канча бат, алда канча кеңири түшүнүк берет. Орто мектептин жогорку класстарында беш драма окутууга сунуш кылынган “Жаңыл Мырза”, “Каныбек”, “Атанын тагдыры”,“Өлбөстүн үрөнү”, “Бийик жерде”, “Курманбек” жана музыкалык драмалар “Ажал ордунда”, “Алтын кыз”. Жогоруда аталган драмалык чыгармаларды класста талдоодон мурда окуучулар аларды сөзсүз театр сахнасынан көрүшү керек. Жыйынтыктап айтканда, аталган маселелерди тарыхый планда иликтөө жана драма жанрын окутуунун заманбап технологиясын сунуш кылуу, албетте, аталган илимдин алгалашына олуттуу салым кошо алат.

Ачкыч сөздөр: драма, концепция, психологизм, тарых, актер, сцена, адеп-ахлак, адабият, көркөм чыгарма.

КЫРГЫЗ ЭЛДИК ПЕДАГОГИКАСЫНДАГЫ ТЫЮУЛАРДЫН ОРДУ

Мурзакметов Абдымиталип
Ош мамлекеттик университети

Адатта аалым педагогдор жаш баланы ак кагазга салыштырып, ага эмне жазылса, кийин ошондой мазмунга ээ болорун айтып калышат эмеспи. Кыргыздардын бул багыттагы көз карашын чагылдырган айрым бир, мисалы, «Баланын тарбиясы жашынан, катындын тарбиясы башынан» сыяктуу макалдары теориялык деңгээлге жетпесе да, бала тарбиялоого олуттуу көңүл бөлүнгөндүгүн көрсөтөт. Өзүнүн далай кылымдык тарыхында элибиз балага тарбия берүүнүн абдан кылдат, эң бир майда-чүйдө маселелерине чейин маани берип, улуттук өзгөчө тажрыйбага ээ болушкан. Ага биз сөз кылмакчы болгон кыймыл, ишаратка байланыштуу тыюулар далил боло алышмакчы. Азыркы кезге чейин турмушубузда босогодо туруп учурашууга, узакка турууга карата тыюу жашап келет. Эмне үчүн? Бул анын жайгашуу ордуна байланыштуу десек жаңылышпайбыз. Эгерде үйдүн эң сыйлуу оруну төр болсо, анын карама-каршысы - босого. Демек, ал кадыры, урматы жок адамдын орду. Эл арасынан алган маалыматыбыз боюнча илгери жетим балдар багар-көрөрү жок экенин, кардынын ачтыгын билдирүү үчүн бирөөнүн үйүнө келип, босогосун кулачтап туруучу экен. Ошондо үй ээлери баланын абалын түшүнүп, бир сындырым нан же арткан оокатын берип узатып коюшчу дейт. Мындан улам балдарды дайым «босогодо отурба», «босогону кулачтаба», «босогону баспай, оң бутуң менен аттап кир» деп тескеп турушкан. Бирок мындай сөз жүзүндө айтылган тыюулардын маанисин билмейинче балдарга таасир этпей коюшу мүмкүн болгондуктан, «босогодо турба, кедей болосуң», «босогодо туруп бой кербе, бою өспөй калат», «босого менен бойлошпо, боюң менен тең кар жаайт» дегендей таасир этчү эскертүүлөрдү кошумчалаган. Бала жаагын таянбайт, бул да санаа тартуунун, аза күтүүнүн белгиси катары каралат. Үшкүрбөйт, үшкүргөн баланы «көйнөгүңдү уй жегир» деп тилдейт. Кыргыз эл акыны Аалы Токомбаевдин ыр менен жазылган «Жетим менен сыйкырчы» жомогунда «Өөх!» деп үшкүргөн кемпирдин баласын сыйкырчыга алдырып, аны кайтарып алуу үчүн канча азап тартканы үшкүрүккө карата элдик мамилени көрсөткөн.

Негизги сөздөр: Элдик педагогика, таалим-тарбия, бала тарбиялоо, тыюу

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ЖАРАНДЫК КООМДУН ШАРТЫНДАГЫ АДЕП-АХЛАКТУУЛУК

Акматалиев Асанбек Тургунбаевич
ОшТУнун академик Б.Мурзубраимов атындагы эл аралык
Өзгөн технологиялык жана билим берүү институту
akmataliev.asanbek@mail.ru

Кыргызстанда жарандык коомду түзүүнүн татаалдыгы биринчи кезекте өнүккөн демократиянын атрибуту болуп саналган жана демократиялык формалардан тышкары мүмкүн болбогон жарандык коом кыргыз коомунда терең модернизациялык кайра курууларды талап кылгандыгы менен шартталган. Башкача айтканда, модернизация саясий институттарга, мамилелерге эле эмес, бүтүндөй маданиятка, анын негиздерине жана аны менен бирге өзүнүн табияты боюнча бир топ татаал өзгөрүүгө дуушар болгон моралга, этикага, адеп-ахлактуулука да таасирин тийгизип, тышкы шарттардын өзгөрүшүнө караганда, акыркылардагы өзгөрүүлөр сөзсүз түрдө коомдук мамилелердин жана адеп-ахлактуулуктун бүтүндөй комплексинин тигил же бул өзгөрүшүнө алып келет. Идеологиялык негизин кужүрмөн атеисттик идеология түзгөн Совет мамлекети коомдук аң-сезимден диний дүйнөгө көз караштЫ жок кылуу үчүн колунан келгендин бардыгын системалуу жана максаттуу түрдө жасады. СССРдин кулашы жана коммунисттик идеологиянын кыйрашы коомдун жана мамлекеттин турмушунда диндин ролунун кайра жаралышына жана олуттуу өсүшүнө алып келди, бул пайда болгон идеологиялык боштукту тез арада толтурду. Салттуу коомдун элементтери сезилерлик деңгээлде сакталып калган мамлекеттерде диндин ролу өзгөчө күчөдү. Дин конкреттүү индивиддердин дүйнө көз карашынын маанилүү бөлүгү болгон дүйнө көз караштын формасы гана болбостон, көптөгөн жакшы жактарын камтыган салттуу баалуулуктарды, салттуу адеп-ахлактуулук аң-сезимди сактай ала турган каражат болуп калды. Кыргыз этносу эле эмес, кыргыз коомундагы коомдук мамилелердин бардык спектрин аларды либералдаштыруу жана өнүккөн жарандык коомду түзүү багытында трансформациялоонун зарылчылыгы жогору, бирок актуалдуу багыт болуп саналып, кайра түзүүлөр, алардын мүнөзү жана ыргактары чындыгында атайылап күч-аракеттер менен эмес, ички жана тышкы шарттар менен кырдаалдардын татаал комплекси менен аныкталат. Ал эми эң маанилүү ушундай тышкы шарттар менен жагдайлардын бири – тарыхый себептерден улам өзүнө мүнөздүү институттар жана баалуулуктар менен дүйнөнүн батыш моделинин жайылышына шарт түзгөн ааламдашуу процесси саналат.

Негизги сөздөр: жарандык коом, локалдуулук, адеп-ахлактуулук, аң-сезим, инфраструкта, мамлекет, урбанизация, локалдуулук, индивид, реформация.

UMEK-2022

САНАРИПТИК ДООР ЖАНА САНАРИПТИК ФИЛОСОФИЯНЫН КАЛЫПТАНЫШЫ

Сооронбаева Чолпон Кабыловна
cholpon_2011@mail.ru
Боконтаева Джаныл Кеңешевна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
kjanyl77@gmail.com

Санариптик маалыматтык технологиялардын өнүгүшүнө байланыштуу маалыматтын интенсивдүү өсүшү адамдын социалдык жана экзистенциалдык статусун, реалдуу жана виртуалдык коммуникация практикасынын менен аныкталуучу идентификация процесстерин түп тамырынан бери өзгөртөт. Чыныгы мамилелерди татаал технологиялык системалар ортомчу мамилелери алмаштырат. Байланыш өзү өзгөрөт, ал технологиялык объект менен аныкталат, ал өзгөчө мейкиндик-убакыт касиеттери бар онтологиялык объектке айланат. Маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын таасири жаңы карама-каршылыктарды жана чектөөлөрдү жаратат. Биринчиден, маалыматтык адамдын өзгөчөлүгү, ал виртуалдык реалдуулуктун субъектиси гана эмес, анын санариптештирилген элементи болуп саналат. Инсан маалыматтык системага анын өз ара аракеттенүү мейкиндигине кирет, бул анын жашоо образын да социалдык реалдуу формаларда өзгөртөт. Бир жагынан, ал өзүн көрсөтүү, өз тагдырын өзү аныктоо үчүн дээрлик чексиз мүмкүнчүлүктөргө ээ. Адам индивидуалдуулукту, чыныгы социалдык-маданий чөйрө менен байланышты жоготуу коркунучтары бар. Эркиндик элес болуп, эркиндиктин жоктугунун көз карандылыктын, баш ийүүнүн жаңы түрлөрүнүн көрүнүшү жаралат. Экинчиден, адамдын инсандыгын санариптештирилген бирдикке чейин кыскартуу реалдуу социалдык мейкиндиктин жана реалдуу социалдык практиканын артефакттарында камтылган социалдык-маданий мурастар менен чектелет. Үчүнчүдөн, адам өзүнүн биологиялык маңызынан улам жаратылышка чөмүлгөн. Демек, санариптик өзүн-өзү көрсөтүү процессинде анын физикалык жана виртуалдык өлчөмдөрүнүн ортосунда карама-каршылык бар. Төртүнчүдөн, инсандын бар болушунун коомдук жана жеке векторунун ортосундагы сызык бүдөмүк болуп, экзистенциалдык туруксуздукту жана белгисиздикти пайда кылат. Кибер чөйрөнүн таасири астында адамдын жашоо образы түп-тамырынан бери өзгөрүүдө. “Коомдук адам” “маалымат адамына” айланат. Болмуштун маалыматтык режими анын реалдуу социалдык мейкиндиктеги болушун да өзгөртөт. Коомдук аракеттин жана коммуникациянын агенттеринин субъективдүүлүгүн түзүү перспективаларын түшүнүү адамдын кайра жаралуусунун багыттарын аныктоого да, коомдун өнүгүү тенденцияларын аныктоого да мүмкүндүк берет. Карап чыгуунун бул перспективасында өзгөргөн субъекттин жаңы коммуникативдик практикасынын процессинде түзүлүүчү социализмдин өнүгүүсүнүн жалпы траекториясы көрүнөт.

Ачкыч сөздөр: санарип, технология, виртуалдык дүйнө, маалымат мейкиндиги.

TEACHING AMERICAN INDIAN STORIES

Cholpon Naymanova
Kyrgyz-Turkish Manas University
cholpon.naymanova@manas.edu.kg

Teaching American Indian Stories is aimed at acquainting students with history, traditions and culture of the American Indians through their legends, myths, folklore which include various stories including Creation and Culture Hero/Trickster Stories, Stories of Explanation, etc. The American Indian stories have some purposes like explaining the workings of the natural world; explaining how human lives came to exist; supporting their customs; explaining genesis of modern tribalism of the American Indians; etc. American Indian stories emphasize the need for harmony, order, cooperation, and evoke the strongest feelings. These stories are meant to teach a moral lesson or to amuse people. The paper is devoted to American Indian Stories and the ways of teaching them. In teaching this course it is vital to possess strong critical thinking and writing skills. We (teachers) are to challenge students in our classes to develop critical thinking and writing skills. Besides while reading these stories students' attention should be paid not only to the content but to their structure and style as well, including play of words and metaphors, similes, personification, irony, oxymoron and other stylistic devices.

Keywords: Teaching, education, teaching with stories, students

БИЛИМ БЕРҮҮ ФИЛОСОФИЯСЫНЫН ЭПИСТЕМОЛОГИЯСЫ

Сооронбаева Чолпон Кабыловна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
cholpon_2011@mail.ru

Платондон баштап философия дайыма билимге, педагогикалык теорияга жана практикага бурулуп келген. Узак убакыт бою ал «улуу философтордун» ойлогон системаларынын ажырагыс бөлүгү болгон. 20-кылымдын 1-жарымында билим берүү философиясынын калыптануу жолу болуп фундаменталдык философиялык принциптерди билим берүү реалдуулугуна колдонуу жана аны ушул принциптердин негизинде кайра карап чыгуу саналат. Билим берүү философиясы – билим берүүнүн табиятына жана максаттарына, билим берүүнүн теориясы менен практикасынан келип чыккан философиялык проблемаларга тиешелүү прикладдык же практикалык философиянын тармагы. Бул практика адамзат коомдорунда жана алардын ортосунда кеңири таралгандыктан, анын социалдык жана жеке көрүнүштөрү өтө ар түрдүү жана анын таасири абдан терең болгондуктан, бул суроо кеңири, этика жана социалдык - саясий философия, гносеология, метафизика, ой философиясы жана философия маселелерин козгойт. Билим берүүнүн философиясынын алкагында келечектүү багыттарды аныктоого болот. Биринчиси – билим берүүнүн онтологиясы, анын объектиси – бул концепциянын бардык көп аспектилериндеги билим берүүнүн мазмуну, ар кандай философиялык-педагогикалык системалардагы билим берүүнүн мазмуну жөнүндөгү көз караштардагы айырмачылыктар, билим берүүнүн жалпы түшүнүктөрүн жана категорияларын калыптандыруу. билим берүүдөгү кубулуштарды жана процесстерди изилдөө. Экинчи багыт – билим берүүнүн аксиологиясы, анын изилдөө объектиси – инсандын билимге болгон баалуулук мамилеси, айлана-чөйрөгө болгон баалуулук мамилеси, анын которулушу билим берүүнүн иштешинин мазмуну. Үчүнчүсү – педагогикалык аң-сезимдин жана педагогикалык билимдин феноменин билимди, анын мүмкүнчүлүктөрүн, формаларын жана ыкмаларын, анын иштөө шарттарын атайын педагогикалык чечмелөө процесси катары изилдеген билим берүү гносеологиясы. Билим берүү философиясы жалпы көйгөйлөрдү биргелешип чече баштаса, анын идеялары технологиялык жактан педагогика менен байланышып, мазмунуна, окутуу усулдарына киргизилсе, кеңири изилдөө чөйрөсүнө ээ боло алат.

Ачкыч сөздөр: Билим берүү, гносеология, эпистемиология, онтология, метафизика, педагогика.

ПСИХОЛОГИЯНЫ КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕ ОКУТУУДА ТЕРМИНДЕРДИ ҮЙРӨТҮҮНҮН ЗАРЫЛДЫГЫ ЖАНА АЙРЫМ ЫКМАЛАРЫ

Ысакова Мавлюда Айтматовна
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
marinaisakova75@mail.ru

Бул макалада студенттерге психологиялык терминдерди атайын үйрөтүү зарылдыгы жана аны ишке ашыруу ыкмалары каралат. Азыркы кезде ааламдашуу процесси, маалыматтардын тез алмашуу мүмкүнчүлүгү эне тилибизге чет элдик терминдердин өтө көп киришине ыңгайлуу шарттарды түздү. Тилибизге кирип жаткан андай жаңы терминдер, түшүнүктөр тилдин өнүгүшүндөгү мыйзам ченемдерге ылайык жаны сөздөр аркылуу туюнтулат. Жаңы сөздөр, терминдер тилдин лексикасын байытат. Башка илимдер сыяктуу психология илими өзүнүн терминологиялык системасына ээ. Кыргыз тилинин психологиялык терминдери тилдик ички жана сырткы булактардын базасында түзүлгөн жана бул процесс дале уланып жатат. Бирок азырга чейин Кыргызстандын жогорку жана орто педагогикалык окуу жайларында психологиялык терминдерди колдонуу бирдиктүү жана ыраатуу системага түшө электигинен студенттер үчүн психологиялык дисциплиналарды үйрөнүүдө бир топ кыйынчылыктар жаралат. Ал төмөнкүлөр менен байланыштуу. Адамдын ар бир жасаган кыймылы, аракеттери, жүрүм-туруму, ишмердүүлүгү белгилүү жүйөнүн таасиринде гана пайда болот. Психологияны кыргыз тилинде окутуудагы мындай абал, албетте студенттердин психологиялык дисциплиналарды жана психологиялык терминдерди өздөштүрүүсүнө өзүнүн терс таасирин тийгизет жана студенттерде чаташууларды пайда кылат.

Негизги сөздөр: Жүрүм-турум, терминология, термин.

UMEK-2022

МАХМУД КАШГАРИНИН «ДИВАН ЛУГАТ АТ-ТҮРК» СӨЗДҮГҮНҮН ПЕДАГОГИКАЛЫК МААНИСИ

Джунушалиева Гульгакы Джайчиевна
КРУИАнын Ч. Айтматов атындагы Тил жана адабият институту
g.dj.1972@mail.ru

Учурда билим берүү системасынын окуу программалары гуманитардык мүнөздөгү баалуулуктар менен толукталууда. Студенттерге жана окуучуларга Махмуд Кашгаринин «Диван лугат ат-түрк» сөздүгүн педагогикалык маанисин окутуп үйрөтүү аракети сөздүктүн коомдогу орду жөнүндө түшүндүрө билүүнүн зарылчылыгынан келип чыгат. XI-кылымда түрк уруулары – борбордук Азияда, түштүк Сибирде улуу көчтүн баштоочулары болушту. Ошол учурда Евразия мейкиндигинин руханий феномендеринин бири «Диван лугат ат-түрк" сөздүгү жаралды. Орто кылымдарда жаралган теңдеши жок бул сөздүк азыркы баардык түрк элдерине таандык орток мурас. Түрк тилдерин өзүнчө тилдерге жана тилдер топторуна бөлүштүрүүнүн алгачкысы М. Кашкаринин китебинен башталган. Анын тили – бизден миң жылдан ашык аралыкты бөлүп турган тил. Биз жаш муундардын көңүлдөрүн орто кылымдын рух көрөңгөсүнө буруп, ага карай салыштырма ыкма аркылуу энциклопедиялык эмгектеги келтирилген тарыхый фактыларды билүүгө тарбиялообуз зарыл. *Өткөн менен учурду талдап, келечекти көрө билүү – бул даанышмандык* деп бекеринен айтылбаса керек. Сөздүктө фонетикалык материалдар, лексикалык каражаттар, жалпы грамматика, макал-лакаптар, ырлар, тексттер ж.б. комплекстүү педагогикалык маанидеги идеялар камтылган. Махмуд Кашгаринин «Диван лугат ат-түрк» сөздүгүнүн педагогикалык өңүттө изилдөө, анын дүйнө цивилизациясындагы ордун тактоо илимде, агартуу, тарбиялоо жаатында да зор мааниси бар маселе. Кыргыз жана түрк дүйнөсүнүн тарыхын таанып, илимге, билимге умтулууну, келечек үчүн орток баалуулуктарабызды унутта калтырбай, кайрадан аны мурдагы доордогудай жандандырып үйрөтүү биздин милдетибиз.

Ачкыч сөздөр: Махмуд Кашкари, сөздүк, педагогика, орто кылым, жаш муун, тарбия, илим, агартуу, орток мурас, түрк дүйнөсү.

ЖАШ МУУНДАРДЫ АДЕП - АХЛАККА ТАРБИЯЛООНУН СОЦИАЛДЫК НЕГИЗДЕРИ

Жалилова Самара Баймуратовна
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
zhalilova1978@gmail.com

Бул макалада кыргыз элинин жаш муундарды адеп-ахлактык жактан тарбиялоо тажрыйбалары талдоого алынат. Кылымдарды карытып кырындыдан чогулган бул кудурети күчтүү руханий дараметти ата-бабалар жаш муундарды тарбиялоодогу туура багытты көрсөтүүчү алтын казык жылдызындай ориентир алгандыгынын натыйжасында гана кыргыздар Ата-Журт үчүн кашык канын аябаган атуулдук, адал эмгеги менен элдин жүгүн көтөргөн ак ниеттик, кара кылды как жарган калыстык, ата салтты сактаган нарктуулук, кең-пейилдүү жоомарттык, ыйманы аруу адептүүлүк абийири күчтүү намыскөйлүк өңдүү адамдык асыл касиеттерди ыйык туткан жоокер, маданияттуу даанышман элге айланган. Бул жараян же коомдун жалпы кызыкчылыгын камсыз кылуу үчүн, же коомдогу кээ бир топтордун кызыкчылыгын камсыз кылуу үчүн, биринчиден жаш муундардын рухий жана дене жагынан өсүп жетилүүсүн, экинчиден, алардын жүрүм-турум эреже, нормаларын белгилүү нукка сала турган көз караштарынын, коомдук ишенимдеринин калыптануусун, үчүнчүдөн, алардын коомдук, өндүрүшкө жана коомду турмушка тигил же бул формадагы даярдыгы менен катышуусун камсыз кылат. Башкача айтканда тарбия-инсандын калыптануусун уюштуруу жана башкаруу жараяны болуп эсептелинет. Адептүүлүк тарбиясы - аң-сезимдүүлүк. Мындай ишмердүүлүктүн негизги өзгөчөлүгү белгилүү бир натыйжалуулукту камсыздаган, максатка умтулгандык. Адам өмүр бою тарбияланып такшалат, ошентсе да, тарбиянын башаты, жүрүш-туруштун тигил же бул эрежелерине калыптануусу негизинен балалык, өспүрүм кезинен башталат. Мезгил өткөн сайын бул адат өркүндөп өрчүй берет.

Негизги сөздөр: Адеп тарбиясы, тарбия, адеп-ахлак, эстетикалык тарбия

ОСОБЕННОСТИ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ СРЕДСТВАМИ ИНДИЙСКОЙ СУБКОНТИНЕТНОЙ НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИКИ

Ткачёва Светлана Анатольевна
tkacheva@iksu.kg

Ахмад Насир
Иссык-Кульский государственный университет имени К.Тыныстанова
ahmad-nasir@mail.ru

Изменения в политике, экономике культуре, межнациональных отношениях, религии в конце XX - начале XI века вв. породили глубокие противоречия в обществе, которые привели к глубокому кризису в воспитательном пространстве современного общества. Народная педагогика формирует полноценные качества личности средствами пословиц и поговорок. Например: пословица предостерегает молодых людей от позора, трусости и предательства. Ведь трусы и предатели — презренные враги Отчизны: «ghar kaa bhedii lankaa dhaae» — «Нет хуже огня, чем вышедший изнутри; нет хуже врага, чем вышедший из своей среды». В мудрых заповедях народной педагогики индии особое место отводится воспитанию у детей дружественного отношения к людям. В духовно-нравственном воспитание подрастающего поколения одной из задач родителей является воспитание детей в традициях гостеприимства (меймандостук mehman navazi), которое считается главным долгом и честью для индусов в прошлом и в настоящем. Стремление воспитать духовно-нравственные качества подрастающего поколения в процессе общения и через общение отражается во многих пословицах и поговорках. Например: “ sheeri’n zuban, dushaman ko dhaha de” — “Нежными словами и змею можно выманить из норы”, “ jesi maan, wesi beti” — “Каков старший брат, таков и младший — какова старшая сестра, такова и младшая”. Эти и другие пословицы выполняя духовно-нравственную и этнокультурную воспитательную функцию, социализируют подрастающее поколение в духе народных традиции культуру общения и формирует личность как представителя своего народа. Опираясь на выше изложенное, мы отмечаем, что огромный потенциал семейного воспитания отражается в индийской этнопедагогике. Таким образом, народная педагогика заключает в себе знания воспитательного процесса, укоренившиеся в культуре народа и способствующие наилучшему развитию и становлению личности в новом социокультурном пространстве.

Ключевые слова: нравственная культура, народная педагогика, этнокультура, идеал, мировоззрение личности.

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДА БИЛИМ БЕРҮҮ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН КОЛДОНУУНУН НАТЫЙЖАЛУУЛУГУ

Курманалиева Чолпон Албановна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
Kurmanalieva00@bk.ru
Алмазбекова Аделина Алмазбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
Adel@mail.ru
Бейшембиева Насыят Камчыбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
naskabeu@gmail.com

Бүгүнкү күндө ар бир мугалим окуу-тарбия процессин өркүндөтүүнүн, окуучулардын кызыгуусун арттыруунун эффективдүү жолдорун издөөдө. Баланын сабакта аткарган иш-аракети ал үчүн олуттуу болбосо, зеригип, кайдыгер болсо, анда ал сабакта өзүнүн жөндөмдүүлүгүн көрсөтө албайт. Балдарды билимге үйрөтүү – ар бир мугалимдин эң маанилүү милдети. Окуучу өзүнүн ишмердүүлүгүнүн жаратуучусу болууга тийиш. Мугалимдер окуу-тарбия процессин бала аракет кылып, кичинекей кыйынчылыктарды жеңип, натыйжаларга жетише тургандай курат, ошондо анын окуудагы ролу активдүү болуп, натыйжасы жемиштүү болот. Мектептин негизги максаты-мектепке инновациялык жана компьютердик технологияларды киргизүү аркылуу окуучулардын өз алдынча изденүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүп, окуу процессинде турмуштук маселелерди чечүү көндүмдөрүн өздөштүрүүгө, окуучулардын интеллектуалдык, таанып-билүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө багытталган окуу чөйрөсүн түзүү. Заманбап педагогикалык технологияларды мектепке киргизүү аркылуу окуучулардын чыгармачылык, таанып билүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө багытталган окуу чөйрөсүн түзөт. «Педагогикалык технология» түшүнүгү «окутуунун методикасы» түшүнүгүнө караганда кеңири маанини билдирет. Технология окутуунун максаттарына жетүүнү жана процессти башкарууну кантип жакшыртуу керек деген суроого жооп берет. Технология алдын ала пландаштырылган окуу процессин практикада ырааттуу ишке ашырууга багытталат. Педагогика илиминде жана практикасында белгилүү болгон бардык технологиялар жалпыланган формада Г.К.Селевко тарабынан системалаштырылган. Башталгыч класстын окуу-тарбия процессине педагогикалык технологияларды колдонуу мугалимдерди, окуучуларды руханий-адептик жактан өнүктүрүүгө, тарбиялоого (инсандык натыйжаларга); билим берүү предметтеринин мазмунун өздөштүрүүгө (предметтик натыйжаларга); универсалдуу окуу ишмердүүлүгүн калыптандырууга (мета-предметтик натыйжаларга) багыт берет. Бүгүнкү күндө окуучулар үйдө да, мектепте да компьютердик техника менен курчалган заманда болгондуктан окуу процессинде аларды активдүү колдонуу аркылуу окуу материалын кызыгуу менен үйрөнө алат.

Ачкыч сөздөр: заманбап педагогикалык технологиялар, оюн технологиялары, инсанга багытталган окутуу технологиялары

ПСИХОСОМАТИКАЛЫК БУЗУЛУУЛАРДЫН ТЕОРИЯЛЫК НЕГИЗДЕРИ

Мамарасулова Элвира Ташмурзаевна
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
Kasymbekovaaruuna@gmail.com

Бул макалада адамдагы психосоматикалык бузулуулардын психология жана медицина илимдериндеги изилденүү абалдарына теориялык талдоолор жүргүзүлгөн. Азыркы адамдын жашоосу эмоционалдык окуяларга бай. Жашоо деңгээлинин төмөндөшү, кадимки стереотиптердин бузулушу, мамлекеттеги оор социалдык-экономикалык кырдаал – ушунун бардыгы бизди туруктуу психикалык стрессте, стресс абалында болууга мажбурлайт. Адамдар аралык чыр-чатактар, таарынычтар, ашыкча жоопкерчилик, чечимдерди кабыл алуу зарылдыгы жана күчтүү сезимдер дагы психологиялык стресстин өнүгүшүнө шарт түзөт. Психосоматикалык оорунун бирден-бир себеби стресс деп эсептөө жаңылыштык. Ар кандай тукум кума оорулар, айрым органдардын алсыздыгы жана стресстик реакциялар ден-соолукка стресстин зыянын көбөйтөт. Адамдын инсандыгы дагы маанилүү. Изилдөөлөр көрсөткөндөй ар кандай психосоматикалык оорулар система катары адам денесинин касиети болуп саналат. Ал адамдын психикалык же физиологиялык (анын ичинде тукум куума) касиеттеринен өзүнчө чыгарылбайт, аны кандайдыр бир подсистеманын–психикалык же соматикалык касиеттерин изилдөө менен түшүндүрүүгө болбойт. Ушул подсистемалар менен айлана чөйрөнүн өз ара аракети гана организмдин психосоматикалык оору катары аныкталган жаңы абалын шартташы мүмкүн. Ушул байланыштарды түшүнүү гана пайда болгон ооруга, анын ичинде психотерапия ыкмалары менен натыйжалуу таасир этүүгө мүмкүндүк берет. Ошентип, психосоматикалык оорулардын патогенезин заманбап түшүнүүдө алардын мүнөзүн түшүндүрүүдө көп факторлуулук таанылат. Психосоматикалык ден-соолук көйгөйүнүн маңызы жөнүндөгү заманбап идеялар бузулуулардын биологиялык деңгээлине (соматикалык симптомдор жана синдромдор) жана ошондой эле ролдук позициялардын, баалуулуктардын өзгөрүшү менен пациенттин иштешинин социалдык деңгээлине таасир этүүчү өзгөрүүлөрдүн бардык комплексин эске алууну камтыйт.

Негизги сөздөр: психосоматика, стресс, коргонуу реакциясы, дене түзүлүш, нейротикалык чыр-чатак.

«ЭТНОПЕДАГОГИКА - АТА САЛТЫБЫЗ, АНЫН БҮГҮНКҮ КҮНДӨГҮ МААНИСИ»

Матаева Гулжан Жунусовна
Баткен мамлекеттик университети КГПИ
gmataeva75@mail.ru

Эмгекте автор этнопедагогиканын кыргыз элине болгон үрп-адат, каада салттарын жана педагогикадан айырмасын ачып берүүгө аракет жасайт. Этнопедагогика адам коому пайда болгондон баштап эле жашап келет. Анын айрыкча уруу уруктарда колдонулгандыгын белгилөөгө болот.Урууларда аксакал карыялардын орду, бала тарбиялоо ,баланы багуу жана баланы багууга үйрөтүү жөнүндөгү түшүнүктөр жана насааттар муундан муунга калтырылган. Андан кийинки муундагы уруулар эл болуп каалгаларды куруп , үй-бүлө менен коомдошуп жашашкан. Демек, мында этикалык маданияттын өсүшүнө ылайык этнопедагогикалык билимдер орундалган деп болжолдоого болот. Этнопедагогиканын негизинде бир катар алгачкы бала тарбиялоого маанилүү болгон тарыхый окуялар жөнүндө маалыматтар берилет.Этнопедагогикалык тарбия берүү – бүгүнкү күндүн талабы. Этнопедагогиканын негизинде бир катар алгачкы бала тарбиялоого маанилүү болгон тарыхый окуялар жөнүндө маалыматтар берилет.Этнопедагогикалык тарбия берүү – бүгүнкү күндүн талабы.

Ачкыч сөздөр: элдик педагогика, этнопедагогика, тарбия, үрп-адат.

ТЕХНОЛОГИЯЛЫК МАДАНИЯТ БОЛОЧОК БАШТАЛГЫЧ КЛАСС МУГАЛИМДЕРИН ДАЯРДООНУН КОМПОНЕНТИ КАТАРЫ

Маткасымова Минавар Осмоновна
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
minavarm68@gmail.com

Кыргызстандын билим берүү системасы заманбап жашоонун тез темпине туруштук берүү үчүн күрөшүп келет. Ошону менен бирдикте кесиптик билим берүү өз доору койгон талаптардан ар дайым артта калып келе жаткандыгын көрсөтөт. Мындай абал орчундуу негативдик мааниге ээ. Анткени, билим берүүнү модернизациялоо маселелери ар заман мугалимдин кесиптик даярдыгынан көз каранды болуп келген. Бул өңүттө азыркы мугалим билим берүүнүн сапатын өнүктүрүүнүн кепилдигине айланыш үчүн технологиялык маданиятка ээ болушу зарыл деп эсептейбиз. Технологиялык маданиятты өздөштүрүү процессинде болочок мугалим өзүнүн кесиптик даярдыгынын сапатына, окуучуларды даярдоонун сапатына баа бере алышы зарыл. Педагогикалык технология – бул практикада ишке ашырылган белгилүү бир педагогикалык системанын долбоору (В.А. Беспалько); педагогикалык максаттарга жетүү үчүн колдонулган бардык логикалык окутуу ыкмаларынын жана методикалык каражаттарынын системалуу жыйындысы жана иштөө тартиби (М.В.Кларин); максаттарга ылайык билимди, көндүмдөрдү жана мамилелерди калыптандыруу жана контролдоо боюнча операциялардын комплекси (А.К. Колеченко); балага чыныгы мугалимдин өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылган прикладдык илимий педагогикалык дисциплина (Н.Е. Щуркова); билим берүүнүн формаларынын, ыкмаларынын, ыкмаларынын, каражаттарынын социалдык комплексин жана биримдигин аныктаган психологиялык-педагогикалык көрсөтмөлөрдүн жыйындысы (Б.Т.Лихачев). Заманбап мугалимди даярдоо өзүнүн окуучуларын кесиптик тандоонун диагностикалык жол-жоболорунда багыт ала тургандай, алардын профессионалдык ылайыктуулугун аныктай ала тургандай, мектеп бүтүрүүчүсүнүн карьералык өсүүсүн алдын ала ала тургандай, келечектеги иш-аракеттерин долбоорлой жана пландай ала тургандай болууга тийиш. Мугалимдин технологиялык маданияты – бул педагогикалык баалуулуктардын, технологиялык чеберчиликтин (педагогикалык техника жана педагогикалык технология) динамикалык системасы жана мугалимдин чыгармачылык индивидуалдуулугу. Бул системанын структурасында педагогикалык кызмат орду жана кесиптик жана жеке сапаттар, технологиялык билим жана педагогикалык ой жүгүртүү маданияты, технологиялык чеберчилик сыяктуу компоненттерди бөлүп көрсөтүүгө болот.

Негизги сөздөр: башталгыч класс, мугалим, педагогикалык технология маданият, калптандыруу.

МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ КУРАКТАГЫ БАЛДАРДЫН БААЛУУЛУК БАГЫТТАРЫН КАЛЫПТАНДЫРУУДА КЫРГЫЗ ЭЛ ОЮНДАРЫНЫН ТАРБИЯЛЫК ПОТЕНЦИАЛЫ

Кушчубек кызы Ширин
Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети
shirin_kushchubekova@mail.ru

Мектепке чейинки балдардын баалуулук багыттарын калыптандыруу маселелерин чечүү үчүн ар кандай педагогикалык каражаттар пайдаланылат, биринчи кезекте, бул – көркөм адабият каражаттары, тарбия берүүнүн көргөзмө каражаттары, ошондой эле ар кыл оюндар, анын ичинде элдик (улуттук) оюндарды да айтууга болот. Көп түрдүү балдар оюндарынын ичинен биз элдик оюндарды тандап алдык. Элдик оюндар баланын калыптануусунда жана өнүгүүсүндө маанилүү ролду ойнойт, баланын элдик маданиятка аралашуусунун, руханий тарбиялануусунун, жалпы адамзаттык баалуулуктарынын калыптануусунун каражаттарынын бири болуп саналат. Элдик оюнда элдин жашоо образы жана өз алдынчалыгы, анын тарыхы, колорити жана улуттук-маданий жана этникалык салттары ачык таасындалган (Анаркулов Х.Ф., 1991; Рахимова М.Р., Панкова Т.В., 1993; Алимбеков А., 1996; Уметов Т.Э., 2006). Жогорку топтогу мектепке чейинки балдардын артыкчылык берилген баалуулук багыттуулуктарын иликтөөгө алууда алар үчүн достук (жолдошчулук), жакшылык, билим (акыл), ден соолук, эрдик, эмгек эң маанилүү экенин көрсөттү. Аталган баалуулуктардын жыйындысы тийиштүү баалуулук багыттуулуктарды калыптандырууга өбөлгө түзүүчү кыргыз эл оюндарын тандоого мүмкүндүк берди:

- *Достук (жолдошчулук):* Ак терек, кок терек; Көз танмай; Жолук таштамай; Алтын дарбаза; Алтын шакек;
- *Жакшылык:* Токту сурамай; Ит жалатмай; Чий курчак жана Чупурөк курчак.
- *Билим (акыл):* Беш манжа; Беш таш; Чатраш; Чонтек.
- *Эрдик:* Кол курөш; Кызыл короз, ак короз; Бүркүт тумшугу (Клюв беркута); Аркан тартыш.
- *Эмгек:* Бакчачы; Топу басмай; Уйчу.

Ошентип, азыркы учурдагы мектепке чейинки тарбия берүүдө аксиологиялык мамилени ишке ашыруу, инсандын адамдык сапаттарын актуалдаштыруучу элдик оюндарды пайдалануу менен инсандын этномаданий окшоштугун кеңейтүү аркылуу ишке ашат деген жыйынтык чыгарууга болот.

Негизги сөздөр: Билим берүү, тарбия, мектепке чейинки билим берүү, баалуулуктар, элдик педагогика

UMEK-2022

“СЕМЕТЕЙ” ЭПОСУНДАГЫ ПСИХОЛОГИЗМ

Толубаева Чолпон Дерденбаевна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
tolubaeva.1975@mail.ru

Көркөм адабияттын башкы милдети адамды изилдөө болгондон кийин мейли эпостук чыгарма болсун андагы каармандардын кулк-мүнөзүн, кыял-жоругун изилдөө психологизм маселесине байланыштуу каралат. Андыктан макалада“Семетей”эпосундагы психологизм иликтөөгө алынды. Манас баатырдын трагедиялуу өлүмүнөн кийин кыргыз эли жана баатырдын жары Каныкей оор турмуштук сыноолорду башынан кечирет. Ошондой оор учурлардагы Каныкейдин, Чыйырдынын психологиялык абалы пихологизмдин активдүү каражаттарынын бири монолог, диологдор аркылуу изилденди. Ошондой эле кырк жигиттин Абыке, Көбөшкө түз эле баш ийип бербеген психологиялык толгонуулары, алардын Манас тирүү кезинде кандай кырк жигитке айланганын эстеген кептери, Көбөш менен кайым айтышуу диалогу өтө кызыктуу. Илимий макалада каармандардын ички абалдары психологизм маселесинин каражаттары менен изилденди.

Ачкыч сөздөр: эпос, монолог, психологизм, диалог, баатыр, трагедия, кыргыз эли, көркөм адабият.

ABOUT THE FORMATION OF PERSONNEL OF THE TEACHER-TEACHER ON THE BASE COURSE "METHODS OF EDUCATIONAL WORK"

Aziz Abakirov
K.Tynystanov Issyk-Kul State University
Abakirov_a@iksu.kg

The authors reveal the role of the discipline "Methods of educational work" as a logical continuation and practical field for the implementation of the theoretical provisions of pedagogy, psychology, conflictology, ethics, culture of speech and other subjects that serve as the theoretical basis for preparing future teachers for educational work. The socioeconomic situation is also reflected in the limited professional growth of teachers, who cannot afford to purchase the newest scientific and methodological literature. Consequently, ongoing changes in the sociocultural life of society and the intellectual development of modern schoolchildren impose certain requirements on the personality of the teacher and educator. Targeted preparation of future teachers for educational work in school in the new sociocultural conditions requires taking into account the following: 1. Modern trends in political, social and economic development of society and the trend of strengthening market relations in society; 2. The definition of education and personality traits required by modern society; 3. Identification of the virtues modern young people should have and deficiencies they must get rid of in order to be ready for life in the modern world; 4. Definition of the professional and personal requirements for the modern educator in order to successfully and purposefully prepare for pedagogical activities. In determining the above content of the methodology of educational work and ways of preparing students for educational work, the sociocultural environment of students, the ethnic and socio-economic characteristics of the region, the changing sociocultural situation in the country, the problems of globalization and ethno-ideologization in the modern world, as well as methodological, methodical and personal capabilities of the teaching staff of the department and individual teachers were considered. As the main pedagogical condition in determining the content of the educational work, we proceeded from the need for multicultural education. Emphasis on this aspect of upbringing is explained by the diversity of the Kyrgyz Republic.

Keywords: methodology of educational work, education, socio-culture, directions, tasks, conditions of education, tendencies of educational work, personality of the teacher.

БАШТАЛГЫЧ КЛАСС МУГАЛИМИНИН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН ЖОГОРУЛАТУУДА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫК КАРАЖАТТАРДЫН РОЛУ

Меңдибаева Нуркан Меңдибаевна
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
nur_kg_93@list.ru

Сунушталган эмгек заманбап билим берүү системасын маалыматташтыруу жана окуу процессинде мультимедианы колдонуу мүмкүнчүлүктөрүн аныктоо маселелерине арналган. Азыркы учурда коомдун жана маданияттын маалыматташуусунун глобалдык процесси билим берүү системасына жаңы милдеттерди коюуда. Бул маселени чечүүдө маалыматтык технологияларды пайдалануу маанилүү орунда турат. Бул педагогдон билимди, жөндөмдү жана чеберчиликти талап кылат, башкача айтканда, маалыматтык жана коммуникациялык технология жаатындагы компетенттүүлүк керек болот. Окуучунун интеллектуалдык, таанып-билүүчүлүк жана чыгармачыл потенциалын көтөрүү үчүн педагогдор өзүлөрү өнүгүшү керек. Окуу-тарбиялоо процессине атайын максат менен заманбап маалыматтык каражаттарды кошуу, өз алдынча тарбия алууга, чыгармачылыкка, азыркы медиа дүйнөдө эркин багыт алууга көмөктөшөт. Заманбап мультимедиа адамдын айлана-чөйрөнү кабыл алуусунун комплекстүү каражаты болуп калды. Мультимедиалуулук, интерактивдүүлүк, моделдөө, коммуникативдүүлүк жана дилгирлик билим берүү багытындагы медиапродуктту жана билим берүүнүн маалыматтык технологиясын иштеп чыгууга шарттарды түзөт. Заманбап маалыматтык жана коммуникациялык технологиялар билим берүү процессин активдештирүүгө жана студенттин өз алдынча болушуна өбөлгө түзөт. Ага электрондук мультимедиа материалды жакшы кабыл алууга жана аны эске тутуп калууга мүмкүнчүлүк берет, кеңири тарбиялык мүмкүнчүлүктөргө ээ кылат, окуучулардын таанып-билүүчүлүккө шыктануусун калыптандыруусуна жардам берет. Мындан тышкары, окутуу куралы катары мультимедианы колдонуу максаттары аныкталат, алардын негизги касиеттери, ошол эле учурда бул касиеттердин ичинен эң маанилүүсү катары интерактивдүү окуу процессин индивидуалдаштырууга жана студентти активдүү ишмердүүлүккө кошууга мүмкүндүк бере тургандыгы баса белгиленет. Мультимедиялык окуу куралдарынын мүмкүнчүлүктөрү да такталган, аларды колдонуу өз кезегинде окуу процессин уюштуруунун натыйжалуулугун жогорулатууга өбөлгө түзөт. Мультимедиа технологиялары билимдердин ар кандай түрлөрүн көрсөтүү жана иштетүү үчүн колдонулушу мүмкүн. Макалада студенттердин сабакта мультимедиялык окуу куралдарын колдонууга кызыгуусу, окуу процессинде заманбап техникалык каражаттарды колдонуу аркылуу окутуунун эффективдүүлүгүн жогорулатуу мүмкүнчүлүгү көрсөтүлгөн.

Негизги сөздөр: Заманбап билим берүү, студенттин активдүү ишмердүүлүгү, коммуникациялык технология

ЭЛДИК ПЕДАГОГИКАНЫН НЕГИЗИНДЕ ЖАШ МУУНДАРДЫ ПАТРИОТТУУЛУККА ТАРБИЯЛОО

Боталиева Умсунай Асаналиевна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
botalieva@iksu.kg

Бул эмгекте чыныгы мекенчилдикти калыптандырууга тоскоол болгон терс тенденциялар күчөгөндщктөн, жаш муундарды патриоттуулукка тарбиялоодо элдик педагогиканын тажрыйбасын колдонуу зарылчылыгы барган сайын ачык-айкын болуусу чагылдырылган. Элдик педагогика – педагогиканын бир бөлүгү, элдин ой-тилектерин, анын идеалдарын, дүйнө таанымын камтыйт, адам, үй-бүлө идеясын, жаш муундарды тарбиялоону чагылдырат. Улуу муун, топтогон баардык тажрыйбасын кийинки кичүү муунга өткөрүп бергенде гана коом өнүгөт. Элдик педагогиканын билим берүүдөгү, тарбиялоодогу маанисин К.Д.Ушинский, В.А.Сухомлинский, Д.И.Писарев, В.С.Соловьев, А.С.Хомяков ж.б. жогору баалашкан. Көптөгөн изилдөөчүлөр жаш муундарды мекенчилдикке тарбиялоо үчүн элдик мыкты сапаттарды өзүнө сиңирген этностун өкүлдөрүнүн жасаган иштери өзгөчө мааниге ээ болгонун белгилешкен. Эпостордо жана кичи эпостордо, уламыштарда, ырларда жана башка эстеликтерде чагылдырылган кыргыздардын аскердик эрдиктери жөнүндөгү окуялар жаштарда терен патриоттук сезимдерди пайда кылган жана тарбиялаган. Көптөгөн илимпоздордун эмгектерин талдоодо көрщнгөндөй, элдик педагогиканын каражаттары боюнча бирдиктүү көз караш жок. Бул боюнча изилдөөчщ Г.Н.Волков, азыркы изилдөөчщлөр А.Х.Мирзоянов, Н.А.Сысоева, М.Г.Харитонов, А.Г.Хузина жана башкалар өз көз караштарын айтышкан. В.А.Николаев тарабынан сунушталган элдик педагогиканын каражаттарынын классификациясы көбүрөөк кызыгууну туудурат. Ал каражаттардын үч тобун белгилейт: 1) материалдык каражаттар – жаратылыш, иш-аракеттер, тиричилик буюмдары, эмгек буюмдары, прикладдык искусство буюмдары; 2) руханий каражаттар – сөз, тил, фольклор, дин, искусство, оюн; 3) социалдык-нормативдик каражаттар – салт, ырым-жырым, этикет, коомдук пикир. Элдик педагогиканын негизинде патриоттуулукка тарбиялоо процессинин уюштурулушуна жана мазмунуна талдоо жщргузщщбщз, инсандын интеллектуалдык, мотивациялык жана активдүүлүк жөндөмщн өнүктүрүүгө көп көңүл бурулуусун көрсөтүүгө мүмкүндүк берди. Жаш муундарды патриоттуулукка тарбиялоо аң-сезимге, баалуулук багыттарын өнүктүрүүгө, элге, Мекенге, жашоого, өзүнө туура мамиле жасоого багыттайт.

Негизги сөздөр: элдик педагогика, этнос өкүлдөрү, патриоттуулук, фольклор, каада-салт.

UMEK-2022

КӨП БАЛАЛУУ ҮЙ-БҮЛӨ СОЦИО-ПЕДАГОГИКАЛЫК КУБУЛУШ КАТАРЫНДА

Тургунбаева Г.Ж
КР УИАнын Ч Айтматов атындагы Тил жана адабият институту

Учурда үй-бүлө социалдык-педагогикалык көрүнүш катары өзгөчө коомдук институттар олуттуу өзгөрүүлөргө жана модернизацияга дуушар болушат, анын структурасынын өзгөрүшүнөн, функцияларынын татаалданышынан Кыргызстанда социалдык-экономикалык кризистин көрүнүштөрү олуттуу себеп болду, көпчүлүк үй-бүлөлөргө таасир эткен социалдык жоготуулар десек жанылышпайбыз. Макаланын максаты жана милдеттери - социалдык-педагогикалык феномен катары -көп балалуу үй-бүлөнүн өзгөчөлүктөрүн карап чыгуу. Комплекс катары үй-бүлө маселеси- коомдук кубулуш көптөгөн илимдердин изилдөө объектиси болуп саналат. Көп балалуу үй-бүлө феноменин эске алуу менен, бул түшүнүктү аныктоо зарыл, "үй-бүлө" жана "көп үй-бүлө". Үй-бүлө - бул эң маанилүү социалдык институт, анда адамдын калыптанышы ишке ашат. Бул адамдардын жамаатынын формасына байланышкан эркек менен аялдын никеси, алардын балдары менен түшүндүрүлөт. Социалдык статусун аныктоочу мамлекеттик деңгээлдеги негизги документ, көп балалуу үй-бүлөлөрдү социалдык колдоо». Көп балалуу үй-бүлөлөр белгиленген турак-жай-коммуналдык чарба, транспорт, медициналык, билим берүү тармагындагы жеңилдиктер, кызмат көрсөтүүлөр, эмгек жана жер маселелери жаатындагы жеңилдиктерди кароо шарты кандай жолго салынган? Көп балалуу үй-бүлөлөргө олуттуу колдоо болуп консультациялык жардам саналат. Көп балалуу үй-бүлө жана кызматкерлер менен түздөн-түз иштеген адис катары психологиялык, юридикалык жана социалдык жардам көрсөтүү боюнча адистештирилген кызматтар жана борборлор жардамга келет. Көп балалуу үй-бүлөлөрдүн тигил же бул жагынан оң жана терс жактары бар экендигин талдоо көрсөттү. Демек, балдарды тарбиялоого жана социалдаштырууга ар кандай таасирин тийгизет. Бир жагынан, көп балалуу үй-бүлөлөр көптөгөн кыйынчылыктарга дуушар болушат (жашоо аянтынын чектелгендиги, каражаттардын жетишсиздиги, ата-энелердин жумуштагы жүктөмү ж.б.) терс факторлор болуп саналат. Экинчи жагынан, ар кайсы аспектилерде баланын инсандыгын калыптандырууга жакшы таасирин тийгизет, коммуникациялык көндүмдөрдү, эмпатияны, эмгекчилдикти, өз алдынчалыкты өнүктүрөт.

Негизги сөздөр: үй-бүлө, философия, социология, психология, педагогика, социалдык педагогика, демография, көндүм, эмпатия

ТҮРКОЛОГ МАХМУД КАШГАРИ: ЫСЫК-КӨЛ ДҮЙНӨ ЧОРДОНУ

Каниметов Адыл Күлжигитович
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
adyl.kanimetov@iksu.kg

XI кылымда жашаган окумуштуу Махмуд Кашгари 1029-1038 жж. аралыгында Ысык-Көл боюндагы байыркы шаар Барсканда туулуп, өзүнүн энциклопедиялык мүнөздөгү эмгегин жарыялаган. Махмуд Кашгари өз заманынын чыгаан археологу, тарыхчы, этнограф, географ, картографы катары таанылгандыгы белгилүү. Көп жылдар бою изилдөөнүн негизинде бай материалдарды жыйнап, натыйжада “Диван лугати ат-түрк” деген белгилүү эмгегин жазуу менен бүткүл илим дүйнөсүнө таанымал болгон. Дүйнөнүн картасын түзүп, жер шаарынын борбору Орто Азияга, башкача айтканда Ысык-Көл менен Баласагындын аралыгына туура келет дегени менен кызыктуу. Махмуд Кашгари өзүнүн киндик кан тамган жери Барскан жана жалпы эле Ысык-Көл бою жөнүндө, бул аймактын негизги калкы болуп, чигилдер тууралуу ошондой эле жарым көчмөн барскандыктардын тили жөнүндө өтө бай маалыматтарды “Диванда” камтыган. Махмуд Кашгари биринчи орунда Ысык-Көл боюн назарына тууту менен өзү чийген дүйнөнүн тегерек картасында да дүйнөнүн чордону катары Ысык-Көлдү көрсөтүп, жанындагы тегерек чекит менен билдирилген аты жок шаарлардын арасында бир гана шаардын – көл боюндагы бир дубандын саясий жана маданий чордону болгон Барскандын атын даана жазган. Араб жана перс географтары бул топонимди “Барсхан” же ал түгүл араб жазмасына таандык тамгаларды чаташтырып “Нушажан” деп жазып келген болсо, Махмуд Кашгари бул атты жергиликтүү түрктөрдүн тили боюнча Brsqän (“Барскаан”) деп так жазып кеткен. Махмуд Кашгаринин атуулдук жана илимий көз карашы өз мекени болгон Кыргызстанда жана Чыгыш Түркстанда калыптанган. Бул доордо илимий, маданий прогресс араб тили менен тыгыз байланышта болгондуктан Махмуд Кашгари араб тилин мыкты өздөштүргөн аалым. Ысык-Көлдө жайгашкан Барскан (азыркы Барскоон) шаарынын дүйнө чордону болуп калышына татыктуу салымын кошо алгандыгы менен улуу түрколог Махмуд Кашгари бабабызга сыймыктанууга акыбыз бар.

Негизги сөздөр: тилчи, тарыхчы, окумуштуу, изилдөөчү, Ысык-Көл, Барскан, Баласагын, Улуу Жибек жолу.

СОСТОЯНИЕ НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КЫРГЫЗСТАНА В КОНЦЕ XIX В. –НАЧАЛЕ XX В. (НА МАТЕРИАЛАХ СЕМИРЕЧЕНСКОЙ ОБЛАСТИ)

Алымбаев Жээнбек Байыскулович
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
jeenbek.alymbaev@manas.edu.kg

Гүлназ Аскарбек
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
1950d01001@manas.edu.kg

В системе народного образования в Кыргызстане во второй пол. XIX в. – начале XX в. существовало несколько типов общеобразовательных учреждений: гражданские уездные, городские и приходские начальные школы (училища) — одноклассные, двух-, трех- и четырехклассные, мужские и женские; церковно-приходские школы, станичные сельские школы, правительственные и частные мужские и женские прогимназии и гимназии, реальные училища и сельскохозяйственные школы. Официально они были доступны детям всех званий и сословий. Для детей коренного населения создавались пансионы при русских учебных заведениях, русско-туземные школы, а по инициативе местной интеллигенции – новометодные школы. Основной формой обучения местных детей оставались традиционные мусульманские мактабы. Возросло количество высших мусульманских учебных заведений – медресе. Школы находились как в крупных поселках и городах, так и в местах кочевок коренного населения. В данной работе, на основе архивных материалов Центрального государственного архива Республики Узбекистан, рассматривается тема народного образования Кыргызстана вышеописанного периода в составе Туркестанского генерал-губернаторства в Семиреченской области, а также описываются сроки обучения, предметы преподавания, цели создания, вопросы финансирования и результаты деятельности различных образовательных учреждений.

Ключевые слова: Кыргызстан, Туркестан, Семиречье, образование, обучение, школы, училища, русско-туземные, новометодные, гимназии, предметы.

“МАНАС” КЫРГЫЗ ЭЛИНИН УЛУУ МУРАСЫ

Каниметов Адыл Күлжигитович
adyl.kanimetov@iksu.kg
Качкынова Эльвира Качкыновна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
elvirakachkynova@gmail.com

“Манас” эпосу кыргыз элинин үмүт-тилегин, ой-санаасын чагылдырган, миңдеген жылдар бою, эл тарыхын ичине камтып келе жаткан улуу эстелик, ыйык мурас болуп саналат. Манас көлөмү жагынан да, мазмуну жагынан да, эч бир чыгармага салыштырууга мүмкүн болбогон бул чыгармада баатыр Манастын образы, ата бабалары, байыркы мезгилдеги жер-суу аттары, түрк элдеринин каада-салттары жана башкалар тарыхый дастан катары баяндалып келет. Эпос аркылуу түптүү тарыхы бар түрк элдеринин, анын ичинде кыргыз элинин басып өткөн татаал жолдору, эркиндик үчүн, келечек үчүн болгон үмүттөрү чагылдырылат. Бириккен Улуттар Уюму тарабынан “Манас” эпосу кыргыз элинин руханий мурасы катары таанылып, 2012-жылы “Манас” эпосун сактоо, изилдөө жана жайылтуу боюнча Улуттук Программасы кабыл алынган Программанын негизинде жер-жерлерде ар кандай иш-чараларды өткөрүү менен “Манас” эпосу жалпы кыргыз эли үчүн баалуу маданий мурас болгондуктан, анын философиялык, тарыхый-этнографиялык, филологиялык жана башка багыттарын изилдөө менен коомчулукка жеткирүү кыргыз элинин ыйык милдеттеринин бири катары саналган. “Манас” эпосун ЮНЕСКОнун материалдык мурастарынын тизмесине каттоодо Кытайда жашаган кыргыздардын салымы чоң. Анткени Кытайда жашаган кыргыздар 2007-жылы алгачкылардан болуп эпостун биринчи бөлүгүн “Манасты” Эл аралык руханий дөөлөттөрдүн тизмесине киргизишкен. Ал эми 2013-жылдын ЮНЕСКОнун материалдык эмес маданий мурастарын коргоо боюнча өкмөттөр аралык комитети “Манас”, “Семетей”, “Сейтек” эпосторун Кыргызстандын атынан дүйнөлүк маданий мурас катары катталсын деген чечим кабыл алган. Бул чечим “Манас” эпосуна карата болгон жоопкерчиликти арттырып жана эпосту дүйнөлүк деңгээлдеги окурмандар чөйрөсүнө алып чыгуу менен жайылтууну, изилдөөнү милдеттендирилген. Кыргыз элинин улуу мурасы болгон Манастын түпкү идеясы - эркиндиктин жана көз каранды эместиктин идеясы болуп саналат.

Негизги сөздөр: “Манас” эпосу, кыргыз эли, улуу мурас, окумуштуу, тарых, окуя изилдөө.

СҮЙҮНБАЙ ЭРАЛИЕВДИ ОКУТУУ

Мырзабаева Нурниса Долотбековна
КР УИАнын Ч.Айтматов атындагы тил жана адабият институту

Адабият предметин окутууда акын-жазуучулардын өмүр таржымалын үйрөтүүнүн канчалык зарылчылыгы бар деген маселе акыркы мезгилде айтылып келе жатат. Окуучулар үчүн кызыксыз цифралар, алар жашап өткөн доордун фактылары кандайдыр бир денгээлде өз маанисин актабагандай сезилиши мүмкүн. Натыйжада, окутуучунун кылдат чеберчилигинин натыйжасында бул же тигил чыгарманы жазган автордун жеке инсандык сапаттарынын, дүйнөгө болгон көз карашынын чыгармада чагылдырылышын анализдөөдө, ошону менен чыгарманы теренирээк түшүнүүгө өбөлгө болот. Автордун тагдырындагы кайсы бир урунттуу учурлары окуучулар үчүн сабак, өрнөк катары таасирин тийгизишине мүмкүнчүлүк түзүлөт. Окуучу чыгармага сүнүлүп кирүүдөн алдын автордун баскан жолун , тагдырын түшүнүп, анын жашоосун кошо жашагандай кабыл алып, инсан катары сый-урматы күчөгөн абалга жетсе, чыгармага болгон кызыгуусу алда канча арткан абал жаралмак. Программага кирбеген автордун башка чыгармаларын өз алдынча издеп таап, кошумча окууга өзүнөн-өзү жол ачылмак. Окуучулардын жаш курак өзгөчөлүгүн эске алуу менен акын-жазуучулардын өмүр таржымалын, ишмердүүлүгүн окутууда кошумча маалыматтарды, адабияттарды, башка булактарды пайдалануунун жолдорун сунуш кылуу эффективдүү .Сабактын рейтинги предметтик мугалимге болгон окуучулардын сый мамилесине көз каранды болгон сынары, автордун таржымалын татыктуу денгээлде ачып берүү менен окуучунун авторго болгон көз карашын, кызыгуусун он жагына жүз пайыз арттырууга болот. Сүйүнбай Эралиевдин өмүр таржымалын, чыгармачылыгын окутууда эн алгач окуучуну автордун ыр дүйнөсүнө жетелеп кирүү маанилүү. Окуу китебине кирбеген акындын балалыгынын орунттуу учурларын, замандаштарынын оозунан жазылып алынган мыкты эскерүүлөрүн, Улуу Ата мекендик согушка катышкан катаал учурларын ар бир баланын көнүл чордонуна максатка ылайык жеткирүү жаныча методикалык мамилени, чечимдерди, инновациялык ишмердүүлүктү талап кылат. Педагогикалык тажрыйба көрсөткөндөй окуучулардын ар түрдүү жаш курагына ылайык акын-жазуучулардын таржымалын чыгармалары менен бирдикте өздөштүрүүгө кызыгуусун арттыруунун жолдорун терендетип иштеп чыгуу- негизги масалелерден.

Негизги сөздөр: Адабият, акын-жазуучулар, сабак, педагогика

UMEK-2022

МЕДИЦИНАЛЫК КОЛЛЕДЖДЕРДЕ БОЛОЧОК МЕДАЙЫМДАРДЫН КЕСИПТИК – ЭТИКАЛЫК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН ЖАЛПЫ МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ

Кубатбек Ысмайылов
Ош мамлекеттик университети
kubat_oshsu@mail.ru

Биздин бул билдирүүбүздө медициналык колледждердеги сабактарда студенттердин билимди, көндүмдөрдү өздөштүрүүсүнөн келип чыккан кесиптик- этикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруу жөнүндө сөз болмокчу. Кыргызстандагы социалдык жана экономикалык кайра куруулар саламаттыкты сактоого жана медицина тармагындагы кадрларды даярдоо системасына таасирин тийгизбей койгон жок. Анын ичинде медайымдык иш боюнча адистерди дагы модернизациялоо керектигин дүйнөдө болуп жаткан медициналык жаңылануулар себеп болуп жатат, анын түпкү максаты медайымдарды даярдоо системасын дүйнөлүк стандарттарга жеткирүү жана кесиптик компетенттүүлүгүн жогорулатуу болуп саналат. Тармактык билим берүүнү модернизациялоо өз ишин мыкты билген, калктын ден соолугун коргоодо жогорку натыйжаларга жетишкен, рынок экономикасынын шартында иштөөгө жөндөмдүү адистердин жаңы муунун даярдоону талап кылууда. Бүгүнкү күндө баардык тармактар чыгармачыл ой жүгүрткөн адистерге, социалдык жана профессионалдык жактан активдүү, мобилдүү жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүгү бар заманбап эмгек рыногунун талаптарына жооп берген жогорку деңгээлдеги адисттерге муктаж болууда. Жыйынтыктап айтканда медициналык кызматкерлердин ишмердигинде кесиптик - этикалык принциптер абдан маанилүү болуп эсептелет. Иш жүзүндө дарыгерлерден кийин эле медайымдар бейтаптары менен тыгыз жана түз баарлашуудагы байланышта болушат. Ошондуктан палатадагы психологиялык атмосфера, оорулуунун маанайы, дарылоонун эффективдүүлүгү жана оорунун натыйжасы көбүнчө медайымдын ишинен көз каранды экендиги таң калыштуу эмес. Ден соолугунан ажыраган адамдан кайдыгерликтин кичинекей көрүнүштөрүн байкап көрүү кыйын, ал өзүнүн ден соолугу жакшы болуп кетиши үчүн баардык шарттага даяр болот. Ал медициналык кызматкердин сөзүнө, жүрүм-турумуна жана иш-аракетине кубаныч сезими менен өзүнүн көңүлүн буруп тосуп алат. Медайым кайсыл жерде иштебесин анын жүрүм- туруму сөзсүз этика жана деонтологиялык талаптарга туура келиши керек.

Негизги сөздөр: сыйлоо, кошулуп кайгыруу, ак көңүл болуу, боорукердик.

UMEK-2022

ЯЗЫК И СОЦИУМ

Вафа Абдуллаева-Набиева Ариз
Национальная академия наук Азербайджана
Институт языкознания имени Насими, Азербайджан
vefa.abdulla@mail.ru

Язык играет центральную роль в социальном взаимодействии в каждом обществе, независимо от его местоположения и периода времени. Язык и социальное взаимодействие имеют взаимные отношения: язык формирует социальные взаимодействия, а социальные взаимодействия формируют язык. Язык, без сомнения, неотъемлемая часть любой культуры и одно из важнейших условий ее существования. Различные аспекты культур, такие как менталитет, образ жизни, убеждения и ценности, играют огромную роль в сфере межкультурной коммуникации. Например, одна культура учит детей играть с игрушками, а другая поощряет их играть на свежем воздухе. Дети из обеих культур приспосабливаются к тому, чему их учат. Если культура поощряет разговоры, они научатся этому. Брунер (1961) предлагает учащимся создавать свои собственные знания и делать это путем организации и классификации информации с использованием системы кодирования. Брунер считал, что самый эффективный способ разработать систему кодирования – это открыть ее, а не рассказывать учителю. Учитывая социальную роль языка, само собой разумеется, что одно из направлений изучения языка должно быть сосредоточено на роли языка в обществе. Социолингвистика становится все более важной и популярной областью исследования, поскольку некоторые культуры во всем мире расширяют свою коммуникативную базу, а межгрупповые и межличностные отношения приобретают все большее значение.

KYRGYZ-TURKISH UNIVERSITY "MANAS" AS A CONNECTING LINK OF THE TURKIC-MONGOLIAN LINGUOCULTURE: OPPORTUNITIES FOR DIDACTICS

Guzel Abdullayeva
OOUK "ITTIPAK"

Kyrgyz-Turkish University "Manas" has unique opportunities for integrating the linguistic and cultural potential of the Turkic-Mongolian world. The University is located in the capital of Kyrgyzstan. It can become a platform for international cooperation in the field of science and education. A new proposal for this is the inclusion of Mongolian languages and cultures in the overall project. In history, we have many common events for the Mongols and Turks. The vertical Turkic (ancient Uighur) script is still used by the Mongols at the present time. The project has two aspects. It will help unite the efforts of scientists from Turkic-speaking countries for the development of Turkic pedagogy. The project will also allow the incorporation of new resources of a related Mongolian-speaking cultural array. It will help unite the efforts of scientists from Turkic-speaking countries for the development of Turkic pedagogy. The project will also allow the incorporation of new resources of a related Mongolian-speaking cultural array.

Keywords: Area, international, integration, didactics.

БИЛИМ БЕРҮҮ ТАРМАГЫНДА САНАРИПТЕШТИРҮҮНҮ ӨНҮКТҮРҮҮ ҮЧҮН МААЛЫМАТТЫК - КОММУНИКАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫН МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ ЖАНА КОЛДОНУЛУШУ

Тултуков Бакытбек Теңирбергенович
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети,
bakty@rambler.ru
Абдиева Асылкүл Кубатаевна
Каракол шаарындагы №2 гимназия-мектеби
asylabieva71@gmail.com
Шергазиева Майрам Сабырбековна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
mayram8379@gmail.ru

Коомубузду жалпы маалыматташтыруу жана алдыңкы компьютердик технологияларды киргизүү менен артыкчылыктуу багыттардын бири билим берүүнү системасын маалыматташтыруу болуп саналат. Билим берүү системасында заманбап маалыматтык-коммуникациялык технологияларды (МКТ) өнүктүрүү, оптималдуу пайдалануу методологиясын, колдонуу практикасын иштеп чыгууну жана камсыз кылуун түшүнөбүз. МКТ жана санариптик аппараттарды коопсуз колдонуу шарттарында окутуунун жана тарбиялоонун психологиялык-педагогикалык максатын ишке ашырууга багытталган жана окуу процессинде мугалимдин профессионалдык маселелерин чечүү үчүн ар түрдүү шарттар каралат. Билим берүү системасында маалыматтык-коммуникациялык технологияларды эффективдүү колдонууда жана билим берүү процессин уюштурууда маалыматтык технологияларды колдонууга позитивдүү мотивацияны калыптандырууга көмөктөшөт. Учурда жашоо педагогдор үчүн жаңы МКТ милдеттерин коюп жатат, б.а. балдар өзгөрүүдө, окуу технологиясы өзгөрүүдө жана билим берүү ишинин натыйжасына болгон талап да өзгөрүүдө. Ошондуктан, тез өзгөрүп жаткан жаңы кийинки заманга ылайык аны кууп жете турган жол менен окутуу ишин пландаштыруу зарылчылыгы келип чыгууда. Санариптик технологияларды колдонуу өзүнүн уюлдук телефонун, ноутбугун же планшетин колдонгон ар бир адам санариптик дүйнөнүн ичинде керектүү жардам жана маалыматты ала турган шарттарды камсыз кылат. Санарип билим берүү ресурстарын пайдалануу эң жакшы жагы бар, себеби ал окуучулардын жана студенттердин активдүүлүгүн активдештирүүгө мүмкүндүк берет, педагогикалык процесстин сапатын жана мугалимдердин кесиптик деңгээлин жогорулатууга, билим берүү мамилелеринин бардык катышуучуларын өз ара аракеттенүү формаларын активтештирүүгө мүмкүндүк берет. Билим берүүдө колдонулган негизги МКТ куралдарына төмөнкүлөр кирет: компьютерлер (ноутбук), мультимедиялык проекторлор, принтерлер, сканерлер, көчүрмө аппараттар, видеомагнитофондор, DVD-дисктер, телевизорлор, музыкалык борборлор, фотоаппараттар, уюлдук телефондор, видеокамералар, интерактивдүү (электрондук) такталар ж.б. Интерфейси бар ар кандай максаттар үчүн жасалган программалык каражаттардын жыйындысын интеграцияланган пакеттер деп эсептеп жана бул программалык пакет жөнөкөй колдонуучулардан баштап профессионалдык денгээлде өздөштүргөн адамдарга багытталат.

Негизги сөздөр: маалыматтык-коммуникациялык технологиялар, интеграцияланган пакет, санариптик технологиялар.

ETHNIC ENTREPRENEURSHIP AS A STRATEGIC RESOURCE FOR THE DEVELOPMENT OF THE ISSYK–KUL REGION (MATERIALS OF A SOCIOLOGICAL STUDY)

Bokontaeva Dzhanyl Keneshevna
Issyk-Kul State University named after K. Tynystanov

In his article, the author analyzes the formation and development of ethnic entrepreneurship in the Issyk-Kul region (1993-2018) based on the materials of his own sociological research. Based on the use of qualitative methods of collecting social information - oral histories among representatives of ethnic business, the author identified the social base of ethnic entrepreneurship, analyzed the main motives for creating small and medium-sized businesses, as well as gender aspects. The research materials showed that one of the main motives for creating your own business are economic reasons (lack of financial and material resources), since after the collapse of the former USSR, all factories and factories in the city of Karakol and in the whole region began to close. Consequently, in organizations funded from the state budget, wages could not provide even a minimum standard of living for the population of the region. In addition to the above reasons, such innovative motives as interest in a new business in connection with the opportunities that have opened up in the conditions of market relations and also to benefit their city of Karakol and the region as a whole were highlighted. In opening their business, ethnic entrepreneurs highlighted such personal qualities as sociability, purposefulness, perseverance in work, honesty, patience, perseverance, openness, professionalism and experience. The article also examines the gender characteristics of ethnic entrepreneurship related to the specifics and peculiarities of male and female management in business management.

Keywords: Ethnic, development, strategic resourse

КӨРКӨМ СТИЛДЕГИ ТЕКСТТЕР ТУУРАЛУУ

Анапияева Асел Абдысатаровна
anapiyaeva80@outlook.com
Абдылдаева Айнура Суеркуловна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Сыдыкова Жаркынай Карыпбаевна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
jarkynai.94kg77@gmail.com

Адам ар дайым өз оюн так, туура жана көркөм туюнтуп, маданияттуу сүйлөөгө умтулушу керек. Өз оюн көркөм жана маданияттуу туюнта алган адам кайсы жерде болбосун бааланат. Мына ушул алмашуубуз тексттер аркылуу гана ишке ашат. Ошондуктан бүгүнкү күндө көркөм тексттин негизги белгилерин окуп үйрөнүү, деги эле текстке байланыштуу бардык маселелерди изилдөө, окуп үйрөнүү абдан актуалдуу. Себеби биз көркөм максатты ишке ашырыш үчүн, эң оболу, маалымат алмашуунун өзүн абдан жакшы өздөштүрүүбүз зарыл. Чындыгында, биздин маалымат тексттин табиятын терең өздөштүрүү аркылуу гана маданияттуу сүйлөөгө, өз оюбузду жогорку деңгээлде, көркөм туюнтууга жетише алабыз. Макалада көркөм стилдеги тексттер тууралуу маалымат берилди. Адам баласынын көркөм дүйнөсү, эстетикалык көз карашы, турмушка карата оң же терс баамы, үмүт-тилектери, кыялы, көкүрөктө терең катылган, муундан-муунга өтүп турган каада-салты, үрп-адаты, дегеле маданияты, дүйнөгө карата философиялык ой чабыттары, сулуулукту, аруулукту сезүү туюмдары көркөм стилдеги текст аркылуу ар тараптуу чагылдырылат эмеспи. Демек, көркөм стилдеги текст –улуттук маданиятты жана жалпы адамзаттык маданиятты түптөгөн өзгөчө текст болуп саналат. Себеби, анда улуттун бүтүндөй маданияты, мурункунун бай тажрыйбалары, турмуштун ачуу чындыгы, илим-билими жана кайталангыс өзгөчөлүктү түзгөн көркөм-эстетикалык табылгалары, ачылыштары кездешет. Ошону менен катар, бул макалада макалдар бүтүндөй тереңдикти, кенен түшүнүктү берген текст экендигин далилдеген ойлор айтылат.

Ачкыч сөздөр: текст, көркөм стиль, макал, кыргыз адабий тили, функционалдык стиль, тарбия берүү, адамзат.

ПРИЧАСТНЫЕ КОНСТРУКЦИИ С ПОСЛЕЛОГАМИ В ТЮРКСКИХ И МОНГОЛЬСКИХ ЯЗЫКАХ

Гаухар Абдуллаева
Научный образовательный центр «Ренессанс»

Среди сложных предложений в тюркских и монгольских языках выделяется особый тип синтаксических конструкций. Ученые называют их предложениями аналитико-синтетического типа. Представители Новосибирской научной школы лингвистики называют их причастно-послеложными конструкциями (М.И. Черемисина, Е.К. Скрибник, Т.Н. Боргоякова и др.). Мы также используем этот термин в своих исследованиях. Сочетание причастия и послелога формально является словосочетанием. Здесь послелог управляет формой причастия. В языке это сочетание выполняет роль зависимого предиката. В его форму входит показатель синтаксической связи между частями сложного предложения в тюркских и монгольских языках. Поэтому причастно-послеложную конструкцию логично интерпретировать как бипредикативное сложное предложение. Приведем пример из современного татарского тюркского языка: *Габдулла Тукай үскәннән соң, ул Казан шәһәренә күчеп килә (А.Файзи). –* ‘*После того как Габдулла Тукай вырос, он переехал в город Казань’* В данном случае послелог *соң* сочетается с причастием на –ган в форме аблатива. В результате причастно-послеложная конструкция формирует сложное предложение аналитико-синтетического типа по модели: **{(Tv=ган//нан соң) (ГПЕ)} – ‘после того как’** Причастно-послеложные конструкции в тюркских и монгольских языках могут быть разносубъектными и моносубъектными. В приведенном примере используются два подлежащих, но выражается один субъект. При преподавании синтаксиса сложного предложения тюркских и монгольских языков важно учитывать изоморфизм средств выражения синтаксических связей. Благодаря этому эти языки избегают использования аналитических средств связи. Это делает их непохожими на языки флективного строя.

Ключевые слова: Причастные конструкции, язык, турецкий язык, монгольский язык

АННОТАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ТУРИЗМА НА ЗАНЯТИЯХ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Озтюрк Мадина
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
madinaozturk@gmail.com

В данной статье рассматриваются педагогические условия, направленные на формирование социальной компетенции у будущих специалистов сферы туризма и сервиса на занятиях английского языка. Поскольку туризм является одной из высокодоходных и быстро развивающихся отраслей мирового хозяйства, спрос на специалистов данного профиля достаточно высок. Но стоит заметить, что высоки и требования к работникам данной сферы. Невозможно представить себе специалиста по туризму, не владеющего английским языком, так как работа в данной сфере — это постоянное общение с гостями и коллегами из разных стран. Кроме того, специалисты данного профиля должны уметь брать на себя ответственность, действовать в ситуациях стресса и неопределённости, быть гибкими, мобильными, выходить за рамки принятых ограничений, что говорит о необходимости формирования социальной компетенции у студентов, будущих специалистов сферы туризма. В рамках настоящего исследования были определены следующие педагогические условия, способствующие эффективному формированию социальной компетенции у студентов сферы туризма и сервиса: отбор содержания тем учебного материала, отражающего будущую профессиональную деятельность студентов, применение интерактивных технологий обучения, имеющих социальную направленность, а также организация внеаудиторной работы, нацеленной на включение студентов в социальные отношения, связанные с их будущей профессиональной деятельностью. Результаты исследования свидетельствуют об эффективности применения данных педагогических условий для формирования социальной компетенции у студентов, будущих специалистов сферы туризма в рамках занятий по английскому языку.

Ключевые слова: педагогические условия, сфера туризма, специалисты сферы туризма, английский язык, компетенция, социальная компетенция.

UMEK-2022

ФИЗИКА САБАГЫН ОКУТУУДА ИНТЕРАКТИВДҮҮ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУ

Өмүралиева Чынара Асанбаевна
chomuralieva67@gmail.com
Макеев Арзымкан Касымович
arzymkan@inbox.ru
Биймурсаева Бурул Молдосалиевна
С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университети
bijjmursaeva-burul@rambler.ru

Бүгүнкү күндө билим берүүнүн алдында окуучуларга билим берүү гана эмес, ошондой эле таанып-билүү кызыкчылыктарын жана жөндөмдөрүн, чыгармачылык ой жүгүртүүсүн, өз алдынча акыл эмгегинин билгичтиктерин жана көндүмдөрүн калыптандырууну жана өнүктүрүүнү камсыз кылуу милдеттери турат. Бул макалада мектептик билим берүү системасынын өнүгүүсүнүн азыркы этабы балдарды окутуунун жаңы технологияларын, интерактивдүү ыкманы колдонуунун мүмкүндүгү жөнүндө теориялык материал жалпыланган. Физика сабактарында окутуунун интерактивдүү ыкмаларын колдонуу мисалдары келтирилген. Интерактивдүү окутууну колдонуу - окуучулардын активдүү таанып-билүү позициясын калыптандырып, билим берүүнүн жана заманбап окуу-тарбиялык процесстин суроо-талаптарына ылайык келет жана бул ыкманы колдонуу окутуу процессинин өзүн өнүмдүү кылат, билимдер менен көндүмдөрдү берет. Демек, интерактивдүү сабактар балдардын предметке болгон кызыгуусун арттырат, ал эми интерактивдүү окутуу технологияларын колдонуу окуучулардын инсандык компетенцияларынын калыптанышына жана өнүгүшүнө өбөлгө түзөт.

Негизги создөр: Интерактивдүү окутуу, интерактивдүү технологиялар, эвристикалык баарлашуу, окутуу, тарбиялоо, билим, көндүмдөр, компетенциялар.

ИЗУЧЕНИЕ РЕЧЕВОГО ЭТИКЕТА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО В ТЮРКОЯЗЫЧНОЙ АУДИТОРИИ

Янкын Наталья Викторовна
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
natalya.yankin@manas.edu.kg

В методике преподавания иностранных языков, в том числе русского как иностранного, центральное место занимает обучение речевому этикету. Именно в области этикета наиболее ярко проявляется национально-культурная специфика речевого поведения. Усвоение учащимися речевых формул и их употребление в разных ситуациях общения является основополагающим звеном формирования коммуникативной компетенции. При разработке приёмов и методов обучения русскому речевому этикету важно учитывать национальные и возрастные особенности учащихся, провести сопоставительный анализ этикетных форм в русском и родном языках с целью выявления типологии ошибок и предупреждения интерференции. С учетом этапа изучения языка необходимо отобрать дидактический материал и разработать систему упражнений, формирующих навыки владения русским речевым этикетом. Данные упражнения должны включать в себя диалоги с подстановкой, ситуативные задания, моделирующие реальное общение, проблемно-поисковые типы заданий, составление диалогов по аналогии, ролевые игры, визуальные и мультимедийные материалы. Разработка и использование таких заданий в учебном процессе предусматривает все этапы усвоения языкового материала: рецептивный, репродуктивный и продуктивный. На начальном этапе изучения русского языка как иностранного необходимо отрабатывать такие речевые конструкции, включающие этикетные формулы, которые требуются для решения коммуникативных задач в повседневной жизни: в ситуациях знакомства, приветствия, прощания, благодарности, извинения, просьбы, приглашения, совета, комплимента, соболезнования и других. Благодаря разработке комплекса заданий у учащихся вырабатываются наиболее эффективные стратегии поведения в этикетных ситуациях. Использование данных стратегий делает успешным процесс общения на иностранном языке, а следовательно - дает положительный результат обучения.

Ключевые слова: речевой этикет, методика, коммуникативная компетенция, речевая ситуация, интерференция, лингвострановедение, культура.

UMEK-2022

КЕНЖЕ МЕКТЕП КУРАКТАГЫ ОКУУЧУЛАРДЫН КЕБИНИН ӨНҮГҮШҮНҮН ПСИХОЛОГИЯЛЫК-ПЕДАГОГИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ

Исакова Ч.Б.
Урдолотова З. К.
К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Башталгыч мектептеги билим берүү баланын калыптанышынын, анын психикасынын жана өз алдынча аң-сезиминин өнүгүшүндөгү, окуу ишмердүүлүгүнүн, коомдук жүрүм-турумдун ыкмаларын жана формаларын өздөштүрүүнүн маанилүү мезгили болуп саналат. Кеп инсандын интеллектинин, ой жүгүртүүсүнүн жана маданиятынын маанилүү көрсөткүчтөрүнүн бири десек болот. Кенже мектеп окуучуларынын кебинин өнүктүрүү маселеси татаал жана көп кырдуу болуп эсептелет. Сүйлөө функциясы адамдын эң маанилүү психикалык функцияларынын бири. Кептин өнүгүү процессинде таанып-билүү ишмердүүлуктүн жогорку формалары, ой жүгүртүү жөндөмдүүлүгү калыптанат. Кепти өздөштүрүү баланын жүрүм-турумун аңдап билүүгө, пландаштырууга жана жөнгө салууга өбөлгө түзөт. Кептин ийгиликтүү өнүгүшү белгилүү бир шарттарда гана ишке ашырылат. Биринчи шарт – балдардын сүйлөөгө болгон муктаждыгы, экинчиси – эмнени айтуу керектиги, башкача айтканда, мазмундун болушу; үчүнчүсү – жагымдуу сүйлөө чөйрөсүн түзүү саналат. Кеп төмөнкү функцияларды аткарат: экспрессивдүү, интеллектуалдык, коммуникативдик. Кептин калыптанышынын негизги фактору болуп анын айланасындагы чоңдор менен баарлашуусу саналат. Башталгыч класстардагы көпчүлүк сабактарынын мазмуну сүйлөө ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн камтып, аталган түрлөрү катышпаса кепти өнүктүрүү процесси ишке ашпайт. Кепти өнүктүрүүдөгү негизги иш – аркет балдарды оозеки жана жазуу жүзүндө өз оюн эркин жана туура айтууга үйрөтүү десек болот. Бул маселенин конкреттүү чечилиши окуучуларда кепти кабыл алуу, анын мазмунун жеткирүүгө жана өз алдынча түзүүгө мүмкүндүк берүүчү кеп көндүмдөрүнүн комплексин калыптандыруу аркылуу ишке ашырылат. Башталгыч мектепте балдарды окууга, жазууга, оозеки жана жазуу жүзүндө сүйлөөгө үйрөтүү - бул конкреттүү сүйлөө көндүмдөрүнүн , башкача айтканда, сүйлөө иш-аракетинин түрлөрүн калыптандыруу саналат. Ошентип, кепти өнүктүрүү башталгыч мектептин негизги максаттарынын бири болуп саналат, анткени аны өнүктүрүүсүз баланын коомдо социалдашуусу ишке ашпайт.

Негизги создөр: кенже мектеп курагы, кеп өнүгүүсү, психологиялык-педагогикалык негиздери

ТИЛМЕЧТИК КЕСИПКЕ ДАЯРДООДО СТУДЕНТТЕРДИН ООЗЕКИ (ЫРААТТУУ) КОТОРУУ КӨНДҮМДӨРҮН КАЛЫПТАНДЫРУУЧУ КӨНҮГҮҮЛӨР

(Кыргызча-түркчө программасынын мисалында)

Аскарова Рахат Абдикаримовна
Кыргыз-түрк «Манас» университети
rahat.askarova@manas.edu.kg.

Тилмечтик кесипке даярдоодо тилди үйрөтүү менен гана чектелбестен, келечектеги тилмечтердин кесиптик жеткиликтүүлүгүн калыптандыруу үчүн бир катар иш-аракеттерди аткарууга туура келет. Айрыкча окуу процессинде жазуу түрүндө которуу сабактары менен катар эле оозеки котормо сабактарында да текст менен иштөөдө ар түрдүү ыкмаларды колдонуу сабактардын натыйжалуулугун арттырып, анын бир өңчөй жана кунарсыз болбостон, кызыктуу болушун камсыз кылат. Бул максатта бир катар практикалык көнүгүүлөрдүн аткарылышы зарыл деп эсептейбиз. Мындан улам, бул эмгегибизде тилмечтик кесипке даярдоо программасында көңүл бурулушу зарыл болгон маселеге т.а. оозеки которуунун жазып которуудан болгон айырмачылыгы жана бул айырмачылыктан улам көңүл бурулушу керек болгон жагдайларга токтолдук. Ошондой эле макалада студенттердин тилмечтик көндүмдөрүн калыптандырууга багытталган иш-чараларда б.а. кыргызча-түркчө котормо программасындагы “оозеки котормо (ыраатуу которуу)” предметинде аткарылуучу практикалык көнүгүүлөрдүн түрлөрү, аларды аткаруу ыкмалары, көнүгүүнүн аткарылышын балоо жана студенттерден күтүлүүчү натыйжалар жөнүндө маалымат берилди. Сунушталган көнүгүүлөрдү тилдердин башка комбинациялары үчүн да колдонууга болот. Ошондой эле макалада котормочулук кесипке тиешелүү айрым кесиптин түшүнүктөр жана терминдер орун алды.

Ачкыч сөдөр: Оозеки котормо, ыраттуу которуу, тилмечтик кесипке даярдоо, практикалык көнүгүүлөр, .кесиптик көндүмдөр.

UMEK-2022

ПОДГОТОВКА ПЕРЕВОДЧИКОВ В КЫРГЫЗСТАНЕ И РАЗВИТИЕ ИХ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Мамбаева Салтанат
Кыргызско-Турецкий университет “Манас”
saltanat.mambaeva@manas.edu.kg

Формирование навыков переводчика в современном мире происходит только благодаря компетентностному и профессиональному подходу при подготовке переводчиков. Деятельность переводчика играет немаловажную роль в современном обществе, в связи с активным развитием глобализации, необходимость в переводе значительно возроста. Именно поэтому данная профессия довольно востребована на рынке труда. Для предоставления специалистов данного профиля необходимы учебные программы, полностью соответствующие современным требованиям и охватывающие каждый аспект деятельности переводчика. В последнее время перевод энергично становится одной из наиболее активных, но в то же время самостоятельной отраслью на рынке. Уже сформировалась и продолжает формироваться основной компонент перевода, который свойственен любой отрасли на рынке - это во первых: производственная сфера, система подготовки кадров; и второе научно-теоретическое обеспечение данной отрасли. Переводческая отрасль экономики как одно из явлений общественной жизни и реальной экономики начала привлекать внимание прессы в последние декады только. При формировании компетенции устного переводчика учитывается способность выступать посредником между двумя культурами, компетентность на родном и иностранном языке, и конечно, навыки аудирования. Психологические аспекты подготовки переводчика — это тот фактор, о котором не стоит забывать. Для обучения и подготовки профессиональных переводчиков во время обучения используются упражнения, специальные методики, тренировки для улучшения зрительных и слуховых анализаторов, речеголосового аппарата, мнемоники и мн.др. Выпускники переводческих отделений должны в идеале владеть родным и иностранным языками, знаниями по теории перевода, знаниями в сфере анализа задач перевода, анализа исходного текста, навыкам создания исходного текста и его макета, знать иприменять методы поискать информации, а так же самостоятельно работать с терминологией.

Ключевые слова: Переводчик, современноое общество, компетентность, навыки.метод

ДЕНЕ ТАРБИЯ ЖАНА СПОРТ КҮНҮМДҮК МУКТАЖДЫК

Боркошев Меражидин Маматкулович
Баткен мамлекеттик университети
borkoshev@mail.ru

Биз сунушталган илимий ишибизде азыркы учурда адамдын жашоосунда дене тарбиянын ордун жана анын күндөлүк турмушубуздагы зарылчылыгын карадык. Акыркы жылдардагы реформалардын жүрүшүндө дене тарбиянын Советтик системасы талкаланып, массалык дене тарбия жана спорттук кыймыл иш жүзүндө мамлекеттик олуттуу колдоону жоготту. Спорт жана ден соолукту чыңдоо жеке ишке айланып, спорт жана эс алуу кызматтары коммерциялык секторго өтө баштады. Бул спорт менен алектенген адамдардын санынын кескин азайышына, элдин баалуулуктарынын жалпы системасында спорттун маанисинин төмөндөшүнө жана натыйжада, жашоонун социалдык деңгээлинин начарлашына алып келди. Массалык спорт коомдун көптөгөн мүчөлөрүн тартуу менен физикалык сапаттарды жакшыртууга жана мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө, ден соолукту чыңдоого жана өмүрдү узартууга, организмге заманбап өндүрүштүн жана күнүмдүк жашоо шарттарынын жагымсыз таасирине каршы туруга мүмкүндүк берет. Замандын талабына ылайык долбоор уюштуруучулары мектептерде жана ЖОЖдордо «Ден соолук» комплексин кайра жандандырууну жаш муундарда максатка умтулуу жана өзүнө болгон ишеним жана алардын мүмкүнчүлүктөрү сыяктуу сапаттарды калыптандыруу үчүн принципиалдуу маанилүү деп аташат. «Ден соолук» комплексинин Кыргызстанга кайтып келиши, албетте, жаңы мезгил жана учурдагы социалдык факторлор менен шартталат. Көпчүлүк кыргызстандыктар жаңы, тагыраак айтканда, унутулган эски тенденцияны оң кабыл алышты. Тилекке каршы, акыркы жылдары коомдук түзүлүштүн өзгөрүшү, постсоветтик мезгилде жашоо деңгээлинин начарлашынын таасири астында начарлап кеткен элдин саламаттыгы баа жеткис зыян келтирип жана анын пайдубалы кулаган, ошону менен бирге үзгүлтүксүз мүнөздөгү дене тарбия жана спорт түзүмү бузулган. Ондогон жылдар бою иштелип чыккан дене тарбия системасын механизми жашоого жөндөмдүү жана аны ишке ашыруу жакын арада кыргыз спортун өнүктүрүүдө прогресске түрткү берет деп үмүттөнсө болот.

Негизги сөздөр: дене тарбия, дене маданияты, спорт, ден - соолук

«АДАБИЙ ОКУУ» САБАГЫН ОКУТУУДА ЭКОЛОГИЯЛЫК МАДАНИЯТТЫ КАЛЫПТАНДЫРУУ

Кочкорова Гулнур Атамырзаевна
Баткен мамлекеттик университети
kochkorova73@mail.ru

Биз макалабызда Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги бекиткен 2020-жылы жарык көргөн Кыргыз орто мектептеринин 4-класстары үчүн «Адабий окуу» сабагынын алкагында экологиялык маданиятты калыптандыруу маселесин карадык. Окуу китебинин «Ата журтубузду, тилибиз менен дилибиздин байлыгын коргойлу»,-деген бөлүмүндө Кыргызстандын кооз жерлери жөнүндөгү аңгемелер жана уламыштар аркылуу окуучулардын жаратылышка карата позитивдүү мамилесин өнүктүрүү мүмкүнчүлүктөрү арбын. Жаратылышка карата жоопкерчиликтүү мамилени калыптандыруу процесси глобалдык, улуттук жана жергиликтүү ыкмалардын өз ара байланышына экологиялык тарбия берүүнүн предмет аралык, үзгүлтүксүздүк жана ситемалуулук принциптерине негизделет. Өзгөчө “Адамдын пейили» деген жомоктун экологиялык тарбиялык потенциалы жогору. Жомокто адамдын жаратылышка болгон ач көз мамилеси ашкереленип, аспиет, боорукердиги колдоого алынып кубатталат. Ошентип, мындай мисалдар кенже класс окуучуларынын жараталышка жароокер мамилесин өнүктүрүүгө өбөлгө боло алат.

Негизги сөздөр: экология, маданият, «Адабий окуу» сабагы, уламыш, аңгеме.

СТУДЕНТТЕРДИН ТААНЫП –БИЛҮҮ АКТИВДҮҮЛҮГҮН ӨНҮКТҮРҮҮ ИЛИМИЙ- ПЕДАГОГИКАЛЫК ПРОБЛЕМА КАТАРЫ

Былыкова Махабат Максатовна
Ош мамлекеттик университети
tynai020273@mail.ru

Адамзат тарыхынын байыркы мезгилинен тартып, дүйнөнү таануу бекем эрк, жигердүү аракетсиз мүмкүн болбостугу кадыресе табийгый турмуш чындыгы катары кабылдангандыктан, ага байланыштуу көз караштар кыргыз эл педагогикасында да катталып калганын көрөбүз. Муну «Саргара жортсоң, кызара бөртөсүң», «Жан кыйналбай жумуш бүтпөйт, талаптанбай муратка жетпейт» -деген макалдар тастыктайт. Педагогика тарыхына назар салсак, таанымдык активдүүлүккө таянуу- мектеп жана окутуу жөнүндөгү илимий түшүнүктөрдүн түптөлүү башатында эле бардык цивилизациялар алкагында орток акыйкат катары ортого чыккан (Желалиддин Руми Мевлана, Я.А. Коменский). Психологиялык-педагогикалык теорияда жана практикада «активдүүлүк» терминининин кеңири жайылганы менен анын маани - маңызы тууралуу эки ача пикирлер арбын. Айрымдар активдүүлүктү иш - аракет маанисинде караса, башкалары иш -аракеттин натыйжасы деп эсептешсе, экинчилер активдүүлүктү ишмердүүлүккө караганда кеңири түшүнүк деп ырасташкандар да бар. Азыркы педагогикада таанып-билүү активдүүлүгүнө негизделген окутууну адамдын өзүндө программаланган потенциалдык мүмкүнчүлүктөрдүн өнүгүшүнө сүрөөнчү, демөөрчү болуунун инсанга багытталган, инсан таламдуу билим берүү процессин камсыз кылуунун амалы катары карашып, мындай процесс окуучу билим берүү процессинин борбору, мугалим жана окуучу тең укуктуу партнер, окутуу ишинин максаты окуучунун субьективдүү тажрыйбасын кубаттоо, жаратуу, өнүктүрүү деген сыяктуу түшүнүктөр менен мүнөздөшөт (А.В.Бондаревская, М.А.Викулина, В.В.Сериков, И.Бекбоев, И.С. Якиманская, А.Алимбеков) Жогорудагы айтылгандардын неизинде биз студенттин таанып- билүү активдүүлүгү дегенде – анын билим алуу процессине жана натыйжаларына карата эмоционалдык-дөөлөттүк мамилесин, максаттуу иш-аракетин түшүнөбүз. Мындай аракет студенттин билимге ээ болуу жолундагы ар кандай кыйынчылыктарды жеңүүгө, акыл эмгегине максималдуу эрктик күч-аракетин, күчүн жумшоосунан көрүнөт. Студенттин түрдүү сабактар алкагындагы таанып-билүү активдүүлүгү татаал инсандык касиет катары субъективдүү (кызыкчылык, өжөрлүк, эрк, мотивация, тырышчаактык ж.б.) обьективдүү (чөйрөсүнүн интеллектуалдык бакубаттыгы, мугалимдин туткан позициясы, окутуунун ыкмалары) факторлордун таасири аркылуу чындыкка айланат.

Негизги сөздөр: студент, инсан, окутуу, таанып –билүү, ишмердүүлүк, активдүүлүк.

YURTDIŞINDAKİ TÜRK ÇOCUKLARINA TÜRKÇE'NİN ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETMENLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Rıdvan KAÇAR
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Doç. Dr. Yavuz Ercan GÜL
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
yavuz.gul@manas.edu.kg, ydidim@gmail.com

Bu çalışmada, yurtdışındaki Türk çocuklarına Türkçe'nin öğretiminde, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır. Veriler 2021-2022 eğitim öğretim yılında Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk devlet okullarında görev yapmakta olan Türkçe öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği branşlarından oluşan 15 öğretmenden toplanmıştır. Çalışma nitel yaklaşıma dayalı olarak görüşme yöntemine göre tasarlanmıştır. Çalışmada katılımcı grup amaçlı örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Veri toplamada yarı yapılandırılmış değerlendirme formu kullanılmış olup, verilerin analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Küreselleşen dünyada yaşanan değişimler, sosyal kültürel ve ekonomik alanlarda da değişim ve dönüşümlere neden olmuş, insanlar bu sebeplerden dolayı farklı coğrafyalarda da yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Bu değişim iletişimin en önemli parçası olan dil üzerinde de değişiklikler oluşturmuştur. Farklı kültürlerden yapılan evlilikler sonucu dünyaya gelen çocukların hem anadili hem de yaşanılan toplum dilini kullanmaları nedeniyle iletişim kurdukları dilde değişimler ortaya çıkmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe'nin öğretiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlardan elde edilen en yüksek frekanslı bulgular: Öğrencilerin kendi aralarında Türkçe 'den farklı dillerde konuşmaları, sınıfta farklı milletlerden öğrencilerin olması sebebiyle sınıf içi etkileşimi azalttığı için Türkçe anlama becerisini olumsuz etkilenmesi, aile bireylerinin evde Türkçe konuşmamaları ve Türkçe televizyon kanallarını izlememeleri, çocuğun yaşadığı ülkede kullanılan alfabenin Latin alfabesinden farklı olması ile Türkçe kaynaklara, ders araç ve gereçlerine ulaşım imkanlarının yetersiz olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, okul, öğretmen, öğrenci, dil.

ИМАНДЫЛЫҚ ТӘРБИЕСІНІҢ СИПАТЫ

Нұрсұлу Сейткерімқызы ӘЛҚОЖАЕВА
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университет
nalgozhaeva@mail.ru

Ел ертеңінің тізгінін ұстар, өзіне сенімді, елдің әлеуметтік - экономикалық дамуына өз үлесін қоса алатын, жан-жақты дамыған мәдениетті, имандылық қасиеттерді бойына сіңірген білімді тұлғаны дайындап, тәрбиелеу – аса жауапты қоғамдық міндет. Тәрбиенің барлық салалары бір арнаға толысуы керек, ол арна – имандылық тәрбиесі. Имандылық әр халықтың салт-дәстүріне сай қалыптасатын ізгі қасиеттердің жиынтығы. Қазіргі мектеп жасындағы балалардың өзі шылым шегуі, ішімдік ішуі, тіпті есірткі қолдану – жасырып жабатын жағдай емес. Қылмыстың ең ауыр түріне баратын жастар да көбейіп отыр. Бұл қиындықтан шығудың жолын табу да педагогтардың алдында тұрған шешімі қиын міндеттердің бірі және де ол тікелей тәрбиеге байланысты. Елімізде ғылым, мәдениет салаларында жасалып жатқан шаралардың барлығы жастарға жалпы адамзаттық және жеке ұлттық игіліктер негізінде тәрбие мен білім беруді неғұрлым жоғары деңгейге көтеруге ықпал етуде. Қоғамның даму барысында, адамзат өмірінде әр халықтың тілі мен қатар салт-дәстүрі де қажетті себептермен дүниеге келді. Ал, адамдардың сол қоғам дамуына, сұранысына байланысты тәртібі, заңы, әдет-ғұрып, салт-дәстүр, наным-сенімдері, жол-жоралғылары қалыптасады. Имандылық мәселесін зерттеу еліміздің жаңа арнаға бет бұруымен, әсіресе, саяси-идеологиялық өзгерістерге байланысты туындап отыр. «Имандылық» ұғымының ортағасырдағы ғұламалардың еңбектерінен бастау алып, кейінгі ойшылдар, ағартушылар, ғалымдардың еңбектерінен көрініс тапқаны, зерттеулер негізінде айқындалған. Айталық, Қорқыт, әл-Фараби, М.Баласағұн, Қ.А.Яссауи, Қ. Жалайри, А.Иүгнеки. Ө.Тілеуқабылұлы т.б. мұраларымен қатар Ыбырай, Абай, Шәкәрім сынды ағартушылардың еңбектерінде мазмұндалады. Сонымен қатар, бұл ғұламалар өздерінің имандылық идеяларын мұсылман халқының заң, ереже, кітабы - Құран және Мұхаммед пайғамбардың Хадистері арқылы қалыптастырған, деуге негіз бар. Имандылық идеяларды меңгеру арқылы қоғамда иманжүзді, инабатты, имандылық қасиеттерін бойына сіңірген жеке тұлға қалыптастыра аламыз. Имандылық тәрбиесін қарастыру барысында, өзіндік тұрғыдан «Имандылық – әр халықтың салт-дәстүріне, әдет-ғұрыптарына, күнделікті өмір сүру тәсілдерінде кездесетін жөн-жоралғыларына байланысты және ұрпақ бойында ұлттық, ерекшелікке байланысты туындайтын ізгі қасиеттер жиынтығы», деген анықтама беруге болады.

Негізгі сөздер: имандылық, тәрбие, салт-дәстүр, ғұлама, мәдениет т.б.

DIGITAL MAPS OF ANCIENT TURKIC ARCHAEOLOGICAL LANDSCAPES OF THE WORLD AS AN EDUCATIONAL PLATFORM

Mukhamedrahim KURSABAYEV
Kazakh National Pedagogical University named after Abai
kursabaev1961@gmail.com
Arman DEMEUOV
Kazakh National Pedagogical University named after Abai

Zhanna TILEKOVA
Kazakh National Pedagogical University named after Abai

Ulbosyn KIYAKBAYEVA
Kazakh National Pedagogical University named after Abai

Bauyrzhan SEYDAKHMETOV
Kazakh National Pedagogical University named after Abai

The use of modern achievements of digital resources of geoinformation systems (GIS) in scientific research in the field of historical, cultural and archaeological landscapes of ancient Turkic monuments today opens up a wide technological opportunity for researchers as an electronic educational platform. The emergence of an innovative information space associated with the leading trends of digital products of the IT industry on the example of ArcGIS, USGS Earth Explorer, Google Earth, Yandex Map, Geofabrik, Autocad, QuantumGIS accelerates the process of designing alternative trajectories, forms, methods and thinking of modern educational platforms based on scientific results. Ancient Turkic archaeological sites are witnesses of the unique culture of mankind, connecting synergetic attributes and symbols, sacred values of nomadic tribes (Aryans, Scythians, Huns) in the steppe zone of the Eurasian continent. Based on scientific sources accumulated over the centuries from Herodotus to Alkey Margulan, it should be concluded that the Turkic tribes are direct descendants of the nomads of the Great Steppe, whose cultural areas stretched from the Baikal Oikumen to the Eastern European plains. Ancient cartographic data of Anaximander, Strabon, Eratosthenes, Zenodox, Qin Shihuan, Bhavabhuti, Al Idrisi, Piri Reis, N. Germanus, M. Behaim, Fra Mauro, G. Mercator A. Ortelius, Juan de la Cos, S.U. Remezov have been preserved, where the territories of nomads and Turkic tribes potentially inhabited the steppe zones of Eurasia are indicated.

Keywords: digital map, ancient Turkic archaeological landscapes, educational platform, ArcGIS, nomadism, Great Steppe.

ОКУУЧУЛАРГА ИЕРОГЛИФТЕРДИ ҮЙРӨТҮҮДӨГҮ ДИДАКТИКАЛЫК КАРАЖАТТАР

Курмангазиева Ширин
Кыргыз Түрк Манас университети
sirin.kurmangaziyeva@manas.edu.kg

Белгилүү болгондой, кытай тилинин иероглификалык жазуусу аны үйрөнүүнү эле татаалдатпастан, жалпы эле окутуу процессин оорлотуп жана эффективдүүлүктү азайтат. Кээ бир окуучулар кытай тилин окуу учурунда, угуу, сүйлөө, окуу жана жазуу – төртөөнүн ичинен угуу жана сүйлөөнү биринчи орунга коюп, экөөнү гана маанилүү деп эсептеши мүмкүн. Анткени, бир тилди үйрөнүүдө ошол тилде угуп түшүнүү жана сүйлөө гана жетиштүүдөй сезилгени менен ал тилде жаза билүү, окуй алуу да өтө маанилүү. Албетте, башка тилдерде окуу жана жазуу кытай тилине караганда алда канча жеңил. Ошондуктан, кытай тилин окутууда жазууга жана окууга да өтө чоң маани берилиши керек. Иероглифтерди жана сөздөрдү окутуу кытай тилин окутуунун негизги проблемасы болуп эсептелет. Бул проблеманы чечүү үчүн окутуу процессинде дидактикалык каражаттарды колдонуу сунушталат, ошондой эле, дидактикалык каражаттар тилди үйрөтүүдө эффективдүүлүктү жогорулатмак. Азыркы убакта кытай тилин үйрөтүүдө кээ бир учурларда иероглифтерди жазуу унутулуп калат. Иероглифтерди жазуу оор болгондугуна байланыштуу окуучулар анын маанисин, айтылышын, колдонулушун билип турса да, иероглифти жаза албай калышы мүмкүн. Ошол себебтен, окуучулардын эске тутуусу эффективдүү болуусу үчүн дидактикалык каражаттарын колдонулушу сунушталмакчы. Иероглифтерди үйрөтүүдө мугалимдин ролу өтө маанилүү, себеби, иероглифтер жөн гана жазыла бербестен өзүнүн ирээти менен жазылышы керек. Башталгыч кытай тилин окутууда мугалим окуучуларга иероглифтерди көбүрөк жазуусун талап кылып туруусу зарыл. Текшерүү учурунда сөзсүз түрдө иероглифтердин ирээти менен солдон оңго, үстүдөн ылдыйга, ичтен сыртка жана башка ушул сыяктуу эрежелерди эске алып жазылганына көңүл бурулушу керек. Бул учурда иероглифтерди ирээти менен жазууну үйрөтүүчү колдонмо, видео жана карточкаларды жардамчы катары колдонсо окуучулардын үйрөнүүсү алды канча жеңил болот.

Ачкыч сөздөр: кытай иероглификалык жазуу, дидактикалык каражаттар, жазуу эрежелери

БАШТАЛГЫЧ МЕКТЕПТЕРДЕ ОКУТУУ ЖАНА ТАРБИЯЛОО ПРОЦЕССИН ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫК НЕГИЗДЕ УЮШТУРУУНУН МААНИСИ

Байтикова Тилек Аянбаевна
tiliekbaitikova69.@mail.ru
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
Арабаева Элгүлү
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети

Учурда этнопедагогикалык билимдерди изилдеп үйрөнүү, материалдарды жыйноо, системага салуу, аларды окутууга карата заманбап методикаларды сунуштоо иштери дагы да ийгиликтүү улантылууда. Өткөн жыл Кыргыз Республикасынын президенти С.Жапаровдун жарлыгы менен “Инсандын руханий-адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы” деп жарыяланышынын алкагында мектеп окуучуларын руханий да, адеп-ахлактык жактан да тарбиялоо маселеси алдынкы планга чыкты. Бул багытта адабий көркөм текстерди этнопедагогикалык контекстте окутууда, окуучуларды ата-бабаларыбыздын каада-салттары менен тааныштырууда этномаданий компетенттүүлүгүн калыптандырууга да өзгөчө басым жасала баштады. Кылымдар бою топтолгон улутубуздун элдик билими өткөн тарыхты таанып билүүнүн булагы болуп келет. Ошондуктан жаш муундарды өзгөчө башталгыч класста улуттук баалуулуктарды, тактап айтканда, этнопедагогиканын негизинде окутуп, тарбиялоо маселеси – бул билим берүү системасынын ажырагыс бөлүгү болушу замандын талабы десек жаңылышпайбыз. Башталгыч мектеп баланын алгачкы билим алуу чөйрөсү болуп, ал мектеп босогосун аттагандан баштап, өз мекени, анын эгемендүүлүгү, көз карандысыздыгы, өз алдынча мамлекеттүүлүгү, эл-журтунун ички ынтымак-биримдиги, өз эне тили, маданий рух-дөөлөттөрү, каада-салттары тууралуу кабардар болуп, аны аң-сезиминде кабылдоо менен балада улуттук өздүк аң-сезим калыптандыра баштоо зарыл. Жалпы орто билим берүүчү мекемелердин башталгыч мектептеринде ар кандай ийримдер иштеп, ошону менен бирге сабактан тышкаркы тарбиялык сааттардын пландары да этнопедагогикалык нукта түзүлүп, анда жаш муундарды улуттук каада-салттын үлгүлөрү (элдик оюндар, фольклор, ыр-күүлөр, санат-насыят ырлары, элдик музыка, кол өнөрчүлүк ж.б.) менен тааныштыруу, аларды окуучулардын аткаруусу да жакшы жолго коюлган. Жыйынтыктап айтканда, башталгыч мектепте окутуу, тарбиялоо процессин бир гана “Адабий окуу” сабагы эмес, бардык сабактар этнопедагогиканын негизинде уюштуруп өткөрүлсө, анда келечекте өз мекенин сүйгөн мекенчил жаштар тарбияланып чыгарында шек жок.

Негизги сөздөр: башталгыч мектеп, окуучу, этнопедагогика, улуттук баалуулук, акын-жазуучулар, чыгармалар.

UMEK-2022

МЕТОД НОВИЗНЫ В СИСТЕМЕ КОММУНИКАТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ КУЛЬТУРЕ

Сейитбекова С. С.
Ошский Государственный университет
Дыйканбаева Т.Т.
Ошский Государственный университет
Сабирова В.К.
Ошский Государственный университет
sabirova_venera@mail.ru

Настоящая статья посвящена принципам создания системы коммуникативного обучения иноязычной культуре. Выдвижение иноязычной культуры в качестве цели обучения ставит вопрос о необходимости создания новой методической системы, способной обеспечить достижение этой цели наиболее эффективным и рациональным путем. В настоящее время совершенно ясно, что такая система может быть построена только на коммуникативной основе. Коммуникативность предполагает построение процесса обучения как модели процесса общения. Путь к общению на иностранном языке лежит только через общение, специально организованное таким образом, чтобы происходило постепенное овладение речевым материалом. Именно обучение в адекватных условиях будет способствовать переносу речевых навыков в различные ситуации общения. Эффективность обучения находиться в прямой зависимости не только от того, сколько говорят, слушают и читают учащиеся. Важно учитывать, как и что они говорят, слушают и читают. В активизации мыслительной деятельности учащихся и заключается один из основных резервов повышения эффективности обучения, а также и устранения перегрузки школьников, причиной которой часто является не объем усваиваемого материала, а механическая, бессмысленная работа на уроке. Поэтому упражнения в любом виде речевой деятельности должны включать в себя в качестве обязательного компонента речемыслительные задачи, естественного разного уровня и разной обучающей направленности. Система коммуникативного обучения иноязычной культуре предлагает использование различного вида опор при обучении лексике, грамматике, монологической и грамматической речи, чтению, аудированию.

Ключевые слова: цель, культура, качество, коммуникация, обучение, воспитание, взаимодействие.

Касмалиева Анаркан
Кыргызско-Турецкий Университет "Манас"
anarkan.kasmaliyeva@manas.edu.kg
Губанова Л.И.
КГУ им. Ж. Баласагына
Белькова Н.С.
КГУ им. Ж. Баласагына
Николаева Л.А.
КГУ им. Ж. Баласагына

Сегодня система образования Кыргызстана стоит перед проблемой обновления и внедрения новых стандартов и специалистами вопрос об эффективности образования на разных уровнях, начиная от дошкольного до профессионального образования. Школьная физическая культура - это часть общей культуры, которая слагается из соответствующих знаний и опыта, средств и методов совершенствования моторных способностей детей, их умений практически использовать жизненно важные прикладные физические упражнения в дальнейшей жизни. Главная задача школьной ФК – формирование здоровья детей, их разностороннее физическое и личностное развитие. Существующая система школьной физической культуры в Кыргызстане более всего нуждается в реформировании, качество школьного образования за последние десятилетия оно неуклонно снижалось в силу слабой мотивированности учителей и учеников, недостаточной материально-технической обеспеченности и отсутствия современной спортивной базы большинства школ, отсутствие права выбора школьником вида физкультурно-спортивной деятельности, что привело к снижению уровня здоровья школьников – на сегодня около 80 % выпускников школ имеют отклонения в состоянии здоровья, и это лишь часть проблем организации физического воспитания в школах нашей республики. Для того, чтобы школьная среда действительно стала здоровье формирующий и безопасной для ребенка мы должны добиваться повышения качества школьного образования. Сегодня необходимо разработать реальную систему оценки качества образования, и в первую очередь, надо разработать и внедрить систему мониторинга физического развития, физической подготовленности и успеваемости школьников. Это позволит достигнуть положительных изменений в уровне здоровья и формирования физической культуры школьников за годы обучения в школе, что несомненно в последующем отразится и на качестве образования выпускников школ.

Ключевые слова: Физическая культура, здоровья, дошкольник, физическое подготовленность.

МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ ЖАНА БАШТАЛГЫЧ БИЛИМ БЕРҮҮЧҮ МЕКЕМЕЛЕРДЕ КЫРГЫЗ ТИЛИН ҮЙРӨТҮҮ

(“Балдарга кыргыз тили” сериясынын негизинде)

UMEK-2022

Калия КУЛАЛИЕВА

Кыргыз-Түрк “Манас” университети
kaliya.kulaliyeva@manas.edu.kg

Эгемендүүлүктү алгандан кийинки 30 жыл ичинде кыргыз тилин өнүктүрүү, жайылтуу, аны мамлекеттик башкаруунун тилине айландыруу үчүн көп күч-аракет жумшалып, мамлекеттик деңгээлде иш-чаралар жүргүзүлүп, көп суммадагы каражат бөлүндү. Бирок иш жүзүнө келгенде көрүлгөн иш-чаралардын жетишсиздиги байкалып, өзгөчө шаар жерлериндеги жыйындарда, эл аралык иш-чараларды өткөрүүдө кыргыз тили четте шыкаалап туруп калганы ачуу чындык. Мурунку жылдарга салыштырмалуу улам кийинки жылдары кыргыз тилине көбүрөөк көңүл бурулуп, анын улуттук баалуулук экендигине маани берилип жатканы кубантарлык көрүнүш. Кыргыз тилинин коомубуздун бардык деңгээлинде толук колдонулушун камсыздай тургандар, албетте, биринчи кезекте эл, мамлекеттик жетекчилер, мыкты тилчи адистер, педагогдор, окумуштуулар экендиги анык. Тилди үйрөтүү, калыптандырууда үй-бүлө жана башталгыч мектептин ролу эбегейсиз. Бул макалада мектепке чейинки жана башталгыч билим берүү мекемелеринин кыргыз тили мугалимдерине, тарбиячы жана ата-энелер үчүн арналып даярдалган “Балдарга кыргыз тили” сериясынын 3 китебинин маани-маңызы жана түзүлүш өзгөчөлүгү тууралуу маалымат берилди. Басмага даярдалуусу 10 жылдан ашык убакытты талап кылган бул китептердин методологиялык өзгөчөлүгү, илимий негиздери талдоого алынып, колдонуу боюнча айрым нускамалар берилди. Макаланы даярдоодо сыпаттоо, анализ, байкоо, анкета жүргүзүү сыяктуу методдор колдонулду.

Негизги сөздөр: Билим берүү, кыргыз тили, кошумча окуу китеби, окууга үйрөтүү, окуп түшүнүү.

БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫНДА МАМЛЕКЕТТИК ТИЛДИН ОРДУ, ИНТЕГРАЦИЯЛЫК БААЛУУЛУКТАР ТИЛ МАСЕЛЕСИНДЕ

Бактыгүл Кубанычбекова
Нарын мамлекеттик университети

Ааламдашуу шартында кыргыз тилинин абалы, билим берүүдөгү орду, XXI кылымдын компетентүүлүктөрү жана аларды баалоодо мамлекттик кызыктчылык, мамлекеттик тилдин маселелери тууралуу статистикалык жана практикалык көз караштар менен белгиленип, аны чечүүгө болгон алгылыктуу иш-аракеттер. Мамлекеттин саясий, экномикалык, социалдык мүнөзү жана тил, тилдин таасири. Тилге болгон мамиле, тилдин өнүгүсү, солгундашы күнгөйү менен тескейи учурдун актуалдуу маселеси. Кыргыз тили-улуттук, этностун тили. Улуттун баалуулуктарын арттыруу, маданиятын тереңдетүү, билимин жогорулатуу бул кыргыз тилинин маселеси. Экономикалык байланыштын тили, учурдагы коммуникация бул -орус тили. Байланышты жакшыртуу, элдин жашоо шартын жакшыртууда мамлкеттик статуска ээ болгон орус тилин өздөштүрүү. Орус тилине болгон муктаждык, кыргыз мектептеринин кыскарышы элдин экономикалык, коммуникациялык абалы менен түшүндүрүлөт. Жаңы маалымат каражаттарынын тили- англис тили. Жаш муундун чет тилин өздөштүрүү, чет жерде билим алуусу чет тилине болгон муктаждык. Маалыматтк технология тили континенталдык алыс аралыкта турган чет тилин өздөштүрүүгө негиз. Ошол эле учурда кыргыз тили -Кыргыз Республикасынын мамлекеттүүлүгүнүн негизги уңгусунун бири катары мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу ишинин бардык чөйрөлөрүндө ушул мыйзамда жана Кыргыз Республикасынын дагы башка мыйзамдарында каралган тартипте милдеттүү түрдө иштейт деп биринчи беренеде көрсөтүлүп тургандай, кыргыз тили мамлекеттин уңгусу, мамлекеттин негизи. Мезгил талабына шайкеш келген баардык мүмкүнчүлүктөрдү колго алуу менен тилди жатарга үйрөтүү, тилдин келечегине кам көрүү керек.

Негизги сөздөр: Билим берүү системасы, улуттук тил, интеграциялык баалуулуктар

БИОЛОГИЯ САБАКТАРЫНДА LEARNINGAPPS.ORG КЫЗМАТЫ ЗАМАНБАП САБАКТЫН ЭФФЕКТИВДҮҮЛҮГҮН ЖОГОРУЛАТУУНУН КАРАЖАТЫ КАТАРЫ

Усубалиева Назира
Ж. Баласагын атындагы КУУ
n-usubalieva@mail.ru

Адамдын жашоосунун темпи күндөн күнгө өсүүдө, ар кандай технологиялар тездик менен өнүгүп жатат жана тез эле эскирүүдө. Заманбап мугалимдин негизги компетенттүүлүгү - өмүр бою билим алуу. Учурда окуучулардын окуу активдүүлүгүн жогорулатуу проблемасы актуалдуу. Интерактивдүү методдор окуучулардын универсалдуу окуу ишмердүүлүгүнүн өнүгүшүнө өбөлгө түзөт. Көптөгөн интерактивдүү материалдардын жана окуу куралдарынын, ар кандай тренажерлордун жана башка билим берүү ресурстарынын бир катар олуттуу кемчиликтери бар. Мындай кырдаалда жардамды LearningApps.org веб-сервиси көрсөтө алат. LearningApps.org – бул ар кандай предметтер боюнча интерактивдүү окуу куралдарын (көнүгүүлөр, тесттер, кроссворддор, хронологиялар, табышмактар ж.б.) түзө турган платформа. LearningApps.org кызматын колдонуу менен сиз кыска убакыттын ичинде ар кандай типтеги өзүңүздүн тапшырмаларыңызды түзө аласыз (эстутумду өнүктүрүү оюндары, кроссворддор, туура жоопту тандоо менен тесттер, тесттер, дал келүүнү табуу ж.б.у.с.) убакыт аралыгы, ал эми интерактивдүү форма окуучулардын предметке болгон мотивациясын жогорулатууга өбөлгө түзөт. LearningApps.org дидактикалык материалдарды түзүү үчүн универсалдуу курал болуп саналат. Бул кызматтын аркасында студенттер өздөрүнүн билимдерин ойноо жолу менен сынап, бекемдей алышат, бул алардын белгилүү бир окуу дисциплинасына кызыгуусун калыптандырууга өбөлгө түзөт. Сайт ресурстун колдонуучулары тарабынан түзүлгөн коомдук интерактивдүү тапшырмалардын галереясын камтыйт. Мындай көнүгүүлөр начар окуган студенттердин эмоционалдык маанайын көтөрүү менен интерактивдүү көнүгүүлөрдү жасоого кызыктырат. LearningApps.org кызматы билим берүүнүн ар кандай деңгээлдеринде, ар кандай типтеги тапшырмаларды иштеп чыгуучу куралдардын бири болуп саналат. Бул сервистин өзгөчө артыкчылыгы – компьютерде минималдуу билими бар ар бир адам аны кызыктырган көнүгүүлөрдү түзүп, аткара алат. LEARNING APPS.org тиркемесинин интерактивдүү модулдары ар кандай өнүктүрүү милдеттерин чечүүгө мүмкүндүк берет, алар байкоону, визуалдык эстутумду жана элестетип ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө салым кошот. Аларды активдүү колдонуу менен студенттер керектүү маалыматты өз алдынча издөө, талдоо жана тандоо, аны трансформациялоо жана сактоо жөндөмдөрүн өркүндөтүшөт.

Негизги сөздөр: Биология сабагы, LearningApps.org, заманбап сабак, эффективдүүлүк.

«МАНАС» ЭПОСУНДАГЫ ЭР ЖИГИТТИН АДЕПТИК МАДАНИЯТЫНЫН МОДЕЛИ

Рита Умарова
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
umarovarita@bk.ru

Сунушталган эмгекте “Манас” эпосундагы эр жигиттин адептик маданиятынын модели башкы каарман Манастын үлгүсүндө талдоого алынат. Изилдөөдө негизинен документ анализи методу жетекчилике алынып эпостун тексттерин талдоого негизделген. Кыргыз элинде адамдын адептүүлүгү анын алган тарбиясынын, жорук жосунунун, моралдык этикалык түшүнүктөрүнүн, ыймандык ынанымдарынын күзгүсү катары кабылданып, ушул мүнөздөмөлөр менен шартталгандыктан, элдин аң сезиминде «адеби менен болуу», «адеби менен сүйлөө», «адеп сактоо” деген түшүнүктөр жогору бааланат. Ушул нуктагы тарбия, б.а. адептик тарбия жана адептик маданият эзелтен калыптанып, өзүнчө бекем түптөлүп калган салттуу адептик дөөлөттөр системасы – «Манас» эпосунда жашап келет. «Манас» эпосунда адептик маданияттын эң башкы өрнөгү Манастын өзү. Ал мансапка жана атак-даңкка алданып же дүнүйөгө берилбейт, даанышман карыяларга ал тургай көз карашы карама –каршы келген атасы Жакыпка да каяша айтпайт. Аял затын урматтай билет. Чын дилден айтылган сынды терикпей угат. Чоролорго, өзүнөн кичүүлөргө ызаат менен мамиле кылат. Жан дүйнөсүн, баатырдык салтын ошолорго ыйгарууга далалат кылат. Манас ак көңүл, айкөл, душманына да ак көңүлү ме¬нен ишене берет. Анын бул касиети эпосто «суу ич десе, уу ичкен омбул-домбул эр ошол» деп сүймөнчүлүк менен мүнөздөлөт. Эл ичиндеги «Элдин эки тиреги бар, биринчиси – акылман, экинчиси –баатыр», «Эстүү эр кыйшайбай, эл-журтуна тең болот» деген асыл наркта нускалангандай, Манас эч качан элин паанасыз, калкасыз, тамаксыз ачка таштабайт. Бул сапаттар бүгүнкү күндө уул балдарды тарбиялоонун мазмунун айкындоого негиз боло алат.

Негизги сөздөр: болочок мугалим, башталгыч класс, окуучу, адеп, тарбия, даярдоо.

UMEK-2022

РАЗВИТИЕ РУССКОЙ РЕЧИ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ФИЛОЛОГИЧЕСКОМУ АНАЛИЗУ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА В ТЮРКОЯЗЫЧНОЙ АУДИТОРИИ

Нарозя Алла Георгиевна
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
alla.narozya@manas.edu.kg

Цель доклада – определить, в какой мере филологический анализ художественного текста способствует развитию русской речи тюркоязычных студентов. На занятиях используется поэтологический метод анализа текста, который предполагает детальное изучение системы изобразительно-выразительных средств литературно-художественного произведения с целью выявления художественного мастерства писателя или поэта, создающего словесный художественный образ. Такой метод позволяет студентам не только пополнять свой словарный запас, но и способствует развитию образного мышления, что уже мотивирует их к говорению. После постижения студентами образной ткани художественного текста обращается внимание на структуру произведения: сюжетную и композиционную организацию текста. Анализируя эпическое или лирическое произведение, студенты учатся выявлять элементы сюжета, обращают внимание на их расположение в тексте, а также начинают понимать, как создаются образы-характеры героев произведения. Такая детальная работа с текстом помогает студентам развивать навыки письма и говорения. Заключительным этапом в работе с текстом является определение тематики, проблематики, идеи и пафоса произведения. Такая работа требует умения обобщать полученные знания и делать определённые выводы. В процессе работы со студентами используются различные интерактивные методы (работа в мини-группах, составление схем, кластеров, таблиц, подготовка презентаций, написание сочинений и т.д.). Всё это способствует не только пониманию текста, но и развитию устной и письменной русской речи.

Ключевые слова: развитие речи, говорение, письмо, филологический анализ текста, литературное произведение, поэтологический метод, интерактивные методы.

«ИНТЕРНЕТ+» ДООРУНУН КОНТЕКСТИНДЕ КЫТАЙ ТИЛИН ЧЕТ ТИЛИ КАТАРЫ ОКУТУУНУН ЫКМАСЫН КЫСКАЧА ТАЛДОО

Райиле Турсун
Кыргыз-Түрк “Манас” университети
reyila.tuerxun@manas.edu.kg

Илимий технологиянын өнүгүшүн улай мобилдик интернет технологиясы ар кандай тармактарда кеңири масштабда колдонулуп, акылдуу терминалдар адамдардын жашоосунда керектүү нерселерге айланды. Мунун жыйынтыгында пайда болгондор да интернеттин билим берүү тармагында уламдан улам кеңири колдонулушу сөзсүз болуп саналат. Ошентип, интернетти салттуу окутуу үлгүлөрү менен айкалыштырган билим берүүнүн жаңы үлгүсү да биздин келечектеги окутууда жана изилдөөдө изденүүбүз керек болгон маанилүү темага айланды. Кытай тилин окутуу боюнча 9-эл аралык семинарда Ханбан да бул маселеде: «Кытай тилин чет тили катары окутуу кагаз түрүндөгү окуу материалдарына негизделген бетме-бет окутуу ыкмасынан заманбап билим берүү технологияларын, мультимедиялык интернет менен окутууну толук колдонууга өтүшү керек» аттуу көз карашын көтөрүп чыккан. Акыркы жылдары кытай тилинин чет тили катары окутуу чөйрөсү ар кандай билим берүү үлгүлөрүн жана окутуу ыкмаларын интеграциялоо үчүн мультимедиялык тармактык технологияларды колдонууну ар дайым изилдеп келет. Студенттердин тил көндүмдөрүн үзгүлтүксүз жана натыйжалуу өркүндөтүү үчүн студенттердин тил үйрөнүүсүнө үч өлчөмдүү жана ар тараптуу тил үйрөтүүнү жаратып келет. Интернет желесинин кытай тили кесибин окуган студенттердин кытай тилин үйрөнүүгө тийгизген таасирин андан ары изилдөө жана талдоо максатында, бул макала кытай тилин чет тили катары окутуунун инновациялык ыкмалары жагынан ишке киришип, Кыргыз-Түрк Манас университетинин кытай тили жана адабияты кесибин окуган студенттерине тиешелүү изилдөөлөрдү жана терең анализдерди жүргүздү. Ошондой эле «Интернет+» контекстинде кытай тилин чет тили катары окутуу үлгүсүн өнүктүрүүгө изилдөө жана ой жүгүртүү жүргүзүп, мындан улам жогорку сапаттагы жана жогорку деңгээлдеги кытай тилинин жогорку квалификациялуу кадрын өстүрүү үчүн окутуу ыкмалары жөнүндө маалымат менен камсыз кылынмакчы.

Ачкыч сөздөр: Интернет+; кытай тилин чет тили катары окутуу; окутуу үлгүсү; кытай тилин үйрөнүү

THE PROBLEMS OF INTEGRATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES INTO FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT UNIVERSITIES IN KYRGYZSTAN

Nurgul KARYBEKOVA
Kyrgyz-Turkish Manas University
nurgul.karybekova@manas.edu.kg

The article is focused on the development of digital tools and resources for teaching foreign languages to university students with diverse cultural backgrounds in Kyrgyzstan. The article discusses the importance of integrating digital tools that can respond to the demands of the modern world, since university graduates often lack the ability to move into the modern global workforce and, consequently, are excluded. This is because the “hard skills” typically taught in their disciplines have not been altered to accommodate the huge social changes brought about by the digital world. Implementing digital tools in teaching foreign languages would make such students able to participate in a global world and avoid economic exclusion and thus prevent the possibility of falling into radicalism or labor migration. It is becoming increasingly important since the required global shift to online learning has revealed Kyrgyzstan to be far behind in adapting to the crisis situation. The pandemic has revealed seismic fault lines in the way technology is utilized in the Kyrgyz educational system. Each university was left to find its own approach, leading to widespread confusion and little mutual assistance between institutions. The article also studies the chaotic implementation, the students’ experience that greatly differed from place to place, the split between the developed cities and the rural areas, and the social inequalities that have been under-addressed for decades.

Keywords: digitalization, foreign language, digital tools, integration, graduates.

UMEK-2022

ФИЗИКА БОЮНЧА ЛАБОРАТОРИЯЛЫК ИШТЕРДИ АТКАРУУ ҮЧҮН ЭЛЕКТРОНДУК КИТЕП ТҮЗҮҮ

Азат Акматбекова
Кыргыз-Түрк “Манас” университети
azat.akmatbekova@manas.edu.kg

Пейил Эсенгул кызы
Кыргыз-Түрк “Манас” университети
peyil.esengul@manas.edu.kg,

Заманбап коомдогу глобалдуу маалыматташтыруу процессинин билим берүү тармагында маалымат технологиялары колдонулууда, башкача айтканда окуу ишмердүүлүгүн активдештирүү максатында, билим берүү процессине түрдүү электрондук ресурстар тартылууда. Бул өз кезегинде окуучуга өз алдынча иштөө, изденүү жана окуп билүүгө түрткү болуп, окуу процессин байытып, кызыктуу болушуна өбөлгө түзөт. Компьютердин техникалык мүмкүнчүлүктөрү билим алуу процессин индивидуалдаштырууга, көрсөтмөлүү кылууга, теориялык материалды, практикалык билгичтикти калыптандыруу менен коштоого, сабакка болгон кызыгуусун арттырууга жардам берет. Учурда окуу материалдарынын заманбап формаларынын бири болуп электрондук китеп (ЭК) саналат. Электрондук китеп (ЭК) окуу дисциплинасы боюнча дидактикалык, методикалык жана маалыматтык материалды жана программалык жабдыкты өз ичине камтып, окутууда да колдонууга ылайыкталат. Азыркы учурда кыргыз тилинде электрондук китептер аз санда гана кездешет, дээрлик жокко эсе. Жогоруда аталган көйгөйдү чечүү максатында физика боюнча лабораториялык иштерди аткаруу үчүн ЭК түзүлдү. Электрондук китепти түзүүдө веб-программалоодо кеңири кездешкен HTML, JAVA SCRIPT жана CSS тилдери колдонулуп, даярдалган электрондук окуу китеби Кыргыз–Түрк “Манас” университетинин студенттерине сунушталып, http://fizlab.manas.edu.kg/ шилтемеси аркылуу 2015-жылдан бери студенттер колдонуп келишет. Электрондук китепте “Механика жана термодинамика”, “Электр жана магниттик кубулуштардын негиздери” бөлүмдөрүнүн 18 лабораторудук иштери камтылып, ар бир лабораторудук иштин аягында өздүк текшерүү суроолору, өзүн-өзү текшерүү үчүн тесттик суроолор түзүлгөн. ЭКтин дагы бир өзгөчөлүгү болуп лабораториялык иштерди аткарууда колдонгон приборлордун иштөө принциптери кыргыз тилинде видеолорго тартылып киргизилген, жумуш аткаруу үчүн виртуалдык программалар жана djv форматында 50 даана электрондук китептер орун алган. ЭКтин апробациясы өткөн биринчи окуу жылында физика боюнча инженердик бакалаврдын студенттеринин өз алдынча иштерин оптималдуу уюштуруу маселелеринде актуалдуулугун көрсөттү, студенттердин физика сабагына кызыгуусун жана активдүүлүгүн арттырды.

Ачкыч сөздөр: электрондук китеп, лабораториялык иш, өз алдынча иштөө, физика.

UMEK-2022

АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫ ЖАШТАРДЫ АДЕП-АХЛАК, ЫЙМАНГА ТАРБИЯЛООДО НЕГИЗГИ ТАЯНЫЧ КАТАРЫ

Таштемирова Райхан
Кыргыз-Түрк "Манас" университети
toboyrahat@mail.ru

Жаштарды тарбиялоодо таяныч катары пайдаланууга негизги курал болгон замандын залкар жазуучусу Ч. Айтматовдун биз кайрылып кетмекчи болгон чыгармалары нравалуулук маселесин адамзаттык, ааламдык алкакка алып чыгып, нраванын, рухтун жакырланышы адам жашоосундагы бүтүндүктү кыйратууучу эң коркунучтуу нерсе экендигин кабарлап, адам баласынын акылга келип, сактанып калуу үчүн аракет жасоосуна чакырык жасайт. Айтматовдун чыгармаларын кынабын келиштире түрдүү усулдук негизде окутуу балдардын жан дүйнөсүнө жеткирүү XXI кылымдын жаштарын кишилик касиеттерин калыптандыруунун актуалдуу таянычы болору талашсыз. Айтматов адамзатты ыйманга, адеп-ахлакка чакырууну баёо кыргыз эли мекендеген, өзү үчүн «жер киндиги» болгон Шекерден («Биринчи мугалим», «Саманчынын жолу», «Бетме-бет», «Гүлсарат» ж. б.) баштайт, анан созулган чөл-талаа Сары-Өзөктө глобалдык («Кылым карыткан бир күн») масштабда тереңдетет. Ч. Айтматов бул романында адамдын адам болуу проблемасын иликтөөдө адамзат ааламынын күрөө тамырларын таап, анын жан туйгус симфониясын кепке келтирген. Бул чыгармада адамдардын жан-тениндеги көрөңгөнү сүрөттөөдө жаныбарлардын (болгондо да жырткыч-карышкырлар) ой-туюмдарын сөзгө келтирип, метафоралап, социалдык-нравалык маселелерди философиялык ой-бүтүм, тыянактар аркылуу берет.

Ачкыч сөздөр: Айтматов, акыл-эс, адеп-ахлак, жаштар, тарбия, повесть, роман, каарман ж.б.

UMEK-2022

КӨРКӨМ ТЕКСТТЕГИ СИНОНИМДЕРДИН ФУНКЦИЯСЫ

Аскерова Даткайым
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
datkaaiym@mail.ru

Тил илиминде синонимдердин табиятын аныктоодо ар түрдүү пикирлер, көз караштар айтылып келет. Бир катар окумуштуулар окшош, жакын маанилеш сөздөрдү, айрымдары бир эле түшүнүктү, же затты туюндурган сөздөрдү, дагы бир тобу синонимердин контексттик абалын, стилистикалык мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен синонимдердин табиятын аныктап келишкендиги белгилүү. Синонимдердин көркөм текстте колдонулушу жана андагы стилистикалык-эстетикалык кызматы анын табият-маңызына байланыштуу келет. Алардын табияты маанилик жакындыкка, окшоштукка негизделсе да, көркөм текст ичинде дал ошол маанилик жакындыгын туюндуруу менен катар, каршы маанидеги семантиканы да билдирип тургандыгы менен өзгөчөлүү. Ушул жагынан алганда да, анын изилдене турган маселелери арбын экендиги баса белгиленди. Сөз өнөрү менен дүйнөнү образдуу туюндуруучу, адам турмушун чагылдыруучу искусствонун бир түрү-көркөм чыгарма. Көркөм чыгарма байыркы мезгилдерден бери эле жашап келет. Анын коомдук функциясы таанычуулук, ой жүгүртүүчүлүк, тарбиялоочулук,өнүктүрүүчүлүк, эстетикалык рахат тартуулоочулук факторлору менен шартталган. Ал-дүйнө таанымдын көркөм образдар аркылуу элестүү чагылдырылуучу бир формасы. Коомдук тарбиялык мааниге ээ болуп, адамдын акыл-эсине, ой-сезимине, кыялына таасир этет.Коомдук турмушта, социалдык күрөштө өзгөчө чоң роль ойнойт. Көркөм чыгарма адамзат коому менен кошо өнүгүп, анын материалдык көрүнүшүн образдуу чагылдырат, коомдук аң-сезимди калыпка салууда зор көмөк болот, идеологиялык курал кызматын аркалайт. Ошондуктан көркөм чыгарманын мүмкүнчүлүгү кеңири. Бул макалада синонимдер боюнча айтылган илимий көз караштарды көңүл борборуна тутуу менен, аларды жекече көз караште жалпылап, негизги аткарган функцияларына токтолдук. Айрыкча, көркөм тексттеги синонимдердин аткарган милдеттеринин ар бири боюнча өзүнчө илимий териштүүрүлөрдү кеңири жүргүзүүгө боло тургандыгы эске алынууга тийиш.

Ачкыч сөздөр: текст, көркөм текст, сүйлөм, синонимия, стилистика.

UMEK-2022

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЦЕННОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА 5-6 ЛЕТ ПО МНЕНИЮ РОДИТЕЛЕЙ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

Асель Усупбаева
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
asel_usupbaeva@yahoo.com

Целью данного исследования является определение основных ценностей, которые приобрели дети 5-6 летнего возраста по мнению родителей и воспитателей. В исследовании использовался метод контент-анализа, являющийся методом качественного анализа содержания документов. В анкетировании принимали участия 75 родителей, имеющие детей в возрасте 5-6 лет и 30 воспитателей, работающие в различных детских садах города Бишкек. Контент-анализ проведен путем группировки собранных мнений. В результате исследования было выявлено, что ценностные предпочтения родителей и учителей сосредоточены на моральных, патриотических, предпринимательских, адаптивных, самоконтрольных аспектах ценностей. Также было выявлено, что из ценностей, родители придают большее значение таким ценностям как уважение, трудолюбие, ответственность, честность, отзывчивость и оптимизм, в то время как воспитатели придают большее значение ответственности, отзывчивости, уважению, трудолюбию и оптимизму. Было установлено, что и родители, и учителя придают наименьшее значение таким ценностям как патриотизм, счастье и креативность.

Ключевые слова: Основная ценность, ценность, дошкольное образование, родитель, воспитатель.

СҮЙЛӨӨ МАДАНИЯТЫНЫН МАСЕЛЕЛЕРИ

Жайлообай кызы Айжамал
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
aika122@mail.ru

Кыргыз тилинин бүгүнкү күндөгү өнүгүп-өсүү тенденциясын илимий негизде изилдөө иштери азыркы учурда баарлашуу, пикир алышуу, жазуу, текст жаратуу, жалпы эле кеп маданияты маселерине да түздөн-түз тиешелүү.Ушуга байланыштуу сүйлөө маданиятын илимий-теориялык жактан ар тараптуу териштирүүгө алуу учурдагы зарылдык болуп саналат. Сүйлөө маданиятын изилдөө, илимий проблема катары күн тартибине коюлушу анын азыркы кездеги абалына, лексикалык-семантикалык, грамматикалык категорияларынын тактальшына, стилдик жактан колдонулуш мүмкүнчүлүктөрүнө, айта билүү, жаза билүү маданиятына байланыштуу келип чыгууда. Ошондой эле, кыргыз тилинин сүйлөө маданиятынын илимий-теориялык мындай маселелери менен катар,жалпы коомчулуктун көз карашы, аралашуусу аркылуу да аныктала, тактала, чечмелене турган маселелери арбын экендиги ырас. Макаланын мазмуну ушул маселелерди камтып турат. Адамзат коомунун эң негизги белгилеринин бири-тил “Тил-коомдук кубулуш”, “Тил-пикир алышуунун, карым-катнаштын куралы”, “Тил-ойдун тикеден-тике чындыгы”, “Тил да – эс сыяктуу байыркылык”, “Тил – жалпы маданияттын бир формасы”, “Тил-элдик байлык, казына, кенч” сыяктуу көптөгөн аныктамалардын келип чыгышы анын коомдук функциясы менен түздөн-түз байланышкан. Тил – ой-пикирди билдирүүнүн пикир алмашуунун куралы катары адамзат коомуна гана мүнөздүү көп кырдуу кубулуш. Ал коомдун турмушу, андагы өсүп-өнүгүү, өзгөрүү менен байланышта аныкталат. Азыркы учурда элибиздин жалпы улуттук аң-сезимин, өзүн-өзү таанып билүүсүнүн жогорулашы жан дүйнө байлыгынын бир элементи болгон тилдин, тагырааак айтканда, сүйлөө маданиятын арттырууга атайын көңүл буруу зарылдыгын шарттап отурат. Ушул жерден алдын-ала бир нерсени белгилей кетүү зарылдыгы бар. Тил жана кептин бир түшүнүк катары каралбастыгы тил илиминде далилденген. Тил менен кептин өз ара карым-катышын, байланышын, алардын ортосундагы айырмачылык менен жалпылыкты аныктап чыгуу кеп маданиятын өзүнчө проблема катары түшүнүүгө алып келет. Ошол эле учурда алардын ортосунда ажырагыс байланыштуулук бар. Алардын карым-катышы, байланышы белгилүү бир мыйзам-чекемдүүлүккө баш ийип турат.

Ачкыч сөздөр: сүйлөө маданияты, кептешүү, лингвистика, пикир алышуу, тил, коммуникативдүүлүк.

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ПОНЯТИЯ «ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ»

Абыласынова Гулайым Изагалиевна
Иссык-Кульский государственный университет им. К. Тыныстанова
gulaim-svet@mail.ru

Юсупова Камила Анваровна
Иссык-Кульский государственный университет им. К.Тыныстанова

На современном этапе развития Кыргызского общества, реформирования и обновления отечественной системы образования все более актуальным является проблема цифровизации всей сферы общественной жизни. Анализ стратегических, нормативно-правовых документов об образовании в Кыргызской Республике свидетельствует о важности применения новых информационных технологий, обеспечения большей доступности образования для населения страны путем широкого и активного использования возможностей дистанционного обучения и самообразования с применением информационных и телекоммуникационных технологий в процессе обучения и преподавания. Глобальная общемировая пандемия поставила перед педагогической общественностью Кыргызстана новые вызовы, непростые задачи, которые были продиктованы временем и сложившимися обстоятельствами. В период пандемии интенсивное развитие получает дистанционное обучение, все участники образовательного процесса вынужденно перешли на удаленный режим работы. Понятие “дистанционное обучение” очень многогранно, неоднозначно раскрывается качественная определенность понятия “дистанционное обучение”. В настоящее время дистанционное обучние представлятся в виде технологий дистанционного обучения, что закреплено законодательной базой. «Дистанционные образовательные технологии - образовательные технологии, реализуемые, в основном, с применением средств информационных и телекоммуникационных технологий при опосредованном или не полностью опосредованном взаимодействии обучающегося и педагогического работника» (Закон "Об образовании"). Дистанционное обучение открывает студентам доступ к нетрадиционным источникам информации, повышает эффективность самостоятельной работы, предоставляет возможности для обретения профессиональных навыков, а преподавателям позволяет повышать уровень профессионализма и компетентности, использовать при организации образовательного процесса инновационные приемы и методы обучения.

Ключевые слова: дистанционные технологии, приемы обучения, методы обучения, цифровизация

UMEK-2022

ЖЕҢИЖОКТУН ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫНДАГЫ АЙТЫШ ӨНӨРҮ

Жумашова Назира Асанкадыровна
nazira2101@mail.ru
Усонова Нурзат Чолпонбаевна
К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
nursat@mail.ru

Айтыш - өзү өнөр катары кыргыз элинин көп кылымдар бою калыптанган тарыхында эл чогулган аш тойлорунда, белгилүү бир саясий мааниси бар жыйындарда, болбосо кадыресе өнөр майрамдарында ырдалуучу өнөр жарышы экендиги менен улуттук –этнографиялык, салттык мүнөзгө ээ өнөр экендиги тууралуу сөз козголду. Кыргыз эли өзүнүн басып өткөн тарыхый жолунда эчен түрдүү өнөрлөрдү жаратып келгени талашсыз. Кыргыз эли – сөз өнөрүн өзгөчө баалаган элдерден. Эл оозунда сыймыктануу менен айтылган «Өнөр алды – кызыл тил», тилди өнөр деп эсептегендердин ичинен акындар менен чечендер эң алдыңкы орунда турары белгилүү. «Акын-бул элдик ырчы…» ал эми поэзия-кыргыз адабиятынын тарыхынын өзүнчө бир тармагы. Байыртадан эле элдин тарыхы менен кошо келаткан элдин турмушун түрдүү жагынан чагылдырган акыл-ой байлыгынын чоң салааларынын бири акындык поэзия болуп саналат. Өзүнүн ырларын импровизация менен чыгарган төкмө акындардын баары – профессионал акындар. Анткени алар бүт ой-санаасын ырчылыкка буруп, ушул өнөрдү аткарууну кесип кылып алышат. Акындар коомдук турмушка активдүү катышып өздөрүнүн көргөндөрүн, тиги же бул окуяга карата көз караштарын билдирип аткарышып, ошонун негизинде тематикасы, мазмуну боюнча ар башка мазмундагы ырлардын түрлөрү пайда болгон. Жалпыбызга белгилүү кыргызга аттын кашкасындай таанымал акын Жеңижок да айтыш өнөрүндө алдына киши салган эмес экен. Ал айтыштын алым сабак, табышмактуу айтыш, учурашуу айтыш, кордоо айтыш сыяктуу түрлөрүн мыкты өздөштүргөн акындардын бири, ал өзүнүн өмүр жолунда өзүнөн улуу акындар менен дагы, тең курбалдар менен дагы, андан кичүүлөр менен кыз-келиндер менен дагы айтышып келген акындардан.

Негизги сөздөр: Айтыш, акын, өнөр, чечен, чебер, поэзия, чыгармачылык.

UMEK-2022

БАШТАЛГЫЧ КЛАСС ОКУУЧУЛАРЫНЫН ТОЛЕРАНТТУУЛУККА ТАРБИЯЛООДО ОЮНДАРДЫН ОРДУ

Орунбаев Улан Батырбекович
Ош мамлекеттик университетинин
индустриалдык-педагогикалык колледжи
Orunbaev@mail.ru

Сунушталган эмгекте башталгыч класс окуучуларын толеранттуулукка тарбиялоодо оюн методун колдонуунун өзгөчөлүктөрү ачып берилди. Оюн методу колдонулган тарбиялык сабактар окуучулардын толеранттуулук идеясын өздөштүрүүсүнө адамдар менен ынтымактуу жана толеранттуу мамиледе болуу көндүмдөрүн калыптандырууга мүмкүндүк берет. Башталгыч класс окуучуларынын курагы элдик педагогиканын бай тажрыйбаларын пайдалануу аркылуу тарбия берүүгө ыңгайлуу мезгил. Анткени элдик педагогиканын тарбиялык баалуулуктары балдардын дүйнө таанымына жакын элдин каада - салттында, балдар фольклорунда, балдар оюндарында сакталган. Биз башталгыч класстарда кыргыз жана өзбек элдеринде жалпыга белгилүү “Ырыс алды -ынтымак” аттуу чакан жомокту оюн усулун колдонуп эксперименттик изилдөө өткөрдүк. Изилдөө бшталгыч класс окуучуларына жомокторду үйртүүдө оюн технологиясын колдонуу жомокту сүйүүгө, аны терең түшүнүүгө үйрөтүү менен бирге окуучуларда өз алдынчалык, эрктик, адептик ж.б. сапаттарга ээ болууга алып келип, аларды кызматташууга, баарлашууга, мамилелешүүгө үйртө тургандыгы билинди. Элдик педагогиканын каражаттарын (макал-лакаптар, ырым-жырымдар, жомоктор, элдик оюндар ж.б.) пайдалануу аркылуу кенже класс окуучуларында толеранттуулукту калыптандырууда салттык усулдар менен тарбиялоонун жаңы технологияларын эриш-аркак колдонуу натыйжалуу болору аныкталды.

Негизги сөздөр: Башталгыч класс окуучулары, элдик педагогика, толерантуулук, калыптандыруу, оюн тарбиялоо.

UMEK-2022

ЖАШТАРДЫН АШЫКЧА САЛМАКТАН АРЫЛУУСУНА АТАЙЫН УЮШТУРУЛГАН ДЕНЕ-ТАРБИЯ ИШ-ЧАРАЛАРЫНЫН ТААСИРИН АНАЛИЗДӨӨ

Аяна Кубанычбекова
Кыргыз-Түрк "Манас" университети
ayana_pretty_98@mail.ru

Бул изилдөөдө, жаштардын ашыкча салмактан арылуусуна атайын уюштурулган дене тарбия иш чараларынын таасирин анализдөө максатталган. Бул изилдөөдө теориялык методдорунан темага тиешелуу болгон илимий адабияттарды анализдөө, баяндоо, синтез методдору каралган. Бул изилдөө 2021-2022 окуу жылында Кыргыз-Турк «Манас» университетинде окуган студенттердин арасында 20 студент катышты. Бул иште ашыкча салмагы бар адамдардын физикалык активдүүлүгүн жалпы баалоо менен дене тарбиялык иш чара программаларын камсыздоо менен ден соолукту чыңдоо жана аныктоо методун сунуштоо каралмакчы. Азыркы жашап жаткан коомдо адамдардын 3 төн 2 бөлүгү ашыкча салмактан жабыркап келет ошондой эле «Кант диабети» пайда болуп, учурда 35% жүрөктүн ишемиялык оорусу, ал эми, 15% инсульт. Мындан тышкары, ашыкча салмак рактын, таяныч-кыймыл аппаратынын жабыркашы үчүн тобокелдик фактору болуп саналат. Психологиялык бузулуулардан улам көп адамдардын өмүрүнө коркунуч алып келүүдө. Ашыкча салмак менен байланышкан оорулардын пайда болушу олуттуу экономикалык жоготуулар гана эмес, медициналык жана социалдык маанисин проблемасын көрсөтүп турат. Проблеманы изилдөө боюнча илимий-методикалык адабияттарды талдоо студенттердин арасында ашыкча салмактуулукту аныктоо үчүн,көпчүлүк эксперттер физикалык активдүүлүктүн деңгээлинин төмөндөшүн аныкташат. Мындан тышкары, дене тарбия иш чараларын өнүктүрүү жаштардын ашыкча салмактан арылууга түрткү болот. Сурамжылоого алынган студенттердин үчтөн экиси дене салмагы нормадан жогору экени аныкталып, Изилдөөнүн жүрүшүндө физикалык сапаттарды өнүктүрүү, кыймыл көрсөткүчтөрдү жакшыртууга эң оптималдуу болуп аэробдук жана анаэробдук мүнөздөгү физикалык көнүгүүлөрдүн координацияланган эффекти эсептелет, аны аткаруу максатка ылайыктуу дене тарбия сабагында жана тышкаркы фитнес сабагына катышуу сунушталды. Изилдөөнүн жүрүшүндө ашыкча салмактуу студенттер үчүн аэробдук жана анаэробдук каражаттардын макулдашылган таасири методу иштелип чыккан жана жогорку окуу жайларда дене тарбия боюнча класстан тышкаркы иш-чаралар студенттердин денесиндеги майдын пайызын төмөндөтөт, боюнун жана салмактын көрсөткүчтөрүн нормалдуу көрсөткүчкө жеткирет, бул студенттердин физикалык даярдыгын жана көрсөткүчтөрүн жакшыртат.

Негизги сөздөр: Ашыкча салмак, студент, жогорку окуу жай, физикалык активдүүлүк